

ROCZNIK
POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
ROK 2018

*Pamięci
Profesora Jerzego Wyrozumskiego,
sekretarza generalnego Polskiej Akademii Umiejętności,
redaktora „Rocznika PAU” w latach 1990–2015*

Władysław Szpilka

POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI

ROCZNIK
POLSKIEJ AKADEMII
UMIEJĘTNOŚCI

ROK 2018

KRAKÓW 2019

Redaktor tomu
Szczepan BILIŃSKI

Fotografia na frontyście
Bogdan ZIMOWSKI

© Copyright by Polska Akademia Umiejętności
Kraków 2019

ISSN 1230-7033

POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI
Ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków

Kancelaria
tel. 12 424-02-00
fax 12 422-54-22
e-mail: office@pau.krakow.pl

Dystrybucja
tel. 12 424-02-12
e-mail: wydawnictwo@pau.krakow.pl

Księgowność
tel. 12 424-02-03

TREŚĆ

Skład Polskiej Akademii Umiejętności (według stanu w dniu 31 grudnia 2018)

Rada	11
Członkowie	13
Krajowi	13
I. Wydział Filologiczny	13
Czynni	13
Korespondenci	14
II. Wydział Historyczno-Filozoficzny	15
Czynni	15
Korespondenci	16
III. Wydział Nauk Ścisłych i Technicznych	17
Czynni	17
Korespondenci	19
IV. Wydział Przyrodniczy	20
Czynni	20
Korespondenci	21
V. Wydział Lekarski	22
Czynni	22
Korespondenci	23
VI. Wydział Twórczości Artystycznej	24
Czynni	24
Zagraniczni	25
I. Wydział Filologiczny	25
II. Wydział Historyczno-Filozoficzny	26
III. Wydział Nauk Ścisłych i Technicznych	27
IV. Wydział Przyrodniczy	28
V. Wydział Lekarski	29
VI. Wydział Twórczości Artystycznej	30

Działalność

Sprawozdanie sekretarza generalnego PAU za rok 2018	33
Protokół posiedzenia Komisji Rewizyjnej PAU za rok 2018	53
Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 17 marca 2018 roku	60
Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 16 czerwca 2018 roku	62
Protokół Uroczystego Posiedzenia Publicznego PAU w dniu 16 czerwca 2018 roku	64
Protokół Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 17 listopada 2018 roku	67
Kandydaci na członków PAU w roku 2018	70
Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU przyjęta 17 marca 2018 roku	73
Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2017	74
Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o podziale zysku za rok 2017 i rozliczeniu straty z lat ubiegłych	74
Członkowie PAU wybrani podczas Walnego Zgromadzenia Akademii w dniu 16 czerwca 2018 roku	75
Posiedzenia Wydziałów PAU w 2018 roku	88
Posiedzenia Komisji Naukowych PAU w 2018 roku	90
Posiedzenia Stacji Naukowych i Komisji PAU działających poza Krakowem w 2018 roku	143
Czasopisma i książki wydane w 2018 roku	150
Sprawozdanie z działalności Archiwum Nauki PAN i PAU w 2018 roku	153
Sprawozdanie z działalności Fototeki Lanckorońskich PAU w 2018 roku	156
Informacja o wykorzystanych w 2018 roku stypendiach Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich	158
Wyciąg z protokołu posiedzenia Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich na rok 2019	165

Wykłady

Jerzy ZAJADŁO, <i>Prawo i estetyka</i>	173
Stanisław PENCZEK, <i>Polimery – od biopolimerów do grafenu</i>	191
Daniel BEAUVOIS, <i>Nasza siostra Polska</i>	205

Zmarli

Członkowie PAU zmarli w 2018 roku	233
Wydział I	235
Krajowy	235
Tadeusz Witczak 19 XII 1927–29 III 2018, <i>Wiesław Wydra</i>	235
Wydział II	238
Krajowy	238

Zofia Albina Włodek 30 VIII 1925–19 II 2018, <i>Agnieszka M. Kijewska</i>	238
Jerzy Lesław Wyrozumski 7 III 1930–2 XI 2018, <i>Krzysztof Ożóg</i>	242
Zagraniczni	249
Bernhard Hänsel 24 V 1937–1 IV 2017, <i>Bogusław Gediga</i>	249
Richard Pipes 11 VII 1923–17 V 2018, <i>Andrzej Kastory</i>	252
Heiner Timmermann 26 IV 1940–29 VIII 2018, <i>Redakcja</i>	256
Wydział III	258
Krajowi	258
Andrzej Zdzisław Smolarski 10 X 1927–31 III 2018, <i>Jakub Siemek</i>	258
Bogdan Bojarski 13 VI 1931–22 XII 2018, <i>Paweł Strzelecki</i>	261
Wydział IV	268
Krajowy	268
Andrzej Wiktor 4 II 1931–31 XII 2018, <i>Ewa Stworzewicz</i>	268
Wydział V	271
Krajowy	271
Stanisław Ryszard Szala 16 V 1942–9 XI 2018, <i>Mieczysław Chorąży, Barbara Jarzqb</i>	271
Alfabetyczny spis członków PAU	279

SKŁAD
POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
(według stanu w dniu 31 grudnia 2018)

RADA

Prezes – **prof. dr hab. Jan Ostrowski**
Wiceprezes – **prof. dr hab. Andrzej Mączyński**
Wiceprezes z Warszawy – **prof. dr hab. Ewa Szczepańska-Sadowska**
Sekretarz Generalny – **prof. dr hab. Szczepan Biliński**
Delegat Walnego Zgromadzenia – **prof. dr hab. Jerzy Jurkiewicz**

Wydział I Filologiczny

Dyrektor – **prof. dr hab. Lucjan Suchanek**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Jan Michalik**
Sekretarz – **prof. dr hab. Kazimierz Korus**

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Dyrektor – **prof. dr hab. Janusz Kruk**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Andrzej Kastory**
Sekretarze – **prof. dr hab. Krzysztof Ożóg**
prof. dr hab. Jacek Purchla

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Dyrektor – **prof. dr hab. Ewa Broclawik**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Maria Nowakowska**
Sekretarz – **prof. dr hab. Jakub Zakrzewski**

Wydział IV Przyrodniczy

Dyrektor – **prof. dr hab. Elżbieta Pyza**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Marek A. Krapiec**
Sekretarze – **prof. dr hab. Barbara Płytycz**
prof. dr hab. Jerzy Starzyk

Wydział V Lekarski

Dyrektor – **prof. dr hab. Wiesław Pawlik**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Marek Sanak**
Sekretarze – **prof. dr hab. Kalina Kawecka-Jaszcz**
prof. dr hab. Tomasz Brzozowski

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Dyrektor – **prof. dr hab. Tadeusz Boruta**
Wicedyrektor – **prof. dr hab. Krzysztof Skórczewski**

Delegat Rady do Współpracy z Zagranicą
– **prof. dr hab. Janusz K. Kozłowski**
Delegat PAU do Współpracy z Ukrainą – **prof. dr hab. Jan Machnik**
Delegat PAU we Wrocławiu – **prof. dr hab. Andrzej Wiktor** († 31 XII 2018)

Komisja Rewizyjna – **prof. dr hab. Ryszard Nycz**
prof. dr hab. January Weiner
prof. dr hab. Agnieszka Zalewska

CZŁONKOWIE

Krajowi

I. WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Czynni

- Jerzy Axer** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
- Jerzy Bartmiński** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008, na członka czynnego 14 czerwca 2014.
- Krystyna Bartol** – wybrana na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Andrzej Bogusławski** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 19 czerwca 2004.
- Andrzej Borowski** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Paulina Buchwald-Pelc** – wybrana na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 18 czerwca 2016.
- Jerzy Danielewicz** – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 19 czerwca 2010.
- Michał Głowiński** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 26 czerwca 1993.
- Maciej Grochowski** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 14 czerwca 2014.
- Maria Janion** – wybrana na członka czynnego 3 maja 1990.
- Józef Korpanty** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2007, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Teresa Kostkiewiczowa** – wybrana na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Jerzy Limon** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Adam Malkiewicz** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 14 czerwca 2014.

- Julian Maślanka** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 21 czerwca 1997.
- Jan Michalik** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
- Teresa Michałowska** – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 1999, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
- Stanisław Mossakowski** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Alina Nowicka-Jeżowa** – wybrana na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
- Jan Ostrowski** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 20 czerwca 2015.
- Henryk Antoni Podbielski** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2004, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Jadwiga Puzynina** – wybrana na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 19 czerwca 1999.
- Stefan Sawicki** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 19 czerwca 1999.
- Stanisław Stabryła** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Lucjan Suchanek** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Zuzanna Topolińska** – wybrana na członka czynnego 9 marca 1991.
- Franciszek Ziejka** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 22 czerwca 2002.

Korespondenci

- Edward Balcerzan** – wybrany 17 czerwca 2000.
- Wojciech Balus** – wybrany 20 czerwca 2015.
- Kazimierz Bartoszyński** – wybrany 14 czerwca 2003.
- Leszek Bednarczuk** – wybrany 9 marca 1991.
- Włodzimierz Bolecki** – wybrany 23 czerwca 2012.
- Wiesław Boryś** – wybrany 23 czerwca 2007.
- Wojciech Chlebda** – wybrany 18 czerwca 2016.
- Magdalenka Danielewicz** – wybrana 24 czerwca 2017.
- Albert Juliusz Gorzkowski** – wybrany 16 czerwca 2018.
- Mirosława Hanusiewicz-Lavallee** – wybrana 20 czerwca 2015.
- Alicja Helman** – wybrana 25 czerwca 1994.
- Stefan Kiedroń** – wybrany 16 czerwca 2018.

Kazimierz Korus – wybrany 20 czerwca 2015.
Maria Korytowska – wybrana 22 czerwca 2013.
Hanna Kowalska-Stus – wybrana 24 czerwca 2017.
Jarosław Mariusz Ławski – wybrany 24 czerwca 2017.
Maria Maślanka-Soro – wybrana 16 czerwca 2018.
Roman Mazurkiewicz – wybrany 22 czerwca 2013.
Sergiusz Michalski – wybrany 22 czerwca 2002.
Ryszard Nycz – wybrany 19 czerwca 2004.
Maria Poprzęcka – wybrana 17 czerwca 2000.
Jan Prokop – wybrany 24 czerwca 2006.
Piotr Salwa – wybrany 24 czerwca 2006.
Tadeusz Sławek – wybrany 18 czerwca 2016.
Marek Stachowski – wybrany 20 czerwca 2015.
Marian Stala – wybrany 22 czerwca 2013.
Ryszard Tokarski – wybrany 18 czerwca 2016.
Tadeusz Witczak – wybrany 18 czerwca 2011. – Zmarł 29 marca 2018.
Maciej Włodarski – wybrany 24 czerwca 2017.
Wiesław Wydra – wybrany 18 czerwca 2016.
Marta Wyka – wybrana 19 czerwca 2010.
Roman Maria Zawadzki – wybrany 20 czerwca 2009.
Antoni Ziemia – wybrany 20 czerwca 2015.

II. WYDZIAŁ HISTORYCZNO-FILOZOFICZNY

Czynni

Krzysztof Baczkowski – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Maria Bogucka – wybrana na członka korespondenta 24 czerwca 1995, na członka czynnego 19 czerwca 2004.
Juliusz Domański – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 14 czerwca 2003.
Stanisław Grodziski – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
Michał Heller – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 20 czerwca 2015.
Andrzej Kastory – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
Feliks Kiryk – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 2006, na członka czynnego 24 czerwca 2017.

- Janusz Krzysztof Kozłowski** – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
- Janusz Kruk** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Jan Machnik** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 24 czerwca 1994.
- Janusz Mallek** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
- Andrzej Mączyński** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Stanisław Salmonowicz** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 24 czerwca 1995.
- Henryk Samsonowicz** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 24 czerwca 1995.
- Romuald Schild** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
- Władysław Stróżewski** – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
- Jerzy Strzelczyk** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995, na członka czynnego 23 czerwca 2007.
- Stanisław Suchodolski** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Lech Szczucki** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 26 czerwca 1993.
- Piotr Sztopka** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 13 czerwca 1992.
- Stanisław Waltoś** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 21 czerwca 2008.
- Jan Woleński** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 23 czerwca 2012.
- Zenon Woźniak** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
- Jerzy Wyrozumski** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989. – Zmarł 2 listopada 2018.
- Andrzej Zoll** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 22 czerwca 1996.

Korespondenci

- Leszek Balcerowicz** – wybrany 24 czerwca 2006.
- Józef Borzyszkowski** – wybrany 22 czerwca 2013.
- Andrzej Bronk** – wybrany 20 czerwca 2009.

Sylwester Czopek – wybrany 20 czerwca 2015.
Janina Gajda-Krynicka – wybrana 22 czerwca 2013.
Antoni Gašiorowski – wybrany 20 czerwca 2009.
Wojciech Iwańczak – wybrany 20 czerwca 2015.
Agnieszka Kijewska – wybrana 18 czerwca 2016.
Stefan Karol Kozłowski – wybrany 20 czerwca 2009.
Joanna Maria Kurczewska – wybrana 18 czerwca 2011.
Ewa Lętowska – wybrana 21 czerwca 1997.
Piotr Łossowski – wybrany 9 marca 1991.
Andrzej Mania – wybrany 18 czerwca 2016.
Lech J. Mróz – wybrany 14 czerwca 2014.
Jerzy Nalepa – wybrany 22 czerwca 1996.
Henryk Olszewski – wybrany 26 czerwca 1993.
Krzysztof Ożóg – wybrany 18 czerwca 2016.
Maksymilian Pazdan – wybrany 23 czerwca 2001.
Aleksander Posern-Zieliński – wybrany 19 czerwca 2010.
Andrzej Póltawski – wybrany 18 czerwca 2011.
Jacek Purchla – wybrany 18 czerwca 2011.
Jerzy Rajski – wybrany 13 czerwca 1992.
Marek Safjan – wybrany 23 czerwca 2001.
Zofia Sokolewicz – wybrana 21 czerwca 2008.
Stanisław Sołtysiński – wybrany 9 marca 1991.
Karol Tarnowski – wybrany 18 czerwca 2011.
Michał Tymowski – wybrany 18 czerwca 2011.
Wacław Uruszczyk – wybrany 23 czerwca 2012.
Zofia Włodek – wybrana 21 czerwca 1997. – Zmarła 19 lutego 2018.
Ryszard Wójcicki – wybrany 20 czerwca 1998.
Jerzy Zajadło – wybrany 20 czerwca 2015.
Marek Ziółkowski – wybrany 19 czerwca 2010.

III. WYDZIAŁ NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Czynni

Andrzej Białas – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
Ewa Broclawik – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 2010,
na członka czynnego 16 czerwca 2018.
Zbigniew Ciesielski – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001,
na członka czynnego 22 czerwca 2013.

- Andrzej Fuliński** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
- Mieczysław Mąkosza** – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 1997, na członka czynnego 14 czerwca 2014.
- Zenon Mróz** – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 18 czerwca 2016.
- Józef Nizioł** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
- Stanisław Penczek** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2012, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Wiesław Antoni Pleśniak** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Stefan Pokorski** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 23 czerwca 2012.
- Andrzej Schinzel** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2002, na członka czynnego 19 czerwca 2004.
- Andrzej Zdzisław Smolarski** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989. – Zmarł 31 marca 2018.
- Ryszard Sosnowski** – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
- Andrzej Staruszkiewicz** – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
- Adam Strzałkowski** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 21 czerwca 1997.
- Andrzej Trautman** – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Michał Turała** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 2002, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
- Zenon Waszczyszyn** – wybrany na członka czynnego 17 listopada 1989.
- Andrzej Kajetan Wróblewski** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 19 czerwca 2004.
- Agnieszka Zalewska** – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 2013, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Kacper Zalewski** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- Marek Zralek** – wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 1999, na członka czynnego 22 czerwca 2013.

Korespondenci

- Zbigniew Adamczyk** – wybrany 24 czerwca 2006.
Romuald Będziński – wybrany 18 czerwca 2016.
Iwo Białynicki-Birula – wybrany 26 czerwca 1993.
Jakub Bodziony – wybrany 9 marca 1991.
Bogdan Bojarski – wybrany 17 czerwca 2000. – Zmarł 22 grudnia 2018.
Tomasz Dietl – wybrany 20 czerwca 2009.
Tomasz Dohnalik – wybrany 21 czerwca 1997.
Wojciech Dziembowski – wybrany 21 czerwca 1997.
Henryk Górecki – wybrany 17 czerwca 2000.
Stanisław Jadach – wybrany 16 czerwca 2018.
Bogumił Jeziorski – wybrany 16 czerwca 2018.
Janusz Jurczak – wybrany 18 czerwca 2016.
Jerzy Jurkiewicz – wybrany 19 czerwca 2010.
Jan Kisyński – wybrany 20 czerwca 2009.
Zygmunt Kolenda – wybrany 22 czerwca 1996.
Sławomir Kołodziej – wybrany 16 czerwca 2018.
Andrzej Korbel – wybrany 22 czerwca 2002.
Henryk Kozłowski – wybrany 16 czerwca 2018.
Stanisław Kwapien – wybrany 20 czerwca 2015.
Janusz Lipkowski – wybrany 23 czerwca 2012.
Jerzy Łuczka – wybrany 18 czerwca 2016.
Bogdan Marciniak – wybrany 18 czerwca 2016.
Maria Nowakowska – wybrana 24 czerwca 2017.
Wiesław Pawłucki – wybrany 19 czerwca 2004.
Marek Pfützner – wybrany 16 czerwca 2018.
Krzysztof Redlich – wybrany 23 czerwca 2007.
Jakub Siemek – wybrany 24 czerwca 1995.
Józef Smak – wybrany 25 czerwca 1994.
Gwidon Szefer – wybrany 9 marca 1991.
Ryszard Tadeusiewicz – wybrany 20 czerwca 1998.
Andrzej Tylikowski – wybrany 22 czerwca 2013.
Andrzej Udalski – wybrany 19 czerwca 2004.
Andrzej Witkowski – wybrany 20 czerwca 1998.
Maciej Wojtkowski – wybrany 18 czerwca 2016.
Jakub Zakrzewski – wybrany 16 czerwca 2018.

IV. WYDZIAŁ PRZYRODNICZY

Czynni

- Stefan Witold Alexandrowicz** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 22 czerwca 1996.
- Szczepan Biliński** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 21 czerwca 2008.
- Krzysztof Birkenmajer** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- Jerzy Fedorowski** – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 14 czerwca 2003.
- Krystyna Grodzińska** – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 18 czerwca 2005.
- Wincenty Kilarski** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- Włodzimierz Korohoda** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 24 czerwca 1995.
- Adam Kotarba** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995, na członka czynnego 19 czerwca 1999.
- Jan Kozłowski** – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 1998, na członka czynnego 18 czerwca 2016.
- Adam Łomnicki** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 22 czerwca 1996.
- Anna Medwecka-Kornaś** – wybrana na członka czynnego 14 czerwca 2003.
- Józef Edward Mojski** – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 18 czerwca 2005.
- Elżbieta Morycowa** – wybrana na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 24 czerwca 2017.
- Wojciech Narębski** – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 21 czerwca 1997.
- Stanisław Nawrocki** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- Roman Ney** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- Tadeusz Niedźwiedz** – wybrany na członka korespondenta 23 czerwca 2001, na członka czynnego 21 czerwca 2008.
- Elżbieta Pyza** – wybrana na członka korespondenta 20 czerwca 2009, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Józef Razowski** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Leszek Starkel** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- Andrzej Ślącza** – wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993, na członka czynnego 16 czerwca 2018.

- Marian Tischner** – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991,
na członka czynnego 21 czerwca 1997.
- Marian Truszczyński** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
- January Weiner** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995,
na członka czynnego 14 czerwca 2003.
- Stefan Wierzbowski** – wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995,
na członka czynnego 16 czerwca 2018.
- Kazimierz Zarzycki** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.

Korespondenci

- Grzegorz Bartosz** – wybrany 20 czerwca 2009.
- Tadeusz Bielicki** – wybrany 21 czerwca 1997.
- Barbara Bilińska** – wybrana 19 czerwca 2004.
- Jadwiga Bryła** – wybrana 26 czerwca 1993.
- Tadeusz Chrobak** – wybrany 18 czerwca 2016.
- Wojciech Froncisz** – wybrany 26 czerwca 1993.
- Zbigniew Maciej Gliwicz** – wybrany 22 czerwca 1996.
- Anna Grabowska** – wybrana 18 czerwca 2016.
- Aleksander Guterch** – wybrany 19 czerwca 1999.
- Czesław Jura** – wybrany 9 marca 1991.
- Małgorzata Kossut** – wybrana 23 czerwca 2001.
- Andrzej Kostrzewski** – wybrany 14 czerwca 2003.
- Marek Antoni Krapiec** – wybrany 23 czerwca 2012.
- Barbara Kwiecińska** – wybrana 20 czerwca 2009.
- Andrzej B. Legocki** – wybrany 22 czerwca 1996.
- Jerzy Józefat Lipa** – wybrany 17 czerwca 2000.
- Maria Grażyna Łanczont** – wybrana 20 czerwca 2009.
- Teresa Madeyska** – wybrana 19 czerwca 2004.
- Jacek Matyszkiewicz** – wybrany 14 czerwca 2014.
- Piotr Migoń** – wybrany 22 czerwca 2013.
- Maciej Jan Nałęcz** – wybrany 19 czerwca 1999.
- Barbara Plytycz** – wybrana 19 czerwca 1999.
- Ewa Wanda Roniewicz** – wybrana 20 czerwca 2015.
- Tadeusz Sarna** – wybrany 23 czerwca 2012.
- Jerzy R. Starzyk** – wybrany 20 czerwca 2009.
- Kazimierz Strzałka** – wybrany 24 czerwca 2006.
- Leon Stuchlik** – wybrany 9 marca 1991.
- Jacek M. Szymura** – wybrany 19 czerwca 2004.
- Krzysztof Turlejski** – wybrany 24 czerwca 2017.

Alfred Uchman – wybrany 18 czerwca 2011.
Krystyna Wasylikowa – wybrana 13 czerwca 1992.
Grzegorz Węgrzyn – wybrany 20 czerwca 2015.
Andrzej Wiktor – wybrany 21 czerwca 1997. – Zmarł 31 grudnia 2018.
Michał Woyciechowski – wybrany 24 czerwca 2017.
Maciej Żylicz – wybrany 23 czerwca 2001.

V. WYDZIAŁ LEKARSKI

Czynni

Jan Albrecht – wybrany na członka korespondenta 17 czerwca 2000, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Tomasz Brzozowski – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
Mieczysław Chorąży – wybrany na członka czynnego 24 czerwca 1995.
Anna Członkowska – wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 1999, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Jan Doroszewski – wybrany na członka czynnego 25 czerwca 1994.
Andrzej Górski – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 20 czerwca 2009.
Jan Górski – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
Ryszard Jerzy Gryglewski – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
Włodzimierz Januszewicz – wybrany na członka czynnego 3 maja 1990.
Roman Kaliszan – wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2009, na członka czynnego 16 czerwca 2018.
Jerzy Kawiak – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996, na członka czynnego 24 czerwca 2006.
Paweł Kisielow – wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992, na członka czynnego 18 czerwca 2005.
Franciszek Kokot – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.
Stanisław Jan Konturek – wybrany na członka czynnego 30 maja 1986.
Wojciech Kostowski – wybrany na członka czynnego 26 czerwca 1993.
Janusz Limon – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005, na członka czynnego 19 czerwca 2010.
Stanisław Moskalewski – wybrany na członka korespondenta 14 czerwca 2003, na członka czynnego 20 czerwca 2015.

- Włodzimierz Ostrowski** – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
Wiesław W. Pawlik – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca 1996,
na członka czynnego 17 czerwca 2000.
Tadeusz Popiela – wybrany na członka czynnego 22 czerwca 1996.
Edmund Przegaliński – wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991,
na członka czynnego 19 czerwca 1999.
Ryszard Przewłocki – wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005,
na członka czynnego 16 czerwca 2018.
Włodzimierz Ptak – wybrany na członka czynnego 16 listopada 1989.
Czesław Radzikowski – wybrany na członka korespondenta 22 czerwca
2002, na członka czynnego 22 czerwca 2013.
Ewa Szczepańska-Sadowska – wybrana na członka korespondenta
23 czerwca 2001, na członka czynnego 18 czerwca 2011.
Michał Tendera – wybrany na członka korespondenta 21 czerwca 2008,
na członka czynnego 22 czerwca 2013.
Marek Zembala – wybrany na członka czynnego 9 marca 1991.

Korespondenci

- Stefan Angielski** – wybrany 18 czerwca 2005.
Włodzimierz Buczko – wybrany 18 czerwca 2011.
Andrzej Budaj – wybrany 24 czerwca 2017.
Stanisław Czekalski – wybrany 18 czerwca 2011.
Stanisław Jerzy Czuczwar – wybrany 23 czerwca 2012.
Wenancjusz Domagała – wybrany 20 czerwca 1998.
Józef Dulak – wybrany 18 czerwca 2011.
Tomasz Kazimierz Grodzicki – wybrany 16 czerwca 2018.
Jerzy Hołowiecki – wybrany 20 czerwca 1998.
Barbara Jarzab – wybrana 23 czerwca 2007.
Jacek Jassem – wybrany 22 czerwca 2013.
Kalina Kawecka-Jaszcz – wybrana 23 czerwca 2012.
Marek Krawczyk – wybrany 14 czerwca 2014.
Jerzy W. Łazarewicz – wybrany 19 czerwca 2010.
Ludwik Kazimierz Malendowicz – wybrany 23 czerwca 2012.
Maciej Tadeusz Małecki – wybrany 24 czerwca 2017.
Lucyna Mastalerz – wybrana 24 czerwca 2017.
Jacek Musiał – wybrany 22 czerwca 2013.
Michał Myśliwiec – wybrany 14 czerwca 2014.
Krzysztof Narkiewicz – wybrany 23 czerwca 2012.
Ewa Niżankowska-Mogilnicka – wybrana 24 czerwca 2006.

Andrzej Pile – wybrany 18 czerwca 2005.
Barbara Elżbieta Przewłocka – wybrana 24 czerwca 2017.
Stanisław Pużyński – wybrany 23 czerwca 2001.
Marek Sanak – wybrany 21 czerwca 2008.
Krzysztof Selmaj – wybrany 23 czerwca 2001.
Aleksander Skotnicki – wybrany 23 czerwca 2012.
Stanisław Szala – wybrany 14 czerwca 2003. – Zmarł 9 listopada 2018.
Tadeusz Stanisław Tołłoczko – wybrany 21 czerwca 2008.
Adam Torbicki – wybrany 16 czerwca 2018.
Tomasz Trojanowski – wybrany 21 czerwca 2008.
Anetta Undas – wybrana 18 czerwca 2016.
Kazimierz Wierzchowski – wybrany 3 maja 1990.
Andrzej Więcek – wybrany 18 czerwca 2011.
Marian Zembala – wybrany 19 czerwca 2010.

VI. WYDZIAŁ TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ

Czynni

Tadeusz Boruta – wybrany 20 czerwca 2015.
Witold Cęckiewicz – wybrany 16 listopada 1989.
Marian Fikus – wybrany 18 czerwca 2011.
Stefan Gierowski – wybrany 14 czerwca 2014.
Krzysztof Ingarden – wybrany 20 czerwca 2015.
Ryszard Krynicki – wybrany 20 czerwca 2015.
Konrad Kucza-Kuczyński – wybrany 22 czerwca 2013.
Ewa Lipska – wybrana 20 czerwca 2009.
Krystian Lupa – wybrany 24 czerwca 2017.
Lech Majewski – wybrany 24 czerwca 2017.
Krzysztof Meyer – wybrany 18 czerwca 2011.
Adam Myjak – wybrany 20 czerwca 2009.
Stanisław Niemczyk – wybrany 24 czerwca 2017.
Wiesław Ochman – wybrany 19 czerwca 2010.
Ryszard Kazimierz Otręba – wybrany 22 czerwca 2002.
Jan Pamula – wybrany 16 czerwca 2018.
Krzysztof Penderecki – wybrany 25 czerwca 1994.
Stanisław Rodziński – wybrany 25 czerwca 1994.
Andrzej Seweryn – wybrany 17 czerwca 2000.
Krzysztof Skórczewski – wybrany 22 czerwca 2013.

Paweł Maria Taranczewski – wybrany 24 czerwca 2006.
Mieczysław Tomaszewski – wybrany 18 czerwca 2005.
Adam Zagajewski – wybrany 24 czerwca 2006.
Krzysztof Zanussi – wybrany 25 czerwca 1994.
Kazimierz Gustaw Zemła – wybrany 14 czerwca 2003.

Zagraniczni

I. WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Xaverio Ballester – wybrany 22 czerwca 2013.
Alfred Bammesberger – wybrany 14 czerwca 2003.
Pietro Boitani – wybrany 9 marca 1991.
Giovanna Brogi Bercoff – wybrana 18 czerwca 2016.
Petar Ž. Bunjak – wybrany 24 czerwca 2017.
Bernard Paul Crossley – wybrany 23 czerwca 2001.
Alain van Crugten – wybrany 19 czerwca 2004.
Joachim Dalfen – wybrany 22 czerwca 1996.
Maria Delaperrière – wybrana 18 czerwca 2005.
Hans Jürgen Diller – wybrany 22 czerwca 1996.
Rolf Fieguth – wybrany 22 czerwca 2002.
Hermann Fillitz – wybrany 20 czerwca 1998.
David Frick – wybrany 18 czerwca 2016.
Bernhard Gajek – wybrany 19 czerwca 1999.
György (George) Gömöri – wybrany 21 czerwca 2008.
Sante Graciotti – wybrany 3 maja 1990.
Stephen Harrison – wybrany 18 czerwca 2016.
Maryla Laurent-Zielińska – wybrana 22 czerwca 2013.
Aleksander W. Lipatow – wybrany 18 czerwca 2005.
Ryszard Löw (Loew) – wybrany 23 czerwca 2007.
Luigi Marinelli – wybrany 18 czerwca 2005.
Anne Markham Schulz – wybrana 14 czerwca 2014.
Michał Masłowski – wybrany 19 czerwca 2010.
Alain Michel – wybrany 22 czerwca 1996.
Nullo Minissi – wybrany 19 czerwca 1999.
Hugo Montgomery – wybrany 21 czerwca 1997.
Stefan Muthesius – wybrany 16 czerwca 2018.
Rostysław Radyszewski – wybrany 23 czerwca 2012.

François Rosset – wybrany 19 czerwca 2010.
Hans Rothe – wybrany 9 marca 1991.
Joseph Rykwert – wybrany 20 czerwca 1998.
Marco Santagata – wybrany 16 czerwca 2018.
Alexander M. Schenker – wybrany 21 czerwca 1997.
Robert Schilling – wybrany 22 czerwca 1996.
Brigitte Schultze – wybrana 18 czerwca 2005.
Heinz Schuster-Sewc – wybrany 20 czerwca 1998.
Victor Ieronim Stoichiță – wybrany 16 czerwca 2018.
Swietłana Tolstojowa – wybrana 24 czerwca 2017.
Boris A. Uspienski – wybrany 18 czerwca 2011.
Stephanie Roberta West – wybrana 23 czerwca 2012.
John E. C. T. White – wybrany 21 czerwca 1997.
Anna Wierzbicka – wybrana 19 czerwca 2004.
Peter Wiesinger – wybrany 21 czerwca 1997.

II. WYDZIAŁ HISTORYCZNO-FILOZOFICZNY

Olivier Aurenche – wybrany 18 czerwca 2016.
Shlomo Avineri – wybrany 22 czerwca 2013.
Daniel Beauvois – wybrany 21 czerwca 1997.
Dan Berindei – wybrany 22 czerwca 1996.
Emil Brix – wybrany 18 czerwca 2011.
Francesca Cantù – wybrana 22 czerwca 2013.
Ivan Čolović – wybrany 24 czerwca 2017.
Norman Davies – wybrany 26 czerwca 1993.
Tadeusz Gromada – wybrany 18 czerwca 2016.
Bernhard Hänsel – wybrany 22 czerwca 1996. – Zmarł 1 kwietnia 2017.
Jaroslav Hrycak – wybrany 22 czerwca 2013.
Hans-Adolf Jacobsen – wybrany 9 marca 1991.
Marco Jačov – wybrany 22 czerwca 1996.
Zenon Kaluža – wybrany 22 czerwca 2002.
István Kovács – wybrany 23 czerwca 2012.
Bernard Michel – wybrany 26 czerwca 1993.
Eduard Mühle – wybrany 18 czerwca 2016.
Juraj Pavúk – wybrany 21 czerwca 1997.
Richard Pipes – wybrany 24 czerwca 1995. – Zmarł 17 maja 2018.
Roman Plečkaitis – wybrany 24 czerwca 1995.
Krzysztof Pomian – wybrany 21 czerwca 2008.

Rajmo Pullat – wybrany 23 czerwca 2001.
Pál Raczky – wybrany 18 czerwca 2011.
Göran Rystad – wybrany 22 czerwca 1996.
Winfried Schich – wybrany 23 czerwca 2007.
Gottfried Schramm – wybrany 24 czerwca 1995.
Robert Sokolowski – wybrany 24 czerwca 1995.
Andrzej Sulima-Kamiński – wybrany 21 czerwca 1997.
Heiner Timmermann – wybrany 16 czerwca 2018. – Zmarł 29 sierpnia 2018.
Cesare Vasoli – wybrany 13 czerwca 1992.
Olli Vehviläinen – wybrany 21 czerwca 1997.
Donald Cameron Watt – wybrany 26 czerwca 1993.
Rudolf Welser – wybrany 22 czerwca 2013.
Hans-Leo Weyers – wybrany 9 marca 1991.
Roland Wittmann – wybrany 19 czerwca 2004.

III. WYDZIAŁ NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Halina Abramowicz – wybrana 14 czerwca 2014.
Ugo Amaldi – wybrany 24 czerwca 2017.
James Daniel Bjorken – wybrany 18 czerwca 2005.
Sava Bratoš – wybrany 19 czerwca 1999.
Romuald Brazis – wybrany 24 czerwca 1995.
Andrzej Jerzy Buras – wybrany 18 czerwca 2011.
Wit Busza – wybrany 20 czerwca 1998.
Michel Che – wybrany 19 czerwca 2010.
Krzysztof Cios – wybrany 19 czerwca 2004.
Leszek Feliks Demkowicz – wybrany 22 czerwca 2013.
Hans Jürgen Grabke – wybrany 13 czerwca 1992.
Kálmán Györy – wybrany 18 czerwca 2016.
Rolf-Dieter Heuer – wybrany 23 czerwca 2012.
Sigurd Hofmann – wybrany 23 czerwca 2012.
Henryk Iwaniec – wybrany 24 czerwca 2006.
Andrzej Joachimiak – wybrany 23 czerwca 2012.
Marek Karliner – wybrany 24 czerwca 2017.
Christer Oscar Kiselman – wybrany 22 czerwca 2002.
Jacek Klinowski – wybrany 26 czerwca 1993.
Giulio Maier – wybrany 21 czerwca 2008.
Herbert A. Mang – wybrany 19 czerwca 2004.

Tadeusz B. Massalski – wybrany 22 czerwca 1996.
Krzysztof Matyjaszewski – wybrany 24 czerwca 2017.
Siergiej Michajłowicz Nikolskij – wybrany 19 czerwca 2004.
Janusz Nowotny – wybrany 20 czerwca 2009.
Walter Oelert – wybrany 19 czerwca 2004.
Yuri Oganessian – wybrany 18 czerwca 2016.
Peter Pflug – wybrany 14 czerwca 2014.
Herwig Schopper – wybrany 20 czerwca 2015.
Rolf H. Siemssen – wybrany 18 czerwca 2005.
John F. Smith – wybrany 24 czerwca 2006.
Paul Söding – wybrany 22 czerwca 2002.
Volker Hermann Soergel – wybrany 25 czerwca 1994.
Daniel Stroock – wybrany 19 czerwca 2004.
Tomasz Robert Taylor – wybrany 20 czerwca 2015.
Sir John Meurig Thomas – wybrany 20 czerwca 1998.
Martinus Veltman – wybrany 21 czerwca 2008.
Israel E. Wachs – wybrany 18 czerwca 2005.
Frank Wilczek – wybrany 23 czerwca 2007.
Stanley George Wojcicki – wybrany 22 czerwca 2013.
Arnold Wolfendale – wybrany 20 czerwca 2009.
C. Pierre Zaleski – wybrany 24 czerwca 2006.
Jan Charles Zarnecki – wybrany 22 czerwca 2013.

IV. WYDZIAŁ PRZYRODNICZY

William Richard Allen – wybrany 19 czerwca 1999.
Andrzej Bajer – wybrany 14 czerwca 2003.
Andrzej Bartke – wybrany 22 czerwca 1996.
Björn Berglund – wybrany 25 czerwca 1994.
Andrij Bogucki – wybrany 21 czerwca 2008.
Leszek K. Borysiewicz – wybrany 22 czerwca 1996.
Pavel Bosák – wybrany 23 czerwca 2007.
Eric H. Brown – wybrany 13 czerwca 1992.
Adam Chrzanowski – wybrany 17 czerwca 2000.
Peter Fritz – wybrany 21 czerwca 2008.
Kenneth Gregory – wybrany 24 czerwca 1995.
Klaus Hahlbrock – wybrany 16 czerwca 2018.
Claudine Kieda – wybrana 18 czerwca 2011.
Małgorzata Kloc-Stępkowska – wybrana 16 czerwca 2018.
Franz Kockel – wybrany 23 czerwca 2001.

Wighart von Koenigswald – wybrany 26 czerwca 1993.
Maxime G. Lamotte – wybrany 13 czerwca 1992.
Vojen Ložek – wybrany 19 czerwca 1999.
Georg Matthes – wybrany 25 czerwca 1994.
Gedyminas Motuza – wybrany 22 czerwca 2002.
Dumitru T. Murariu – wybrany 14 czerwca 2014.
Krzysztof Palczewski – wybrany 20 czerwca 2015.
Benno Parthier – wybrany 20 czerwca 1998.
Charles Alexander Pasternak – wybrany 22 czerwca 2002.
Jerzy Rzędowski – wybrany 24 czerwca 2017.
Michael Sela – wybrany 20 czerwca 1998.
Nicholas John Severs – wybrany 22 czerwca 1996.
Rostyslav Stoika – wybrany 22 czerwca 2002.
Mario Suwalsky – wybrany 22 czerwca 2013.
Wacław Szybalski – wybrany 23 czerwca 2012.
Krystyna Urbańska – wybrana 23 czerwca 2007.
Otto H. Walliser – wybrany 26 czerwca 1993.
Andreas Wetzel – wybrany 18 czerwca 2016.
Lewis Wolpert – wybrany 21 czerwca 1997.
Josef Zemann – wybrany 20 czerwca 1998.
Peter A. Ziegler – wybrany 24 czerwca 1995.
Magdalena Żernicka-Goetz – wybrana 18 czerwca 2016.

V. WYDZIAŁ LEKARSKI

Philip W. Askenase – wybrany 13 czerwca 1992.
Eric A. Barnard – wybrany 17 czerwca 2000.
Giovanni Batista Marini Bettolo – wybrany 9 marca 1991.
Benjamin Michael Chain – wybrany 17 czerwca 2000.
François Chapeville – wybrany 9 marca 1991.
Vittorio Colizzi – wybrany 21 czerwca 1997.
Zbigniew Darzynkiewicz – wybrany 22 czerwca 1996.
Klaus Eichmann – wybrany 18 czerwca 2005.
Hans-Dieter Flad – wybrany 17 czerwca 2000.
Edward D. Frohlich – wybrany 24 czerwca 1995.
Detlev Ganten – wybrany 9 marca 1991.
Willem Hendrik Gispén – wybrany 14 czerwca 2003.
Manfred Göthert – wybrany 21 czerwca 1997.
Armas Ralph Gustaf Gräsbeck – wybrany 20 czerwca 1998.
Jolanta Gutkowska – wybrana 18 czerwca 2011.

Anne-Lise Haenni – wybrana 21 czerwca 1997.
John Andrew Hansen – wybrany 24 czerwca 2006.
Jacek Hawiger – wybrany 9 marca 1991.
Stephen Townley Holgate – wybrany 23 czerwca 2001.
Horst Kleinkauf – wybrany 13 czerwca 1992.
Joseph Knoll – wybrany 24 czerwca 1995.
Łukasz Kulczycki – wybrany 19 czerwca 2004 – Zmarł 3 maja 2018.
Jerzy W. Kupiec-Weglinski – wybrany 18 czerwca 2016.
Salomon Z. Langer – wybrany 9 marca 1991.
Łukasz Lebioda – wybrany 24 czerwca 1995.
Janusz Lipski – wybrany 24 czerwca 2006.
Uriel Z. Littauer – wybrany 21 czerwca 1997.
Tadeusz Maliński – wybrany 23 czerwca 2012.
Feliks Milgrom – wybrany 24 czerwca 1995.
N. Avrion Mitchison – wybrany 9 marca 1991.
Salvador Moncada – wybrany 25 czerwca 1994.
Rodolfo Paoletti – wybrany 13 czerwca 1992.
Marek Witold Radomski – wybrany 16 czerwca 2018.
Naropantul Appaji Rao – wybrany 19 czerwca 1999.
Mariusz Z. Ratajczak – wybrany 21 czerwca 2008.
Alfredo Salerno – wybrany 21 czerwca 1997.
Tadeusz Samorajski – wybrany 25 czerwca 1994.
Arne Schousboe – wybrany 19 czerwca 2004.
Maria Zofia Siemionow – wybrana 23 czerwca 2012.
Helmut F. Sinzinger – wybrany 26 czerwca 1993.
Bronisław Słomiany – wybrany 9 marca 1991.
Akira Terano – wybrany 19 czerwca 1999.
Sylvester Vizi – wybrany 14 czerwca 2003.
Torkel Wadström – wybrany 20 czerwca 1998.
Zbigniew Wszolek – wybrany 16 czerwca 2018.

VI. WYDZIAŁ TWÓRCZOŚCI ARTYSTYCZNEJ

Karol Berger – wybrany 24 czerwca 2017.
Arata Isozaki – wybrany 22 czerwca 1996.
Alina Kalczyńska-Scheiwiller – wybrana 18 czerwca 2011.
Adam Korpak – wybrany 23 czerwca 2012.
Tomas Venclova – wybrany 23 czerwca 2007.

DZIAŁALNOŚĆ

Sprawozdanie sekretarza generalnego PAU za rok 2018

Podobnie jak w roku ubiegłym, sprawozdanie sekretarza generalnego PAU obejmuje rok kalendarzowy, tj. okres od 1 stycznia do 31 grudnia roku 2018. Ponadto, tam gdzie to było możliwe i celowe, przedstawione są również informacje dotyczące pierwszych miesięcy roku 2019. Niniejsze sprawozdanie staje się od dnia dzisiejszego oficjalnym sprawozdaniem PAU z działalności w roku 2018; będzie ono wysyłane do instytucji i organów zewnętrznych. Jak zawsze, w sprawozdaniu przedstawione zostaną, poza informacjami ogólnymi, materiały dostarczone przez poszczególne Wydziały, Stacje i Komisje Polskiej Akademii Umiejętności.

Informacje ogólne

W skład korporacji Polskiej Akademii Umiejętności wchodzi 150 członków krajowych czynnych, 163 członków krajowych korespondentów oraz 190 członków zagranicznych. Wybory roku 2018, zakończone głosowaniem podczas Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 16 czerwca, wyłoniły 12 członków czynnych, 11 nowych członków korespondentów oraz 8 członków zagranicznych (zob. s. 75–87). Dyplomy nowo wybranym członkom zostały wręczone tradycyjnie podczas jesiennego Uroczystego Posiedzenia Naukowego Akademii w listopadzie 2018 r.

W roku sprawozdawczym na zawsze odeszli od nas:

Z Wydziału I

Prof. Tadeusz Witczak – członek korespondent, zmarł 29.03.2018 r.

Z Wydziału II

Prof. Zofia Włodek – członek korespondent, zmarła 19.02.2018 r.

Prof. Ryszard Pipes – członek zagraniczny, zmarł 17.05.2018 r.

Prof. Heiner Timmermann – członek zagraniczny, zmarł 29.08.2018 r.

Prof. Jerzy Wyrozumski – członek czynny, sekretarz generalny PAU w latach 1994–2015, delegat Walnego Zgromadzenia do Zarządu PAU podczas ostatniej kadencji, zmarł 2.11.2018 r.

Z Wydziału III

Prof. Andrzej Smolarski – członek czynny, zmarł 31.03.2018 r.

Prof. Bogdan Bojarski – członek korespondent, zmarł 22.12.2018 r.

Z Wydziału IV

Prof. Andrzej Wiktor – członek korespondent, zmarł 31.12.2018 r.

Z Wydziału V

Prof. Łukasz Kulczycki – członek zagraniczny, zmarł 3.05.2018 r.

Prof. Stanisław Szala – członek korespondent, zmarł 9.11.2018 r.

W pierwszych miesiącach 2019 roku odeszli od nas również:

14.01 – Prof. Mieczysław Tomaszewski, członek czynny Wydziału VI

23.02 – Prof. Krzysztof Birkenmajer, członek czynny Wydziału IV

24.02 – Prof. Włodzimierz Ostrowski, członek czynny Wydziału V

Działalność Wydziałów, Komisji i Stacji

Polska Akademia Umiejętności składa się z 6 Wydziałów. Liczbę członków poszczególnych Wydziałów oraz liczbę odbytych posiedzeń naukowych przedstawia tabela I.

Tabela I. Wydziały PAU

Wydział	Liczba członków czynnych	Liczba członków korespondentów	Liczba członków zagranicznych	Liczba posiedzeń naukowych
Wydział I Filologiczny	27	31	41	7
Wydział II Historyczno-Filozoficzny	24	31	28	10
Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych	21	34	41	–

Wydział IV Przyrodniczy	26	34	34	3
Wydział V Lekarski	27	33	41	1
Wydział VI Twórczości Artystycznej	25	–	5	3
Razem	150	163	190	24
Całkowita liczba członków (stan w dniu 31.12.2018)	503			

Zaprezentowane liczby pokazują, że aktywność Wydziałów PAU była i jest zróżnicowana. Posiedzenia Wydziałów I i II odbywają się często i regularnie. Posiedzenia pozostałych Wydziałów są nieregularne lub nie odbywają się wcale. Zróżnicowanie to wynika ze specyfiki Wydziałów. Aktywność Wydziałów ścisłych i przyrodniczych przejawia się w nieco inny sposób. Wydziały te organizują konferencje, sesje i szkoły, często o zasięgu międzynarodowym. Podczas tych spotkań naukowych wygłaszane są liczne referaty, prezentowane są również tzw. doniesienia plakatowe, przygotowywane przez młodych pracowników naukowych. Ten ostatni element aktywności uważam za szczególnie cenny dla Akademii.

W PAU działa 38 Komisji – 22 Komisje Wydziałowe i 16 Komisji Międzywydziałowych. Wydział I Filologiczny koordynuje prace 4 Komisji, zaś Wydział II Historyczno-Filozoficzny – 10. Przy Wydziale III Nauk Ścisłych i Technicznych działają 3 Komisje, a przy Wydziale IV Przyrodniczym – 5. Pozostałe Wydziały nie powołały dotychczas żadnej Komisji.

Komisje Międzywydziałowe podlegają Radzie PAU; działa ich obecnie 16, w tym 4 w Katowicach, 1 we Wrocławiu i 1 w Gdańsku. Działalność Komisji, podobnie jak Wydziałów, jest silnie zróżnicowana i pozostaje w związku z dziedziną wiedzy, jaką dana Komisja reprezentuje. Tabele II–VI ukazują najważniejsze aspekty działalności Komisji.

Tabela II. Komisje Wydziału I Filologicznego PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Filologii Klasycznej PAU	8	–
Komisja Neofilologiczna PAU	8	–
Komisja Kultury Słowian PAU	8	–
Komisja Historii Sztuki PAU	9	1

Tabela III. Komisje Wydziału II Historyczno-Filozoficznego PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Środkowoeuropejska PAU	10	1
Komisja Wschodnioeuropejska PAU	1	3
Komisja Prawnicza PAU	5	1
Komisja Historii i Kultury Żydów PAU	8	–
Komisja Prehistorii Karpat PAU	5	–
Komisja Nauk Ekonomicznych PAU	1	–
Komisja Etnograficzna PAU	8	2
Komisja Historii Wojen i Wojskowości PAU	7	–
Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU	8	–
Komisja Medioznawcza PAU	8	3

Tabela IV. Komisje Wydziału III Nauk Ścisłych i Technicznych PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Astrofizyki PAU	7	–
Komisja Nauk Technicznych PAU	10	–
Komisja Układów Złożonych PAU	6	–

Tabela V. Komisje Wydziału IV Przyrodniczego PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Geoinformatyki PAU	6	–
Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU	4	2
Komisja Biologii Rozwoju PAU	2	1

Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAU	5	–
Komisja Geograficzna PAU	9	–

Tabela VI. Komisje Międzywydziałowe PAU

Komisja	Posiedzenia naukowe	Sesje naukowe
Komisja Historii Nauki PAU	10	–
Komisja Spraw Europejskich PAU	7	–
Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU	5	–
Komisja Filozofii Nauk PAU	7	2
Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych	8	–
Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej	5	–
Komisja Przyrodniczo-Medyczna PAU we Wrocławiu	4	–
Komisja Antropologiczna PAU	2	–
Komisja Ergonomii PAU	4	1
Komisja PAU Zarządzania Kulturą i Mediami	6	–
Komisja Historii Śląska PAU w Katowicach	–	1
Komisja Nauk Matematycznych PAU w Katowicach	4	–
Komisja Nauk Przyrodniczych PAU w Katowicach	2	–
Komisja Prawnicza PAU w Katowicach	2	–
Komisja Kaszubska PAU w Gdańsku	–	–
POLSKA GRUPA CIHEC Commission Internationale d'Histoire Ecclesiastique Comparée	2	1

Pełne dane, ukazujące aktywność wszystkich Komisji PAU w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2018 roku, zostały zamieszczone w niniejszym „Roczniku” na s. 90–142. Znajdują się tam zarówno informacje o władzach Komisji, jak i spis zaprezentowanych referatów i wykładów. Podobnie jak w roku poprzednim, opublikowane zostały również wszystkie nadesłane streszczenia prac/wykładów, przedstawionych podczas spotkań Komisji. Warto w tym miejscu z satysfakcją podkreślić, iż aktywność prawie wszystkich Komisji utrzymuje się na dobrym poziomie z lat ubiegłych lub nawet rośnie. To doskonała informacja w czasach, w których tak trudno o zadowalającą frekwencję podczas spotkań, zebrań i konferencji.

Poza Wydziałami i Komisjami w strukturze Polskiej Akademii Umiejętności znajdują się dwie Stacje Naukowe. Stacja Naukowa w Katowicach i Stacja Naukowa w Gdańsku. Aktywność naukowa obu Stacji jest więcej niż zadowalająca. Dużą aktywność wykazują również Komisje działające poza Krakowem: Komisja Przyrodniczo-Medyczna PAU we Wrocławiu, Wszechnica Naukowo-Kulturalna w Gliwicach oraz Wszechnica PAU w Katowicach (por. s. 143–149).

Konferencje, sesje i przedsięwzięcia cykliczne

Istotnym elementem działalności PAU są konferencje i sesje naukowe. W okresie sprawozdawczym PAU zorganizowała lub współorganizowała 37 sesji i konferencji naukowych; 9 z nich miało charakter międzynarodowy. Spis wszystkich konferencji i sesji naukowych PAU przedstawiają poniższe zestawienia. Sesje zostały zgrupowane w następującym układzie: konferencje organizowane przez PAU, współorganizowane przez PAU (z udziałem innych podmiotów, głównie – co oczywiste – Uniwersytetu Jagiellońskiego), organizowane przez Wydziały PAU i w końcu organizowane przez Komisje i Stacje Naukowe PAU. Konferencje o zasięgu międzynarodowym zaznaczono *.

SESJE ORGANIZOWANE PRZEZ PAU

17–18.11.2018, Tomaszowice
VI Debata PAU *Uczelnie w służbie społeczeństwa*

SESJE WSPÓŁORGANIZOWANE PRZEZ PAU

5.02.2018

Ustawa 2.0 a rozwój nauki i szkolnictwa wyższego

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

16.03.2018

Pożegnanie z Galicją. Wkład Małopolski w budowę niepodległości Polski

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Jagielloński

14.04.2018

Etyka komunikacji

Organizatorzy: Zespół Etyki Słowa Rady Języka Polskiego PAN, Polska Akademia Umiejętności

10–11.05.2018

Druki XIX wieku w nadsekańskiej Książnicy Narodowej

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Towarzystwo Historyczno-Literackie/Biblioteka Polska w Paryżu

14.05.2018

Prawo prywatne międzynarodowe wobec wyzwań XXI wieku

sesja towarzysząca uroczystości jubileuszu 50-lecia pracy naukowej Prof. dr. hab. Andrzeja Mączyńskiego

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński

***21–22.05.2018**

American ethnicity old and new immigration flows, old and new challenges

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński, Konsulat Generalny Stanów Zjednoczonych Ameryki w Krakowie

4.06.2018

Wiosna Solidarności '88

sesja zorganizowana w ramach obchodów 30. rocznicy strajku kwietniowo-majowego pracowników Huty im. Lenina w Krakowie – Nowej Hucie

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Instytut Pamięci Narodowej, Stowarzyszenie Sieć Solidarności

***8–9.06.2018, Nowy Jork**

PIASA 76th Annual Conference

Organizatorzy: Polski Instytut Naukowy w Ameryce, Polska Akademia Umiejętności

***7–9.09.2018, Chicago**

Obchody 75-lecia Polish American Historical Association

Organizatorzy: Senat RP, Loyola University Chicago, Polska Akademia Umiejętności

14–15.09.2018, Poznań

II Kongres Towarzystw Naukowych *Rola towarzystw naukowych w rozwoju świadomości obywatelskiej i kulturowej*

Organizatorzy: Polska Akademia Nauk – Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Polska Akademia Umiejętności, Towarzystwo Naukowe Płockie

26–28.09.2018

Żydzi i judaizm we współczesnych badaniach polskich

Organizatorzy: Polskie Towarzystwo Studiów Żydowskich, Polska Akademia Umiejętności, Instytut Judaistyki UJ

13.10.2018

Pszczoły ludziom, ludzie pszczołom

Organizatorzy: Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Polska Akademia Umiejętności, Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego w Krakowie, Wojewódzki Związek Pszczelarzy w Krakowie

18.10.2018

Uczeni czasów niewoli

konferencja zorganizowana w związku ze złożeniem prochów Karola Olszewskiego i ziemi z grobu Zygmunta Wróblewskiego w Panteonie Narodowym w kościele św. św. Piotra i Pawła w Krakowie

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Fundacja Panteon Narodowy

***18–19.10.2018**

Unia, federacja, niepodległość? Polski i Litwy drogi do niepodległości (do roku 1918)

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Instytut Historii UJ, Instytut Historii Litwy (Wilno)

***22.10.2018, Montreal**

Od narodzin II Rzeczypospolitej po zaranie Solidarności: działalność dyplomatyczna i społeczna Tadeusza Romera

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Polish Institute of Arts and Sciences in Canada, McGill Univeristy

***22–24.10.2018**

7th International Conference of Oriental Studies: Collections of Texts and Artefacts

Organizatorzy: Polska Akademia Umiejętności, Instytut Orientalistyki UJ, Archiwum Nauki PAN i PAU

24–26.10.2018

Oblicza Niepodległej – państwo i społeczeństwo. W 100-lecie odrodzenia Rzeczypospolitej

konferencji towarzyszył panel studencki, zorganizowany przez Koło Naukowe Historyków Studentów UJ

Organizatorzy: Uniwersytet Jagielloński, Polska Akademia Umiejętności

SESJE ORGANIZOWANE PRZEZ WYDZIAŁY PAU

9–10.11.2018, Białystok

Debiuty Mickiewicza, Debiuty Romantyków: TRADYCJE – STRATEGIE – IDEE – JĘZYK, jubileuszowa konferencja naukowa w 200. rocznicę debiutu Adama Mickiewicza (1818–2018)

Organizatorzy: Wydział I Filologiczny PAU, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku

13–14.12.2018

Stanisław Pigoń (1885–1968). Profesor i obywatel

Organizatorzy: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydział I Filologiczny PAU

SESJE ORGANIZOWANE PRZEZ KOMISJE PAU
I STACJE NAUKOWE PAU

12.01.2018

Datowania bezwzględne w rekonstrukcji środowiska przyrodniczego późnego glaciału i holocenu

Organizatorzy: Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU, Sekcja Geochronologii Komitetu Badań Czwartorzędu PAN

8–9.03.2018

Słowiańszczyzna wschodnia a europejskie tradycje kulturowe

sesja poświęcona pamięci prof. dra hab. Ryszarda Łuznego w dwudziestą rocznicę śmierci

Organizatorzy: Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ, Komisja Wschodnioeuropejska PAU, Komisja Słowianoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie

20.03.2018

W poszukiwaniu fundamentów nauk o mediach

Organizatorzy: Komisja Medioznawcza PAU, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Towarzystwo Studiów Dziennikarskich

23.03.2018

Archeologiczne, archeobotaniczne i paleośrodowiskowe badania w zachodniej części Niecki Nidziańskiej – podsumowanie badań na st. 1–3 w Mozgawie

Organizatorzy: Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU, Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie

21.04.2018

Muzyka Armenii i Ormian polskich

Organizatorzy: Komisja Wschodnioeuropejska PAU, Akademia Muzyczna w Krakowie, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UJ, Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne

23–26.05.2018, Olsztyn

XXXIII Konferencja Embriologiczna Rośliny • Zwierzęta • Człowiek

Organizatorzy: Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Biotechnologii UWM w Olsztynie, Komisja Biologii Rozwoju PAU

6.06.2018

W poszukiwaniu nowego modelu kształcenia dziennikarzy

Organizatorzy: Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Wrocławskiego, Komisja Medioznawcza PAU, Towarzystwo Studiów Dziennikarskich, Biuro Prasowe Urzędu Miasta Krakowa

***11–13.06.2018**

Modality in Physics

Organizatorzy: Uniwersytet Jagielloński, Komisja Filozofii Nauk PAU

25.06.2018

Niedokończone msze wołyńskie. Ludobójstwo na kresach południowo-wschodnich, 1943–1944: aspekt eklezjalny i teologiczny

Organizatorzy: Komisja Wschodnioeuropejska PAU, Oddział Krakowski Instytutu Pamięci Narodowej, Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Niła”

***11–12.10.2018**

XXII Krakowska Konferencja Metodologiczna Emergence of the Classical

Organizatorzy: Akademia Ignatianum w Krakowie, Copernicus Center, Komisja Filozofii Nauk PAU

12.10.2018

70 lat Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ

Organizatorzy: Komisja Prawnicza PAU, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego

15.10.2018

Kresy Zachodnie i Kresy Wschodnie w odrodzonej Rzeczypospolitej

Organizatorzy: Komisja Historii Śląska PAU

15–16.10.2018

Od zwoju do e-booka. Kulturotwórcza rola tekstów religijnych

Organizatorzy: Komisja Etnograficzna PAU, Instytut Studiów Międzynarodowych UJ

7–8. 11.2018, Gdańsk

Pomorskie drogi do Niepodległej

Organizatorzy: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Stacja Naukowa PAU w Gdańsku, Gdańskie Towarzystwo Przyjaciół Sztuki, Instytut Kaszubski, Oddział PAN w Gdańsku

15–16.11.2018

Prasa krakowska w 100. rocznicę odzyskania niepodległości

Organizatorzy: Komisja Medioznawcza PAU, Komisja Środkowoeuropejska PAU, Uniwersytet Pedagogiczny, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

30.11.–1.12.2018

V Sympozjum Ergonomia wobec wyzwań masowości i globalizacji

Organizatorzy: Komisja Ergonomii PAU

***5–7.12.2018**, Łódź

Nie tylko w mieście: kulturowe formy, praktyki i strategie zadomowiania przestrzeni

Organizatorzy: Komisja Etnograficzna PAU, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Łódzki, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Fakulta Humanitnych Studiów Uniwersytetu Karola w Pradze, Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Krakowie, Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa, Uniwersytet Opolski

Warto zwrócić uwagę, iż aktywność PAU, jej Wydziałów, Komisji i Stacji w zakresie organizacji konferencji i sesji wciąż rośnie. Konferencje organizowane są nie tylko w Krakowie i innych miastach Polski, ale również poza granicami kraju. Trzeba w tym miejscu wspomnieć o koordynowanych przez PAU, otwartych dla szerszej publiczności spotkaniach cyklicznych: Seminarium PAU „Patriotyzm wczoraj i dziś”, Kawiarni Naukowej oraz organizowanych przez Panią prof. Dominikę Dudek spotkaniach „Rozmowy o człowieku”. W końcu warto zaznaczyć, iż w roku sprawozdawczym odbyła się szósta już Debata PAU „Uczelnie w służbie społeczeństwa”.

Działalność naukowa

Działalność badawcza PAU to głównie realizacja rozmaitych typów projektów badawczych, tzw. grantów. W roku sprawozdawczym 6 projektów zostało z sukcesem zakończonych, 10 jest w trakcie realizacji. 7 nowych wniosków zostało przedstawionych do oceny. Kolejne tabele przedstawiają listę zakończonych i realizowanych projektów, finansowanych przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki (8 projektów), Narodowe Centrum Nauki (4 projekty), Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (1 projekt) oraz Senat RP (2 projekty). Warto zwrócić uwagę na pierwszy przyznany PAU projekt finansowany przez Małopolski Program Operacyjny, a więc ze środków Unii Europejskiej.

Tabela VII. Projekty badawcze realizowane w PAU:
Regionalny Program Operacyjny Woj. Małopolskiego (projekt UE)

Tytuł	Kierownik	Okres realizacji	Uwagi
PAUart. Katalog zbiorów artystycznych i naukowych Polskiej Akademii Umiejętności. Badanie, digitalizacja, opracowanie naukowe oraz udostępnienie dziedzictwa kulturowego – etap 4	Prof. dr hab. Jan Ostrowski	19.12.2018– 30.06.2021 30 miesięcy	realizowany

Tabela VIII. Projekty badawcze realizowane w PAU: NPRH

Tytuł	Kierownik	Okres realizacji	Uwagi
Zapomniane pomniki cywilizacji europejskiej. Spuścizna aktowa I Rzeczypospolitej w archiwach państw powstałych po rozpadzie ZSRR. Ze szczególnym uwzględnieniem zespołów ksiąg sądowych (do 1831 r.) w zasobach archiwalnych Ukrainy	Dr Mariusz Machynia	8.03.2013– 7.03.2018 60 miesięcy	zakończony
Opracowanie katalogów XIX-wiecznych druków wydanych na emigracji i ziemiach polskich ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego	Mgr Lucyna Pyrzowska	20.05.2013 – 19.05.2018 60 miesięcy przedłużony do 19.05.2019	realizowany
Opracowanie naukowe zbiorów rzeźby, malarstwa, miniatur i grafiki Towarzystwa Historyczno-Literackiego/ Biblioteki Polskiej w Paryżu, w oparciu o prace inwentaryzacyjne i w połączeniu z wydaniem katalogów najciekawszych materiałów	Dr Anna Czarnocka	7.07.2014– 6.07.2019 60 miesięcy	realizowany
Akta grodzkie i ziemskie z terenu dawnych województw krakowskiego i sandomierskiego. Edycja krytyczna ksiąg sądowych z XIV–XV wieku	Dr hab. Jan Wroniszewski prof. UMK	20.08.2014– 19.08.2019 60 miesięcy	realizowany
Publikacja rękopisu Jana Czekanowskiego „Dziennik kolumny antropologiczno-etnologicznej ekspedycji do Afryki Środkowej w latach 1907–1909”	Prof. dr hab. Michał Tymowski	11.09.2017– 10.01.2021 40 miesięcy	realizowany

Przewodnik językowo- -encyklopedyczny po gramatyce semantycznej języka polskiego w ujęciu historycznym	Prof. dr hab. Maciej Grochowski	15.05.2018– 15.05.2023 60 miesięcy	realizowany
Documenta polonica ex Archivo Generali Hispanae in Simancas. Nova series, vol. II–III	Prof. dr hab. Ryszard Skowron	8.05.2018– 8.05.2023 60 miesięcy	realizowany
Słowniki biograficzne uczonych polskich	Prof. dr hab. Andrzej K. Wróblewski	21.12.2018– 20.12.2023 60 miesięcy	realizowany

Tabela IX. Projekty badawcze realizowane w PAU: NCN

Tytuł	Kierownik	Okres realizacji	Uwagi
Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedry Sandomierskiej, t. II	Prof. dr hab. Feliks Kiryk	20.01.2016– 19.01.2018 24 miesiące	zakończony
Problem utworów osieroconych wobec pamięci kulturowej na przykładzie piśmiennictwa wybranych żydowskich filozofów i filologów z Uniwersytetu Jagiellońskiego (1918–1939)	Mgr Anna Dorota Smywińska-Pohl	26.01.2014– 25.01.2018 48 miesięcy	zakończony
Zachodnie Bałkany – alternatywna droga neolityzacji Europy	Prof. dr hab. Janusz K. Kozłowski	2.06.2016– 1.06.2019 36 miesięcy	realizowany
Akty unii polsko-litewskiej z lat 1499–1501. Dokumenty i studia	Dr hab. Lidia Korczak	12.01.2018– 11.01.2021 36 miesięcy	realizowany

Tabela X. Projekty badawcze realizowane w PAU: MKiDN

Tytuł	Kierownik	Okres realizacji	Uwagi
Ochrona polskiej spuścizny archiwalnej w Argentynie. Opracowanie archiwum rodzinnego Lubicz-Orłowskich – etap 2	Dr Krzysztof Smolana	1.04.2018– 31.12.2018 9 miesięcy	zakończony

Tabela XI. Projekty badawcze realizowane w PAU: Senat RP

Tytuł	Kierownik	Okres realizacji	Uwagi
Obchody 75-lecia Polish American Historical Association (PAHA)	Mgr Katarzyna Dziągło	2.01.2018– 31.12.2018 12 miesięcy	zakończony
Od narodzin II Rzeczypospolitej po zaranie Solidarności: działalność dyplomatyczna i społeczna Tadeusza Romera. Konferencja naukowa w setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości	Mgr Anna Michalewicz	1.04.2018– 31.12.2018 8 miesięcy	zakończony

Poza wymienionymi „klasycznymi” grantami PAU realizuje bezterminowy projekt, finansowany przez Fundację Lanckorońskich. W ramach tego projektu opracowywane są relacje i dokumenty poszczególnych nuncjuszy apostołskich w Polsce od roku 1519 do czasów współczesnych. Każdego roku – zgodnie z umową zawartą z Fundacją – wydawany jest jeden tom serii *Acta Nuntiaturae Polonae*. W 2016 r. zakończone zostały prace związane z digitalizacją *Nunciatur*. W połowie 2016 r. rozpoczęliśmy analogiczne prace digitalizacyjne serii źródłowej *Elementa ad Fontium Editiones* (76 tomów) oraz czasopisma „Antemurale” (28 tomów). Do końca 2017 r. wszystkie 104 tomy zostały zeskanowane i umieszczone na stronie publikacji elektronicznych PAU <http://www.pau.krakow.pl/index.php/pl/wydawnictwo/publikacje-on-line>.

Działalność wydawnicza

Ważną i integralną częścią aktywności badawczej PAU jest działalność wydawnicza. Trzeba zaznaczyć, iż nasza oficyna wydawnicza została uwzględniona w „Wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (tzw. poziom I). To niewątpliwy sukces, pomimo iż wykaz przygotowany w MNiSW jest powszechnie krytykowany. Komitet Wydawniczy PAU, powołany w roku 2016, ustalił zasady działania wydawnictwa i udostępnił je na stronie internetowej Akademii. Komitet ten działa obecnie pod przewodnictwem wiceprezesa PAU prof. Andrzeja Mączyńskiego.

W roku sprawozdawczym ukazało się 25 tytułów druków zwartych, wydanych samodzielnie przez PAU i we współpracy z innymi instytucjami

(m.in. Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Warszawskim, Akademią Ignatianum, Muzeum Archeologicznym w Krakowie). Dwa tytuły zostały wyróżnione: prof. Andrzej Kastory otrzymał nominację do Nagrody im. Wacława Felczaka i Henryka Wereszyckiego za książkę *Jugosławia w polityce Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego 1948–1956* (seria Rozprawy Wydziału II Historyczno-Filozoficznego); natomiast krytyczna edycja *Kroniki halicko-wołyńskiej* (seria Monumenta Poloniae Historica), opracowana przez prof. Dariusza Dąbrowskiego i dr. Adriana Jusupowicia, wydana wspólnie z Instytutem Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN w roku 2017, otrzymała Nagrodę im. Profesora Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego (I miejsce w kategorii Edycje źródłowe i pomoce naukowe). Ponadto Jury Narody im. prof. Jerzego Skowronka przyznało PAU wyróżnienie za opublikowany w 2017 r. XXVI tom „Studiów Środkowoeuropejskich i Bałkanistycznych” pod redakcją prof. prof. Jana Machnika i Ireny Stawowy-Kawki.

Coraz większą rolę w działalności wydawniczej PAU odgrywają czasopisma. Wydajemy lub współwydajemy obecnie 20 czasopism, w roku 2018 ukazało się 55 zeszytów. Niestabnym prestiżem cieszy się, redagowany przez prof. Andrzeja Białasę, tygodnik internetowy „PAUza Akademicka”.

Ponieważ w czasie przygotowywania niniejszego sprawozdania do druku ocena parametryczna czasopism naukowych nie została zakończona, a prace zespołów ekspertów w ministerstwie wciąż trwają, tabela ukazująca aktualną liczbę punktów przyznanych naszym czasopismom zostanie przedstawiona w kolejnym „Roczniku PAU”. Pełny wykaz wydawnictw PAU zob. s. 150–152.

Współpraca międzynarodowa

Z roku na rok coraz większego znaczenia nabiera współpraca międzynarodowa PAU. Obecnie Akademia ma podpisane umowy o współpracy z 22 Akademią Nauk oraz innymi jednostkami naukowymi. Najaktywniejsza wymiana osobowa prowadzona jest z Czeską AN, Słowacką AN, Węgierską AN oraz z Instytutem Historii Litwy Republiki Litewskiej.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

- Ukraińska Akademia Nauk
- Słowacka Akademia Nauk
- Czeska Akademia Nauk (protokół na lata 2019–2021 został podpisany)
- Węgierska Akademia Nauk
- Słoweńska Akademia Nauk

- Macedońska Akademia Nauk
- Rumuńska Akademia Nauk
- Instytut Historii Litwy Republiki Litewskiej
- The ExtreMe Matter Institute
- Berlińsko-Brandenburska Akademia Nauk
- Polskie Towarzystwo Naukowe w Żytomierzu
- The Royal Society of Edinburgh
- Węgierska Akademia Sztuk
- Biblioteka Naukowa Przykarpackiego Uniwersytetu Narodowego Imienia Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku, Ukraina
- Austriacka Akademia Nauk
- Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki

Ponadto PAU jest członkiem dwóch organizacji międzynarodowych: Międzynarodowej Unii Akademii (UAI) oraz All European Academies (ALLEA). Trzeba w tym miejscu wspomnieć również o współpracy z Polskim Instytutem Naukowym (PIASA) w Stanach Zjednoczonych i Polskim Instytutem Naukowym w Kanadzie (PINK) w Montrealu. Oba te instytuty mają formalnie status stacji naukowych PAU. Wspólnie z Instytutem w Nowym Jorku wydajemy czasopismo „The Polish Review”, wspólnie z Instytutem w Montrealu organizujemy sesje naukowe w Kanadzie.

Działalność wspomagająca badania naukowe

W taką działalność zaangażowane są trzy jednostki PAU: Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie oraz Fototeka Lanckorońskich.

Biblioteka Naukowa to druga co do wielkości placówka tego typu w naszym mieście. Jej zbiory i dokonania w okresie sprawozdawczym prezentują kolejne tabele.

Tabela XII. Biblioteka Naukowa PAU i PAN
Stan liczbowy zbiorów Biblioteki w dniu **31.12.2018**

Liczba druków ogółem: w tym:	562 460 wol.
wydawnictwa ciągłe	347 836 wol.
wydawnictwa zwarte	214 624 wol.

Zbiory specjalne ogółem: w tym:	177 374 wol. i jedn. inw.
stare druki	17 222
rękopisy	16 608
dypłomy pergaminowe	633
druki ulotne	11 145
kartografia	12 226
grafika	99 181
rysunki	2 266
ekslibrisy	14 639
Ogółem liczba zbiorów	739 834 wol. i jedn. inw.

Tabela XIII. Nabytki Biblioteki Naukowej PAU i PAN w 2018 r.

Wymiana	druków zwartych – 303 wydawnictw ciągłych – 770 czasopism on-line – 150 tytułów Łącznie: 1223
Dary i zakupy	druków zwartych – 837 wydawnictw ciągłych – 607 Łącznie: 1444
Dary do Gabinetu Rycin	rycin – 477 Łącznie: 477

Tabela XIV. Udostępnianie zbiorów Biblioteki Naukowej PAU I PAN w 2018 r.

Liczba odwiedzin w czytelnich	2606
Udostępniono: książki czasopisma	3769 wol. 2687 wol.
rękopisy dokumenty pergaminowe stare druki mikrofilmy ryciny, fotografie, rysunki kwerendy pisemne	747 jedn. inw. 10 jedn. inw. 63 jedn. inw. 1184 jedn. 6759 jedn. inw. 197

Warto w tym miejscu podkreślić, iż w roku 2018 ukończono remont magazynów bibliotecznych oraz klatki schodowej, łączącej te magazyny. Równocześnie rozpoczęta została wymiana starych i zniszczonych regałów w magazynie starych druków (Dział Zbiorów Specjalnych), a zlokalizowany w piwnicy budynku przy ul. Sławkowskiej 17 dodatkowy magazyn jest stopniowo zagospodarowywany. W roku sprawozdawczym wymieniono wszystkie czujniki sygnalizacji systemu przeciwpożarowego, podłączono nowy system powiadamiania ppoż., wymieniono też kamery i czujniki systemu przeciw włamaniu. Pełne sprawozdanie z działalności Biblioteki Naukowej PAU i PAN zamieszczone zostanie w 64 t. „Rocznika Biblioteki PAU i PAN w Krakowie”.

Archiwum Nauki jest jednostką wspólną Oddziału PAN w Krakowie oraz PAU. W okresie sprawozdawczym jednostka ta zorganizowała 3 wystawy w pomieszczeniach Archiwum. Listę wystaw zorganizowanych przez Archiwum prezentuje poniższe zestawienie:

WYSTAWY ARCHIWUM NAUKI PAN I PAU

- *Seria oryginalnych grafik artystów polskich*
- *Orient bliski i daleki*
- *Niepodległej... 100. rocznica odzyskania niepodległości 1918–2018*

Ponadto materiały Archiwum zostały wykorzystane przez Muzeum Archeologiczne i Instytut Fizyki UJ podczas organizacji wystaw: *Apokryfy słowiańskie* oraz *Henryk Niewodniczański. Krakowski fizyk z Wiednia* (sprawozdanie z działalności Archiwum por. s. 153–155).

Fototeka Lanckorońskich stanowi własność PAU od roku 1929. Początkowo znajdowała się ona w stacji PAU w Rzymie, po wojnie została przejęta przez PAN, wreszcie w roku 2005 zwrócono ją PAU. W zbiorach Fototeki znajduje się ponad 50 000 fotogramów. Zbiory te są w dalszym ciągu sukcesywnie porządkowane i opracowywane. Trwa również ich digitalizacja. W roku 2018 zinwentaryzowano 2754 odbitki fotograficzne.

We współpracy ze Stacją Naukową PAN w Rzymie wydana została pierwsza monografia poświęcona wyłącznie Fototece Lanckorońskich (sprawozdanie z działalności Fototeki por. s. 156–157).

Biblioteka Polska w Paryżu

Szczegółnej uwagi wymaga Biblioteka Polska w Paryżu, stanowiąca współwłasność PAU i paryskiego Towarzystwa Historyczno-Literackiego. W każdym kolejnym roku budżetowym Akademia przekazuje Bibliotece

z dotacji MNiSW 1 500 000 zł. Środki te z całą pewnością są niewystarczające. Niestety, prace nad ostatecznym uregulowaniem stanu prawnego i finansowego Biblioteki, prowadzone w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, nie zostały wciąż zakończone. W roku sprawozdawczym w PAU realizowane były trzy projekty badawcze, finansowane przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, których celem jest inwentaryzacja materiałów historycznych, druków, zbiorów rzeźby, malarstwa i miniatur znajdujących się w zasobach BPP.

Nagrody, wyróżnienia i stypendia

Tak jak każdego roku, również w roku sprawozdawczym Polska Akademia Umiejętności przyznała wyróżnienia i nagrody. Niewątpliwie najbardziej prestiżową z nich jest Nagroda im. Erazma i Anny Jerzmanowskich. Nagroda ta, ufundowana przez Władze Województwa Małopolskiego, przyznawana jest za działalność naukową, kulturalną i dobroczynną. W tym roku – dziewiątą po reaktywacji Nagrody – laureatką została Pani Anna Dymna. Uroczystość wręczenia Nagrody odbyła się 21.05.2018 r. na Wawelu.

Nagroda im. Tadeusza Browicza przyznawana jest przez PAU na wniosek Wydziału V Lekarskiego. W tym roku nagrodę otrzymał dr hab. med. Artur Jurczyszyn (Klinika Hematologii CM Uniwersytetu Jagiellońskiego) za cykl 5 publikacji przedstawiających wielośrodkowe, retrospektywne dane dotyczące dyskracji plazmacytowych.

Nagroda im. Prof. Adama Bielańskiego przyznana został Panu prof. Bogumiłowi Jezierskiemu za pracę *Many-body-symmetry-adapted perturbation theory of intramolecular interactions. H₂O and HF dimers*, opublikowaną w roku 1991 w czasopiśmie „Journal of Chemical Physics”.

Każdego roku komisja pod przewodnictwem prof. Andrzeja Borowskiego przyznaje stypendia Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich. W jej skład, poza przedstawicielami PAU, wchodzi również delegaci pięciu Uniwersytetów (Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytetu Wrocławskiego) oraz Fundacji. Stypendia przyznawane są w pięciu dyscyplinach (archeologia śródziemnomorska, filologia klasyczna, historia, historia filozofii i historia sztuki); w roku 2018 otrzymało je 66 osób. Listę osób, które otrzymały stypendia w roku 2018 (do realizacji w roku bieżącym), oraz informację o wykorzystaniu środków z poprzedniej edycji konkursu publikujemy na s. 158–169.

Powyższe sprawozdanie zostało przyjęte przez Zarząd PAU w dniu 25.03.2019 r. Integralną część tego sprawozdania stanowią załączniki, przedstawione w postaci tabel i zestawień. Sprawozdanie finansowe było przedmiotem obrad Zarządu PAU, Rady PAU oraz Komisji Rewizyjnej (por. Protokół posiedzenia Komisji Rewizyjnej PAU na s. 53–59). Zostało ono jednomyślnie zaakceptowane przez wymienione gremia. Uzyskało również pozytywną opinię biegłego rewidenta, przygotowaną przez kancelarię PROFIN.

Sekretarz generalny PAU
Prof. dr hab. Szczepan Biliński

Protokół posiedzenia Komisji Rewizyjnej Polskiej Akademii Umiejętności

(kontrola dokumentacji finansowo-księgowej za rok 2018)

Komisja Rewizyjna Polskiej Akademii Umiejętności, w składzie: prof. dr hab. Ryszard Nycz, prof. dr hab. January Weiner i prof. dr hab. Agnieszka Zalewska, w obecności głównej księgowej PAU pani mgr Marzeny Panek, przeprowadziła w dniu 11 marca 2019 roku kontrolę dokumentacji finansowej Polskiej Akademii Umiejętności za rok 2018, a następnie drogą mailową uzyskała dodatkowe wyjaśnienia i uzgodniła niniejszy protokół.

Komisja pragnie podziękować pani mgr Marzenie Panek za bardzo staranne przygotowanie dokumentacji oraz za udzielenie wyczerpujących dodatkowych wyjaśnień, zarówno podczas spotkania, jak i później drogą mailową.

Przeprowadzona kontrola skoncentrowała się na sprawach finansowych i merytorycznych, wynikających z analizy przychodów oraz kosztów i wydatków, w zakresie działalności statutowej, dedykowanych dotacji i grantów oraz działalności gospodarczej Akademii.

Zgodnie z praktyką lat ubiegłych Komisja Rewizyjna zwróciła szczególną uwagę na te elementy dokumentacji finansowej, które wskazują na zmiany w stosunku do wcześniejszej praktyki, utrudnienia w działalności Akademii w 2018 roku oraz możliwe przyszłe trudności.

Zakończyło się szczegółowe sprawdzanie dokumentacji finansowo-księgowej za 2018 rok pod względem formalnym przez biegłego rewidenta z firmy PROFIN p. Annę Borowiec-Rogalską i w przygotowaniu jest raport pokontrolny. Wiadomo już, że opinia jest pozytywna i razem z raportem będzie do wglądu w księgowości i w kancelarii PAU począwszy od maja br.

Na podstawie sprawdzonej przez Komisję Rewizyjną dokumentacji finansowo-księgowej przychodów oraz kosztów i wydatków za rok 2018 stwierdza się, co następuje:

**Zestawienie przychodów i kosztów oraz stanu rachunków
Polskiej Akademii Umiejętności za rok 2018**

I. Salda bankowe na dzień 1 stycznia 2018

1. Rachunek bieżący	1 359 478,27
2. Rachunek funduszu socjalnego	30 444,80
3. Rachunek funduszu celowego BPP	2 085 450,00
4. Pozostałe rachunki	1 667 298,38
5. Rachunek stypendium medycznego im. prof. Hermana	627 292,42
6. Kasa	2 535,07
7. Kredyt do spłaty	0,00

II. Przychody

1. Dotacje MNiSW	
A. Działalność statutowa	6 157 340,00
B. Inne dotacje	
DUN	14 037,80
Narodowy Program Rozwoju Humanistyki	984 338,12
remont Małej Auli	0,00
2. Granty NCN	226 959,00
3. Dotacje Senatu	123 074,94
4. Dotacje MKiDN	49 844,30
5. Dotacje Fundacji Lanckorońskich	
stypendia naukowe (razem z londyńskimi)	376 822,03
<i>Acta Nuntiaturae Polonae</i>	80 090,47
digitalizacja <i>Elementa ad Fontium Editiones</i>	0,00
6. Pozostałe przychody statutowe	
odsetki od kapitału – BPP	0,00
odsetki od kapitału – stypendium medyczne	10 517,89
fundusze na nagrody	52 000,00
Województwo Małopolskie	109 756,10
Urząd Miasta Krakowa	50 813,01
fundusze na publikacje	96 320,14
sprzedaż wydawnictw własnych	138 046,52
usługi Archiwum Nauki	909,75
usługi Biblioteki Naukowej	18 968,88
fundusze na konferencje	38 164,44
inne dotacje	0,00
usługi statutowe biura	48 520,49
dofinansowanie PFRON	23 276,20

7. Przychody z działalności gospodarczej	
wynajem budynków w Krakowie	1 397 124,47
wynajem budynków w Warszawie	102 388,24
dzierżawa Domu Profesorskiego w Zawoi	43 772,67
pozostałe przychody operacyjne i finansowe	213 465,78
dotacja NFRZK na remont Małej Auli	0,00
dzierżawa w Warszawie	12 887,93
przychody ze sprzedaży wierzytelności – Warszawa	230 614,34
odsetki od lokat	23 566,24
Razem przychody:	10 623 619,75

III. Koszty i wydatki

1. MNiSW	
A. Działalność statutowa	6 157 340,00
działalność organizacyjna	1 944 826,13
działalność wydawnicza	396 602,75
działalność Biblioteki Naukowej	2 065 480,34
działalność Biblioteki Polskiej w Paryżu	1 500 000,00
działalność Archiwum Nauki	225 614,23
współpraca zagraniczna	24 816,55
B. Inne dotacje	
konferencje DUN	14 037,80
Narodowy Program Rozwoju Humanistyki	984 383,65
2. Granty NCN	227 013,36
3. Dotacje Senatu	
Kanada – T. Romer	22 162,34
75 lat PAHA	100 912,60
4. Dotacja MKiDN	49 844,30
5. Koszty i wydatki dotacji Fundacji Lanckorońskich	
stypendia naukowe	377 928,48
<i>Acta Nuntiatorum Polonae</i>	80 090,47
6. Pozostałe koszty statutowe	
umowy UM, GM Kraków	48 171,51
nagrody wypłacone za osiągnięcia naukowe	52 000,00
Nagroda im. E. i A. Jerzmanowskich	109 953,16
koszty sesji naukowych – współorganizowanych, pozostałych	69 247,81
koszty wydawnictw – wysyłka, publikacje, magazynowanie	40 914,74
koszty współwydawców pisma internetowego „PAUza”	124 958,46

koszty działalności gospodarczej Biblioteki Naukowej	12 808,55
koszty pozostałe działalności statutowej, w tym koszty obsługi i zarządu	279 325,68
odsetki dla THL Paryż	0,00
„The Polish Review”	30 000,00
7. Koszty działalności gospodarczej	
koszty utrzymania Domu Profesorskiego w Zawoi	41 699,50
amortyzacja – Dom Profesorski w Zawoi	19 301,74
koszty utrzymania kamienicy w Warszawie, ul. Lwowska 13	74 604,56
koszty utrzymania Pałacyku Rusieckich, ul. Lwowska 13	25 067,05
amortyzacja – kamienica i Pałacyk w Warszawie	43 542,87
koszt obsługi działalności gospodarczej	365 781,76
koszty utrzymania budynków w Krakowie	234 005,45
koszty remontów budynków – Kraków	73 304,13
pozostałe koszty operacyjne i finansowe	46 385,23
koszt sprzedanych wizerunków – Warszawa	256 708,95
podatek dochodowy	11 108,00
Razem koszty:	9 972 602,15
Zysk	651 017,60

IV. Salda bankowe na dzień 31 grudnia 2018

1. Rachunek bieżący	1 773 786,40
2. Rachunek funduszu socjalnego	31 004,42
3. Rachunek funduszu celowego BPP	2 150 000,00
4. Pozostałe rachunki	1 879 315,76
5. Rachunek stypendium medycznego im. prof. Z. Hermana	637 810,31
6. Kasa	2 787,79

W wyniku kontroli dokumentacji finansowo-księgowej za rok 2018 Komisja Rewizyjna wyciągnęła następujące wnioski:

- Dokumentacja, przedstawiona Komisji, jest coraz przejrzystsza pod względem księgowania poszczególnych kategorii przychodów, kosztów i wydatków, i zawiera coraz więcej przydatnych dodatkowych zestawień. Po raz pierwszy też przeniesienie do sprawozdania powyższego zestawienia finansowego i przedstawienie go w uporządkowanej formie graficznej nie wymagało dodatkowej pracy Komisji.

- W 2018 roku całkowite przychody Polskiej Akademii Umiejętności wynosiły (z dokładnością do tysiąca złotych) 10 624 000 zł i przekroczyły o 651 000 zł łączne koszty i wydatki w wysokości 9 973 000 zł. Dla porównania, w 2017 roku przychody PAU wynosiły 11 858 000 zł i przekroczyły o 95 000 zł łączne koszty i wydatki w wysokości 11 763 000 zł. Niższa kwota po stronie przychodów w 2018 roku wynika głównie z braku specjalnych dotacji remontowych, jak dotacja na remont Małej Auli w 2017 roku, oraz niższych specjalnych dotacji na organizację dużych wydarzeń, jak V Kongres Polskich Towarzystw Naukowych w Świecie w 2017 roku. Z kolei niższa kwota po stronie kosztów i wydatków oraz wyższy zysk w 2018 roku wynikają głównie z faktu, że nie były prowadzone duże remonty, jak remonty krakowskich budynków PAU w 2017 roku, oraz był to pierwszy rok bez spłacania kredytu i wydatków na jego obsługę. Rok 2018 był trzecim z kolei rokiem z dodatnim bilansem budżetowym.
- Podstawą finansowania działalności statutowej PAU jest dotacja z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, która w 2018 roku wyniosła 6 157 340 zł, czyli była tej samej wysokości, co w 2017 roku, kiedy niewiele wzrosła w stosunku do kwoty 5 978 000 zł we wcześniejszych latach. Całkowite koszty i wydatki statutowe PAU są wyższe niż dotacja statutowa z MNiSW i różnica pokrywana jest z innych przychodów PAU.
- Analiza innych przychodów statutowych PAU pokazuje, że w 2018 roku granty NCN czy dotacje Fundacji Lanckorońskich utrzymane były na podobnym poziomie, jak w 2017 roku. Niższe natomiast były przychody z grantów Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (984 000 zł w porównaniu z 1 167 000 zł w 2017 roku i z 1 724 000 zł w 2016 roku – z dokładnością do tysiąca złotych), dotacja Senatu RP (123 000 zł w porównaniu z 238 000 zł w 2017 roku), dotacja MKiDN (50 000 zł w porównaniu z 297 000 zł w 2017 roku) i dotacje z Województwa Małopolskiego (110 000 zł w porównaniu z 191 000 zł w 2017 roku). Należy pamiętać, że powyższe pozycje są na ogół całkowicie zbilansowane po stronie kosztów i wydatków. Zasadność wystąpienia o specjalne dotacje i ich wysokość zależą od charakteru wydarzeń organizowanych przez PAU w danym roku. Rok 2017 był pod tym względem wyjątkowy z uwagi na wspomniany już V Kongres Polskich Towarzystw Naukowych w Świecie. Należy więc przede wszystkim docenić fakt pozyskiwania dodatkowych środków na działalność PAU.
- W 2018 roku zwiększyła się działalność wydawnicza PAU (1328,5 ark. druk. w porównaniu z 1209,5 ark. druk. w 2017 roku), co dało kwotę

438 000 zł po stronie kosztów i wydatków w porównaniu z kwotą 349 000 zł w 2017 roku. Przychody w postaci pozyskanych funduszy na publikacje i ze sprzedaży wydawnictw PAU wynosiły 234 000 zł w porównaniu do 282 000 zł w 2017 roku. Dla Komisji Rewizyjnej, pomimo wzrostu kosztów i spadku przychodów, zasadniczy jest fakt, że pieczę nad działalnością wydawniczą PAU sprawuje Komitet Wydawniczy.

- W 2018 roku PAU była organizatorem lub współorganizatorem 37 konferencji lub sesji naukowych, w tym 9 międzynarodowych i 28 krajowych (w porównaniu z 22, w tym 5 międzynarodowymi i 17 krajowymi, w 2017 roku). Na kilka z nich PAU uzyskała specjalne dotacje: z Senatu RP, DUN i Gminy Miasta Kraków. Na uwagę zasługuje fakt, że osiem konferencji z udziałem PAU odbyło się poza Krakowem (w Olsztynie, Nowym Jorku, Chicago, Montrealu, Poznaniu, Białymstoku, Gdańsku i Łodzi) i w szeregu przypadków Polska Akademia Umiejętności proszona była o honorowy patronat. Wskazuje to na rosnący prestiż PAU. W 2018 roku zmalały natomiast przychody PAU z tytułu usług statutowych biura w związku z mniejszą liczbą konferencji z wpłatami na wpisowe oraz mniejszą wysokością wpisowego.
- Analiza wydatków związanych z działalnością statutową PAU pokazuje też, że koszty wynagrodzeń osobowych i ubezpieczeń społecznych pracowników były nieco niższe w 2018 roku (3 069 000 i 579 000 zł) niż w 2017 roku (3 241 000 i 639 000 zł). Częściowo wynika to z faktu niższego zatrudnienia – na koniec 2018 roku zatrudnionych było 69 osób w porównaniu z 72 osobami na koniec 2017 roku, a częściowo z wyższej zachorowalności pracowników i ponoszenia części kosztów przez NFZ. Komisja Rewizyjna została poinformowana o zapoczątkowanym procesie wprowadzania podwyżek wynagrodzeń, ale ponawia ubiegłoroczne stwierdzenie, że wobec dość powszechnych podwyżek płac w sferze budżetowej ta sprawa, w ramach możliwości budżetowych PAU, powinna mieć bardzo wysoki priorytet. Zarząd PAU wystąpił do MNiSW o dotację statutową na 2019 rok w wysokości 8 410 000 zł. Część tej kwoty ma być przeznaczona na remonty, ale wyższa dotacja pozwoliłaby też na większą swobodę manewru w zakresie wynagrodzeń pracowników.
- Działalność gospodarcza PAU wiąże się głównie z nieruchomościami w Krakowie, Warszawie i Zawoi. W 2018 roku całkowite przychody z tej działalności wynosiły 2 024 000 zł, a całkowite koszty i wydatki 1 192 000 zł, dając zysk 832 000 zł (dla porównania w 2017 roku było to odpowiednio 2 031 000, 2 064 000 i –32 000 zł). Zysk związany był z gospodarowaniem nieruchomościami w Krakowie, które jest

całkowicie pod kontrolą. W przypadku Domu Profesorskiego w Zawoi rok 2018 był pierwszym pełnym rokiem dzierżawy. Bilans przychodów i kosztów wynosił –17 000 zł, co oznacza deficyt mniejszy o 45 000 zł niż w 2017 roku. Z czasem ten deficyt całkowicie zniknie. Za duży sukces Zarządu w 2018 roku należy uznać wydzierżawienie kamienicy i Pałacyku Rusieckich w Warszawie – wymagających generalnego remontu i coraz trudniejszych do wynajęcia. Nieruchomości wydzierżawione zostały na 30 lat firmie Home 15 Management Sp. z o.o. z Krakowa. Podobnie jak w przypadku Zawoi, dzierżawca ma na swój koszt przeprowadzić remont, pokrywać koszty podatków i płacić niewielki czynsz, a koszty amortyzacji ponosić ma PAU.

W podsumowaniu Komisja Rewizyjna stwierdza, że w 2018 roku Polska Akademia Umiejętności w pełni rozwijała swoją działalność statutową w zakresie badań naukowych, działalności wydawniczej i popularyzatorskiej. Dodatni bilans budżetowy PAU, utrzymany trzeci rok z rzędu, wskazuje na coraz lepszą kontrolę budżetu i daje możliwość lepszego planowania wydatków. Zysk wypracowany w 2018 roku pozwoli na dofinansowanie kolejnych pilnych remontów budynków PAU w Krakowie, jak np. remont instalacji ciepłowniczej. Przekazanie w dzierżawę coraz kosztowniejszych w utrzymaniu nieruchomości warszawskich jest dobrym krokiem w kierunku poprawy budżetu PAU w zakresie działalności gospodarczej. Podniesienie wynagrodzeń pracowników PAU pozostaje najważniejszym wyzwaniem stojącym przed Zarządem PAU w 2019 roku.

Kraków, 16 marca 2019

Prof. dr hab. Ryszard Nycz
Prof. dr hab. January Weiner
Prof. dr hab. Agnieszka Zalewska

Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 17 marca 2018 roku

Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU, prof. Andrzej Białas.

Otwierając posiedzenie, prezes powitał wszystkich zgromadzonych, a następnie przypomniał kilka ważnych wydarzeń, które miały miejsce od czasu listopadowego uroczystego posiedzenia PAU. Wymienił V Debatę PAU („Nauczanie uniwersyteckie i kształcenie elitarne”, Tomaszowice, 18–19 listopada 2017), trzy konferencje naukowe, zorganizowane przez PAU: „Między Unią Europejską a Eurazją. Przestrzeń poradziecka wobec szans i zagrożeń” (23–24 listopada 2017), „Słowiańszczyzna wschodnia a europejskie tradycje kulturowe” (8–9 marca 2018) i „Pożegnanie z Galicją. Wkład Małopolski w budowę niepodległości Polski” (16 marca 2018), oraz dyskusję panelową, zorganizowaną przy współudziale Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, „Ustawa 2.0 a rozwój nauki i szkolnictwa wyższego” (5 lutego 2018). Prezes poinformował też zgromadzonych, że od stycznia 2018 roku w gmachu PAU odbywają się spotkania z cyklu „Rozmowy o człowieku”, organizowane przez prof. dr hab. Dominikę Dudek z Katedry Psychiatrii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Spotkania te cieszą się wielkim zainteresowaniem i zawsze gromadzą bardzo licznych uczestników. Wśród wydawnictw, które ukazały się od ostatniego posiedzenia PAU, prezes zwrócił uwagę na materiały V Debaty PAU, książkę prof. Andrzeja Kastorego *Jugosławia w polityce Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego* oraz *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu*, tom II, w opracowaniu prof. Feliksa Kiryka.

Po omówieniu spraw bieżących prezes przedstawił, przygotowaną przez Zarząd PAU, propozycję uchwały (por. s. 73). W dyskusji nad proponowaną uchwałą wziął udział prof. Lucjan Suchanek. W głosowaniu jawnym za przyjęciem uchwały głosowało 75 członków PAU, przeciw było 17, a 5 wstrzymało się od głosu.

W 2. punkcie porządku dziennego prezes poprosił prof. prof. Teresę Ma-deyską i Andrzeja Manię o sprawdzenie protokołów Walnego Zgromadzenia

w dniu 24 czerwca 2017 roku oraz posiedzeń uroczystych w dniach 24 czerwca i 18 listopada tegoż roku. Oboje wyrazili zgodę. Protokoły zostały przyjęte i podpisane.

Punkt 3. porządku dziennego – prezentację kandydatów na członków PAU – prowadził sekretarz generalny PAU. Zgodnie ze zwyczajem, sylwetki kandydatów przedstawione zostały przez sekretarzy Wydziałów (por. s. 70–72). Po prezentacjach sekretarz generalny otworzył dyskusję. Pytań dotyczących zgłoszonych kandydatów nie było.

Z kolei, zgodnie z porządkiem dziennym, prezes poprosił przewodniczącą Komisji Rewizyjnej prof. Agnieszkę Zalewską o przedstawienie protokołu posiedzenia Komisji Rewizyjnej PAU (por. s. 53–59). Dyskusji nad sprawozdaniem Komisji Rewizyjnej nie było.

W ostatnim punkcie porządku dziennego prof. Jerzy Zajadło przedstawił wykład *Prawo i estetyka* (por. s. 173–189).

Po wykładzie prezes zamknął posiedzenie i zaprosił zebranych na spotkanie towarzyskie.

Protokół sporządził sekretarz generalny PAU
prof. Szczepan Biliński

Protokół Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 16 czerwca 2018 roku

Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Andrzej Białas.

Po krótkim powitaniu prezes poprosił prof. prof. Krystynę Bartol (Wydział I) i Marię Łanczont (Wydział IV) o sprawdzenie protokołu Walnego Zgromadzenia w dniu 17 marca 2018. Obie Panie Profesor wyraziły zgodę. Protokół został przyjęty i podpisany.

W punkcie 3. sekretarz generalny prof. Szczepan Biliński przedstawił sprawozdanie finansowe (ilustrowane tabelami) za rok 2017. Poinformował, iż sprawozdanie zostało zaakceptowane przez Zarząd oraz Komisję Rewizyjną. Audyt sprawozdania finansowego za rok 2017 (opinia i raport biegłego rewidenta) przygotowała wybrana przez Komisję Rewizyjną Kancelaria Biegłego Rewidenta PROFIN. Sekretarz generalny odczytał konkluzję raportu audytowego. Dyskusji nie było.

Prezes zarządził głosowanie nad dwiema uchwałami Walnego Zgromadzenia:

1. O przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2017.
 2. O podziale zysku za rok 2017 i rozliczeniu straty z lat ubiegłych.
- Obie uchwały podjęte zostały jednomyślnie (por. s. 74).

W punkcie 4. prezes prof. Andrzej Białas zaproponował powołanie Komisji Skrutacyjnej do wyboru nowych członków PAU w następującym składzie: prof. prof. Maria Korytowska (Wydział I), Krzysztof Ożóg (Wydział II), Maria Nowakowska (Wydział III), Barbara Płytycz (Wydział IV), Józef Dulak (Wydział V), Tadeusz Boruta (Wydział VI). Wszyscy zainteresowani wyrazili zgodę na pracę w Komisji Skrutacyjnej, a Walne Zgromadzenie jednomyślnie zaakceptowało propozycję prezesa. Przystąpiono do czynności wyborczych. Karty do głosowania zostały wręczone członkom korporacji w czasie podpisywania listy obecności. Prezes zarządził głosowanie, po czym karty zostały zebrane przez członków Komisji Skrutacyjnej, która udała się do osobnego pomieszczenia w celu przeliczenia głosów i sporządzenia protokołu.

W punkcie 6. na przewodniczącego dalszej części obrad prezes zaproponował prof. Kacpra Zalewskiego – przewodniczącego Komisji Wyborczej. Pan Profesor wyraził zgodę, a Walne Zgromadzenie jednomyślnie zaakceptowało tę kandydaturę. Prof. Kacper Zalewski zaproponował następujący skład Komisji Skrutacyjnej do wyboru władz PAU: prof. prof. Roman Mazurkiewicz (Wydział I), Andrzej Mania (Wydział II), Tomasz Dohnalik (Wydział III), Jerzy Starzyk (Wydział IV), Maciej Małecki (Wydział V). Zaproponowani wyrazili zgodę, a Walne Zgromadzenie jednomyślnie zaakceptowało propozycję. Następnie przewodniczący tej części zebrania przedstawił kandydatów na członków Zarządu PAU. Stwierdził, iż do Komisji Wyborczej wpłynęły następujące zgłoszenia: prezes PAU – prof. Jan Ostrowski, wiceprezes – prof. Andrzej Mączyński, wiceprezes z Warszawy – prof. Ewa Szczepańska-Sadowska, sekretarz generalny – prof. Szczepan Biliński. Kandydatów na delegata Walnego Zgromadzenia zgłoszono dwoje: prof. Marię Korytowską i prof. Jerzego Jurkiewicza. Kandydatami do Komisji Rewizyjnej byli: prof. prof. Ryszard Nycz, January Weiner i Agnieszka Zalewska.

W kolejnych punktach porządku dziennego przystąpiono do czynności wyborczych. Karty do głosowania wręczone zostały członkom korporacji podczas podpisywania list obecności. Głosy zostały zebrane przez członków Komisji Skrutacyjnej do wyboru władz PAU, która udała się do osobnego pomieszczenia w celu ich przeliczenia i sporządzenia protokołu.

W punkcie 14. padły następujące głosy:

- Zaproponowano, aby w przyszłości (w przypadku dwóch lub więcej kandydatów na dane stanowisko w Zarządzie) na kartach do głosowania zamieścić wyraźną informację, ilu kandydatów należy skreślić.
- Prof. Józef Borzyszkowski zwrócił uwagę na niewielką liczbę kobiet w korporacji, wiek kandydatów zgłaszanych na jej członków oraz przewagę wśród nich osób z Krakowa i Warszawy. Zauważył też, iż niewykorzystane środki przeznaczone na finansowanie Stacji Naukowych PAU (w Katowicach i Gdańsku) nie zostały przeniesione na rok następny.

Odpowiadając, prezes stwierdził, że zgłoszone uwagi zostaną rozpatrzone przez nowy Zarząd. Następnie zaprosił zebranych na krótką przerwę.

Protokół porządził sekretarz generalny PAU
prof. Szczepan Biliński

Protokół Uroczystego Posiedzenia Publicznego PAU w dniu 16 czerwca 2018 roku

Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Andrzej Białas.

W 1. punkcie prezes powitał wszystkich zgromadzonych, a szczególnie zaproszonych gości. Imiennie wymienił: panią Zofię Gołubiew – była dyrektor Muzeum Narodowego w Krakowie; panią Agnieszkę Kamińską – konsul honorową Malty; prof. Małgorzatę Witko – dyrektor Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni; prof. dr hab. Małgorzatę J. Willaume – zastępcę sekretarza generalnego Lubelskiego Towarzystwa Naukowego; dr. hab. prof. UP Roberta Stawarza – prorektora ds. rozwoju Uniwersytetu Pedagogicznego; prof. Florianą Gambusia – prorektora ds. nauki i współpracy z zagranicą Uniwersytetu Rolniczego; prof. Piotra Kuśtrowskiego – dziekana Wydziału Chemii UJ; prof. Marka Jeżabka – dyrektora Instytutu Fizyki Jądrowej PAN; prof. Zdzisława Pietrzyka – dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej; pana Kazimierza Barczyka – przewodniczącego Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Małopolski oraz pana Marka Wasiaka – prezesa Fundacji „Zawsze Warto”.

W dalszej części przemówienia prezes przypomniał ważne wydarzenia, które miały miejsce od czasu marcowego Walnego Zgromadzenia PAU. Wymienił konferencję Zespołu Etyki Słowa Rady Języka Polskiego PAN „Etyka komunikacji” (14 kwietnia); sesję „Prawo prywatne międzynarodowe wobec wyzwań XXI wieku”, zorganizowaną z okazji jubileuszu 50-lecia pracy naukowej prof. Andrzeja Mączyńskiego (14 maja), oraz Ogólnopolską Konferencję Embriologiczną, zorganizowaną przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie i Komisję Biologii Rozwoju PAU (Olsztyn, 23–26 maja). Wspomniał też o uroczystości wręczenia kolejnej Nagrody im. Erazma i Anny Jerzmanowskich pani Annie Dymnej (21 maja) oraz o cyklicznych spotkaniach „Rozmowy o człowieku”, organizowanych przez prof. Dominikę Dudek (Klinika Psychiatrii CM UJ) przy współudziale PAU.

Wśród wydawnictw, które ukazały się od ostatniego Walnego Zgromadzenia PAU, prezes zwrócił uwagę na nowy „Rocznik PAU” (obejmujący po raz pierwszy rok kalendarzowy, a nie akademicki) oraz na dwie książki: monografię Piotra Kotowicza *Early Medieval Axes from the Territory of Poland*

(seria „Moravia Magna”) oraz opracowanie zbiorowe *Roman Dyboski, 1883–1945. Władysław Tarnawski, 1885–1951* (seria „W Służbie Nauki”).

Kolejne dwa punkty porządku dziennego prowadził sekretarz generalny prof. Szczepan Biliński:

– Pkt 2. (w porządku dziennym 3.). Nagrodę im. Prof. Adama Biełańskiego otrzymał prof. Bogumił Jeziorski (Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego) za pracę *Many-body-symmetry-adapted perturbation theory of intramolecular interactions. H₂O and HF dimers*, opublikowaną w czasopiśmie „Journal of Chemical Physics”. Dyplom wręczyli: prezes PAU prof. Andrzej Białas, wicedyrektor Wydziału III Nauk Ścisłych i Technicznych prof. Ewa Brocławik, prof. Małgorzata Witko – dyrektor Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN, oraz prof. Piotr Kuśtrowski – dziekan Wydziału Chemii UJ (reprezentujący JM Rektora UJ prof. Wojciecha Nowaka).

Pkt 3. (w porządku dziennym 2.). Nagrodę im. Tadeusza Browicza otrzymał dr hab. Artur Jurczyszyn (Klinika Hematologii CM UJ) za cykl publikacji przedstawiających wielośrodkowe, retrospektywne dane dotyczące dyskracji plazmocytowych. Zgodnie ze zwyczajem, dyplom wręczyli: prezes PAU, dyrektor Wydziału V Lekarskiego prof. Wiesław Pawlik oraz pełnomocnik Rektora UJ ds. Collegium Medicum prof. Marek Sanak.

W punkcie 4. porządku dziennego sekretarz generalny przedstawił sprawozdanie za okres od stycznia do grudnia 2017 roku. Sprawozdanie to zostało zaakceptowane przez Zarząd PAU w dniu 26 marca 2018 roku. Integralną część sprawozdania stanowiły przeźrocza, wyświetlane podczas wystąpienia¹.

W punkcie 5. porządku przewodnicząca Komisji Skrutacyjnej powołanej do wyboru nowych członków PAU, prof. Barbara Płytycz, przedstawiła listę nowo wybranych członków Akademii (por. s. 75–87), a w punkcie 6. prof. Andrzej Mania, przewodniczący Komisji Skrutacyjnej powołanej do wyboru władz PAU, przedstawił wyniki wyborów na członków nowego Zarządu PAU i Komisji Rewizyjnej. Stwierdził, iż wybrani zostali:

prezes	– prof. Jan Ostrowski,
wiceprezes	– prof. Andrzej Mączyński,
wiceprezes z Warszawy	– prof. Ewa Szczepańska-Sadowska,
sekretarz generalny	– prof. Szczepan Biliński,
delegat Walnego Zgromadzenia PAU	– prof. Jerzy Jurkiewicz.

Do Komisji Rewizyjnej wybrani zostali: prof. prof. Agnieszka Zalewska, Ryszard Nycz i January Weiner.

¹ Pełny tekst sprawozdania wraz z informacjami uzupełniającymi w postaci tabel i zestawień por. „Rocznik PAU”, Rok 2017, Kraków 2018, s. 33–54.

Następnie zabrał głos prezes PAU prof. Andrzej Białas. Podziękował wszystkim członkom Zarządu, członkom Rady oraz pracownikom PAU za 18 lat doskonałej współpracy oraz wszechstronną pomoc, jaką otrzymywał pełniąc funkcję prezesa PAU. Odpowiadając, prof. Andrzej Borowski, wiceprezes PAU, podziękował ustępującemu prezesowi za lata ofiarnej pracy na rzecz Akademii. Słowa wiceprezesa zostały przyjęte długotrwałymi oklaskami.

W ostatnim punkcie porządku dziennego prof. Stanisław Penczek wygłosił wykład *Polimery – od biopolimerów do grafenu* (por. s. 191–203).

Po wykładzie prezes zamknął posiedzenie i zaprosił wszystkich zebranych na spotkanie towarzyskie.

Protokół sporządził sekretarz generalny PAU
prof. Szczepan Biliński

Protokół Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 17 listopada 2018 roku

Uroczystemu Posiedzeniu przewodniczył prezes PAU prof. Jan Ostrowski.

W punkcie pierwszym prezes powitał wszystkich zgromadzonych, a szczególnie zaproszonych gości. Imiennie wymienił m.in.: wiceprzewodniczącego Sejmiku Małopolskiego pana Kazimierza Barczyka, senatora RP prof. Aleksandra Bobko wraz z małżonką, rektora Uniwersytetu Pedagogicznego prof. Kazimierza Karolczaka, dyrektora Instytutu Fizyki Jądrowej prof. Marka Jeżabka, prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego prof. Zbigniewa Kruszewskiego, prezesa Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego prof. Jacka Sorokę, prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu pana Waldemara Wilusza, przedstawiciela Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego prof. Janusza Żmiję, panią Zofię Gołubiew oraz pana Piotra Kieracińskiego, redaktora naczelnego „Forum Akademickiego”. Następnie prezes podziękował prof. Andrzejowi Białasowi, prezesowi PAU poprzednich kadencji, za wieloletnią pracę na rzecz PAU, przypomniał też sylwetkę zmarłego 2 listopada śp. prof. Jerzego Wyrozumskiego, który pełnił funkcję sekretarza generalnego PAU ponad 20 lat.

W drugiej części wystąpienia prezes poinformował zgromadzonych o kilku ważnych wydarzeniach, które były organizowane lub współorganizowane przez PAU w ostatnich miesiącach. Zwrócił uwagę m.in. na: obchody 75-lecia Polish American Historical Association (Chicago, 7–9 września), II Kongres Towarzystw Naukowych (Poznań, 14–15 września), konferencję „Uczni czasów niewoli” (Kraków, 18 października), 7th International Conference of Oriental Studies „Collections of Texts and Artefacts” (Kraków, 22–24 października), ogólnopolską konferencję „Oblicza Niepodległej – państwo i społeczeństwo” (Kraków, 24–26 października) oraz konferencję „Prasa krakowska w 100. rocznicę odzyskania niepodległości” (Kraków, 15–16 listopada). Wspomniał też o odbywających się w PAU spotkaniach z cyklu „Rozmowy o człowieku”, organizowanych przez prof. Dominikę Dudek (Klinika Psychiatrii Collegium Medicum UJ) oraz Centrum Kopernika.

Prezes zapowiedział następujące wydarzenia: VI Debatę PAU „Uczelnie w służbie społeczeństwa” w Tomaszowicach oraz 4 sympozja, organizowane przez Komisje i Wydziały PAU: „Ergonomia wobec wyzwań masowości i globalizacji” (Komisja Ergonomii), „Stulecie Sejmu Ustawodawczego” (Wydział II), „Kresy: dziedzictwo dawnej Polski” (Komisja Wschodnioeuropejska) oraz „Polskie badania archeologiczne w Jordanii” (Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich).

Wśród wydawnictw, które ukazały się od ostatniego ZO PAU, prezes zwrócił uwagę na publikacje: *Inteligencja polska w świecie, Świat rzeczy mieszkańca Tallina w dobie oświecenia oraz Edykt króla Teoderyka* (seria „Biblioteka Przekładów z Literatury Starożytnej”).

Punkt drugi porządku dziennego – wręczenie dyplomów nowym członkom PAU – prowadził sekretarz generalny PAU prof. Szczepan Biliński. Zgodnie ze zwyczajem dyplomy wręczali prezes PAU oraz dyrektorzy kolejnych Wydziałów, którzy prezentowali sylwetki nowo wybranych członków¹.

Wydział I Filologiczny – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Lucjan Suchanek. Dyplomy odebrali członkowie czynni: prof. Jerzy Limon i prof. Henryk Podbielski, nowi członkowie korespondenci: prof. Albert Gorzkowski, prof. Stefan Kiedroń i prof. Maria Maślanka-Soro, oraz członek zagraniczny prof. Stefan Muthesius.

Wydział II Historyczno-Filozoficzny – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Andrzej Mączyński. Dyplomy odebrali członkowie czynni: prof. Andrzej Kastory i prof. Janusz Kruk.

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Andrzej Fuliński. Dyplomy otrzymali: członek czynny prof. Ewa Broclawik oraz nowi członkowie korespondenci: prof. Stanisław Jadach, prof. Bogumił Jeziorski, prof. Sławomir Kołodziej, prof. Henryk Kozłowski, prof. Marek Pfützner i prof. Jakub Zakrzewski.

Wydział IV Przyrodniczy – dyplomy wręczyli prezes, wicedyrektor Wydziału prof. Tadeusz Niedźwiedz i dyrektor Wydziału prof. Elżbieta Pyza. Dyplomy odebrali członkowie czynni: prof. Elżbieta Pyza, prof. Józef Razowski i prof. Andrzej Ślączka. Dyplomu członka czynnego nie odebrał prof. Stefan Wierzbowski, ponieważ nie mógł przybyć na posiedzenie.

Wydział V Lekarski – dyplomy wręczyli prezes oraz dyrektor Wydziału prof. Wiesław Pawlik. Dyplomy odebrali członkowie czynni: prof. Roman Kaliszan i prof. Ryszard Przewłocki, nowi członkowie korespondenci: prof. Tomasz Kazimierz Grodzicki i prof. Adam Torbicki, oraz członek zagraniczny prof. Marek Radomski.

¹ Wykaz członków PAU, wybranych w 2018 r., wraz z notkami informacyjnymi zob. s. 75–87.

Wydział VI Twórczości Artystycznej. Wybranemu na członka czynnego prof. Janowi Pamule nie wręczono dyplomu, gdyż zainteresowany nie mógł przybyć na posiedzenie.

Na zakończenie posiedzenia prof. Daniel Beauvois, członek zagraniczny PAU, wygłosił wykład *Nasza siostra Polska* (por. s. 205–229).

Po wykładzie prezes zamknął posiedzenie i zaprosił zebranych na spotkanie towarzyskie.

Protokół sporządził sekretarz generalny PAU
prof. Szczepan Bilński

Kandydaci na członków PAU w roku 2018¹

Wydział I Filologiczny

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Roman Mazurkiewicz

Na członków czynnych:

Prof. Jerzy Limon

Prof. Henryk Podbielski

Na członków korespondentów:

Prof. Albert Gorzkowski

Prof. Stefan Kiedroń

Prof. Maria Maślanka-Soro

Na członków zagranicznych:

Prof. Stefan Muthesius

Prof. Marco Santagata

Prof. Victor Ieronim Stoichiță

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Jacek Purchla

Na członków czynnych:

Prof. Andrzej Kastory

Prof. Janusz Kruk

Na członka zagranicznego:

Prof. Heiner Timmermann

¹ Prezentowani podczas Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 17 marca 2018 roku.

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Jerzy Jurkiewicz

Na członka czynnego:

Prof. Ewa Broclawik

Na członków korespondentów:

Prof. Stanisław Jadach

Prof. Bogumił Jeziorski

Prof. Sławomir Kołodziej

Prof. Henryk Kozłowski

Prof. Marek Pfützner

Prof. Jakub Zakrzewski

Wydział IV Przyrodniczy

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Jerzy Starzyk

Na członków czynnych:

Prof. Elżbieta Pyza

Prof. Józef Razowski

Prof. Andrzej Ślęczka

Prof. Stefan Wierzbowski

Na członków zagranicznych:

Prof. Klaus Hahlbrock

Prof. Małgorzata Kloc-Stępkowska

Wydział V Lekarski

Prezentuje sekretarz Wydziału prof. Tomasz Brzozowski

Na członków czynnych:

prof. Roman Kaliszan

prof. Ryszard Przewłocki

Na członków korespondentów:

Prof. Tomasz Kazimierz Grodzicki

Prof. Adam Torbicki

Na członków zagranicznych:

Prof. Marek Radomski

Prof. Zbigniew Wszolek

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Prezentuje dyrektor Wydziału prof. Tadeusz Boruta

Na członka czynnego:

Prof. Jan Pamuła

Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU przyjęta 17 marca 2018 roku

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności wyraża zaniepokojenie postępującą izolacją Polski na arenie międzynarodowej, wywołaną niezręcznymi posunięciami i komentarzami władz naszego państwa w odniesieniu do najważniejszych sojuszników.

Podobny niepokój wzbudzają niedawne decyzje dotyczące ustroju sądownictwa, które mogą prowadzić do ograniczenia praw obywatelskich i w rezultacie do dalszej izolacji oraz oddalania Polski od przyjętych zasad europejskiego ładu.

Apelujemy do Pana Prezydenta, Parlamentu oraz Rządu Rzeczypospolitej o poważny namysł nad konsekwencjami tych działań, które mogą zagrozić stabilności naszego kontynentu, a więc i fundamentom bezpieczeństwa Polski.

Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o przyjęciu sprawozdania finansowego za rok 2017

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności na posiedzeniu w dniu 16.06.2018 postanawia przyjąć sprawozdanie finansowe za rok 2017.

Uchwała Walnego Zgromadzenia PAU o podziale zysku za rok 2017 i rozliczeniu straty z lat ubiegłych

Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności na posiedzeniu w dniu 16.06.2018 postanawia, że zysk bilansowy za rok 2017 w kwocie 94 974,25 zł zostanie w całości przekazany na fundusz zapasowy PAU, a stratę z lat ubiegłych (-494 149,61 zł), związaną z obowiązkowym rozliczeniem rezerw na świadczenia emerytalno-rentowe, odpisać z funduszu zapasowego PAU.

**Członkowie PAU
wybrani podczas Walnego Zgromadzenia Akademii
w dniu 16 czerwca 2018 roku**

Krajowi

Wydział I Filologiczny

Członkowie czynni

Jerzy Limon, prof. dr hab.; specjalność naukowa: literaturoznawstwo, teatrologia; profesor zwyczajny w Instytucie Anglistyki i Amerykanistyki Uniwersytetu Gdańskiego, dyrektor Gdańskiego Teatru Szekspirowskiego; członek: Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki, Stowarzyszenia Dyrektorów Teatrów, ESRA, Polskiego Towarzystwa Szekspirowskiego; laureat: Nagrody im. Jana Heweliusza, Nagrody im. Erazma i Anny Jerzmanowskich; odznaczony: srebrnym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Imperium Brytyjskiego (OBE); osiągnięcia pozanaukowe: inicjator budowy Teatru Szekspirowskiego w Gdańsku, założyciel Polskiego Towarzystwa Szekspirowskiego i Fundacji Theatrum Gedanense. – Wybrany na członka korespondenta 13 czerwca 1992. – Kontakt: jerzylimon@gmail.com

Henryk Podbielski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: filologia klasyczna (literatura, retoryka, filozofia grecka); emerytowany profesor zwyczajny Instytutu Filologii Klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, członek: Komitetu Redakcyjnego Meandra, Editorium Consilium czasopisma EOS, Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Komisji Filologii Klasycznej PAU, Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN (1975–2012), członek honorowy Polskiego Towarzystwa Filologicznego; laureat: wielokrotnie Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Nagrody I stopnia Rektora KUL

za wybitne osiągnięcia naukowe, głównej nagrody Stowarzyszenia Wydawców Katolickich „Feniks” w kategorii tłumacz za dzieło *Trzy greckie stylistyki i dwa traktaty retoryczne z okresu Cesarstwa Rzymskiego...* (2016), wyróżnione przez Towarzystwo Naukowe KUL tytułem „Książka Roku 2016”; odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi RP (2005); zainteresowania pozanaukowe: ochrona przyrody, pielęgnacja roślin ogrodowych. – Wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2004. – Kontakt: Al. Warszawska 31A, 21-002 Jastków; e-mail: henryk.podbielski@kul.lublin.pl

Członkowie korespondenci

Albert Juliusz Gorzkowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: nauki humanistyczne, filologia polska; profesor nadzwyczajny na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek: Polskiego Towarzystwa Studiów Żydowskich, Stowarzyszenia Bibliistów Polskich, Polskiego Towarzystwa Retorycznego; odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi RP; zainteresowania pozanaukowe: islandologia, szachy, bibliofilstwo. – Kontakt: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Gołębia 16, 31-007 Kraków.

Stefan Kiedroń, prof. dr hab.; specjalność naukowa: literaturoznawstwo germanistyczne i niderlandystyczne (epoka wczesnonowożytna: renesans, barok, oświecenie); profesor zwyczajny Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Katedry Filologii Niderlandzkiej im. Erazma z Rotterdamu i Zakładu Dawnej Literatury Niderlandzkiej KFN, senator UW; członek: Advisory Board czasopisma *The Low Countries Historical Review/Bijdragen en Mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, Komitetu Naukowego czasopisma *Handelingen van de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, Komisji Kultur Europejskich Oddziału PAN we Wrocławiu, Międzynarodowego Stowarzyszenia Niderlandystycznego (czł. ZG 2000–2009), Środkowoeuropejskiego Stowarzyszenia Niderlandystów „Comenius” (współzałożyciel 1995), *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, Międzynarodowego Stowarzyszenia Germanistycznego; odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi RP (2005), Orderem Króla Leopolda I (Belgia, 2006), Orderem Dynastii Oranje-Nassau (Holandia, 2010), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2017); zainteresowania pozanaukowe: historia najnowsza, pamiętniki, podróże. – Kontakt: Uniwersytet Wrocławski, Katedra Filologii Niderlandzkiej, ul. Kuźnicza 22, 50-137 Wrocław; e-mail: stefan.kiedron@uwr.edu.pl

Maria Maślanka-Soro, prof. dr hab., specjalność naukowa: filologia włoska i klasyczna; profesor zwyczajny w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek: rad naukowych czasopism *Rivista Internazionale delle Ricerche Dantesche*, *Revue des études dantesques*, *Dante e l'Arte*, *Studi sul Settecento e l'Ottocento*; Stowarzyszenia Italianistów Polskich (wiceprzewodnicząca), Società Dantesca Italiana, Société Internationale pour l'Etude du Théâtre Médiéval, Associazione Internazionale dei Professori d'Italiano, Polskiego Towarzystwa Filologicznego; laureatka: zespołowej Nagrody Ministra (za współautorstwo *Grecji starożytnej*), Nagrody Rektora UJ (1991, 1993, 2006, 2010, 2014, 2016), III miejsca w rankingu działalności naukowej pracowników Wydziału Filologicznego UJ za rok 2010; odznaczona państwowym włoskim Orderem Kawalera Gwiazdy Włoch (Onorificenza di Cavaliere dell'Ordine della Stella d'Italia), przyznawanym przez Prezydenta Republiki Włoskiej; zainteresowania pozanaukowe: literatura i sztuka światowa, zwłaszcza europejska, archeologia śródziemnomorska, muzyka klasyczna, podróże. – Kontakt: maria.maslanka-soro@uj.edu.pl

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Członkowie czynni

Andrzej Kastory, prof. dr hab.; specjalność naukowa: historia powszechna najnowsza; emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, były dziekan Wydziału Humanistycznego UP, były kierownik Katedry Najnowszej Historii Powszechnej UP, sekretarz Wydziału II PAU, przewodniczący Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych; członek Komisji PAU: Środkowoeuropejskiej, Historii Wojen i Wojskowości, Spraw Europejskich, Medioznawczej; visiting professor na Sorbonie – Université Paris 1 (2003); laureat: Nagrody im. Wolfa, przyznanej przez Instytut Wyższych Studiów Europejskich Uniwersytetu w Strasburgu (1974), Nagrody Rektora I stopnia za książkę *Winston Spencer Churchill*; odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem „Zasłużony dla Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie”. – Wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010. – Kontakt: kastoryandrzej344@gmail.com

Janusz Kruk, prof. dr hab.; specjalność naukowa: archeologia prehistoryczna, archeologia ekologiczna, archeologia gospodarcza; profesor zwyczajny w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN – Ośrodek Archeologii

Gór i Wyżyn w Krakowie; członek: Komitetu Nauk Pre- i Protohistorycznych PAN, Rady Naukowej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Arbeitsgemeinschaft „Neolithikum”, Komisji IV UISPP (Międzynarodowa Unia Nauk Pre- i Protohistorycznych); laureat: Nagrody Sekretarza Naukowego PAN, Nagrody IAE PAN za „książkę roku”; odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi RP, Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką „Za Pracę Społeczną dla Ziemi Krakowskiej”, Złotą Odznaką „Za Opiekę nad Zabytkami”, Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”; zainteresowania pozanaukowe: taternictwo i alpinizm, dzieje Legionów Józefa Piłsudskiego. – Wybrany na członka korespondenta 19 czerwca 2010. – Kontakt: Osiedle 2 Pułku Lotniczego 24 m. 38, 31-869 Kraków; tel. kom.: 607276824; e-mail: janusz.z.kruk@gmail.com

Wydział III Nauk Ścisłych i Technicznych

Członek czynny

Ewa Broclawik, specjalność naukowa: chemia kwantowa; emerytowany profesor zwyczajny w Instytucie Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera PAN, dyrektor Wydziału III Nauk Ścisłych i Technicznych PAU; członek: Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Polskiego Klubu Katalizy, Polskiego Towarzystwa Zeolitowego, Japanese Society of Chemical Engineering, Japanese Pharmacokinetic Society; odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi RP; zainteresowania pozanaukowe: żeglarsstwo morskie, członek Yacht Klubu Polska w Krakowie. – Wybrana na członka korespondenta 19 czerwca 2010. – Kontakt: tel. kom.: 600212122, e-mail: ewa.broclawik@gmail.com

Członkowie korespondenci

Stanisław Jadach, prof. dr hab.; specjalność naukowa: fizyka teoretyczna; profesor w Instytucie Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego PAN; członek Polskiego Towarzystwa Fizycznego; laureat: Nagrody PAN im. Marii Skłodowskiej-Curie, Nagrody PAU im. Mariana Mięśowicza (2003); odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi RP; zainteresowania pozanaukowe: turystyka piesza, fotografia. – Kontakt: Instytut Fizyki Jądrowej PAN, ul. Radzikowskiego 152, 31-342 Kraków, tel. +48 12 6628155.

Bogumił Jeziorski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: chemia kwantowa, fizyka atomowa i molekularna; profesor zwyczajny na Wydziale Chemii Uniwersytetu Warszawskiego; członek rzeczywisty Polskiej Aka-

demii Nauk; członek: American Physical Society, International Academy of Quantum Molecular Science (IAQMS), International Society for Theoretical Chemical Physics (czł. Board of Directors), World Association of Theoretical and Computational Chemists (czł. Scientific Board), Academia Europaea (czł. zwyczajny); laureat: Nagrody im. Marii Skłodowskiej-Curie (1996), Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2000); odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, dorocznym Medalem IAQMS (1988), Medalem im. Jędrzeja Śniadeckiego (2006); zainteresowania pozanaukowe: muzyka, historia Polski. – Kontakt: Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Pasteura 1, 02-093 Warszawa; e-mail: jeziorsk@chem.uw.edu.pl

Sławomir Kołodziej, prof. dr hab.; specjalność naukowa: matematyka; profesor w Instytucie Matematyki UJ; członek: Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, Polskiego Towarzystwa Matematycznego; laureat: Nagrody III Wydziału PAN, Nagrody Polskiego Towarzystwa Matematycznego im. S. Zaremby (1999), Nagrody Prezesa Rady Ministrów za wyróżnioną pracę habilitacyjną (1999) oraz powtórnie za osiągnięcia naukowe (2011), wykładu sekcyjnego na European Congress of Mathematics (Kraków, 2012), Bergman Prize American Mathematics Society (2014); odznaczony Medalem „Dziękujemy za Wolność”; zainteresowania pozanaukowe: muzyka klasyczna, literatura, sport (jazda na nartach i rowerze) – Kontakt: Sławomir.Kolodziej@im.uj.edu.pl

Henryk Kozłowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: chemia nieorganiczna; profesor zwyczajny na Wydziale Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego i w Państwowej Medycznej Wyższej Szkole Zawodowej w Opolu, przewodniczący Rady Naukowej Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN, dyrektor departamentu biotechnologii Wrocławskiego Centrum Badań EIT+; członek rzeczywisty PAN; członek: Narodowego Centrum Nauki (przewodniczący Komisji Nauk Ścisłych i Technicznych 2009–2016), Royal Society of Chemistry, CSci.CChem, FRSC, American Chemical Society, Alberta Prion Research Institute (Kanada); doktor honoris causa: Uniwersytetu Gdańskiego, Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie; profesor honorowy Politechniki Wrocławskiej; laureat Nagrody Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego; odznaczony: Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką Politechniki Wrocławskiej, Medalem im. Bogusławy i Włodzimierza Trzebiatowskich, Złotym Medalem Uniwersytetu Wrocławskiego, Medalem Wydziału Chemii Politechniki Wrocławskiej; zainteresowania: wszystkie

zagadnienia chemii bionieorganicznej. – Kontakt: Uniwersytet Wrocławski, Wydział Chemii, ul. F. Joliot-Curie 14, 50-383 Wrocław; Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu, ul. Katowicka 68, 45-060 Opole; e-mail: henryk.kozlowski@chem.uni.wroc.pl

Marek Pfützner, prof. dr hab.; specjalność naukowa: fizyka jądrowa; profesor nadzwyczajny na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego; członek korespondent Polskiej Akademii Nauk; członek Polskiego Towarzystwa Fizycznego; laureat: Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2003), Nagrody im. Zdzisława Szymańskiego (2004); zainteresowania pozanaukowe: wędrówki górskie, fotografia, muzyka jazzowa. – Kontakt: pftuzner@fuw.edu.pl

Jakub Zakrzewski, prof. dr hab., specjalność naukowa: fizyka; profesor zwyczajny na Wydziale Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Zakładu Optyki Atomowej w Instytucie Fizyki UJ; członek Polskiego Towarzystwa Fizycznego; laureat Nagrody Ministra (2001); odznaczony: Laurem Jagiellońskim (1996), Medalem PAN im. Marii Skłodowskiej-Curie (2007); zainteresowania pozanaukowe: sztuka. – Kontakt: Instytut Fizyki UJ, ul. Łojasiewicza 11, 30-348 Kraków.

Wydział IV Przyrodniczy

Członkowie czynni

Elżbieta Pyza, prof. dr hab.; specjalność naukowa: biologia; profesor zwyczajny w Instytucie Zoologii i Badań Biomedycznych na Wydziale Biologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Zakładu Biologii i Obrazowania Komórki; prezes ZG Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Mikołaja Kopernika, dyrektor Wydziału IV PAU, ekspert NCN i członek Zespołów MNiSW; członek: Komitetu Neurobiologii PAN, Polskiego Towarzystwa Badań Układu Nerwowego (PTBUN), Communication Committee of the Federation of Neuroscience Societies (FENS), European DANA Alliance for the Brain (EDAB), Society for Research on Biological Rhythms (SRBR); laureatka Nagrody PAN za badania nad rytmami biologicznymi (2006); odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi RP za osiągnięcia naukowe (2007). – Wybrana na członka korespondenta 20 czerwca 2009. – Kontakt: Zakład Biologii i Obrazowania Komórki, Instytut Zoologii i Badań Biomedycznych UJ, ul. Gronostajowa 9, 30-387 Kraków; e-mail: elzbieta.pyza@uj.edu.pl

Józef Razowski, prof. dr hab.; specjalność naukowa: zoologia, entomologia; emerytowany profesor zwyczajny Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie (dyrektor 1988–1977), kierownik Zakładu Bezkręgowców i Zakładu Zoologii Systematycznej i Doświadczalnej; członek honorowy Sociedad Hispano-Luso-Americana de Lepidopterologia; członek: Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, Komisji Biologicznej PAN; laureat: Nagrody Państwowej II stopnia (1987), dwóch indywidualnych Nagród Sekretarza Naukowego PAN (1966, 1985), wyróżnienia Wydziału Nauk Biologicznych PAN, nominowany przez kolejnych prezesów PAN do „The Emperor Hirohito Prize” i „The Albert Einstein World Award for Science”; odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi (1981), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988), Medalem 50-lecia PAN (2002), Medalem Schiffermuellera (2002); zainteresowania pozanaukowe: historia, sport, wędkarstwo. – Wybrany na członka korespondenta 9 marca 1991. – Kontakt: tel. (służbowy): 12 431 19 63 w. 30.

Andrzej Ślaczka, prof. dr hab.; emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego (1975–2002), były dyrektor Instytutu Nauk Geologicznych UJ (1980–2002), były członek Rady Geologicznej przy Ministerstwie Środowiska (2001–2004), Sekcji Geologii i Geofizyki KBN (1999–2006); członek: Komisji i Komitetu Nauk Geologicznych PAN, Association of European Geological Societies (prezydent i wiceprezydent 1997–2003), European Federation of Geologists (czł. Zarządu 1995–2004), American Association of Petroleum Geologists (czł. House of Delegates 1998–2003), Austriackiego Towarzystwa Geologicznego (czł. korespondent); członek honorowy Towarzystw Geologicznych: Polskiego (wiceprezes i prezes 1994–2002), Serbskiego, Słowackiego i Węgierskiego; laureat: Nagrody II stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, zespołowej Nagrody I i II stopnia Rektora UJ, Stypendium Naukowego A. Krzyżanowskiego, tytułu European Geologist, nadanego przez European Federation of Geologists; odznaczony: Krzyżem Kawalerskim (1988) i Oficerskim (2001) Orderu Odrodzenia Polski, złotą Odznaką „Zasłużony dla polskiej geologii”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, odznaką „Honoris Gratia” Prezydenta Miasta Krakowa; zainteresowania pozanaukowe: historia. – Wybrany na członka korespondenta 26 czerwca 1993. – Kontakt: andrzej.slaczka@uj.edu.pl

Stefan Wierzbowski, prof. dr hab., specjalność naukowa: weterynaria, andrologia i zachowanie zwierząt; emerytowany profesor Instytutu Zootechniki, były kierownik Zakładu Fizjologii Rozrodu Zwierząt tego

Instytutu; członek zespołu redakcyjnego *Reproduction in Domestic Animals*. – Wybrany na członka korespondenta 24 czerwca 1995. – Kontakt: stefanwierzbowski@gmail.com

Wydział V Lekarski

Członkowie czynni

Roman Kaliszan, prof. dr hab.; specjalność: nauki farmaceutyczne; profesor zwyczajny Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, członek Komisji Rewizyjnej PAN oraz Zespołu Identyfikującego Członków Rady Narodowego Centrum Nauki; członek: rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, honorowy Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, zagraniczny Akademii Nauki i Sztuki Wojwodiny – VANU; doktor honoris causa Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu (2012); laureat: Nagrody Fundacji na rzecz Nauki Polskiej w dziedzinie nauki o życiu, Nagrody Prezesa Rady Ministrów RP (dwukrotnie), Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za osiągnięcia na rzecz społeczeństwa, Nagrody im. Jana Heweliusza miasta Gdańska; odznaczony: Krzyżami Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej; zainteresowania pozanaukowe: literatura piękna, historia średniowiecza, procesy czarownic. – Wybrany na członka korespondenta 20 czerwca 2009. – Kontakt: roman.kaliszan@gumed.edu.pl

Ryszard Przewlocki, prof. dr hab.; specjalność naukowa: medycyna, biologia medyczna, neurofarmakologia, neurobiologia; profesor zwyczajny w Instytucie Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, członek Rady Naukowej IF PAN (Kraków) oraz Komitetu Doradczego w Międzynarodowym Instytucie Biologii Molekularnej i Komórkowej UNESCO/PAN (Warszawa), były kierownik Zakładu Neurofarmakologii Molekularnej w IF PAN w Krakowie (1993–2017) oraz Zakładu Neurobiologii i Neuropsychologii w Instytucie Psychologii Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego (1996–2016); członek: Academia Europaea (od 2016), Polskiego Towarzystwa Badań Układu Nerwowego (prezes 2005–2007), Polskiego Towarzystwa Badania Bólu (czł. honorowy od 2007), International Brain Research Organization – IBRO (przewodniczący Central Eastern Regional Committee 2008–2013), Federation of European Neuroscience Societies – FENS (przewodniczący FENS/IBRO Schools 2013–2016), Society for Neuroscience; laureat: Nagrody PAU im. Tadeusza Browicza (1998), Nagrody PAN

im. Jędrzeja Śniadeckiego (2007), indywidualnej Nagrody Rektora UJ za działalność naukową (2009, 2013); odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi RP (1994), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2004), Medalem im. Jędrzeja Śniadeckiego za wybitne osiągnięcia w dziedzinie medycyny i neurofarmakologii; zainteresowania i osiągnięcia pozanaukowe: teatr – aktor Teatru 38 w Krakowie (rola tytułowa w *Ryszardzie III* Szekspira w reżyserii Helmuta Kajzara; szereg ról w innych inscenizacjach, m.in.: *Sędziowie*, *Hiob*, *Kot i mysz*; udział w trzech filmach krótkometrażowych), narciarstwo, turystyka; członkostwo Międzyzakładowego Komitetu NSZZ „Solidarność” PAN w Krakowie. – Wybrany na członka korespondenta 18 czerwca 2005. – Kontakt: nfprzewl@cyf-kr.edu.pl

Członkowie korespondenci

Tomasz Kazimierz Grodzicki, prof. dr hab.; specjalność naukowa: medycyna; profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Medicum, prorektor UJ CM, kierownik Katedry Chorób Wewnętrznych i Gerontologii UJ CM; członek korespondent Polskiej Akademii Nauk, przewodniczący Kolegium Lekarzy Geriatrów; członek: Komitetu Nauk Klinicznych PAN, Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia, European Geriatric Medicine Society (czł. Academic Board), Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego, Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego, European Society of Cardiology; laureat: Nagrody Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego (1996), Nagrody PAU im. Tadeusza Browicza (2002), zespołowej Nagrody PAN im. Jana Śniadeckiego (2007); odznaczony: Medalem Uniwersytetu Jagiellońskiego „Plus ratio quam vis” (2011), Złotym Krzyżem Zasługi RP za wspieranie Uniwersytetów III Wieku (2014); zainteresowania pozanaukowe: narciarstwo alpejskie, turystyka górską. – Kontakt: Katedra Chorób Wewnętrznych i Gerontologii UJ CM, ul. Śniadeckich 10, 31-531 Kraków; e-mail: tomekg@su.krakow.pl

Adam Torbicki, prof. dr hab.; specjalność naukowa: kardiologia; kierownik Kliniki Krążenia Płucnego, Chorób Zakrzepowo-Zatorowych i Kardiologii CMKP Warszawa; członek honorowy Towarzystw Kardiologicznych: Francuskiego, Meksykańskiego i Polskiego; członek: Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego, Europejskiego Towarzystwa Kardiologicznego; odznaczony: Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. – Kontakt: adam.torbicki@ecz-otwock.pl

Wydział VI Twórczości Artystycznej

Członek czynny

Jan Pamula, prof. dr hab.; specjalność naukowa: sztuki piękne; emerytowany profesor Wydziału Form Przemysłowych Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, były kierownik Pracowni w Katedrze Sztuk Wizualnych (okresowo także kierownik Katedry) WFP ASP, były prorektor (1996–2002) i rektor (2002–2008) ASP w Krakowie, były członek Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych przy MNiSW (2010–2012), zagraniczny ekspert (od 2013) APELLA (system ewaluacji i promocji kadry naukowo-dydaktycznej w greckim Ministerstwie Edukacji w Atenach), czynny twórczo artysta; członek: Stowarzyszenia Międzynarodowe Triennale Grafiki w Krakowie, Stowarzyszenia Grupa Krakowska, Association for Computer Machinery w Nowym Jorku (okresowo), sekcja SIGGRAPH (grafika komputerowa); laureat nagród za osiągnięcia artystyczne: Nagrody Indywidualnej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2008), Nagrody Miasta Krakowa (2013), Nagrody im. Witolda Wojtkiewicza (2003); odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2003), Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2005), Medalem Komisji Edukacji Narodowej; zainteresowania pozanaukowe: filozofia, muzyka, biegi maratońskie. – Kontakt: ul. Św. Jana 24/9, 31-018 Kraków; e-mail: jpamula@asp.krakow.pl

Zagraniczni

Wydział I Filologiczny

Stefan Muthesius, specjalność naukowa: historia architektury i designe’u (Anglia, Europa Środkowa, Polska); emerytowany profesor University of East Anglia (Norwich), profesor honorowy tegoż Uniwersytetu; laureat Banister Fletcher Prize za książkę *The English Terraced House* (1985) i Alice Davis Hitchcock Medallion za książkę *Tower Block: Modern Public Housing* (1995), przyznaną przez Society of Architectural Historians of Great Britain. – Kontakt: AMA Sainsbury Centre University of East Anglia, Norwich NR4 7TJ GB, e-mail: s.muthesius@uea.ac.uk

Marco Santagata, specjalność naukowa: literatura włoska; emerytowany profesor Uniwersytetu w Pizie; honorowy przewodniczący Consortium ICoN – Italian Culture on the Net; członek Komitetu Naukowego So-

cietà Dante Alighieri; laureat Cherubino Award Uniwersytetu w Pizie. –
Kontakt: marco.santagata@unipi.it

Victor Ieronim Stoichiță, specjalność naukowa: historia sztuki; profesor Uniwersytetu we Fryburgu (Szwajcaria), visiting professor: Zobel de Ayala na Harvardzie (2006–2008), Erwin Panofsky Chair w Zentral Institut für Kunstgeschichte w Monachium (2017), Chair Européenne w Collège de France (2018), Europe-Lehrstuhl na Uniwersytecie w Saarbrücken (2019); członek: Academia Europaea, Royal Academy of Belgium, Academia Nazionale dei Lincei (czł. zagraniczny); doktor honoris causa: Bucharest National University of Arts, Catholic University Louvain-la-Neuve; odznaczony: Médaille de vermeil de l'Académie (2015), kawaler Ordre des Arts et des Lettres de la République Française. – Kontakt: University of Fribourg, Department of Art History, 20, Avenue de l'Europe, CH-1700 Fribourg (Switzerland), tel. 141263007945, e-mail: victor.stoichita@unifr.ch

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

Heiner Timmermann, specjalność naukowa: historia, politologia; profesor Uniwersytetu Fryderyka Schillera w Jenie, prezes Akademii Rosenhof e. V. w Weimarze. – Zmarł 29 sierpnia 2018.

Wydział IV Przyrodniczy

Klaus Hahlbrock, specjalność naukowa: biochemia, biologia molekularna i komórkowa, patologia roślin; emerytowany profesor biochemii Uniwersytetu we Fryburgu, były dyrektor Max Planck Institute of Plant Breeding Research (Kolonja), wiceprezydent Max Plant Society (Monachium); członek: German National Academy, National Academy of Sciences of the USA (czł. zagraniczny), American Association of Plant Physiologists (czł. honorowy); odznaczony: Krzyżem Zasługi Republiki Federalnej Niemiec, Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi RP, Medalem Kopernika PAN, Odznaką Honorową Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. – Kontakt: Max Planck Institute of Plant Breeding Research, Carl-von-Linné-Weg 10, D-50829 Köln, tel. 0049-221-300 (206, fax 205).

Malgorzata Kloc-Stępkowska, specjalność naukowa: biologia molekularna i komórkowa, cytologia; profesor biologii molekularnej i komórkowej w Weil-Cornell Medical College w Nowym Jorku, profesor w Houston

Methodist Hospital and Research Institute, adiunkt w MD Anderson Cancer Center, University of Texas; wyróżniona tytułem *Eminent Scientist* przez Fundację Kościuszkowską. – Kontakt: 6550 Fannin St., Houston Texas 77030, tel. 7134416875, fax 7134417537, e-mail: mkloc@houstonmethodist.org

Wydział V Lekarski

Marek Witold Radomski, specjalność naukowa: medycyna, farmakologia (także przemysłowa); profesor anatomii, fizjologii i farmakologii, prodziekan ds. badań w College of Medicine University of Saskatchewan w Saskatoon w Kanadzie; były dyrektor Śląskiego Centrum Badania Chorób Serca i były dyrektor ds. naukowo-medycznych KardioMed Silesia w Zabrze; były kierownik School of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences i Chair of Pharmacology w Dublinie; były profesor: UJ, PAN (Warszawa), University of Alberta w Edmonton, University of Texas w Houston, University of Dublin Trinity College w Dublinie; doktor honoris causa Complutense University w Madrycie; kierownik operacji badawczych i wdrożeniowych w firmach farmaceutycznych: Wellcome Research Laboratories UK, Lacer SA w Barcelonie; laureat nagród i wyróżnień: Alberta Heritage Foundation for Medical Research Scholar, Canadian Institutes of Health Research Scientist, Trinity College w Dublinie. – Kontakt: University of Saskatchewan, College of Medicine, Room 2D01, Health Sciences Building, 107 Wiggins Road, Saskatoon SK, S7N 5E5, Canada, tel. +1 306 966 4342, fax: +1 306 966 4298, e-mail: marek.radomski@usask.ca

Zbigniew Wszolek, specjalność naukowa: medycyna – neurologia, neurofizjologia kliniczna, elektrodiagnostyka; konsultant i profesor w Mayo Clinic Florida, profesor neurologii w Mayo Clinic College of Medicine; współredaktor naczelny Polish Journal of Neurology and Neurosurgery, współredaktor European Journal of Neurology; członek: American Academy of Neurology, American Neurological Association, członek honorowy Polskiego i Japońskiego Towarzystwa Neurologicznego, *Distinguished Fellow* Collegium of Eminent Scientist of Polish Origin and Ancestry Fundacji Kościuszkowskiej; doktor honoris causa Śląskiego Uniwersytetu Medycznego (2015); laureat: Swiss Annemarie-Opprecht Foundation Award (2005), Parkinson Society Canada's D. Calne Lectureship Award (2005), 2009 Distinguished Mayo Investigator Award, R. W. Hervey Distinguished Lectureship Award of the Methodist Neurological Institute in Houston, Texas (2012), R. A. Utterback Memorial

Lectureship Award of the University of Tennessee Health Science Center (2014), Founder Chancellor Shri N. P. V. Ramasamy Udayar Oration in Neurosciences Award, Sri Ramachandra University in Chennai, India, 2016 Mayo Clinic Team Science Award. – Kontakt: Mayo Clinic Florida, San Pablo Road, Jacksonville, FL 32224; tel.: (904) 953-2000; fax: (904) 953-0109; e-mail: wszolek.zbigniew@mayo.edu

Posiedzenia Wydziałów PAU w 2018 roku

Wydział I Filologiczny

- 19.01 – prof. Ryszard Tokarski, *Słowo i dzieło malarskie w przekładzie intersemiotycznym*
- 16.02 – prof. Krystyna Bartol, *Epikurejczycy o poezji*
- 23.03 – prof. Jarosław Ławski, *Odessa – literackie mitologie miasta*
- 20.04 – prof. Hanna Kowalska-Stus, *Ontologiczne granice między kulturami: człowiek, wolność i państwo w greckim i łacińskim chrześcijaństwie*
- 18.05 – prof. Magdalena Danielewicz, *Polskie wyrażenia typu „mam ten problem przemyślany” – językowy status, składnia, znaczenie*
- 15.06 – dr Wojciech Lipowski, *Niezwykła codzienność. O pisarstwie Kornela Filipowicza*
- 16.11 (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym) – prof. Daniel Beauvois, *B. Chmielnicki od Mikołaja Kostomarowa do Prospera Mérimée’go*

Wydział II Historyczno-Filozoficzny

- 19.02 – prof. Józef Łaptos, *Humanistyczne i polityczne aspekty działalności UNRRA w Polsce*
- 12.03 – dr Marzena Woźny, *Włodzimierz Demetrykiewicz a Polska Akademia Umiejętności*
- 26.03 (wspólne z Komisją Spraw Europejskich) – prof. Roman Kuźniar, *Zachód w obliczu końca?*
- 23.04 – prof. Aleksander Bursche, *Korzenie germańskiego mennictwa*
- 15.05 – prof. Andrzej Kastory, *Mocarstwa wobec polskich kryzysów 1968–1981* (prezentacja przygotowanej do druku książki)
- 17.09 – prof. Ewa Łętowska, *Jak rynek deprawuje prawo*
- 25.09 (wspólne z Komisją Spraw Europejskich) – prof. Paweł Machcewicz, *Polska polityka historyczna; założenia, praktyka, wizerunek za granicą*

- 17.10** – Wojciech Hermeliński, *Ostatnie zmiany w prawie wyborczym*
16.11 (wspólne z Wydziałem I Filologicznym) – prof. Daniel Beauvois, *B. Chmielnicki od Mikołaja Kostomarowa do Prospera Mérimée’go*
19.12 (wspólne z Komisją Nauk Ekonomicznych) – prof. Jerzy Hausner, *Przejście od oportunistycznej do relacyjnej gry rynkowej – w kierunku ekonomii wartości*

Wydział IV Przyrodniczy

- 30.10** – prof. Józef Walczyk, *Nowe rozwiązania konstrukcyjne w maszynach dla gospodarki leśnej*
13.11 – prof. Jan Kozłowski, *Jak wykorzystać lasy do magazynowania dwutlenku węgla, aby nie narazić się przyrodnikom i leśnikom?*
4.12 – prof. Tadeusz Peryt, *Rafy wapienia cechsztyńskiego (ok. 246 mln lat temu) w zachodniej Polsce: implikacje dla powstania gigantów solnych*

Wydział V Lekarski

- 25.04** – prof. med. Lucyna Mastalerz, *Astma aspirynowa – geneza, obraz kliniczny, terapia*

Wydział VI Twórczości Artystycznej

- 16.04** – prof. arch. Konrad Kucza-Kuczyński, *Etyka architektury sacrum – niepokoje twórcze*
21.05 – Stanisław Niemczyk, *Trzy świątynie*
19.11 – prof. Ryszard Otręba, *Systematyczne metody projektowania graficznego*

Posiedzenia Komisji Naukowych PAU w 2018 roku

Wydziałowe

KOMISJE WYDZIAŁU I FILOLOGICZNEGO

Komisja Filologii Klasycznej

Przewodniczący: Kazimierz Korus
Zastępcy przewodniczącego: Joachim Śliwa
Marek Wilczyński
Sekretarz: Krzysztof Pawłowski

- 23.01** – dr hab. Leszek Zinkow, *Starożytny Egipt w poezji polskiej*
13.02 – prof. dr hab. Joanna Komorowska, *(Ps.)Simplicjusz o definicji, statusie i aktywności duszy jednostkowej*
20.03 – prof. dr hab. Janusz Gruchała, *Obecność tradycji klasycznej w łacińskich wierszach Stanisława Bieżanowskiego o niepokalanym poczęciu Maryi*
17.04 – prof. dr hab. Jerzy Styka, *Kategoria stylistycznej jasności w ujęciu teoretyków greckich i rzymskich*
22.05 – prof. Bruno Bleckmann, *Peter the Patrician and the Persian War*
23.10 – prof. dr hab. Joanna Komorowska, *Filozofia i jej definicje: Ammoniosa wstęp do lektury Porfiriuszowej Isagoge*
20.11 – prof. dr hab. Adam Łukaszewicz, *Votum separatum na temat wygnania Owidiusza*
18.12 – prof. dr hab. Marek Wilczyński, *Roma capta – zajęcie Rzymu w 410 i 455 r. w relacjach historyków późnoantycznych*

Komisja Neofilologiczna

Przewodnicząca: Barbara Sosień
Zastępca przewodniczącej: Marta Gibińska-Marzec
Sekretarz: Stanisław Jasionowicz

17.01 – prof. dr hab. Roman Sosnowski, prof. dr hab. Jadwiga Miszałska, *Profesor Stanisław Widłak. Działalność naukowa ostatnich lat i zasługi dla italianistyki*

Wspomnienie o Profesorze przedstawiła prof. dr hab. Jadwiga Miszałska. Omówiła osiągnięcia naukowe Profesora i drogę jego kariery uniwersyteckiej, a następnie przypominała nieocenione zasługi dla powstania krakowskiej italianistyki w latach siedemdziesiątych. Tradycje badań nad literaturą i językiem włoskim w Krakowie nie były nowe; sam Stanisław Widłak już wcześniej prowadził takie badania, a przed nim nie brakowało wybitnych romanistów zajmujących się Włochami, ale dopiero na początku lat siedemdziesiątych dzięki wysiłkom Profesora ruszyła italianistyka jako odrębny kierunek studiów. Pierwszymi studentkami nowo otwartego kierunku były m.in. prof. Miszałska i obecna również na spotkaniu Komisji mgr Jolanta Kornecka. W dalszej części wystąpienia prof. Miszałska przypominała też zasługi Profesora dla Instytutu Filologii Romańskiej, którego był przez wiele lat dyrektorem.

W drugiej części posiedzenia dr hab. Roman Sosnowski zreferował treść artykułu autorstwa Stanisława Widłaka *Italianismi in polacco nel contesto slavo-occidentale* (Italianizmy w polszczyźnie w kontekście zachodniosłowiańskim), który to tekst ukazał się już po śmierci Profesora we włoskim czasopiśmie „Testi e linguaggi”, w numerze poświęconym obecności italianizmów w językach świata.

W kolejnej części obecni podzielili się swoimi wspomnieniami związanymi z prof. Widłakiem. Głos zabrał m.in. prof. dr hab. Kazimierz Korus, który w pięknych słowach opowiedział o wspólnym pobycie w Rzymie i wzruszająco nakreślił sylwetkę Stanisława Widłaka jako dobrego, serdecznego kolegi.

Posiedzenie zakończyła krótka prezentacja zdjęć związanych z ważnymi momentami w życiu Profesora. Zdjęcia zostały udostępnione przez rodzinę, która wzięła udział w tym specjalnym posiedzeniu Komisji (prof. dr hab. Roman Sosnowski).

19.03 – prof. dr hab. Maria Kłańska, dr hab. Katarzyna Jaśtał, dr hab. Jadwiga Kita-Huber, dr Paweł Zarychta, *Vita pro litteris*. Wieczór poświęcony pamięci profesor Olgi Dobijanki-Witczakowej

Dnia 21 marca 2018 r. w Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa odbyło się posiedzenie Komisji Neofilologicznej PAU poświęcone

pamięci profesor Olgi Dobijanki-Witczakowej, długoletniej przewodniczącej tejże Komisji (1999–2006). Posiedzenie, zatytułowane *Vita pro litteris*, prowadziła prof. dr hab. Maria Kłańska, kierownik Zakładu Literatury Niemieckiej IFG, która przedstawiła biografię prof. Dobijanki. Następnie główne aspekty jej działalności naukowej naświetlono w trzech krótkich referatach. Dr Paweł Zarychta przedstawił jej studia nad twórczością G. E. Lessinga, m.in. jej przekład i opracowanie *Dramaturgii hamburskiej* (I wyd. 1956), wydane i opracowane przez nią dramaty Lessinga oraz rozprawę habilitacyjną *Teoria tragedii Lessinga* (1961). Podkreślił wkład prof. Dobijanki zarówno w międzynarodowe badania nad Lessingiem, jak i w upowszechnienie wiedzy o tym autorze i samej jego twórczości w Polsce. Dr hab. Katarzyna Jaśtał poświęciła swe wystąpienie wydawanym pod redakcją prof. Dobijanki edycjom Ossolineum, przywołując m. in. *Cierpienia młodego Wertera* J. W. Goethego oraz dramaty F. Schillera – *Zbójcy*, *Intryga i miłość*, *Maria Stuart* i *Wilhelm Tell*, a także pisma estetyczne obu pisarzy. Polskie przekłady tych utworów ukazywały się opatrzone szczegółowymi komentarzami i obszernymi wstępami prof. Dobijanki, która sytuowała badane dzieła w szeroko rozumianym kontekście literatur europejskich. Dr hab. Jadwiga Kita-Huber przypomniała prace prof. Dobijanki z okresu jej działalności w Komisji Neofilologicznej PAU, zarówno jej program działania, zamieszczony w wychodzących początkowo pod jej redakcją „Pracach Komisji...”, jak i trzy wystąpienia (o J. G. Herderze, F. Schillerze i recepcji dramatów Szekspira w krajach niemieckojęzycznych). Po referatach miała miejsce część wspomnieniowa, połączona z prezentacją zdjęć z działalności prof. Dobijanki-Witczakowej w IFG (dr hab. Jadwiga Kita-Huber).

18.04 – prof. dr hab. Krystyna Stamirowska, prof. dr hab. Marta Gibińska, prof. dr hab. Teresa Bela, dr hab. Anna Walczuk, prof. dr hab. Katarzyna Mroczkowska-Brand, *Przemysław Mroczkowski. Uczony. Anglista*

Posiedzenie Komisji Neofilologicznej PAU w dniu 18 kwietnia 2018 r. poświęcone było sylwetce naukowej prof. Przemysława Mroczkowskiego, założyciela i pierwszego przewodniczącego Komisji. Przedstawiono osiągnięcia Profesora w studiach nad angielską literaturą średniowieczną, w badaniach szekspirologicznych, w historii literatury angielskiej; omówiono jego prace poświęcone twórczości G. K. Chestertona, Henry’ego Newmana i Józefa Conrada-Korzeniowskiego. W sesji wystąpili profesorowie: Krystyna Stamirowska, Władysław Witalisz, Marta Gibińska, Teresa Bela, Anna Walczuk, Paweł Kłoczowski i Katarzyna Mroczkowska-Brand (Marta Gibińska).

23.05 – prof. dr hab. Anna Bochnakowa, *Tabu w terminologii kulinarnej*

W wystąpieniu przedstawiono polskie i francuskie terminy kulinarne, które uznać można za eufemizmy. Chodzi o nazwy potraw przyrządzonych z podrobów. W języku polskim najczęściej używane są tu zdrobnienia: *móżdżek*, *wątróbka*, *plucka* i in. Zdrobnień używamy także w odniesieniu do potraw z innych części tuszy: *żeberka*, *karczek* i in. Niekiedy danie określane jest odmiennie od nazwy wykorzystanego surowca: *ozorek* (język), *cy-naderki* (nerki) i in. W języku francuskim obserwuje się podobny zabieg: *rognons* (nerki), *rognons blancs* lub *amourettes* (jądra baranie lub cielęce), *mou* (plucka). Zdrobnienia są rzadsze: *cervelle* (móżdżek), dawne *petite oie* (gęsie podroby). Fakt użycia odmiennej od określenia anatomicznego nazwy potrawy jest prawdopodobnie spowodowany dążeniem do uniknięcia skojarzenia z nazwami organów ludzkich. Posługiwanie się eufemizмами, tworzonymi za pomocą środków leksykalnych bądź słowotwórczych, świadczyć może o przestrzeganiu językowego tabu w terminologii kulinarnej.

20.06 – dr hab. Ewa Stala, *Chilijskie argentyzmy – wpływ argentyńskiej odmiany hiszpańskiego na aktualną leksykę hiszpańskiego z Chile*

Referat dotyczył wpływu między dwiema odmianami języka hiszpańskiego: argentyńskiej i chilijskiej. Korpus badania stanowiły leksemy wyekscerpowane z najnowszego słownika chilijskiej odmiany hiszpańskiego: *Diccionario de uso del español de Chile* (2010). Spośród 103 wyekscerpowanych leksemów, mogących wskazywać na pierwotną przynależność do leksyki argentyńskiej, analizie poddaliśmy ostatecznie (dokonując redukcji według przedstawionej metody badawczej) pięć jednostek leksykalnych będących ewidentnymi zapożyczeniami w chilijskiej odmianie hiszpańskiego (tj. *bancar*, *finoli*, *lenteja*, *palo*, *pilcha*). Następnie przedstawiliśmy możliwość przyczynę takich jednokierunkowych zapożyczeń międzodialektalnych: jest to tzw. ukryty prestiż (hiszp. *prestigio encubierto*, ang. *covered prestige*), jakim cieszy się wśród Chilijczyków ta odmiana hiszpańskiego, ale też zacytowaliśmy istniejące już badania na ten temat, w tym termin powstały na określenie takich jednokierunkowych zapożyczeń: pol. *asymetryczna nieprzepuszczalność* (hiszp. *impermeabilidad asimétrica*). Tym samym referat stał się przyczynkiem do dyskusji na temat kryteriów decydujących o przynależności danej jednostki leksykalnej do konkretnej odmiany języka.

17.10 – prof. dr hab. Marta Gibińska, „*Jak odróżnić taniec od tancerza*”: *wiersze W. B. Yeatsa, Herberta i Szymborskiej. Dialog poetów z Izadą Duncan w tle*

Izadora Duncan (1877–1927) i jej taniec, wyzwolony z gorsetu tańca klasycznego, wywoływał szalony entuzjazm zarówno w Stanach Zjednoczonych

(gdzie się urodziła i zaczęła swoją karierę), jak i w Europie. Była muzą i natchnieniem artystów, wcieleniem marzeń i idei piękna swego czasu. Irlandzki poeta W. B. Yeats (1865–1939) nie pisał wprawdzie poezji o jej tańcu, ale ostatni wers jego bardzo znanego utworu *Wśród dziatwy szkolnej*, cytowany w tytule niniejszego artykułu, nawiązuje niewątpliwie do tanecznej estetyki, którą reprezentowała, i jest wykorzystany jako motto do analizy wierszy Yeatsa, Szymborskiej i Herberta. O ile Yeats nie pisze wprost o Izadorze, ale posługuje się ideą doskonałego tańca jako metaforą życia, o tyle polscy poeci, wychodząc od spojrzenia na fotografię legendarnej tancerki (Szymborska), czy też czytając jej autobiografię (Herbert), zapraszają do refleksji nad rozziwem pomiędzy legendą a prawdą i nad niemożnością wejścia w czas miniony. Yeats i Szymborska próbują w swych wierszach ocalić życie; Herbert ocala sztukę, dając jej życie wieczne w ludzkiej pamięci i wyobraźni. Ale w każdym utworze życie (Izadora) i sztuka (taniec) wirują razem, tajemnicze, zagadkowe, nad przepaścią ludzkiego zapomnienia, nad przepaścią ludzkiej wyobraźni, ratowane poetyckim słowem.

21.11 – (gościnnie) dr hab. Krzysztof Bielawski, *Τί δέϊ με χορεύειν;* – „*po co mam tańczyć?*” (Sofokles, *Król Edyp 896*). *Taniec po grecku: słowa, postawy, interpretacje*

Przywołany w tytule cytat pochodzi z trzeciego wejścia chóru w *Edypie królu* (trzecie *stasimon*). To to samo *stasimon*, z którego pochodzi słynna fraza Sofoklesa, przywoływana w nieskończoność, od Arystotelesa poczynając po dziś dzień: „pycha rodzi tyrana” (873). Antystrofa zawierająca ten wers kończy się okrzykiem chóru: „nigdy nie przestanę uznawać boga za władcę!” (881). W kolejnej strofie tego wejścia (wbiegnięcia, w-tańczenia) chóru, śpiewa on o upadku obyczajów – o pogardzie w słowach i czynach, o braku lęku przed Dike i braku szacunku dla świątyń, o gonitwie za nieprawym zyskiem i bezbożności, wreszcie o tym, „czego się nie godzi”. Wieszczy, że złoczyńcy nie umkną kary bogów. Ze smutkiem jednak konkluduje: „Skoro takie postawy zyskują uznanie, to po co mam tańczyć?” Na co mi taniec? Grecki taniec w swej istocie pozostaje w ścisłym związku nie tylko z dramatem, co oczywiste, ale z religijnością i kultem.

Grecka religijność jest preformatywna i adogmatyczna, co oznacza, że nie posiada ona ustalonego kanonu wierzeń dogmatycznych i moralnych, a definiuje się i wyraża wyłącznie przez akty kultu, które mają charakter performatywny: ofiara, modlitwa i procesja – wszystkie one są w sposób istotny i nierozdzielny związane z tańcem.

Wykład omawia zjawisko tańca w starożytnej Grecji, zaczynając od leksykografii i pojęć podstawowych (*choreia, orchesis, hyporchema*), przez

starożytne teksty i traktaty o tańcu (Hezjod, Homer, Herodot, Atenajos, Lukan), aż po ikonografię.

19.12 – (gościnnie) dr hab. Halina Marlewicz, *Historie opowiedane ciałem. Bharatanatjam – indyjski taniec-teatr*

Bharatanatjam to dosłownie taniec (*natja*) Indii (*bharata*) lub taniec opisany przez Bharatę. Pierwsze opisy teoretyczne bharatanatjam znalazły się w tekście z dziedziny dramaturgii i teatrologii *Natjaśastra* (*Nāṭyaśāstra*, IV w. p.n.e.–IV w. n.e.). W najdrobniejszych szczegółach omówiono w nim gesty, mimikę, pozycje i ułożenia ciała oraz kończyn tancerki lub tancerza, wraz z przypisywanymi im celami. Współcześnie bharatanatjam funkcjonuje jako stosunkowo niedawne określenie udratyzowanego tańca wywodzącego się z Tamilnadu (Południowe Indie). Taniec ten, przez wieki swojego istnienia do początku lat 30. XX w., znany był jako *sadir nać*, taniec solo, lub *dasijattam*, taniec *dewadasi*, służebnicy boga. Nie spodobał się on brytyjskim kolonizatorom, którzy w 1890 roku zainicjowali wśród hinduskich intelektualistów i reformatorów ruch antytaneczny (*anti-nautch*), w efekcie którego taniec został zakazany. W latach 20. i 30. XX wieku, E. K. Iyer oraz Rukmini Devi Arundale sprawili, że ta tradycja taneczna odrodziła się w nowym duchu, przywrócona do stanu „klasycznej czystości”, opisanej w *Natjaśastrze*. Podczas wykładu przedstawiono zawiłą genezę klasycznego tańca indyjskiego bharatanatjam, opisano jego rodzaje i różne techniki taneczne, które zilustrowano krótkimi fragmentami filmów.

Komisja Kultury Słowian

Przewodnicząca:	Hanna Kowalska-Stus
Zastępcy przewodniczącej:	Bogusław Dopart Dorota Gil
Sekretarz:	Urszula Cierniak

19.01 – dr hab. Mariusz Kowalski, *Geografia średniowiecznej Słowiańszczyzny*

2.03 – dr hab. Barbara Oczkowska, *Etnogeneza Słowian. Hipotezy i dylematy*

20.04 – prof. dr hab. Michał Parczewski, *Skąd nasz ród? Uwagi archeologa o etnogenezie Słowian*

18.05 – dr hab. Zbigniew Babik, „Nieprawidłowe” substytucje głoskowe w substratowej toponimii – nowe przyczynki do przebiegu i chronologii językowej sławizacji późniejszej Słowiańszczyzny wschodniej

- 29.06** – mgr Tomasz Kuprjanowicz, *Starcy Pustelni Optyńskiej i słowiański świat kultury*
19.10 – dr Anna Oczko, *Romańskość w słowiańskiej szacie*
23.11 – prof. dr hab. Lech Miodyński, *Historyczno-polityczne i ideowo-filozoficzne ograniczenia badań slawistycznych*
14.12 – dr Rafał Majerek, *Pogranicze – pamięć – Europa Środkowa. Wybrane problemy tożsamości w najnowszej prozie słowackiej*

Komisja Historii Sztuki

Przewodniczący:	Adam Małkiewicz
Zastępca przewodniczącego:	Jan K. Ostrowski
Sekretarze:	Kazimierz Kuczman Joanna Ziętkiewicz-Kotz

- 11.01** – mgr Weronika Rostworowska-Kenig, *Katedra krakowska w 1. połowie wieku XIX – od nekropolii królów do panteonu narodowego*
8.02 – dr Jakub Adamski, *O genetycznej i chronologicznej zależności portali augustiańskiego kościoła św. Katarzyny na Kazimierzu w Krakowie i fary św. Elżbiety w Koszycach*
8.03 – prof. dr hab. Wojciech Bałus, *Lech Kalinowski, Erwin Panofsky, Hans Sedlmayr i meandry ikonologii*
12.04 – dr Dobrosława Horzela, dr hab. Marek Walczak, *Po rewolucji. Badania nad sztuką średniowieczną w Polsce od roku 1989*
10.05 – dr Mikołaj Getka-Kenig, *Traktat Sebastiana Sierakowskiego a problem popularyzacji wiedzy architektonicznej w Polsce na przełomie XVIII i XIX wieku*
21.06 – dr Waldemar Komorowski, *Panoramy Krakowa czasów staropolskich. Obraz, znak, symbol, tekst*
11.10 – dr Piotr Pajor, *Transept katedry krakowskiej jako miejsce kultu św. Stanisława w XIV wieku – ewolucja koncepcji architektonicznej i topografii sakralnej*
22.11 – mgr Justyna Łuczyńska-Bystrowska, *Neapolitański brewiarz z lat około 1471–1475 w Bibliotece XX. Czartoryskich (sygn. Ms. Czart. 1211 IV) – dekoracja malarska i pismo*
20.12 – mgr Krzysztof J. Czyżewski, dr Marcin Szyma, dr hab. Marek Walczak, *„Madonny Jackowe”. Artystyczne i kultowe aspekty alabastrowych rzeźb w Krakowie, Przemyślu i Lwowie*

KOMISJE WYDZIAŁU II HISTORYCZNO-FILOZOFICZNEGO

Komisja Środkowoeuropejska

Przewodnicząca: Irena Stawowy-Kawka
Zastępcy przewodniczącej: Józef Łaptos
Agnieszka Kastory
Sekretarz: Mirella Korzeniewska-Wiszniewska

- 16.01** – dr hab. Anna Citkowska-Kimla prof. UJ, *Koncepcja dziejopisarstwa Golo Manna*
- 20.02** – prof. dr hab. Artur Patek, *Teksty funeralne (nekrologi, wspomnienia pośmiertne) jako źródło historyczne. Przyczynek do biografii Aleksiego Wdziękońskiego*
- 20.03** – (wspólne z Komisją Medioznawczą) – prof. dr Snezana Venovska-Antevska, *Media społecznościowe i ich wpływ na opinię publiczną w Macedonii*
– prof. dr Elena Jovanovaj-Grujovskaj, *Rola macedońskiego radia i telewizji jako publicznego serwisu obywatelskiego*
- 17.04** – prof. dr hab. Józef Łaptos, *Kształtowanie (się) tożsamości narodowej Żydów w obozach pod opieką UNRRA (1945–1947)*
- 15.05** – prof. dr hab. Andrzej Kastory, *Mocarstwa wobec polskich kryzysów 1968–1981* (prezentacja przygotowanej do druku książki)
- 5.06** – prof. dr hab. Stanisław Sroka, *Studenci z Polski dopuszczeni do prowadzenia zajęć w Uniwersytecie Bolońskim na początku XVI wieku*
- 19.06** – prof. dr Vojislav Pavlović, *Tito and the foreign policy of Yugoslavia*
- 23.10** – prof. dr hab. Radosław Zenderowski, *Konflikty etniczne na terytorium byłej Jugosławii w narracjach uchodźców i imigrantów z państw postjugosłowiańskich*
- 20.11** – prof. Włodzimierz Mokry, *Prezentacja tematu wkładu członków kijowskiego Bractwa Cyrylo-Methodiańskiego epoki romantyzmu w urzeczywistnienie cyrylo-metodiańskiej idei wprowadzenia żywych języków narodowych do prawosławnej i katolickiej liturgii, zrealizowanej podczas II Soboru Watykańskiego*
- 18.12** – dr hab. Janusz Smołucha, *Życie religijne i codzienne pod koniec XVI w. w Krakowie w świetle „Diariusza” Giovanniego Paola Mucantego*

Komisja Wschodnioeuropejska

Przewodniczący: Krzysztof Stopka
Zastępca przewodniczącego: Maria Brzezina
Sekretarze: Andrzej Zięba
Helena Duć-Fajfer

26.11 – prof. dr hab. Janusz Rieger, *Codziennosc i tragiczne losy Polaków na Ukrainie w relacjach (pozalingwistyczne efekty badań dialektologicznych)*

Komisja Prawnicza

Przewodniczący: Jerzy Pisuliński
Zastępcy przewodniczącego: Arkadiusz Sobczyk
Jan Widacki
Sekretarz: Hanna Knysiak-Sudyka

26.02 – prof. Marek Piechowiak, *Dobro wspólne czy godność? W poszukiwaniu aksjologicznego fundamentu polskiego porządku prawnego*
Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie TK dominuje pogląd, że fundamentem polskiego porządku prawnego jest godność. Jednak z punktu widzenia systematyki przepisów części artykułowej i układu wartości przyjętego w preambule Konstytucji RP z 1997 r. pierwszeństwo przypada dobru wspólnemu. Jeśli przyjąć, podążając za dominującą linią orzecniczą TK, że dobro wspólne jest przede wszystkim dobrem państwa, to struktura wartości konstytucyjnych wskazywałaby na prymat państwa przed jednostką. Prelegent argumentował, że opierając się na pracach przygotowawczych Konstytucji należy uznać, że pierwszą wartością porządku prawnego jest dobro wspólne, jednak pojęte nie jako dobro państwa, ale jako suma warunków życia społecznego umożliwiających i ułatwiających integralny rozwój wszystkich członków wspólnoty politycznej i tworzonych przez nich społeczności. Godność, będąca źródłem wolności i praw, jest wówczas fundamentalną wartością determinującą te warunki. Zasada dobra wspólnego określa w pierwszym rzędzie nie obowiązki obywateli, ale to, jakie ma być państwo, aby służyło ich dobru. Jest zatem adresowana przede wszystkim do władzy publicznej.

Zob. M. Piechowiak, *Dobro wspólne jako fundament polskiego porządku konstytucyjnego*, Oficyna Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2012.

7.05 – dr hab. Monika Florczak-Wątor, *Horyzontalny wymiar praw konstytucyjnych – analiza koncepcji występujących w orzecznictwie sądów polskich i zagranicznych*

Konstytucja gwarantuje jednostce prawa i wolności nie tylko w stosunkach wertykalnych (między jednostką a państwem), ale również w stosunkach horyzontalnych (między jednostkami). W stosunkach horyzontalnych, takich jak np. stosunki umowne, beneficjentami konstytucyjnych praw i wolności są obie strony tych stosunków. Każda z nich, naruszając prawa i wolności drugiej strony, zazwyczaj powołuje się na realizację własnych praw i wolności. Niewątpliwie ochrona własnych praw może uzasadniać ograniczenie praw innych, przy czym ograniczenie takie wprowadza państwo, mając na uwadze potrzebę zapewnienia skutecznej ochrony prawom wszystkich podmiotów pozostających w sporze. Kolizje powstające w tym zakresie rozstrzygane są w pierwszej kolejności abstrakcyjnie przez ustawodawcę, a następnie przez sądy, wówczas, gdy są to kolizje, które realnie zaistniały na tle konkretnych stanów faktycznych. Rozstrzyganie owych kolizji odbywa się w oparciu o różne koncepcje, które wykształciły się w orzecznictwie sądowym. Do najważniejszych z nich należą koncepcje bezpośredniego i pośredniego horyzontalnego działania praw konstytucyjnych, obowiązków ochronnych państwa oraz „state action”. Przykłady zastosowania tych koncepcji odnajdujemy w orzecznictwie sądów polskich i zagranicznych.

11.06 – prof. dr hab. Arkadiusz Sobczyk, *Tzw. „zatrudnienie śmieciowe” a Konstytucja RP*

W dniu 11 czerwca 2018 r. odbyło się posiedzenie Komisji Prawniczej PAU poświęcone zagadnieniu charakteru prawnego zatrudnienia pracowniczego, na kanwie najnowszej książki prof. Arkadiusza Sobczyka pt. *Podmiotowość pracy i towarowość usług. Zagadnienia prawne* (WUJ, Kraków 2018). Referat wygłosił autor, analizując pracę człowieka z perspektywy prawnej ochrony godności oraz nierozzerwalności wysiłku związanego z pracą od wykonującego ją człowieka. Zgodnie z podstawową tezą referatu, godnościowe ujęcie pracy oznacza, że może być ona wykonywana jedynie w relacji współpracy przedsiębiorcy i pracownika, a nie w relacji „pracy dla kogoś”. To drugie ujęcie sprowadza bowiem człowieka do roli przedmiotowej, albowiem istotą pracy byłoby oferowanie przez człowieka nie tylko pracy, ale też własnej wolności. Z powyższych powodów niemożliwe jest wykonywanie pracy na podstawie tzw. umów zlecenia, w ramach których oferowane jest świadczenie, a nie praca. Tym samym autor ocenił negatywnie stan polskiego prawa, które jako jedyne w Europie wypracowało koncepcję tzw. zatrudnienia cywilnego, co prowadzi nie tylko do uprzedmiotowienia człowieka, ale także pozbawia go szeregu praw człowieka zagwarantowanych dla pracowników.

- 5.11** – prof. dr hab. Elżbieta Traple, *Ochrona danych osobowych na podstawie przepisów prawa cywilnego*
- 3.12** – dr hab. Barbara Nita-Światłowska prof. UEK, *Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych – ograniczenia konstytucyjne*

Komisja Historii i Kultury Żydów

Przewodniczący: Leszek Hońdo
Zastępca przewodniczącego: Magdalena Ruta
Sekretarz: Anna Jakimiszyn-Gadocha

- 10.01** – dr Ołeh Duch, *Magistrat i Żydzi lwowscy kontra Gabriel Langisz i jego monaster: sprawa sądowa z 1646 roku*
- 14.03** – dr Piotr Grącikowski, *Świadomość potrzeby „zbierania” folkloru żydowskiego w teorii i praktyce badawczej Reginy Eiger-Lilientalowej i Siemiona Akimowicza An-skiego. Próba porównania*

Etnograficzne badania kultury ludu żydowskiego w Europie Środkowo-Wschodniej rozpoczęły się z chwilą uznania tejsze za pełnowartościowy element życia społeczności aszkenazyjskiej. Przedmiotem wykładu była obecność refleksji nad wspomnianym zagadnieniem w działalności dwójga pionierów etnografii żydowskiej, Reginy Eiger-Lilientalowej i Siemiona An-skiego. Rozprawy An-skiego, obfitujące zresztą w treści programowe, stoją w cieniu jego dokonań organizacyjnych w dziedzinie „zbierania” folkloru, o Lilientalowej pamiętamy zaś głównie ze względu na jej teksty naukowe. Analiza pism i biografii badaczki wskazuje jednak na to, iż również ona była świadoma konieczności działań programowych, organizacyjnych i instytucjonalnych: apelowała do czytelnika o „kolekcjonowanie” folkloru żydowskiego, uczestniczyła w spotkaniach przeróżnych towarzystw naukowych, a zebrane przez nią artefakty stanowiły zrab kolekcji judaików Muzeum Etnograficznego w Warszawie. Przedstawione przez prelegenta argumenty pozwalają na przyjęcie wniosku o paralelności rozwoju świadomości etnograficznej obojga badaczy i traktowanie różnic i skali ich dokonań jako wypadkową priorytetów badawczych, zdolności organizatorskich i temperamentów, a w dużej mierze też wynik skostniałego, zmaskulinizowanego modelu ówczesnej nauki.

- 11.04** – dr Štěpán Balík, *Czeski etnolekt żydowski oraz językowa i literacka tożsamość żydowska w XX wieku*

Podstawowe informacje o czeskim etnolekcie opisałem w książce *Jidiš v židovském etnolektu a moderní židovská literární identita v Čechách* (Ji-

dysz w etnolekcie żydowskim oraz nowoczesna żydowska tożsamość literacka w Czechach). W zeszlórocznym wystąpieniu skupiłem się – oprócz wstępnych informacji dotyczących żydowskich języków wernakularnych na terenie Czech oraz Moraw w ciągu przeszłych dziesięciu stuleci – na możliwościach badań nad czeskim żydowskim etnolektem po roku 1939. Zaproponowałem niektóre metodologiczne podejścia ekscerpcji materiału językowego (dzienniki, korespondencja prywatna, periodyki żydowskie czy wypełniane kwestionariusze) oraz literackiego (David Jan Novotný, Chaim Cigan, Petr Eidler). Wynikiem analiz zebranych danych powinno być w przyszłych badaniach stanowienie rozwoju czeskiego żydowskiego etnolektu w ostatnich stu latach. Szczególnie ważny jest fenomen braku żywej koegzystencji czeskiego etnolektu żydowskiego z czesko-niemieckim etnolektem żydowskim po drugiej wojnie światowej oraz w XX wieku nasilający się wpływ iwritu (wymowy sefardyjskiej) na oryginalny aszkenazyjski etnolekt. Wyrazem takiej ewolucji w dzisiejszym etnolekcie jest konkurencja rzeczowników, przymiotników oraz czasowników (*šábes* × *šabat*; *šábesový* × *šabatový*; *košer* × *kašrut*; *chucpe* × *chucpa*; *mešuge*; *zašmůzovat*).

16.05 – dr Agata Rybińska, *Pomiędzy ortodoksją a judaizmem reformowanym. Wrocławscy Żydzi w XIX wieku – problemy i perspektywy badawcze*

Celem wystąpienia było zaprezentowanie problemów badawczych dotyczących historii niemieckich Żydów w XIX wieku (ze szczególnym uwzględnieniem Żydów wrocławskich oraz nurtu *Wissenschaft des Judentums*). Analiza pism nauczycieli i rabinów (Geigera, Frankla, Joëla, Gratzta, Badta i innych), artykułów prasowych i naukowych, podręczników, zbiorów kazań, tekstów modlitewnych, a także inskrypcji nagrobnych pozwala odkrywać ich mikrohistorie, opisać zróżnicowanie postaw religijnych autorów (ortodoksję, liberalizm, postawę konserwatywną), etapy reformy religijnej, sytuację dziewiętnastowiecznego niemieckiego judaizmu. Wykorzystanie literatury religijnej i religioznawczej, metod egzegezy biblijnej, interpretacji i opisu językowego i kulturowego obrazu świata oraz cmentarza jako tekstu kultury, a także przyjęcie perspektywy feminologicznej wskazują na interdyscyplinarność badań, lokują je na pograniczu historii, literaturoznawstwa, językoznawstwa, teologii i religioznawstwa oraz kulturoznawstwa i studiów żydowskich. Ze względu na wpływy Haskali i reformy religijnej na Żydów polskich historię niemieckich Żydów należy uznać za ważne zagadnienie badawcze nie tylko w studiach żydowskich, a temat reformy religijnej z pewnością z niewyczerpany i godny dalszych badań.

- 13.06** – dr Alicja Jarkowska-Natkaniec, *Siatka Diamanta – prawda czy mit? Działalność konfidentów żydowskich w okupowanym Krakowie*
- 10.10** – dr Michał Marciak, *Adiabeńczycy, Idumejczycy i „Inni” – O problemie tożsamości żydowskiej w okresie Drugiej Świątyni*

Celem referatu było zabranie głosu w dyskusji nad zagadnieniem tożsamości żydowskiej w okresie Drugiej Świątyni przez pryzmat dwóch szczególnych przypadków – konwersji dynastii królewskiej z Adiabene oraz konwersji Idumejczyków. Po zarysowaniu głównych modeli, tłumaczących pojęcie żydowskiej tożsamości w okresie Drugiej Świątyni (model judaizmu jako zjawisko analogiczne do hellenizmu, model etniczny, model podwójnej (wielokrotnej/zagnieżdżonej) etniczności), przedstawiono podstawowe dane dotyczące konwersji członków rodziny królewskiej z Adiabene na judaizm w I w. n.e. oraz profilu kulturowego Idumejczyków. Uwagę poświęcono zarówno źródłom pisanim, jak i archeologicznym. Na koniec referatu zasugerowano kilka wniosków. Główne źródło starożytne, opisujące konwersję rodziny królewskiej z Adiabene (Flawiusz, Ant. 20:17–96), pasuje idealnie do modelu etnicznego, zaś główną trudnością dla modelu podwójnej etniczności jest słynny „motyw sprzeciwu” poddanych królestwa Adiabene wobec konwersji ich władców. Jednak ten model nadal pozostaje bardzo prawdopodobną opcją, szczególnie w świetle innych źródeł, które pokazują, że adiabieńscy królowie nadal poprawnie funkcjonowali w ramach partyjskiej wspólnoty politycznej po konwersji. Z kolei, model podwójnej etniczności wydaje się jedynym modelem pasującym do dostępnych danych historycznych i archeologicznych dotyczących konwersji Idumejczyków na judaizm.

- 14.11** – dr Ewa Wiatr, *„Gdy przyszły historyk do dzieła zasiądzie...” – źródła i materiały do badania fenomenu getta łódzkiego*

W wystąpieniu zaprezentowane zostały główne źródła dostępne badaczom Holocaustu, dotyczące dziejów getta łódzkiego. Należą do nich przede wszystkim „Kronika getta łódzkiego”, będąca prowadzonym przez gettowych archiwistów, skrupulatnym zapisem informacji o dziejących się w zamkniętej dzielnicy wydarzeniach w formie biuletynów prasowych. Kolejnym istotnym źródłem jest „Encyklopedia getta”, porządkująca i definiująca z wewnętrznej perspektywy zjawiska, postaci oraz instytucje. Powstało ponad 400 haseł encyklopedycznych, kolejnych kilkaset nie zostało już opracowanych. Jest to materiał o wyjątkowym charakterze, niemający odpowiednika w żadnym innym getcie w okupowanej Europie. Oprócz „Kroniki” i „Encyklopedii”, mających charakter oficjalnych dokumentów powstałych w getcie, autorka wystąpienia omówiła bogaty zasób źródeł o charakterze

prywatnym, a więc dzienników, utworów literackich, korespondencji oraz relacji powojennych.

12.12 – prof. dr hab. n. med. Aleksander Skotnicki, *Henryka i Ilona Karmel – siostry z Krakowa, historia rodzinna i poezja obozowa*

Komisja Prehistorii Karpat

Przewodniczący: Jan Machnik
Zastępcy przewodniczącego: Paweł Valde-Nowak
Renata Madyda-Legutko
Sekretarz: Paweł Jarosz

26.02 – prof. dr hab. Renata Madyda-Legutko, *Wkład profesora Andrzeja Żakiego w badania nad okresem lateńskim i rzymskim w Karpatach Polskich*

– prof. dr hab. Michał Parczewski, *Święty Kamień koło Dynowa nad Sanem*

– prof. dr hab. Jacek Poleski, *Badania wczesnośredniowiecznych grodzisk małopolskich*

– prof. dr hab. Kazimierz Szczepanek, *Andrzej Żaki jako inicjator współpracy archeologów z paleobotanikami w Karpatach*

– dr Paweł Madej, *Alpejskie ścieżki Andrzeja Żakiego*

24.04 – mgr Joanna Jędrzyk, *Wczesna epoka żelaza w dolinie górnego Dunajca na przykładzie osady obronnej na Babiej Górze w Zabrzeży*

– dr hab. Marcin S. Przybyła, *Epoka brązu w dolinie górnego Dunajca w świetle rezultatów badań osiedla obronnego w Maszkowicach*

22.05 – Maciej Dębiec i Thomas Saile, *Prehistoric salt exploitation in the Eastern Carpathians (SE-Poland)*

25.10 – prof. dr hab. Stefan Skiba, *Potencjalne możliwości wykorzystywania gleb karpaccich w czasach prehistorycznych*

5.12 – mgr Bożena Chorąży, dr Bogusław Chorąży, *Nowe odkrycia osadnictwa prehistorycznego na obszarze Kotliny Żywieckiej*

Komisja Nauk Ekonomicznych

Przewodniczący: Józef Pocięcha
Zastępca przewodniczącego: Roman Niestrój
Sekretarz: Henryk Gurgul

19.12 (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym PAU) – prof. dr hab. Jerzy Hausner, *Przejście od oportunistycznej do relacyjnej gry rynkowej – w kierunku ekonomii wartości*

Komisja Etnograficzna

Przewodnicząca: Róża Godula-Węclawowicz
 Zastępca przewodniczącej: Janusz Barański
 Sekretarz: Renata Hołda

25.01 – dr Zuzanna Grębecka, *Odkrywanie Małej Moskwy – „radziecka” Legnica w oczach mieszkańców*

28.02 – dr hab. Grażyna Kubica-Heller, *Od-twarzanie śląskości: antropologia zaangażowana i filmy historii mówionej*

Wystąpienie stanowiło wstęp do projekcji filmu *Żywobyci przy granicy. Babski godki z obu stron Olzy*. Powstał on jako rezultat projektu prowadzonego na Śląsku Cieszyńskim po polskiej i czeskiej stronie granicy w oparciu o moje wcześniejsze doświadczenia badawcze i towarzyszącą im refleksję. Film jest wyrazem zaangażowanej postawy badawczej, wynikającej z mojej „tubylczości”, czyli wywodzenia się z mniejszościowej społeczności, którą badam, a także z feministycznego aktywizmu uczestniczek projektu.

W naszym przedsięwzięciu przede wszystkim chodziło o udzielenie głosu kobietom, żeby opowiedziały o swoim życiu, a przez to od-tworzyły cieszyńską śląskości. Nie chodziło nam jedynie o opisanie „świata kobiet”, ale o pokazanie tamtejszej kultury przez pryzmat kobiecego doświadczenia. Rozmawiałyśmy ze starszymi przedstawicielkami autochtonicznej ludności w jej języku rodzimym, czyli cieszyńskiej wersji języka śląskiego. Mową tą nie tylko posługiwała się większość naszych rozmówczyń, ale była ona językiem filmu: autorskiej narracji i historycznego wstępu. W filmie są poruszone trudne problemy historii Śląska Cieszyńskiego, czyli kraju przeciętego na pół granicą państwową od niemal stu lat, ale także ukazana jest żywotność tamtejszej kultury po obu jej stronach. To „od-tworzenie” stanowiło performatywny, bardzo ważny aspekt projektu.

Tradycyjne polskie filmy etnograficzne, kręcone na Śląsku Cieszyńskim, były efektem pracy filmowców spoza tego regionu i nie wiązały się z dłuższym procesem badawczym prowadzonym przez profesjonalistów, a co najwyżej polegały na serii spotkań filmowca z bohaterem (jak w przypadku Żukowskiego i Kawuloka). Były kręcone dla widzów spoza Śląska Cieszyńskiego i chodziło w nich o zainteresowanie ich tym regionem, przedstawionym jako rezerwuar ciekawego folkloru. Dopiero współczesne produkcje,

realizowane przez same śląsko-cieszyńskie społeczności, mają inny charakter: tworzone są głównie dla siebie. Zarówno w nich, jak i w naszym filmie elementy „folkloru” są przedstawiane w taki sposób, że pokazują to, co one znaczą dla użytkowników tej kultury.

– pokaz filmu: *Żywoyci przy granicy. Babski godki z obu stron Olzy*

26.03 – dr hab. Maciej Kurcz prof. UŚ, *Ostatni prom na Nilu. O kulturze podróżowania na obszarach Sudanu z perspektywy przeprawy promowej*

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat infrastruktura komunikacyjna Sudanu zmieniła się nie do poznania. Nowe drogi, węzły komunikacyjne czy środki transportu odcisnęły głębokie piętno na kulturze podróżowania, a wiele „tradycyjnych” instytucji związanych z tym fenomenem przeniosły wprost do przeszłości. Jednym z takich właśnie zanikających zjawisk jest przeprawa promowa na Nilu. Jeszcze nie tak dawno za pomocą promu przewożono ludzi i towary, tak wzdłuż, jak i w poprzek rzeki. Dzisiaj, wraz z erą nowoczesnych autostrad oraz mostów, jego czas powoli dobiega końca. To oczywiście wielka strata z punktu widzenia lokalnej kultury. Znaczenie tego „alternatywnego” środka lokomocji trudno bowiem byłoby przecenić. Czego możemy się dowiedzieć o kulturze podróżowania na obszarach Sudanu z perspektywy przeprawy promowej, czym jest ona w istocie dla mieszkających tam ludzi? To zasadnicze pytania, na które staram się w moim wystąpieniu dostarczyć odpowiedzi. Przy czym odwołuję się do własnych spostrzeżeń, poczynionych w trakcie prac etnograficznych w dolinie Nilu północnego Sudanu.

26.04 – dr Agnieszka Szczepańska-Kroll, dr Anna Urbańska-Szymoszyn, *Polacy w Berlinie i w Londynie – recepta na sukces*

W 2015 r. w Pracowni Etnologii Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Poznaniu pięciorosobowy zespół, pod kierownictwem prof. dr. hab. Aleksandra Posern-Zielińskiego, rozpoczął realizację grantu pt. „Polacy sukcesu – między emigracją a transnarodowością: nowe oblicze polskiej diaspory w Europie Zachodniej”¹. Prace prowadzone były w stolicach wybranych krajów – Anglii, Irlandii, Szwecji, Norwegii i Niemiec. W referacie zaprezentowanym w Krakowie w 2018 r. przedstawiłyśmy wstępne wnioski badań prowadzonych w dwóch z nich – Londynie i Berlinie.

Jak wynika z naszych studiów, drogi wiodące do sukcesu zależne są od momentu migracji, istotnych w danym okresie czynników wypychających i przyciągających, posiadanego przez migrantów kapitału społeczno-kulturowego

¹ Umowa nr. UMO-2014/13/B/HS3/04927 z dnia 02.03.2015 r. Zakończenie przewidywane na rok 2018.

oraz sieci powiązań (w kraju pochodzenia i przyjmującym). Sukces coraz częściej osiągany jest w oderwaniu od środowiska polonijnego, w tzw. społeczności rozproszonej. Według respondentów powinien on obejmować nie tylko wymiar ekonomiczny, ale również społeczny i kulturowy. Z tego powodu do najważniejszych kryteriów jego osiągnięcia należy stabilizacja zawodowa, materialna, ale i rodzinna, obejmująca sferę prywatnego życia. Pierwsza z nich ma ścisły związek z procesami adaptacji i integracji w kraju osiedlenia.

Wielu Polaków osiąga sukces dzięki płynnemu funkcjonowaniu w dwóch (lub więcej) środowiskach kulturowych i narodowych. Utrzymywanie stałych związków z Polską, uczestnictwo w życiu politycznym, śledzenie wydarzeń, czytanie prasy, regularne odwiedziny w kraju nie natrafiają na przeszkody w dobie taniego transportu i internetu. Sprawiają, że tęsknota za domem jest zminimalizowana, często wcale nie odczuwana. Taki komfort psychiczny sprzyja integracji z nowym krajem. Kontekst interkulturowy wzmacnia poczucie odniesionego sukcesu, a z drugiej strony pomyślnie strategię adaptacyjne wpływają na rozwój transnarodowego stylu życia.

Przykłady Berlina i Londynu pokazują, że obecnie coraz większa grupa Polaków jest w stanie zaspokoić swoje oczekiwania, wysokie aspiracje, uzyskać pożądaną standard życia i realizować założone cele. Niezbędne jest jednak posiadanie odpowiedniego kapitału kulturowego i, co równie ważne, cech osobowościowych umożliwiających pokonanie specyficznych problemów na emigracji (trudności językowe, bariery kulturowe, rywalizacja w międzynarodowym zespole itd.). Życie w dużej aglomeracji, takiej jak Berlin czy Londyn, daje ogromne możliwości rozwoju oraz poczucie kierowania swoim losem. Stały kontakt z Polską, obok innych walorów, stanowi zabezpieczenie w razie konieczności powrotu. Dla wielu osób taki model funkcjonowania jest receptą na sukces.

24.05 – dr Łukasz Sochacki, *Wątki mitologiczne w biografii naukowca. Opowieść o Ettore Majoranie*

21.06 – dr hab. Jacek Kowalewski, *Jakiej antropologii kulturowej potrzebuje dzisiejsza historia? Ku zapomnianym powinowactwom*

22.11 – dr Tomasz Michalewski, *Piotr Świerc jako animator regionalizmu na Opolszczyźnie*

Piotr Świerc (1909–1991) był muzykologiem, badaczem, wychowawcą młodzieży, organizatorem szkolnictwa na Opolszczyźnie. Całe swe pracowite życie poświęcił śląskim pieśniom ludowym, zbierając je w niezliczonych zapisach, wydobywając z zapomnienia stare melodie, przygotowując partytury. Jego dorobek badawczy z zakresu pieśni jest oryginalny i znaczący. Był folklorystą, popularyzatorem ruchu śpiewaczego, kompozytorem, publicystą, regionalistą, a także gorącym patriotą.

Działalność Piotra Świerca wzbogaciła dowody przynależności ludu śląskiego do Polski. Jego zbiory mają wartość nieocenioną, są skarbnicą niewyczerpanych informacji, które w sposób jednoznaczny udowadniają, że od wieków lud śląski w swoich pieśniach i twórczości tęsknił za Polską i deklarował swoją przynależność do narodu polskiego.

Dzieło Piotra Świerca powinno być kontynuowane. Otwiera się bowiem zupełnie niemal nowa dziedzina. Po drugiej wojnie światowej, wskutek migracji wewnętrznej, doszło do zderzenia kultur ludności napływowej z kresów wschodnich II Rzeczypospolitej, osadników z Polski centralnej i reemigrantów. Zetknięcie się obyczajów, pieśni, obrzędów doprowadziło do kształtowania się nowych wzorów kulturowych, zmian struktury etnicznej i demograficznej ludności Opolszczyzny. Początkowa niechęć czy niemal wrogość przekształciła się w zgodne współzycie. Związki małżeńskie, wspólne zabawy, obrzędy stanowią tego dowody. Wzajemny wpływ obyczajów i kultur otwiera wspaniałe pole dla badaczy. W ten sposób badania Piotra Świerca mogą być cennym źródłem porównawczym do zmian zaistniałych w zupełnie nowych, ciekawych warunkach.

20.12 – dr Ewa Kamińska, *Rola estetyki w życiu codziennym współczesnego społeczeństwa japońskiego*

Pobyt w Japonii wiąże się często z pytaniem o rolę estetyki w życiu codziennym jej mieszkańców. Europejskie wyobrażenia o wysoce wysublimowanej kulturze japońskiej, znanej przykładowo z poezji haiku lub świątyń i ogrodów w Kioto, podlega natychmiastowej weryfikacji w konfrontacji z zatłoczonymi miastami o chaotycznym krajobrazie architektonicznym. Jednakże wrażenie braku dbałości o doznania estetyczne w natłoku codziennych spraw w miejskich aglomeracjach jest złudne. Dbalność ta, chociaż na pozór niewidoczna, pojawia się wszędzie tam, gdzie w życiu codziennym świadomie nawiązuje się do klasycznych form piękna, wykształconych między innymi w ceremonii herbaty, kaligrafii, ikebanie, kimonie, kulturze jeźdźstwa, tworzeniu przedmiotów rzemiosła artystycznego oraz etykiety. Jest to przede wszystkim dbalność o harmonię z naturą poprzez używanie ornamentów związanych z daną porą roku na przedmiotach codziennego użytku, spożywanie sezonowych potraw, szacunek dla naturalnych właściwości materiałów stosowanych w projektowaniu wnętrz, podkreślanie piękna niedoskonałości i eleganckiej prostoty, nawiązywanie do symboli, wyjątkowa dbalność o szczegóły oraz zawile formy komunikacji niewerbalnej. Przeciwnieństwem dla tych wartości estetycznych są elementy wszechobecnej kultury „słodkiego”, infantylnego stylu *kawaii*, który zdominował przede wszystkim młodsze pokolenie. Te dwa kontrastujące ze sobą nurty stały się nieodłącznym elementem estetyki w życiu codziennym współczesnego społeczeństwa japońskiego.

Komisja Historii Wojen i Wojskowości

Przewodniczący: Michał Baczkowski
Zastępca przewodniczącego: Andrzej Michał Essen
Sekretarz: Marek Herma

- 9.01** – dr hab. Ewa Danowska, *Służba generała Emanuela Hohenauera podczas I wojny światowej w świetle własnych wspomnień*
- 13.03** – prof. dr hab. Michał Baczkowski, *Fortyfikacje południowych ziem Rzeczypospolitej w świetle tzw. mapy Miega*
- 10.04** – dr Piotr Nykiel, *Tureckie cmentarze wojenne z lat 1916–1917 na dawnym terytorium Austro-Węgier*
- 8.05** – dr Renata Król-Mazur, *Z działalności konspiracyjnej polskich Ormian – zapomniana kurierka AK Maria Krzczunowic*
- 16.10** – dr Paweł Krokosz, *Regulamin wojskowy generała Adama Weyde z 1698 roku*
- 13.11** – prof. dr hab. Michał Baczkowski, *Rozpad Armii Austro-Węgierskiej w 1918 roku*
- 11.12** – dr Robert Gaweł, *Jak automobile z Twierdzy Kraków na Wielką Wojnę pojechały*

Komisja Archeologii Krajów Śródziemnomorskich

Przewodnicząca: Ewdoksja Papuci-Władyka
Zastępcy przewodniczącej: Janusz Czebreszuk
Tomasz Scholl
Sekretarz: Kamil Kopij

- 18.01** – prof. dr hab. inż. arch. Rafał Czerner, dr Grażyna Bąkowska-Czerner, *Publiczne łaźnie w hellenistyczno-rzymskim mieście na stanowisku Marina el-Alamein w Egipcie*

Hellenistyczno-rzymskie miasto, którego relikty zostały odkryte nieopodal dzisiejszej Mariny el-Alamein, intensywny rozwój przeżywało w czasie początków rzymskiej dominacji w Egipcie. Z tego okresu pochodzą zlokalizowane przy centralnym placu starożytnego miasta dwa zespoły publicznych łaźni: starszy, pozostający w greckiej tradycji, i młodszy rzymski. Obie budowle były typowe w swoich rodzajach. Greckie łaźnie, z głównym pomieszczeniem o formie *tholosu*, nie różniły się od innych takich budowli w Egipcie, rzymskie były typowymi *balnea* o rzędowym układzie głównych pomieszczeń. Budynek starszy, nieznacznie przekształcony, był nadal używany po wybudowaniu nowego. Jego istnieniu częściowo podporządkowano nowo

ukształtowany miejski plac. Równoległe funkcjonowanie obiektów podlegających różnym tradycjom kąpielowym dokumentuje stopniowe przemiany w stylu życia mieszkańców.

15.02 – dr Mariusz A. Jucha, *Rozwój osadnictwa w Tell Murra w kontekście przemian kulturowych i politycznych w Delcie Nilu IV i III tys. p.n.e.*

Tell el-Murra położone jest we wschodniej części Deltę Nilu, około 100 km na północny-wschód od Kairu. Było ono jednym ze stanowisk objętych w latach 2008, 2010–2011 badaniami powierzchniowymi, realizowanymi przez ekspedycję archeologiczną Instytutu Archeologii UJ w prowincji Ash-Sharqiyyah. W oparciu o uzyskane wówczas wyniki podjęto decyzję o rozpoczęciu tutaj od 2012 regularnych badań wykopaliskowych. Potwierdziły one wcześniejsze przypuszczenia co do chronologii osady, która istniała od ok. 3500 p.n.e. do ok. 2200 p.n.e.

Wykopaliskami objęto część południowo-zachodnią, gdzie badana jest osada z okresu kultury dolnoegipskiej (wykop S3B) oraz wczesnodynastyczne groby, wkopane w starsze konstrukcje osadnicze (wykop S3). Pozostałości związane z najstarszym osadnictwem przebadano również w części wschodniej (wykop S4). Prace prowadzone są także w części północno-wschodniej (wykop T5), gdzie badane są pozostałości osady funkcjonującej do końca okresu Starego Państwa.

Osada związana była z rozwijającymi się w pobliżu dużymi ośrodkami, a jej istnienie zależne było m.in. od zapotrzebowania na wytwarzane w osadzie produkty, prosperity kontrolujących handel ośrodków, a także zmieniających się warunków środowiskowych, zwłaszcza wahań poziomu wylewów Nilu.

W ramach omawianego tematu prezentowane są najważniejsze wyniki badań, które umożliwiają wydzielenie kolejnych etapów rozwoju osady wraz ze wskazaniem możliwych przyczyn wzrostu oraz upadku jej znaczenia. Uzyskane dane pozwalają również podjąć próbę określenia zasięgu osady w poszczególnych okresach, potwierdzają istnienie przerwy osadniczej pomiędzy schyłkiem kultury dolnoegipskiej a okresem bezpośrednio poprzedzającym powstanie państwa egipskiego, wskazują na podobieństwa i różnice względem innych ośrodków. Ważnym punktem odniesienia dla zaobserwowanych zmian są przemiany kulturowe i polityczne, do jakich doszło na obszarze Egiptu w omawianym okresie.

15.03 – dr Kamil Kopij, *Intermedialność w propagandzie politycznej doby późnej Republiki Rzymskiej*

Pomimo relatywnie wysokiego poziomu alfabetyzmu, kultura rzymska pozostała kulturą o charakterze oralnym. Nic więc dziwnego, że komunikacja bezpośrednia odgrywała kluczową rolę w późnorepublikańskiej propagandzie

politycznej. Wiodącą funkcję spełniały zapewne mowy wygłaszane na *con-tiones*. Inne media odgrywały jedynie drugorzędą, choć bardzo istotną rolę.

Nie oznacza to jednak, że wzajemne związki między poszczególnymi mediami w arsenale późnorepublikańskiej propagandy były proste. Wręcz przeciwnie, bliższe przyjrzenie się temu zagadnieniu pokazuje ich złożoność i wielostronność. Już samo środowisko, w którym wygłaszano mowy – architektura wraz z jej symboliką, a także rzeźby ją dekorujące – było dla mówców aktywną sceną, której elementy wykorzystywali w czasie publicznych wystąpień. Równocześnie symbolika, zakłeta w produktach kultury materialnej, mogła dotrzeć tam, gdzie słowo mówione trafiało jedynie w postaci plotek.

W referacie ukazano wzajemne związki między różnymi mediami, używanymi do szerzenia propagandy w dobie późnej Republiki Rzymskiej. Takie spojrzenie prowadzi bowiem do wniosku, że słowa: „Powtórz kłamstwo tysiąc razy, a stanie się prawdą” – przypisywane często niesławnemu ministrowi propagandy III Rzeszy Josephowi Goebbelsowi, który stanowi kwintesencję propagandy totalnej – nie były Rzymianom obce. Nie nazywając tego fenomenu, doskonale wiedzieli, czym była propaganda totalna, i sami dążyli do maksymalizacji liczby odbiorców poprzez zwiększenie częstotliwości komunikatów oraz dywersyfikację kanałów, którymi je nadawali. Pomagać to miało w kształtowaniu pozytywnego wizerunku późnorepublikańskiego polityka i zwiększać jego szanse w politycznej walce, w której relatywnie duża liczba arystokratów rywalizowała o ograniczoną liczbę urzędów. Mowy polityczne i sądowe, wiece wojskowe, teksty pisane, monety, publiczne i prywatne budowle i monumenty, rzeźba, gemmy itp. – wszystkie te media znajdowały się w propagandowym arsenale późnorepublikańskiej polityki i używane były w jednym celu – wyniesieniu siebie i swego rodu ponad innych członków arystokracji rządzącej.

18.04 – dr inż. Teresa Dziedzic, *Świątynia Hatszepsut w Deir el-Bahari – wybrane badania architektoniczne i konserwatorskie*

Świątynia królowej Hatszepsut w Deir el-Bahari zaliczana jest do jednych z ważniejszych budowli sakralnych starożytnego Egiptu. Została zbudowana w XV. w. p.n.e. (Nowe Państwo, 18. dynastia) na zachodnim brzegu Nilu w starożytnych Tebach (obecnie Luksor).

W procesie poznawania architektury świątyni Hatszepsut jest wiele ważnych elementów, m.in. funkcja poszczególnych części obiektu, ich forma, chronologia budowy i fundator. W niniejszej prezentacji przedstawiono wybrane najnowsze badania nad architekturą obiektu, uzupełnione o wyniki badań laboratoryjnych i terenowych. Badania te pozwalają poznać lepiej materiały budowlane użyte przy budowie świątyni, problemy, z jakimi się borykano w procesie budowy tego niezmiernie ciekawego obiektu, oraz problemy

interdyscyplinarnego zespołu rekonstruującego świątynię. Prezentacja ma również na celu pokazanie bardzo ważnego trendu, polegającego na konieczności interdyscyplinarnego podejścia do analizy zagadnień związanych z architekturą na stanowiskach archeologicznych.

- 17.05** – prof. dr hab. Adam Łukasiewicz, *Ingerencja nieusprawiedliwiona: graffiti i problemy konserwacji zabytków*
 – dr hab. Monika Rekowski, „*Grobów tak dużo, dziesiątki tysięcy!*”
Grobowce w Cyrenajce – historia badań w przeszłości, zagrożenia teraźniejszości

Cytowane w tytule słowa Kazimierza Nowaka, polskiego podróżnika w Afryce (*Rowerem i pieszo przez Czarny Ląd*), oddają jego oszołomienie rozległością nekropoli wokół Kyrene, stolicy Cyrenajki. Pełne zachwyty zdumienie liczbą grobowców, ich różnorodnością architektoniczną, jak i wspaniałą dekoracją, towarzyszyło już pierwszym podróżnikom do Cyrenajki (od XVIII w.), którzy skrupulatnie je opisywali, a częstokroć także rysowali. Ich testimonia są tym cenniejsze, im trudniejsze jest skuteczne zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniami w teraźniejszym czasie. Podczas wykładu przedstawiono historię badań grobowców w Cyrenajce (z uwzględnieniem Kyrene, Messy, wschodniej *chōra* Kyrene, Ptolemais, Taucheiry i Berenike). Zagadnienie to prezentowano w szerszym kontekście wartości rezultatów wczesnych badań dla kształtowania się nowoczesnej archeologii z jednej strony, a z drugiej – ich waloru wobec obecnych zagrożeń, konsekwencji destabilizacji sytuacji politycznej w Libii po 2011.

- 15.10** – dr Agata Kubala, *Kolekcja starożytności Eduarda Schauberta jako wyraz filhelleńskiej postawy jej twórcy. Skład zbioru i okoliczności jego utworzenia*

Celem wystąpienia była prezentacja postaci wrocławskiego kolekcjonera Eduarda Schauberta (1804–1860) oraz kolekcji starożytności, którą zgromadził podczas dwudziestoletniego pobytu w Grecji. Zbiór był formowany przez co najmniej kilkanaście lat, będąc stopniowo powiększany na dwa sposoby: drogą osobistych poszukiwań w Atenach i innych regionach Grecji oraz drogą zakupu.

Kolekcja, którą stworzył, jest wyrazem jego filhelleńskiej postawy oraz dobrym przykładem nowego, naukowego podejścia do kolekcjonowania, w którym obiekty są dobierane według z góry określonego klucza. Jest także interesującym przykładem kolekcji bardzo niejednorodnej, złożonej z obiektów nie tylko greckiej, ale także rzymskiej i egipskiej proveniencji, stanowiąc w ten sposób twór, który można z powodzeniem określić jako typową dziewiętnastowieczną prywatną kolekcję starożytności.

19.11 – dr inż. arch. Aleksandra Brzozowska-Jawornicka, *Tzw. głowice blokowe na Cyprze*

Głowice blokowe to specyficzny typ dekoracji architektonicznej z I i II w. n.e., występujący na obszarach wokół wschodnich wybrzeży Morza Śródziemnego. Ich najbardziej charakterystyczną cechą jest zgeometryzowana, uproszczona forma, wywodząca się z klasycznych porządków architektonicznych, najczęściej z korynckiego. Najbardziej rozpoznawalną odmianę kapiteli blokowych stanowią tzw. głowice nabatejskie, znane przede wszystkim z Petry. Przykłady głowic o uproszczonej formie znaleźć można również m.in. w Egipcie, ich najbardziej spójny i jednorodny zbiór odkryto w Marinie el-Alamein. Kapitele blokowe występują także na Cyprze. Zostały one zaprezentowane w szerszym kontekście na podstawie najnowszych badań.

17.12 – dr Agnieszka Mączyńska, *W poszukiwaniu genezy neolitycznej ceramiki dolnoegipskiej*

Najstarsza ceramika z Dolnego Egiptu została zarejestrowana na północnym brzegu jeziora Karun, na stanowiskach kultury fajumskiej, podczas badań prowadzonych w latach 20. XX wieku. Ponieważ współwystępowała razem z kośćmi udomowionych zwierząt i pozostałościami udomowionych zbóż, uznano ją za element szeroko rozumianego pakietu neolitycznego, wprowadzonego na teren Egiptu ze wschodu. Od początku badań pozostałości z Fajum wiązano z obecnością typowo neolitycznych, osiadłych społeczności rolniczych, związanych z Bliskim Wschodem. Kolejne lata badań w Dolnym Egipcie przyczyniły się do nowych odkryć, które pasowały idealnie do powszechnie akceptowanego wówczas modelu rozprzestrzeniania się idei neolitycznych (nowej gospodarki i technologii) poza obszar centralnych ośrodków bliskowschodnich. Osiadły tryb życia, uprawa bliskowschodnich zbóż, hodowla bliskowschodnich zwierząt oraz nowe technologie, w tym w szczególności umiejętność wykonywania naczyń z gliny, stały się cechami charakterystycznymi dolnoegipskiego neolitu.

W latach 60. i 70. XX wieku rozpoczęły się kompleksowe badania na terenie egipskiej części wschodniej Sahary. Ich rezultaty skłoniły badaczy do postawienia nowej hipotezy, dotyczącej pochodzenia ceramiki dolnoegipskiej. Globalne zmiany klimatyczne w drugiej połowie VI tysiąclecia p.n.e. miały spowodować przesunięcie strefy życiodajnych deszczy monsunowych na południe i w efekcie rozpoczęły proces pustynnienia Sahary. Ograniczenie dostępu do wody miało dramatyczne skutki dla ówczesnych łowców, zbieraczy i wczesnych hodowców, żyjących na pustyni, którzy zostali zmuszeni do przenoszenia się w miejsca gwarantujące przeżycie – na południe, do Doliny Nilu, a także na północ, do Delt. „Uciekinierzy” z pustyni mogli dotrzeć na

teren północnego Egiptu wraz z całym wyposażeniem kulturowym, obejmującym m.in. umiejętność wytwarzania naczyń glinianych.

Neolit w Dolnym Egipcie jest jednym z najsłabiej poznanych okresów w całej historii cywilizacji egipskiej. Na stan badań składają się przede wszystkim interpretacje, powstałe w 1. połowie XX wieku. Choć niewielka liczba prowadzonych współcześnie badań poszerza naszą wiedzę na temat tego okresu, nadal pewne problemy badawcze pozostają niejasne i wymagają szczegółowych analiz. Problem genezy neolitycznej ceramiki dolnoegipskiej jest bardzo rzadko poruszany przez badaczy. Ponadto dominacja hipotezy lewentyńskiej jest wyraźnie widoczna w dyskursie naukowym, podczas gdy hipoteza pustynna pojawia się bardzo rzadko. W referacie autorka zaprezentowała wyniki prowadzonych przez siebie badań nad neolityczną ceramiką z Dolnego Egiptu oraz przedstawiła własną hipotezę, dotyczącą pochodzenia dolnegipskiej tradycji garncarskiej.

- prof. dr hab. Arkadiusz Marciniak, mgr Patrycja Filipowicz, mgr Katarzyna Harabas, mgr Jędrzej Hordecki, *Neolityczne i post-neolityczne osady i cmentarzyska. Poznański projekt badawczy w Çatalhöyük*

Celem referatu było przedstawienie najważniejszych efektów badań wykopaliskowych, prowadzonych w latach 2012–2017 w strefie TPC neolitycznego tellu w Çatalhöyük w środkowej Anatolii. Badania obejmowały okres późnego neolitu z II połowy VII tys. p.n.e., który na Bliskim Wschodzie **przyniósł powolny kres cywilizacji neolitycznej, zanikanie wielkich ośrodków o charakterze protomiejskim oraz przemieszczanie się ich mieszkańców na wcześniej niezasiedlone obszary**. Badania w strefie TPC w Çatalhöyük pozwoliły na uchwycenie ostatniego etapu wznoszenia bogato dekorowanych domów, co było równoznaczne z końcem fazy klasycznej funkcjonowania osady, oraz rozpoznanie charakteru jej późniejszej zabudowy, do momentu opuszczenia tellu w samych początkach VI tys. p.n.e. Badania doprowadziły także do odkrycia dużej osady z IV wieku p.n.e. i wczesnoislamskiego cmentarzyska.

- dr hab. Rafał Koliński prof. UAM, *Archeologiczny rekonesans w irackim Kurdyście 2012–2017: cele i wyniki*

Terytorium irackiego Kurdystanu było przez ponad 50 lat niedostępne dla archeologów, toteż głównym celem rekonesansu archeologicznego Upper Greater Zab Archaeological Reconnaissance była inwentaryzacja stanowisk archeologicznych i innych zabytków dziedzictwa kulturowego Iraku oraz ocena ich stanu zachowania i ewentualnych zagrożeń. Wstępne badania, prowadzone w oparciu o nieliczną literaturę przedmiotu (przede

wszystkim publikacje irackie z lat 1970) oraz dostępne zobrazowania satelitarne i zdjęcia lotnicze, były następnie weryfikowane w terenie podczas 6 sezonów badawczych, realizowanych w latach 2012–2017. W ich trakcie na terenie o powierzchni ponad 3 tys. km² zarejestrowano 312 stanowisk osadniczych, zinventaryzowano 110 jaskiń oraz 82 zabytki dziedzictwa kulturowego (w tym reliefy naskalne, kościoły i klasztory, meczety, zamki oraz grobowce i cmentarze). Dzięki analizie ponad 16 000 zarejestrowanych fragmentów ceramiki i innych zabytków, pozyskanych podczas badań, możliwa była rekonstrukcja historii osadniczej rejonu od początku neolitu ceramicznego (kultura Hassuna, ok. 6200 p. Chr.) do początku XX wieku. Pozyskane informacje zostaną udostępnione w postaci wielotomowej publikacji książkowej oraz portalu internetowego.

Komisja Medioznawcza

Przewodniczący: Maciej Kawka
 Zastępcy przewodniczącego: Michał Drożdż
 Kazimierz Wolny-Zmorzyński
 Sekretarze: Paweł Płaneta
 Wojciech Prażuch

- 16.01** – dr Klaudia Cymanow-Sosin, *Etyczne ramy mowy nienawiści – podmiotowa odpowiedzialność wobec walczących słów*
- 20.02** – dr hab. Marek Jachimowski prof. UŚ, *Nowe media a nowe dziennikarstwo*
- 20.03** (wspólne z Komisją Środkowoeuropejską) – prof. dr Snezana Venovska-Antevska, *Media społecznościowe i ich wpływ na opinię publiczną w Macedonii*
 – prof. dr Elena Jovanovaj-Grujovskaj, *Rola macedońskiego radia i telewizji jako publicznego serwisu obywatelskiego*
- 17.04** – prof. dr hab. Henryk Czubała, *Prawda, fikcja i postprawda w medialnych i literackich narracjach o historii*
- 15.05** – prof. dr hab. Ignacy Stanisław Fiut, *Polska prasa bezpłatna i jej ewolucja*
- 19.06** – prof. dr hab. Jerzy Jastrzębski, *Publiczność mediów. Podmiot czy przedmiot zachowań komunikacyjnych – sprawca czy ofiara?*
- 16.10** – dr Paweł Hamera, *Rysunek satyryczny w badaniach historycznych i medioznawczych*
- 18.12** – dr Katarzyna Drąg, *Profesjonalizm dziennikarski – dziewiętnastowieczne poszukiwania jakości prasy*

KOMISJE WYDZIAŁU III NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH

Komisja Astrofizyki

Przewodniczący: Andrzej Staruszkiewicz
Zastępca przewodniczącego: Lech Sokołowski
Sekretarz: Andrzej Odrzywołek

- 26.01** – prof. Romuald Tylanda, *Czerwone nowe – gwiazdne merger'y*
23.03 – prof. Grzegorz Pojmański, *ASAS – Fotometryczny przegląd całego nieba*
20.04 – dr Andrzej Kułak, *Metody generacji i detekcji fal grawitacyjnych wysokich częstotliwości*
25.05 – dr hab. inż. Wojciech Przybyłowicz, *Hypatia – kamyczek starszy niż Układ Słoneczny?*
26.10 – prof. Andrzej Krasieński, *Czego nam nie mówi konwencjonalna kosmologia*
30.11 – dr Wojciech Hellwing, *Astronomiczne badania ciemnej materii, czyli jak obalić model CDM i jego alternatywy?*
14.12 – prof. Grażyna Siemieniec-Oziębło, *Weryfikacja dyfuzyjnego procesu akceleracji promieniowania kosmicznego w gromadach galaktyk*

Komisja Nauk Technicznych

Przewodniczący: Kazimierz Furtak
Zastępca przewodniczącego: Jerzy Lis
Sekretarze: Wojciech Mitkowski
Wojciech Karnowski

- 16.01** – prof. dr hab. inż. Dariusz Kata, *Laserowe formowanie trójwymiarowe tworzyw ceramicznych i metalicznych*

Laserowe metody formowania trójwymiarowego z ang. nazywane często *Rapid Prototyping*, w krótkim czasie, bo zaledwie kilkunastu lat, stały się wyjątkowo pomocne przy projektowaniu i wytwarzaniu implantów, sensorów, mikroreaktorów układów elektronicznych elementów maszyn, silników, narzędzi prof. Zaletą tych metod jest wysoka precyzja, pozwalająca na kształtowanie materiałów do postaci złożonych form przestrzennych przy jednoczesnej reakcji powierzchniowej, występującej na styku z podłożem. Tak ukształtowane tworzywa wykazują trwałe połączenie z podłożem i nie wymagają użycia dodatkowych substancji wiążących. Spolaryzowane

światło lasera generuje homogeniczny rozkład energii cieplnej w naświetlanym materiale i w ten sposób znacząco redukuje naprężenia cieplne, które są nieuniknione w innych typach obróbki termicznej polikryształów. Podczas wystąpienia zaprezentowano metody syntezy i obróbki laserowej materiałów jako perspektywicznej technologii, kreującej nowe kierunki rozwoju nauki.

20.02 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. Elżbieta Nachlik, *Zagrożenie i ochrona Krakowa przed powodzią*

Przedmiotem referatu było przybliżenie aktualnej sytuacji w zakresie zagrożenia Krakowa odpływem wód opadowych i powodziowych oraz stanu infrastruktury ochronnej, problemów technicznych z nią związanych, jak również planów modernizacji i rozwoju systemu ochrony przeciwpowodziowej na tle działań dotychczasowych, a także zmiany poglądów w odniesieniu do podejścia do problemu i do określonych rodzajów rozwiązań.

Zagadnienia istotne dla aktualnej sytuacji i działań planowanych do realizacji w najbliższym czasie oparto na analizie i ocenie: 1) funkcjonalności i realności dotychczasowych zamierzeń (prof. planów realizacji Kanału Krakowskiego), 2) nowych zagrożeń i wyzwań z nimi związanych, także w kontekście zmian klimatu, 3) zmiany paradygmatu zarządzania ryzykiem powodziowym, aktualnych dokumentów oraz uregulowań prawnych. W podsumowaniu zawarto istotę i planowane efekty obecnych zamierzeń w ujęciu regionalnym.

20.03 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. Stanisław Nagy, mgr inż. Piotr Narloch, *Likwidacja stref niskiej emisji w Krakowie poprzez lokalne wykorzystanie gazu ziemnego do ogrzewania domów w zabudowie niskiej. Scenariusze możliwych działań na lata 2018–2025*

Zagadnienia efektywności wykorzystania energii do ogrzewania budynków i statystyka zmian ilości zapotrzebowania ciepła, przeznaczanego na ogrzewanie domów. Zmiany stanu zanieczyszczeń powietrza w Krakowie od lat osiemdziesiątych. Istniejące systemy ogrzewania budynków indywidualnych, wpływające na niską emisję zanieczyszczeń w Krakowie. Możliwości poprawy jakości powietrza w wybranych lokalizacjach miasta.

Modele transportu gazu w sieciach dystrybucyjnych, wykorzystywane do symulacji przepływu gazu w funkcji zmienności dobowego i sezonowego zapotrzebowania na energię. Implementacja modeli przepływów gazu w symulatorach średniego ciśnienia SONET i STANET w sieciach rozgałęzionych, pierścieniowych i mieszanych.

Analiza stref o ograniczonych możliwościach zwiększenia zasilania. Alternatywy rozbudowy sieci gazowniczej z wykorzystaniem nowej infra-

struktury lub rozproszonych instalacji LNG. Analiza możliwości uruchomienia zastępczych źródeł gazu.

Wpływ zanieczyszczeń pochodzących z gmin sąsiednich. Możliwości wymiany źródeł systemów ogrzewania w tych gminach i ocena ich wpływu na stan powietrza w Krakowie. Wnioski odnośnie do możliwych scenariuszy.

17.04 – dr hab. inż. Jacek Snamina prof. AGH, *Problemy implementacji algorytmu sterowania ślizgowego do aktywnych układów redukcji drgań mechanicznych*

W prezentowanej pracy przeprowadzono analizę teoretyczną i doświadczalną sterowania układem redukcji drgań mechanicznych przy wykorzystaniu algorytmu sterowania ślizgowego. Przeanalizowano skuteczność układu redukcji drgań w przypadku aktywnego i semiaktywnego elementu wykonawczego. Zbadano wpływ błędów pomiaru w układzie pomiarowo-sterującym na efektywność działania układu redukcji drgań ze szczególnym uwzględnieniem fazy ruchu wzdłuż powierzchni ślizgowej.

W części aplikacyjnej pracy przedstawiono koncepcję zastosowania analizowanego układu redukcji drgań, bazującego na algorytmie sterowania ślizgowego, do zawieszenia samochodu. Analizując schemat konstrukcyjny zawieszenia wyznaczono jego parametry, a następnie, wykorzystując zasady podobieństwa, wyznaczono parametry modelu laboratoryjnego „ćwiartki samochodu” z aktywnym układem redukcji drgań. Praktyczne wykorzystanie algorytmu sterowania ślizgowego w tym przypadku wymaga oszacowania wartości: parametru ograniczającego siły zaburzające położenie równowagi podukładu wibroizolowanego; parametru określającego nachylenie powierzchni ślizgowej; parametru określającego szybkość osiągnięcia powierzchni ślizgowej z dowolnego punktu przestrzeni fazowej. Na przygotowanym stanowisku laboratoryjnym przeprowadzono szereg pomiarów przy różnych wartościach parametrów przyjętego algorytmu. Wyznaczono wartości parametrów, dla których działanie układu redukcji drgań jest najbardziej efektywne.

26.04 (wspólne z Komisją Zagrożeń Cywilizacyjnych) – prof. Ewa Rokicka, *Postawy wobec bezpieczeństwa energetycznego i zmian klimatycznych w Europie*

Badania nad postawami Europejczyków wobec bezpieczeństwa energetycznego i zmian klimatu, dwóch powiązanych z sobą zagrożeń cywilizacyjnych o charakterze globalnym, mają duże znaczenie z punktu widzenia polityki środowiskowej i energetycznej, zorientowanej na łagodzenie negatywnych oddziaływań człowieka na środowisko naturalne. Świadomość społeczną obywateli we wskazanych obszarach poddano pomiarowi w ramach

8. Rundy Europejskiego Sondażu Społecznego, międzynarodowego projektu badawczego, realizowanego przez IFiS PAN. Moduł klimatyczno-energetyczny obejmował cztery zagadnienia badawcze dotyczące: (1) preferencji energetycznych, (2) obaw dotyczących bezpieczeństwa energetycznego, (3) zmian klimatycznych, (4) norm regulujących zachowania przyjazne dla środowiska i przekonania na temat ich skuteczności. Referat prezentuje główne wnioski, wynikające z międzykrajowych analiz porównawczych na temat postrzegania wyżej wymienionych kwestii. Wskazuje na rolę czynników społeczno-politycznych w kształtowaniu świadomości ekologicznej obywateli poszczególnych państw europejskich.

15.05 – dr hab. inż. Krzysztof Oprzędkiewicz prof. AGH, *Modelowanie procesów przewodnictwa cieplnego*

W referacie przedstawiono zagadnienia związane z modelowaniem procesów cieplnych z wykorzystaniem ciągłych i dyskretnych modeli całkowitego oraz niecałkowitego rzędu. Podczas referatu omówiono następujące zagadnienia: Na początku modele procesów ciepłoprzewodnictwa w postaci transmitancji ciągłych oraz modele w postaci równań stanu w przestrzeni Hilberta. Następnie podano podstawowe pojęcia z rachunku niecałkowitego rzędu oraz najczęściej stosowane w praktyce aproksymacje. Dalej omówiono definicje operatora niecałkowitego rzędu, podane przez Grunvalda i Letnikova, Riemanna-Liouville'a oraz Caputo, oraz aproksymacje: Oustaloupa i Charefa dla przypadku ciągłego, a także PSE i CFE dla przypadku dyskretnego. W dalszej kolejności zaprezentowano ułamkowe uogólnienia modeli transmitancyjnych i w przestrzeni stanu.

Rozważania teoretyczne zilustrowano przykładami eksperymentalnymi z zakresu modelowania temperatury w pomieszczeniu oraz modelowania przepływu ciepła w ośrodku jednowymiarowym. Rozważane modele porównano w sensie dokładności średniokwadratowej.

19.06 – prof. dr hab. inż. Marek S. Szczerba, *Postępy fizyki transformacji dyslokacji w strukturach metalicznych. Nowe możliwości rozwoju technologii materiałów konstrukcyjnych i funkcjonalnych*

Istotą wystąpienia jest przedstawienie aktualnych problemów fizyki ciała stałego, dotyczących transformacji dyslokacji w strukturach metalicznych poddanych mechanicznemu bliźniakowaniu. Szczególna uwaga została poświęcona fizycznym skutkom transformacji i re-transformacji bliźniaczych i ich znaczeniu w kształtowaniu własności mechanicznych wysokowytrzymałych materiałów konstrukcyjnych oraz materiałów funkcjonalnych. Przedstawiono również oryginalne wyniki badań strukturalnych mechanizmów deformacji plastycznej materiałów metalicznych związanych z odwrotnym

oraz pseudo-odwrotnym bliźniakowaniem mechanicznym. W podsumowaniu podkreślono, iż opracowany fizyko-mechaniczny opis transformacji i re-transformacji bliźniaczych stanowi istotny wkład w rozwój teorii strukturalnej mechaniki ciała stałego i winien być wykorzystany przy projektowaniu technologii materiałów konstrukcyjnych i funkcjonalnych nowej generacji.

16.10 – dr hab. inż. arch. Marcin Furtak, *Budownictwo inteligentne na przykładzie budynku Małopolskiego Laboratorium Budownictwa Energooszczędnego*

Prelekcja dotyczyła modelowego przykładu wzniesienia budynku eksperymentalnego, pozwalającego na badanie zależności różnorodnych systemów instalacyjnych oraz urządzeń grzewczo-chłodniczych z warunkami klimatycznymi. Przedstawiono kontekst wykorzystania odnawialnych źródeł energii. W trakcie prelekcji omówiono wytyczne, założenia projektowe oraz procesy powstania budynku i oddania go do użytkowania, a także aktualną eksploatację. Prelekcja uwypukliła możliwości badawcze i zakres prac badawczych realizowanych przez Laboratorium, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych ze współpracą nauka–przemysł.

20.11 – prof. Jacek S. Leszczyński, *O pewnym podejściu do matematycznego modelowania układów/procesów złożonych – zastosowania rachunku operatorów niecałkowitego rzędu*

Układy/procesy złożone nie są jednoznacznie zdefiniowane. Charakteryzują się zmiennością struktur w nich występujących, wieloskalowym zachowaniem, nieliniowością związków konstytutywnych, wzajemnymi wewnętrznymi oddziaływaniami. Modelowanie matematyczne takich układów i procesów stanowi duże wyzwanie dla współczesnych badaczy. Aby matematycznie zilustrować te układy, stosujemy podział na zjawiska i procesy proste i próbujemy opisać wielkości obserwowane za pomocą zestawu wyrażeń i struktur algebraicznych. Klasyczne podejście matematyczne wykorzystuje operatory całkowite i różniczkowe o rzędzie całkowitym. W rozwiązaniach pojawia się duża liczba współczynników, które z natury rzeczy wywołują niepewność.

Rachunek operatorów różniczkowych i całkowych niecałkowitego rzędu, przykładowo $\frac{d^\alpha y}{dx^\alpha}$ – gdzie $\alpha \in \mathbb{R}$, zamiast $\frac{dy}{dx}$, $\frac{d^2y}{dx^2}$, etc. to nieklasyczne podejście matematyczne, które daje różnorodne możliwości ilustracji złożoności zjawisk i procesów występujących w przyrodzie. Główne zalety tego rachunku przejawiają się w otrzymywaniu większej liczby rozwiązań algebraicznych/numerycznych, a także w ograniczaniu całkowitej liczby

współczynników. W związku z powyższym postuluje się, iż modele matematyczne mogą być bardziej niezawodne, adekwatne, skuteczne i precyzyjniejsze niż modele klasyczne. W prezentacji starano się przedstawić jedynie odmienną ilustrację matematyczną znanych zasad, jak: zasada zachowania masy, transportu ciepła etc., dla układów złożonych. Tę ilustrację uzupełniono przykładami praktycznymi. Ponadto starano się przekazać wiedzę z zakresu definicji i własności operatorów niecałkowitego rzędu, funkcji specjalnych i sposobów rozwiązywania ułamkowych równań różniczkowych zwykłych i cząstkowych.

18.12 – dr hab. inż. Jacek Cieślik prof. AGH, *Wymagania i oczekiwania stawiane badaniom naukowym przez nowoczesne systemy wytwarzania*

Procesy produkcyjne w przedsiębiorstwach podlegają ciągłym zmianom, polegającym na wprowadzaniu nowych technologii produkcji i systemów zarządzania. Nowe założenia inżynierii systemów wytwarzania odpowiadają na wymagania produkcji przyszłości – Przemysłu 4.0 (Industry 4.0). Korzystając z technologii kognitywnych – połączenia sztucznej inteligencji (AI), przemysłowego Internetu Rzeczy (IIoT), zaawansowanych systemów pomiarowych, systemów analiz i zarządzania danymi, można przejść z reaktywnej do predykcyjnej konserwacji maszyn oraz precyzyjnie poprawić jakość pracy, zmniejszyć ilość odpadów i zwiększyć wydajność produkcji. Wprowadzanie do praktyki przemysłowej nowoczesnych technologii wytwarzania stawia tym samym nowe wymagania pracownikom ośrodków badawczo-naukowych. W referacie przedstawiono aktualny stan rozwoju nowoczesnych metod wytwarzania oraz przykłady problemów rozwiązywanych przez ośrodki naukowe na potrzeby przedsiębiorstw przemysłowych.

Komisja Układów Złożonych

Przewodniczący:	Jerzy Jurkiewicz
Sekretarze:	Zdzisław Burda
	Paweł Góra

26.01 – prof. Jerzy Jurkiewicz, *Pseudo-kartezjańskie współrzędne w modelu Kausalnych Dynamicznych Triangulacji na torusie*

9.03 – dr Patrycja Pałka, *Nowomowa wczoraj i dziś*

27.04 – prof. Jacek Dziarmaga, *Kwantowe sieci tensorowe w 2 wymiarach*

15.06 – prof. Rafał Weron, *Prognozowanie cen energii elektrycznej z perspektywy 2018 roku*

- 19.10** – dr Piotr Korcyl, *Postępy w Chromodynamice Kwantowej na sieci na przykładzie hadronowych funkcji struktury*
- 23.11** – dr hab. Adam Krawiec, *Modele cyklu koniunkturalnego z rozłożonym opóźnieniem czasowym*

KOMISJE WYDZIAŁU IV PRZYRODNICZEGO

Komisja Geoinformatyki

Przewodniczący:	Jacek Kozak
Zastępcy przewodniczącego:	Tomasz Szmuc Piotr Wężyk
Sekretarz:	Krystian Koziół
Zastępca sekretarza:	Stanisław Szombara

- 10.01** – dr inż. Bartosz Mitka, *Synergia danych w digitalizacji obiektów 3D*
- 14.03** – prof. dr hab. Katarzyna Dąbrowska-Zielińska, *Systemy informacyjne w ramach programu Obserwacji Ziemi – Copernicus*
- 11.04** – dr hab. inż. Stanisław Lewiński prof. CBK, *Klasyfikacja form pokrycia terenu na zdjęciach Sentinel-2, projekt S2GLC*
- 9.05** – Rafał Bletek, *Małopolska Infrastruktura Informacji Przestrzennej MIIP-2 – perspektywy rozwoju*
- 14.11** – dr hab. Krzysztof Będkowski prof. UŁ, *Teledetekcja w badaniach zjawisk fenologicznych w lasach*
- 12.12** – dr inż. Marta Szostak, *Monitorowanie obszarów wtórnej sukcesji leśnej w oparciu o analizy chmur punktów lotniczego skanowania laserowego*

Komisja Paleogeografii Czwartorzędu

Przewodniczący:	Marek Krąpiec
Zastępcy przewodniczącego:	Dorota Nalepka Włodzimierz Margielewski
Sekretarz:	Aldona Mueller-Bieniek

- 26.10** – Piotr Kłapyta, dr inż. Jerzy Zasadni, dr Katarzyna Korzeń, dr hab. inż. Jerzy Mościcki, dr hab. Anna Michno, mgr inż. Mateusz Sobucki, dr inż. Grzegorz Bania, *Jurgów – nowe stanowisko paleobotaniczne na północnym przedpolu Tatr*

Warunki środowiskowe w okresie poprzedzającym maksimum ostatniego zlodowacenia w Karpatach są stosunkowo słabo udokumentowane. Nowe stanowisko paleobotaniczne, odkryte w Jurgowie-Podokólnie, pozwala uszczegółowić informacje o warunkach środowiskowych panujących podczas schyłku interpleniglacjału (MIS 3) na północnym przedpolu Tatr.

Osady mułkowo-ilaste, zachowane na powierzchni wysokiej terasy Białki i zakonserwowane przez pokrywy soliflukcyjne, stanowią rzadki w skali polskich Karpat przykład drobnofrakcyjnych osadów stokowych. Datowania radiowęglowe torfów wskazują na czas depozycji serii mułków pomiędzy 29–26 ka. Osady soliflukcyjne przykrywające serię osadów organicznych wskazują na wybitne oziębienie klimatu po 26 ka, które koreluje się z globalnym z maksimum ostatniego zlodowacenia (LGM) i maksymalnym awansem lodowców w Tatrach. Zapis pyłkowy w profilu Jurgów-Podokólnie wskazuje na występowanie u schyłku środkowego pleniglacjału zbiorowisk roślinności drzewiastej o charakterze borowym, znajdując analogie w zapisie z innych stanowisk paleobotanicznych. Geneza i kontekst paleośrodowiskowy osadów z Jurgowa wymagają dalszych badań, co daje perspektywy na poznanie dynamicznych warunków sedymentacji w regionie o znacznej w skali Karpat Zachodnich aktywności neotektonicznej.

13.11 (wspólne z Komisją Archeologiczną PAN) – dr Matthias Huels, *Radiocarbon dating of iron artefacts*

The properties of the metal iron and in particular the possibility to dissolve carbon within its crystal lattice, thereby enhancing its mechanical strength, allows in principle a radiocarbon dating, provided that the carbon source is contemporary with the time of metal production. In this lecture, the prerequisites and pitfalls for iron ^{14}C -dating are discussed with archaeological examples.

A simple carbon extraction can be done by combustion of iron at about 1000°C for several hours, either using the established closed-tube combustion with cupric oxide as an oxygen donor or directly with O_2 .

Radiocarbon measurements on known archaeological iron samples and modern iron standards with a known ^{14}C concentration demonstrate significant effects of sampling and cutting, which can be minimized using larger iron pieces and cleaning of cutting edges with corundum grinding tools.

^{14}C -ages of known-age iron objects indicate age-offsets of a few decades up to 200 years, which includes an old-wood effect and possible contamination during sampling prior radiocarbon measurements. In addition, a possible carbon isotope fractionation, originating during iron production, cannot be excluded and needs further verification.

23.11 – dr inż. Jerzy Zasadni, dr Piotr Kłapyta, mgr inż. Andrzej Świąder, *Maksimum i schylek ostatniego zlodowacenia Tatr w świetle najnowszych wyników badań*

Historia badań zlodowaceń tatrzańskich liczy ponad 160 lat. Historię tę można podzielić na etap pionierski (1856–1955), kartograficzny (1955–1979), geochronologiczny (1979–1998) oraz meta-analityczny (1998–). Najmłodszy etap badań przyniósł nową metodę datowania, opartą na izotopach kosmogenicznych oraz analizach paleoglacjologicznych. W ostatnich 20 latach opublikowano 300 dat kosmogenicznych (^{36}Cl i ^{10}Be), które istotnie zweryfikowały wcześniejsze poglądy na temat chronologii glacialnej. Część wyników badań z etapu kartograficznego i geochronologicznego, które oparte były głównie na analizie morfostratygraficznej i datowaniach termoluminescencyjnych glin morenowych, jest obecnie kwestionowana lub odrzucona. Obecnie najwięcej wiemy o wieku moren maksymalnych ostatniego zlodowacenia (LGM), wydatowanych metodą kosmogeniczną w siedmiu systemach glacialnych (26–18 ka). Toczy się także interesująca dyskusja nad etapami recesyjnymi w późnym glacialu, gdzie przybywa coraz więcej danych. W prezentacji przedstawiono wyniki kilkudziesięciu nowych datowań kosmogenicznych (^{10}Be) w obrębie form związanych z najmłodszymi etapami recesyjnymi lodowców tatrzańskich. Wyniki te wskazują, iż lodowce w Tatrach po raz ostatni były aktywne w młodszym dryasie, a stabilizacja najwyższej położonych lodowców gruzowych nastąpiła z początkiem holocenu. W Tatrach nie ma form glacialnych związanych z holocenem oraz aktywnych w późnym holocenie lodowców gruzowych, jak wcześniej postulowano. Zasięg i chronologia najmłodszych etapów recesyjnych wskazuje, że najwyższej położone masy cyrkowych jezior tatrzańskich były wolne od lodu od co najmniej 15–14 tys. lat. Zwrócono uwagę, że od 40 lat przybywające dane chronologiczne, zarówno daty ^{14}C osadów jeziornych i międzymorenowych oraz datowań kosmogenicznych samych moren, systematycznie „postarzają” wiek etapów recesyjnych w stosunku do ich wcześniej sugerowanego wieku. W konsekwencji zasięg lodowców podczas najmłodszych etapów recesyjnych, jak np. młodszego dryasu, jest systematycznie zmniejszany w toku badań naukowych, od wcześniej postulowanych dużych lodowców dolinnych do obecnie wydatowanych małych lodowców niszowych, fartuchowych i gruzowych w najwyższych partiach Tatr.

Badania były finansowane w ramach grantu NCN nr 2015/17/B/ST10/03127, pt. „Zlodowacenie Karpat Zachodnich podczas młodszego dryasu”.

21.12 – dr hab. Aldona Mueller-Bieniek prof. PAN, dr hab. Maria Lityńska-Zając prof. PAN, dr hab. Marek Nowak prof. UJ, *Izotopy stabilne azotu i węgla w prehistorycznych ziarnach zbóż z terenu Polski*

Badania archeobotaniczne wskazują na znaczne zróżnicowanie proces rozwoju rolnictwa na terenie obecnej Polski, począwszy od wczesnego neolitu. Zróżnicowanie to zostało również potwierdzone wynikami badań proporcji izotopów stabilnych azotu ($\delta^{15}\text{N}$) w ziarnie prehistorycznych zbóż z neolitu Kujaw i Małopolski. Z kolei w skali regionalnej, na terenie Małopolski, analiza izotopów stabilnych węgla potwierdziła postulowaną już wcześniej zmianę sposobu gospodarowania w środkowym neolicie, w czasach dominacji kultury pucharów lejkowatych. Ujawniło się to w proporcji izotopów stabilnych węgla, w zaobserwowanym przesunięciu $\Delta^{13}\text{C}$ z wyższych wartości notowanych dla wczesnego neolitu (kultura ceramiki wstęgowej rytej i cykl lendzielsko-połgarski) ku niższym dla prób datowanych na środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych). Wskazuje to na generalnie suchsze warunki upraw „pucharowych” niż „wstęgowych”, mimo notowanego w tym czasie pogorszenia warunków klimatycznych (ochłodzenie i zwilgotnienie). Potwierdza to postulowany wcześniej obraz, bazujący na badaniach.

Komisja Biologii Rozwoju

Przewodniczący: Andrzej Jachimiak
Zastępca przewodniczącego: Alicja Boroń
Sekretarz: Aneta Słomka

26.01 – dr Krzysztof Rakus, *Gorączka u ryb – mechanizmy indukcji i jej wpływ na rozwój infekcji*

19.10 – dr Anna Michalik, *Pluskwiaki i ich symbiotyczne mikroorganizmy – miliony lat ewolucji i wzajemnych korzyści*

Komisja Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych

Przewodnicząca: Krystyna Koziec
Zastępcy przewodniczącej: Jan Szarek
Józef Walczyk
Sekretarz: Stanisław Brożek

28.03 – prof. dr. hab. inż. Józef Bieniek, *Współczesne wyzwania stojące przed rolnictwem i produkcją zwierzęcą*

Od zarania dziejów rolnictwo oraz produkcja zwierzęca niezmiennie towarzyszą człowiekowi, będąc dostawcą środków spożywczych oraz su-

rowców. W historycznym ujęciu w zasadzie niezmiennie są zadania rolnictwa, natomiast ewolucji ulegają ich formy oraz preferencje konsumentów co do rodzajów i jakości wytwarzanych produktów. Wiek XX kojarzy się z burzliwym rozwojem rolnictwa i produkcji zwierzęcej, których synonimem jest bardzo wysoki poziom wydajności roślin i zwierząt, będący wynikiem intensywnej pracy hodowlanej oraz wprowadzania na coraz szerszą skalę nowoczesnych technologii wytwarzania, skutkujących rozerwaniem naturalnych powiązań produkcyjnych, występujących kiedyś w klasycznym gospodarstwie rolnym. Tendencje te wraz z gwałtownie rosnącą skalą produkcji sprawiły, że współczesne społeczeństwa krajów rozwiniętych zaczęły podawać w wątpliwość pozytywną rolę szeroko pojętego rolnictwa, wskazując na zagrożenia dla bioróżnorodności roślin i zwierząt i samego środowiska naturalnego oraz kwestionując jakość produktów spożywczych pozyskiwanych w przemysłowym sektorze rolnictwa i produkcji zwierzęcej. Odpowiedź na zagrożenia i postulaty społeczne stanowią opracowywane i wdrażane programy, wpisujące się w definicję zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i produkcji rolniczej, mające zahamować, a w przyszłości odwrócić te niekorzystne zjawiska.

25.05 – prof. dr hab. inż. Władysław Migdał, *Gwara i regionalizmy w kuchni polskiej – brzmi tajemniczo, smakuje wybornie*

10.10 – prof. dr hab. inż. Krzysztof Surówka, *Nowe kierunki w przetwórstwie i utrwalaniu żywności*

Scharakteryzowano podstawowe parametry wpływające na jakość i bezpieczeństwo żywności oraz zaprezentowano te metody produkcji i utrwalania, które stosunkowo niedawno zaczęto stosować na skalę przemysłową, albo wciąż jeszcze są w fazie prób pilotażowych. Szczególny nacisk położono na dobór metod do konkretnych zastosowań i posiłkując się wynikami badań własnych, zilustrowano wpływ parametrów operacyjnych na jakość i bezpieczeństwo żywności. Powszechną automatyzację przedstawiono na przykładzie sortowania owoców, a operacje membranowe posłużyły za przykład nowoczesnego rozdzielania i zagęszczania. Omówiono ekstruzję oraz przedstawiono zasadę grzejnictwa mikrofalowego, nie pomijając aspektów bezpieczeństwa. Obecnie konsumenci oczekują nowych produktów o minimalnym stopniu przetworzenia, a jednocześnie trwałych i dobrze zachowujących wyjściowe parametry. Odpowiedzią technologów jest produkcja wyrobów liofilizowanych czy pakowanych w modyfikowanej atmosferze (MAP) oraz niezbyt częste jeszcze ciśnieniowanie (HP), działanie pulsującym polem elektrycznym (PEF), światłem pulsującym o wysokiej intensywności (HIPLT) czy ultradźwiękami. Wydaje się jednak, że tylko kwestią czasu jest, kiedy metody te znajdą tak szerokie zastosowanie, jak obecnie operacje membranowe, ekstruzja czy grzejnictwo mikrofalowe.

26.10 – dr hab. Wiktor Adamus prof. UJ, *Jakość i poziom życia ludności*

W prezentacji peryfrazowano następujące zagadnienia, związane z jakością i poziomem życia ludności (JiPŻL): przegląd i ocena pojęć afiliowanych z JiPŻL, wybrane metody pomiaru JiPŻL, subiektywna ocena metod pomiaru JiPŻL, podjęcie próby wyodrębnienia i uszeregowania czynników wpływających na JiPŻL, inscenizacja kierunku zmian JiPŻL mieszkańców woj. małopolskiego. Z JiPŻL powiązane są następujące pojęcia: jakość życia, poziom życia, warunki i standard życia, satysfakcja z życia, ubóstwo, zamożność, potrzeby człowieka, wartości osobowościowe, rozwój społeczny, dobrobyt, szczęście, *quality of life*. Przedstawiono znane w literaturze definicje jakości życia i poziomu życia. Zaprezentowano 16 metod pomiaru JiPŻL. Ujęcia poprawy JiPŻL dokonano za pomocą metody AHP. W wyniku porównania ważności kryteriów otrzymano dla nich z normalizacji macierzy – priorytety liczbowe. Wśród kryteriów dla Małopolski za najważniejsze kolejno uznano: warunki życia, ochronę zdrowia, środowisko naturalne, edukację oraz infrastrukturę. Na podstawie obliczonych priorytetów opracowano kilka alternatyw poprawy JiPŻL Małopolski.

17.12 – prof. dr hab. Janusz Żmija, *Innowacyjność uniwersytetu a przemiany w rolnictwie polskim*

W szkolnictwie wyższym następuje powolne odchodzenie od dotychczasowego Humboldtowskiego modelu uniwersytetu w kierunku modelu przedsiębiorczego, tzn. opartego na nauczaniu, prowadzeniu badań naukowych oraz transferze innowacji do gospodarki. Jest to wynik wzrostu znaczenia wiedzy i opartej na niej gospodarki. Szczególna rola uniwersytetu polega na tym, że jest to miejsce, w którym kształci się studentów na kierunkach, na które jest rynkowy popyt, prowadzi się i komercjalizuje badania naukowe, wynikające z potrzeb rynku, przygotowuje się studentów oraz własną kadre naukową do innowacyjnej przedsiębiorczości, rozwija wielowymiarowe relacje z otoczeniem. Innowacje w rolnictwie to zmiany składające się na postęp, który może przybierać różne formacje: postęp biologiczny – obejmujący udoskonalenie organizmów roślinnych i zwierzęcych oraz zwiększenie liczby gatunków roślin i zwierząt użytecznych dla człowieka, postęp techniczny – obejmujący proces doskonalenia techniki wytwarzania, polegający na wprowadzeniu do produkcji doskonalszych technicznych środków i przedmiotów pracy, postęp technologiczny – związany z wprowadzaniem nowych sposobów produkcji i nowych technologii wytwarzania, postęp organizacyjny – obejmujący proces zmian w organizacji.

Komisja Geograficzna PAU

Przewodniczący:	Kazimierz Krzemień
Zastępca przewodniczącego:	Adam Kotarba
Sekretarz:	Bolesław Domański
Zastępca sekretarza:	Zofia Rączkowska

18.01 – dr hab. Krzysztof Gwosdz, dr Jarosław Działek, dr Katarzyna Gorczyca, mgr Magdalena Miśkowiec, *Kampus 2.0. Postrzeganie i użytkowanie przestrzeni Kampusu 600-lecia odnowienia UJ*

15.02 – dr hab. Dariusz Ciszewski prof. AGH, mgr inż. Mateusz Sobucki, *Ewolucja niecek z osiadania w obszarach przemysłowych*

Subsydencja powierzchni gruntu jest powszechnym zjawiskiem w obszarach wydobywania złóż oraz wód podziemnych. Powoduje ona powstawanie niecek z osiadania, z których wiele jest wypełnionych wodą. Subsydencja powoduje straty materialne w postaci uszkodzeń budynków i infrastruktury technicznej. W Polsce występuje na Górnym Śląsku, a powstające niecki są często w ramach zabiegów rekultywacyjnych wypełniane materiałem skały płonnej, składowanym na hałdach. Rzadko więc można obserwować naturalny rozwój niecek z osiadania w dolinach rzecznych. W referacie omówiono taki rzadko spotykany przykład subsydencji, mającej miejsce w dnie doliny jednej z rzek na Górnym Śląsku, powodującej zmiany w profilu podłużnym koryta rzeki oraz zmiany natężenia procesów akumulacji i erozji osadów w dnie doliny. Stwierdzono, że subsydencja spowodowała powstanie progów erozyjnego, który z biegiem czasu cofał się w górę rzeki, powodując wcinanie się koryta o około 1 m w równinę zalewową. Odcinek ten sąsiadował z odcinkiem o szybkiej akumulacji i kilkakrotnie większej szerokości koryta. Wieloletnie obserwacje wskazały na tendencję do powrotu do naturalnego profilu podłużnego koryta w aluwialnym odcinku, zmienionym wskutek subsydencji w skali kilkudziesięciu lat.

15.03 – dr hab. Roman Matykowski prof. UAM, *O geografii wyborczej w Polsce*

Za prekursora badań geograficzno-elektoralnych uznaje się francuskiego geografa A. Siegfrieda i brytyjskiego E. Krehbiela. Wkrótce po odrodzeniu Polski w 1921 r. J. Wąsowicz opracował *Mapę wyborczą Rzeczypospolitej Polskiej* z wynikami wyborów do Sejmu. Badania przestrzenno-elektoralne na świecie wkroczyły w fazę dojrzałości i krystalizację koncepcji badawczych i metod w latach 1970, w Polsce kończył się natomiast wówczas etap żywiołowego rozwoju badań w tym zakresie. W wyniku tego rozwoju wypracowano wzorce ujęć przestrzennych i poszerzono zakres wykorzystania

metod statystycznych. Źródłem kreatywnych sporów w dziedzinie studiów przestrzenno-elektoralnych było zakorzenienie części badań w geografii, innej części – w sferze nauk społecznych i humanistycznych, a po części reprezentowanych przez ujęcia interdyscyplinarne. Można wyróżnić 4 grupy koncepcji oddziaływania czynników i uwarunkowań regionalnego zróżnicowania wyników wyborów: (a) koncepcje uwarunkowań historyczno-kulturowych, (b) koncepcje modernizacyjne, tj. działania niektórych czynników społeczno-ekonomicznych, (c) koncepcje związane z rywalizacją i konfliktami wewnątrz systemu politycznego kraju, (d) koncepcje oddziaływania przestrzennego i sąsiedztwa, zwane też koncepcjami topografii politycznej.

- 19.04** – dr Janusz Siwek, *Przemiany źródeł na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na przełomie XX i XXI wieku*
- 17.05** – dr Katarzyna Gorczyca, dr hab. Krzysztof Gwosdz, prof. dr hab. Bolesław Domański, dr hab. Andrzej Zborowski, mgr Łukasz Fiedań, mgr Małgorzata Surmacz, *Dzielnice w dużym mieście – zasady wydzielenia i konflikty*
- 14.06** – dr hab. Bartłomiej Rzonca, *Fenomen wydajnych źródeł w Bieszczadach Wysokich*
- 11.10** – prof. dr hab. Leszek Starkel, *Sprawozdanie z konferencji Międzynarodowej Unii Geograficznej, organizowanej w Moskwie w dniach 4–6 czerwca 2018 r. na temat przyszłości badań geograficznych, pt. „Practical geography and 21st Century challenges”*

Konferencja została zorganizowana przez Instytut Geografii Rosyjskiej Akademii Nauk, który obchodził właśnie 100-lecie swego istnienia. W konferencji uczestniczyło ponad 450 osób z około 35 krajów z całego świata. Na część plenarną zgłoszono 10 referatów z różnych krajów świata. Obrady odbywały się w języku angielskim w niemal 20 sekcjach i skoncentrowane były na aktualnych problemach degradacji środowiska, zmian klimatu i innych. Szczególną uwagę zwrócono na regiony świata ulegające groźnym przemianom, zwłaszcza strefy suchej, tropików, obszarów polarnych. Wiele referatów było przedstawionych przez zespoły międzynarodowe. Należy podkreślić żywą dyskusję i miłą atmosferę. Uderzał zupełny brak przedstawicieli władz politycznych. Polskę reprezentowało tylko kilka osób z Poznania (największa grupa), Krakowa i Warszawy – przeważali geografowie ekonomiczni.

Wygłosiłem referat na temat udziału różnych nauk o ziemi w rozwiązywaniu istotnych problemów globalnych i regionalnych.

Spotkanie stanowiło wyraźny krok naprzód we włączeniu się nauk geograficznych w problematykę postępującej degradacji zasobów środowiska naturalnego Ziemi i zmian jego równowagi.

15.11 – dr hab. Robert Twardosz, *Anomalie termiczne w Europie (1951–2010)*

Dotychczasowa wiedza o klimacie Europy, jak i podziały klimatyczne są głównie oparte na wartościach średnich elementów klimatu. Nie są w nich jednak uwzględniane okresowo pojawiające się groźne zjawiska natury klimatycznej, do jakich należą długotrwałe okresy ze skrajnie wysoką lub niską temperaturą powietrza – anomalie termiczne. W referacie przedstawiono wyniki współautorskich badań, opublikowanych w monografii pt. *Anomalie termiczne w Europie (1951–2010)*, wydanej w 2017 r. przez Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Podstawą tych badań są anomalne pod względem termicznym miesiące, pory roku i lata w 60-leciu 1951–2010. Materiał wyjściowy do opracowania stanowiły wartości średnie miesięczne temperatury powietrza z 210 stacji meteorologicznych z obszaru Europy i jej bezpośredniego otoczenia. Jako kryterium wyłonienia anomalnych okresów została przyjęta temperatura średnia miesięczna/sezonowa, różniąca się od odpowiedniej średniej wieloletniej przynajmniej o 2 odchylenia standardowe. Badania zmierzały do wyjaśnienia, jak często i na jakich obszarach występują anomalie termiczne oraz jak zmieniła się ich częstość w 60-leciu na tle postępującego ocieplenia klimatu. Inspiracją do badań było pojawienie się niezwykle gorących okresów letnich 2003 i 2010 w Europie.

13.12 – prof. dr hab. Antoni Jackowski, *Jasna Góra w pierwszych dniach września 1939 r.*

KOMISJE MIĘDZYWYDZIAŁOWE

Komisja Historii Nauki

Przewodniczący: Michał Kokowski
Zastępca przewodniczącego: Rita Majkowska
Sekretarz: Stanisław Domoradzki

24.01 – prof. dr hab. Halina Lichocka, *Wynalazki Ignacego Mościckiego. (Z okazji 150. rocznicy urodzin)*

Wynalazczy talent Ignacego Mościckiego rozwinął się podczas jego pobytu na Uniwersytecie w szwajcarskim Fryburgu. Pierwszy uzyskany przez niego patent dotyczył konstrukcji podwójnych, hermetycznie połączonych szyb okiennych. Później liczba przyznanych mu w różnych krajach patentów przekroczyła 50. Jego metoda otrzymywania stężonego kwasu azotowego poprzez bezpośrednią syntezę tlenków azotu (czyli z powietrza i wody, jedynie przy użyciu prądu elektrycznego), która zainicjowała szybki rozwój

szwajcarskiego przemysłu chemicznego, a jemu samemu przyniosła światową sławę, ma dzisiaj znaczenie tylko historyczne. Podobnie rzecz się ma z jego szklanymi kondensatorami wysokiego napięcia, które swego czasu zrewolucjonizowały europejską elektrotechnikę. Wiele innych jego pomysłów nie straciło na aktualności. Należą do nich doskonałone później przemysłowe metody absorpcji gazów w cieczach, kondensacji roztworów, ekstrakcji, przerobu ropy naftowej itp. Bardzo nowatorskim rozwiązaniem była opracowana przez Mościckiego technologia rozwarstwiania wodnych emulsji olejowych w celu ich utylizacji. Po raz pierwszy została wdrożona w 1918 r. w Borysławsko-Drohobyckim Zagłębiu Naftowym w pobliżu Lwowa. Tą metodą udało się oczyścić galicyjskie rzeki z odprowadzanych do ich wód odpadów kopalnianych.

Słowa kluczowe: Ignacy Mościcki, Fryburg, kwas azotowy, kondensatory, absorpcja, kondensacja, ekstrakcja, ropa naftowa, emulsja olejowa, Lwów, Borysławsko-Drohobyckie Zagłębie Naftowe.

28.02 – ks. dr hab. Stanisław Cieślak SJ prof. Ignatianum, *Uczeń i mistrz. Stanisław Bednarski SJ i prof. Stanisław Kot*

Prof. S. Kot był promotorem pracy doktorskiej ks. S. Bednarskiego, która otrzymała nagrodę im. Probusa Barczewskiego jako najlepsze dzieło historyczne w 1933 r. Zapoczątkowane w okresie studiów kontakty między Mistrzem i Uczniem miały nie tylko charakter naukowy, ale z upływem lat stawały się coraz bardziej partnerskie, koleżeńskie, nawet przyjacielskie. Wymagający profesor wprowadzał ambitnego i wybitnie uzdolnionego studenta – jezuitę, księdza, w meandry pracy badawczej oraz w środowisko naukowe. Uczeń był lojalny wobec Mistrza i nie zawahał się wziąć w obronę jego Katedry Historii Kultury. Kres ich kontaktom naukowym i towarzyskim położyła II wojna światowa. Uczeń, który przed wybuchem wojny miał już znaczny dorobek naukowy i cieszył się uznaniem wśród polskich historyków, zmarł w wieku 46 lat w niemieckim nazistowskim obozie koncentracyjnym w Dachau k. Monachium. W czasie II wojny światowej prof. S. Kot prowadził działalność polityczną u boku gen. W. Sikorskiego oraz kontynuował ją po zakończeniu wojny w Polsce, Włoszech i Anglii. Uczeń jest kandydatem na ołtarze. Ocena działalności politycznej Mistrza, zwłaszcza po zakończeniu II wojny światowej, jest zróżnicowana, nie brak surowych sądów i opinii.

Słowa kluczowe: ks. Stanisław Bednarski SJ, prof. Stanisław Kot, Towarzystwo Jezusowe (SJ), Uniwersytet Jagielloński (UJ).

Key words: Stanisław Bednarski SJ, prof. Stanisław Kot, Society of Jesus (SJ), Jagiellonian University (UJ).

28.03 – Assistant Professor dr. Victor N.E. Blasjo, *Did Copernicus copy astronomical models from Islamic predecessors?*

I reply to recent arguments by Peter Barker & Tofigh Heidarzadeh, Arun Bala, and F. Jamil Ragep claiming that certain aspects Copernicus's astronomical models were influenced by late Islamic authors connected with the Maragha school. In particular, I argue that: the deleted passage in *De revolutionibus* that allegedly references unspecified previous authors on the Tusi couple actually refers to a simple harmonic motion, and not the Tusi couple; the arguments based on lettering and other conventions used in Copernicus's figure for the Tusi couple have no evidentiary merit whatever; alleged indications that Nicole Oresme was aware of the Tusi couple are much more naturally explained on other grounds; plausibility considerations regarding the status of Arabic astronomy and norms regarding novelty claims weight against the influence thesis, not for it.

Key words: Copernicus, Maragha school, Tusi couple, harmonic motion.

25.04 – dr Arkadiusz S. Więch, *Zmyślą o nauce polskiej... Fundacja im. Erazma i Anny małżonków Jerzmanowskich. Założenia i rzeczywistość nagrody*

Powołana testamentowym zapisem Erazma Józefa Jerzmanowskiego (1844–1909) do istnienia Fundacja im. Erazma i Anny małżonków Jerzmanowskich stała się jedną z najbardziej prestiżowych nagród przyznawanych przez krakowską Akademię Umiejętności, a następnie w okresie międzywojennym przez Polską Akademię Umiejętności. Jej laureatami byli m.in. biskup krakowski Adam Sapieha, Henryk Sienkiewicz, Ignacy Jan Paderewski, Napoleon Cybulski, Oswald Balzer, Benedykt Dybowski, Stanisław Zaremba, Aleksander Brückner. Przyznawanie nagrody przerwała II wojna światowa oraz sytuacja, w jakiej znajdowała się Akademia po jej zakończeniu. Reaktywowana została w 2009 roku.

W zaprezentowanym referacie przedstawione zostały okoliczności ufundowania nagrody, dokonana została analiza zapisów fundacyjnych oraz przepisów porządkujących przyznawanie nagrody, uchwalonych przez Akademię w latach 1909–1938. Przedstawione zostały także okoliczności wyboru laureatów oraz kryteria, którymi kierowali się akademicy dokonując ich wyboru, a także analiza rzeczowego znaczenia i zasięgu rzeczowej nagrody.

Słowa kluczowe: Jerzmanowski, Fundacja, Nagroda, Akademia, Kraków.

23.05 – dr Beata Nykiel, *Polacy w życiu akademickim i naukowym Petersburga – wybrane zagadnienia*

Wystąpienie dotyczyło życia akademickiego rosyjskiej stolicy od połowy XIX w. do I wojny światowej, z jego specyfiką w kontekście obecności

polskiej kadry naukowej i studentów, oraz dorobku naukowców polskiego pochodzenia działających nad Nową. Ze względu na zakres czasowy, zmienny charakter tamtejszej polskiej diaspory oraz różnorodność czynników decydujących o popularności danych dyscyplin naukowych zdecydowano się na przegląd wybranych zagadnień. Dysponujący największą liczbą szkół wyższych i instytutów naukowych Petersburg – pod koniec XIX w. istniały tam 23 uczelnie wyższe, w latach 1914–1915 było ich już 35 (z liczbą ok. 42 tys. studentów) – ze względu na brak na ziemiach polskich szkół o charakterze politechnicznym, medycznym i duchownym cieszył się szczególnym powodzeniem wśród młodzieży, pragnącej się kształcić na wspomnianych kierunkach. Te dziedziny i uprawiający je naukowcy stanowili zatem oś wystąpienia. Obok omówienia polskiej literatury przedmiotu przedstawiono najnowsze badania rosyjskie w tym zakresie, w szczególności związane z kadrami i studentami Uniwersytetu Petersburskiego. Sporo miejsca poświęcono również wkładowi związanych z Petersburgiem uczonych w rozwój szkolnictwa wyższego odrodzonej Rzeczypospolitej. Wystąpienie związane było z projektem encyklopedii internetowej „Polski Petersburg” (www.polskipetersburg.pl), przybliżającej polskim i rosyjskim użytkownikom losy i dzieła Polaków nad Nową.

Słowa kluczowe: Polacy, Petersburg, nauka, uczelnie, kadra i studenci.

4.06 – prof. June Barrow-Green, *Mathematics of war in Britain during WWI*

British mathematicians responded to the First World War in a variety of ways. Some volunteered their mathematical skills for work at the Royal Aircraft Factory where they could experience the risky practice of flying, while others went to the National Physical Laboratory where, safely on the ground, they did experiments using wind tunnels. Another group joined the Anti-Aircraft Experimental Section of the Ministry of Munitions where they worked on ballistics. There were also those who followed a military path, and those who, for reasons of conscience, refused to take an active part in the War. The talk discussed the war-time activities of a number of British mathematicians, and examined the impact of the War on their careers as well as on mathematics itself.

Keywords: World War I, aeronautics, anti-aircraft gunnery, pacifism.

– prof. Reinhard Siegmund-Schultze, *Some remarks and documents concerning the emigration of Polish mathematicians during the 1930s and early 1940s*

The talk discussed several archival documents coming from two specific sources, which have so far found relatively little attention among historians

of mathematics. These were the files of two organizations which supported scholars fleeing from the Nazis after 1933: the files of the Society for the Protection of Science and Learning (SPS) at the Bodleian Library in Oxford, U.K., and the files related to the Asylum Fellowship Plan organized by the Astronomer at Harvard University (Cambridge, USA) Harlow Shapley (1885–1972). The talk focussed on the surviving refugees and kept respectful silence in view of the irretrievable loss of life back in occupied Poland. Finally the talk stressed that Polish mathematical emigration contributed – similar to German-speaking emigration – considerably to the development of mathematics in the host countries, particularly in the United States.

Key words: Emigration of Polish mathematicians, Nazi Occupation of Poland, Society for the Protection of Science and Learning (SPSL, Bodleian Library Oxford), Asylum Fellowship Plan (Howard Shapley, Harvard).

13.06 – dr hab. Wiesław Wójcik prof. AJD, *Jan Śleszyński a polska szkoła logiczna*

Jana Śleszyńskiego, obok Kazimierza Twardowskiego i Zygmunta Janiszewskiego, można uznać za filar polskiej szkoły logicznej. Był profesorem matematyki uniwersytetu w Odessie, gdzie rozpoczął badania logiczne nad podstawami matematyki, które później (od 1911) kontynuował w Krakowie na Uniwersytecie Jagiellońskim. Stworzył system logiki dystansujący się wobec teorii typów Russella-Whiteheada. Rozwijał też metodę analizy logicznej, z której później zasłynęła polska szkoła logiczna. Jego dwutomowa *Teoria dowodu*, która wyszła w Krakowie (1925, 1929), była jedną z najnowocześniejszych wówczas prac z logiki i historii logiki. Stworzył metodę badań historii logiki i matematyki, która została przyjęta i wykorzystywana. Zainicjował też na ziemiach polskich rekonstrukcję logiki tradycyjnej za pomocą logiki współczesnej. Badania nad sylogistyką Arystotelesa i logiką średniowieczną kontynuowali m.in. Konstanty Michalski, Jan Łukasiewicz, Jan Salamucha, Tadeusz Czeżowski.

Słowa kluczowe: Jan Śleszyński, polska szkoła logiczna, filozofia analityczna, podstawy matematyki, logika matematyczna.

24.10 – dr hab. Andrzej J. Wójcik prof. IHN PAN, *Emil Habdank Dunikowski – geolog i podróżnik*

Emil Habdank Dunikowski (ur. 13 grudnia 1855 w Brzeżanach – zm. 24 czerwca 1924 we Lwowie) ukończył studia geologiczne w Wiedniu i w Monachium, habilitował się we Lwowie w 1884 roku. Prowadził badania geologiczne w Rosji, Turcji, Algierii, Tunezji i w górach Sichote Aliń na syberyjskim wybrzeżu Pacyfiku. W latach 1891–1893 i w 1906 roku odbył trzy

podróże naukowe do Stanów Zjednoczonych i Meksyku, w czasie których przebył kontynent od Atlantyku po Pacyfik. Szczególnie dokładnie zbadał Florydę i Meksyk, odwiedził też Park Narodowy Yellowstone. Plonem tych podróży były liczne publikacje, w których zajmował się badaniami geologicznymi, ale także Polonią amerykańską oraz etnografią plemion indiańskich. Wyniki podróży Dunikowski przedstawił w książkach: *Listy z Ameryki. Wrażenia z podróży po Ameryce Północnej* (1892), *Od Atlantyku poza góry Skaliste. Szkice przyrodnicze z dwuletniej podróży do Ameryki Północnej* (1893) oraz, wcześniej w 1892 roku, w częściach, na łamach czasopisma „Kosmos”, *Wśród Polonii w Ameryce. Druga serya „Listów z Ameryki”* (1893) oraz *Meksyk i szkice z podróży po Ameryce* (1913). Relacje z podróży na bieżąco były przez Dunikowskiego przesyłane i publikowane na łamach wielu czasopism. Pierwsza podróż do Stanów Zjednoczonych: *Listy z Ameryki*, przedstawiona była w 8 częściach na łamach „Gazety Lwowskiej” (1891). Następny wyjazd znalazł relacje w lwowskiej „Gazecie Narodowej” (1895), w tym seria: *Pieśń Legionów w górach skalistych. (Z cyklu obrazów z czwartej dzielnicy polskiej.)* – 10 części, i *W preryach. (Z cyklu obrazów z życia i przyrody czwartej dzielnicy polskiej.)* – 17 części. Opis podróży do Meksyku znalazł się w wydawanym we Lwowie „Słowie Polskim” (1906) pod tytułem: *Do kraju Montezumy* – 10 części, a także na kartach czasopisma „Kosmos” (1910): *Z Veracruz do stolicy meksykańskiej*.

Słowa kluczowe: XIX wiek, geologia, podróże naukowe.

Key words: XIX century, geology, scientific travels.

28.11 – prof. dr hab. Michał Kokowski, *Szkolnictwo wyższe i nauka w Polsce i na uchodźstwie w czasie II wojny światowej (przegląd głównych problemów)*

Omówiono stan systemu szkolnictwa wyższego i nauki w czasie II wojny światowej (i wkrótce po niej) zarówno w Polsce (na terenach okupowanych przez III Rzeszę i przez Związek Radziecki), jak i na wygnaniu. Przedstawiono główne zagadnienia, obszernie rozważane w wielu publikacjach polskich uczonych od czasów II wojny światowej, m.in. dwie polityki represji: hitlerowską i sowiecką; zamknięcie polskich uniwersytetów przez nazistów; osobowe, materialne oraz intelektualne straty polskiego systemu szkolnictwa wyższego i nauki; nazizacja i sowietyzacja systemu szkolnictwa wyższego i nauki; publiczna i tajna działalność akademicka polskich uczonych; założenie nowych instytucji naukowych przez najeźdźców; emigracja polskich uczonych; utworzenie na uchodźstwie polskich instytucji szkolnictwa wyższego i nauki; aksjologia historyczna (zastosowano tu zasadę *sine ira et studio*). Podano zaktualizowane informacje statystyczne dotyczące systemu

polskiego szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce i na uchodźstwie w czasie II wojny światowej, w tym straty materialne, straty osobowe oraz straty intelektualne (mierzone m.in. liczbą utraconych dyplomów).

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, nauka, Polska, uchodźstwo, II wojna światowa, straty materialne, straty osobowe, straty intelektualne.

19.12 – dr Jan Surman, *Polityczna epistemologia polskiego pozytywizmu*

Pośród ostatnich trendów historii i filozofii nauki polityczna epistemologia wydaje się jednym z najbardziej owocnych do badania przeszłości poznania naukowego. Od Bruno Latoura, który we wczesnych latach 2000 proponował za pomocą tego podejścia zrekonfigurować obszary nauki i polityki poprzez naświetlenie ich epistemicznych pozycji, po niedawne projekty w Instytucie Historii Nauki im. Maxa Plancka w Berlinie, w których polityczna epistemologia definiowana była jako rozszerzenie programu historycznej epistemologii, wielu badaczy koncentrowało się nad pytaniem, czym jest polityczna epistemologia i jaką drogę powinno obrać zastosowanie tej koncepcji do badań historycznych. W moim referacie zastosowałem podejście politycznej epistemologii do opisanego dyskusji warszawskiego pozytywizmu. Wychodząc z założenia, że wiodący autorzy, związani z warszawskim pozytywizmem, redefiniowali obszary polityki, nauki, sztuki, ale także i natury, pokazałem, jak opisać można te zmiany poprzez pryzmat podejścia politycznej epistemologii. W szczególności opisałem zmiany obszarów poznawczych poprzez odniesienie do antropologii wiedzy izraelsko-węgierskiego historyka i filozofa nauki Yehudy Elkany i jego koncepcji obrazów wiedzy (images of knowledge), które analitycznie oddzielał od ideologii i stanu wiedzy (body of knowledge).

Słowa kluczowe: Yehuda Elkana, polityczna epistemologia, obrazy wiedzy, pozytywizm warszawski.

Komisja Spraw Europejskich

Przewodniczący: Michał Turała
 Zastępca przewodniczącego: Maria Nowakowska
 Sekretarze: Dorota Praszalowicz
 Jerzy Zdrada

22.01 – prof. dr hab. Jan Barcz, *Niemieckie odszkodowania dla Polski z tytułu zbrodni nazistowskich w świetle doświadczeń z negocjacji 1990–2000*

12.02 – dr Marek Prawda, *Przyszłość Unii Europejskiej – krajobraz po wstrząsach*

- 26.03** (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym PAU) – prof. Roman Kuźniar, *Zachód w obliczu końca?*
- 9.04** – prof. Stanisław Biernat, *Czy Europa może się „wtrącać w wewnętrzne sprawy Polski”?*
- 15.05** – dr hab. Marcin Matczak prof. UW, *Aksjologie prawa polskiego i prawa europejskiego – podobieństwa i różnice*
- 25.09** (wspólne z Wydziałem II Historyczno-Filozoficznym PAU) – prof. Paweł Machcewicz, *Polska polityka historyczna; założenia, praktyka, wizerunek za granicą*
- 19.11** – prof. Jerzy Wilkin, *Polska w Unii Europejskiej – trudna gra o przyszłość* (w świetle raportu PAN)

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych

Przewodniczący: Zygmunt Kolenda
Zastępcy przewodniczącego: Joanna Kurczewska
Janusz Szmyd
Sekretarze: Stanisław Nagy
Marcin Ślarzyński

- 20.02** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. Elżbieta Nachlik, *Zagrożenie i ochrona Krakowa przed powodzią*
- 20.03** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. Stanisław Nagy, mgr inż. Piotr Narloch, *Likwidacja stref niskiej emisji w Krakowie poprzez lokalne wykorzystanie gazu ziemnego do ogrzewania domów w zabudowie niskiej. Scenariusze możliwych działań na lata 2018–2025*
- 26.04** (wspólne z Komisją Nauk Technicznych) – prof. Ewa Rokicka, *Po-stawy wobec bezpieczeństwa energetycznego i zmian klimatycznych w Europie*
- 21.06** – dr Piotr Dejneka, *Internet jako szansa i zagrożenie cywilizacyjne, czyli o społecznych konsekwencjach rewolucji informacyjnej*
- 29.11** – Janina Ochojska, *Skutki konfliktu zbrojnego w Syrii dla ludności cywilnej: sytuacja osób wewnętrznie przemieszczonych i uchodźców*

Komisja Filozofii Nauk

Przewodniczący: ks. Michał Heller
Zastępcy przewodniczącego: ks. Janusz Mączka
Sekretarze: ks. Wojciech Grygiel
Paweł Polak

15.01 – prof. dr hab. Bogusław Grabowski, *Koncepcje przestrzeni w muzyce*

21.01 – Paweł Kawalec, *Dynamika badań naukowych w naukach o życiu w świetle pojęcia rutyny badawczej na przykładzie mikroRNA*

Jako główna jednostka zmiany w wiedzy naukowej o życiu i jej ewolucyjnej dynamiki określone zostało pojęcie „rutyny badawczej”. Autor, nawiązując do współczesnego trendu w filozofii nauki, jakim są ewolucyjne podejścia w ekonomice wiedzy naukowej, charakteryzuje rutynę badawczą jako „rozpoznawalny, powtarzalny wzorzec współzależnych działań społeczności naukowej dzielącej reprezentację symboliczną”. W odróżnieniu od typowo ekonomicznych ujęć rutyn, ta definicja jest dwuwymiarowa, integralnie ujmując aspekt poznawczy oraz instytucjonalny dynamiki wiedzy naukowej. W przeciwieństwie do potocznego rozumienia tego terminu, rutyny badawcze są działaniem dynamicznym, gdyż każdorazowo wykonywane są (*enactment*) w procesie badawczym w mniej lub bardziej zmienionej postaci, a głównym źródłem tej zmienności w analizowanej dziedzinie nauki jest i) generowanie hipotez oraz ii) empiryczne ich ugruntowanie (w sensie B. van Fraassena). Szczegółowe studium badań nad mikroRNA – jednego z najważniejszych współczesnych odkryć w biomedycynie – służyło scharakteryzowaniu trzech głównych aspektów dynamiki rutyn badawczych: 1) powstanie, 2) rozwój oraz 3) retencja. Szczegółowo zaprezentowane zostało osiem głównych faz tworzących te trzy etapy w analizowanym przykładzie rutyny badawczej mikroRNA. W końcowej części wystąpienia autor polemicznie odniósł się do alternatywnych ilościowych ujęć naukometrycznych, wskazując ich ograniczenia w identyfikacji kluczowych odkryć w odniesieniu do prezentowanego przykładu.

19.02 – dr hab. Konrad Talmont-Kamiński, *Religia jako zjawisko kognitywne*

12.03 – dr Łukasz Lamża, *Systematyka organizmów żywych w epoce badań globalnej filogenezy*

16.04 – prof. Tomasz Placek, *Modalne aspekty fizycznego świata: czy Hume się myli?*

19.11 – prof. Gabriela Besler, *Krocząc różnymi ścieżkami, badamy prawdę. Tematyki korespondencji naukowej Gottloba Fregego z B. Russellem, D. Hilbertem i G. Peanem*

17.12 – dr Szymon Czarnik, *Ile jest prawdy w stereotypach? Czy są z gruntu fałszywe? Jeśli nie, to jak zmierzyć ich trafność?*

Badanie trafności stereotypów to temat relatywnie nowy i drażliwy. Autorzy prac poruszających zagadnienie realnych różnic międzygrupowych z reguły już na wstępie odnotowują podejrzliwość, z jaką traktuje się ich badania, oraz bronią się przed zarzutami natury moralnej. Stereotypy – zarówno w dyskursie potocznym, jak i naukowym – rutynowo łączone bywają bowiem

z uprzedzeniami i dyskryminacją. Walka ze stereotypami, traktowanymi jako przekonania z gruntu fałszywe, motywowana jest na ogół dążeniem do afirmacji różnorodności. Jest to o tyle paradoksalne, że nie byłoby sensu mówić o różnorodności, gdyby rozpatrywane grupy społeczne niczym się realnie nie różniły. Z tego względu bardziej owocne jest zdefiniowanie stereotypu jako uogólniającego sądu postaci „przedstawicieli grupy A mają wyższe/nizsze wartości cechy X od przedstawicieli grupy B”. Stopień trafności takiego sądu można zoperacjonalizować jako prawdopodobieństwo, że jest on prawdziwy dla dwóch losowo dobranych osób z grup A i B. Przykładowo, stereotypowe przekonanie o tym, że mężczyźni są wyżsi od kobiet, ma trafność rzędu 90%, a przekonanie, że wśród pełnoetatowych pracowników najemnych mężczyźni zarabiają więcej od kobiet, ma trafność nieco przekraczającą 60%. Konceptualizacja różnic między grupami jako różnic rozkładów, a nie tylko różnic średnich, przeciwdziała tendencji do bezwiednego traktowania stereotypowych sądów jako trafnych na niemal 100%.

Komisja PAU do Oceny Podręczników Szkolnych

Przewodniczący: Andrzej Kastory
 Zastępcy przewodniczącego: Jerzy Kuczyński
 Karol Sanojca
 Sekretarz: Grzegorz Chomicki

Komisja odbyła 8 posiedzeń w dniach: 23.01, 27.02, 27.03, 22.05, 26.06, 25.09, 23.10, 27.11, podczas których wygłoszono 1 wykład i 1 komunikat oraz przedstawiono 4 oceny, 4 opinie i 11 recenzji podręczników².

Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej

Przewodniczący: Zygmunt Kolenda
 Zastępcy przewodniczącego: Dorota Prasałowicz
 Adam Stefan Walaszek
 Sekretarz: Janusz Pezda

18.01 – kustosz Maria Wrede, *Projekt opracowania nowego Informatora o zasobie Archiwum Towarzystwa Historyczno-Literackiego i Biblioteki Polskiej w Paryżu*

² Materiały z posiedzeń Komisji zostaną opublikowane w t. XVI czasopiśmie „Opinie Edukacyjne PAU”.

- 15.03** – dr Rafał Raczyński, *Formowanie się społeczności polskiej i polonijnej w Islandii*
- 25.10** – dr Krzysztof Smolana, *Polonika archiwalne m.in. w Ameryce Łacińskiej i ich problemy*
- 15.11** – Dorota Janiszewska-Jakubiak, *Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA*
- 13.12** – dr hab. Hubert Chudzio prof. UP, mgr Mariusz Solarz, *Polskie nekropolie uchodźcze (wojenne) w Afryce Wschodniej i Południowej*

Komisja Antropologiczna

Przewodniczący: Joachim Cieślik
Zastępcy przewodniczącego: Jan Chochorowski
Henryk Głąb
Sekretarz: Marcin Brocki

- 15.06** – dr hab. Danuta Gawęcka prof. UAM, *Zdrowie i choroba w perspektywie antropologii medycznej*
- 19.10** – prof. dr hab. Jacek Tomczyk, *Zmiany środowiskowe w dolinie środkowego Eufratu (Syria) od wczesnego brązu do współczesności w świetle badań antropologicznych. Wyniki badań prowadzonych w latach 2003–2010*

Komisja Ergonomii

Przewodniczący: Maciej Złowodzki
Zastępcy przewodniczącego: Tadeusz Juliszewski
Edwin Tytyk
Sekretarz: Karolina Trzyniec

- 22.03** – dr inż. arch., mgr sztuki Anna Taczalska, mgr inż. arch. Andrzej Ryniak, *O ergonomii mebli dla dzieci*

Dzieci stanowią szczególną grupę ludzi – między innymi – w kontekście ergonomii. Ich antropometryczne cechy odbiegają od wielkości charakterystycznych dla ogółu społeczeństwa, a jednocześnie w szybkim tempie zmieniają się. W tym samym czasie formuje się zarówno układ kostno-mięśniowy, jak i nerwowy, kształtuje się postawa, poprawiają zdolności motoryczne, ale i rozwija intelekt. Także poczucie estetyki formuje się od najmłodszych lat. Dlatego tak ważne jest, aby dzieci już od pierwszych lat otaczane były sprzętami najwyższej jakości. Rynek produktów dla dzieci jest dzisiaj niezwykle

szeroki, ale wśród ogromu dostępnych akcesoriów i zabawek relatywnie niewiele jest mebli przeznaczonych dla najmłodszych. Tymczasem właściwie dobrane sprzęty, w odróżnieniu od „dorosłego” umeblowania, zapewniają wsparcie rozwoju układu kostno-mięśniowego, a także bezpieczeństwo użytkowania. Zaprezentowano zestaw nowoczesnych, drewnianych mebli dla dzieci – elementy wielofunkcyjne i nowoczesne w wyrazie, a jednocześnie – poprzez dobór materiału i sposób wykonania – formalnie odwołujące się do tradycji solidnych mebli i zabawek, z których korzystały kolejne pokolenia. Studium przypadku poprzedzone zostało prezentacją dostępnego na rynku – zarówno polskim, jak i zagranicznym – asortymentu mebli dla dzieci, omówieniem obowiązujących dla tych produktów norm i standardów oraz analiz przeprowadzonych przed przystąpieniem do prac projektowych.

26.04 – dr hab. inż. Grzegorz Szewczyk, *Zmienność percepcji obrazu przestrzeni roboczej operatora harwestera*

Zmienność sceny wizyjnej operatora harwestera została określona metodą analizy ruchu gałek ocznych (*eye tracking*). Celem omawianych badań było określenie percepcji obrazu przestrzeni roboczej operatorów harvesterów o różnym stażu pracy, pracujących w sosnowych drzewostanach rębnych i trzebieżowych. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem analizatora Tobii Pro Glasses 2 w zakresie ścieżek skanowania wzroku (*gaze plots*), obszarów zainteresowania (*heat maps*), zmienności czasu trwania punktów skupienia wzroku (punktów fiksacji) oraz czasu przejścia pomiędzy nimi (sakkad). Zróżnicowany staż pracy odzwierciedlała scena wizyjna. Różna aktywność operatorów, związana z długością stażu pracy, stopniem wykształcenia, poziomem trudności prac oraz gotowością do podejmowania pracy w obrębie zmiany roboczej, widoczna była w zmienności czasu trwania punktów fiksacji i sakkad. Wraz ze wzrostem stażu pracy wzrastał o ok. 20% średni czas trwania fiksacji, natomiast czas trwania sakkady malał o ok. 50%. W obrębie zmiany roboczej zaobserwowano proporcjonalną do długości trwania zmiany zmienność aktywności operatora – czas trwania sakkady wzrastał, natomiast fiksacji malał. Badania eye-trackingowe mogą stanowić istotne uzupełnienie standardowych metod fizjologicznych, stosowanych w analizach stanowisk roboczych.

7.06 – dr med. Janusz Pokorski, *Medyczne wydarzenia niepożądane*

Medyczne zdarzenie niepożądane (ZN) to szkoda wywołana w trakcie diagnostyki i/lub leczenia, niezwiązana z naturalnym przebiegiem choroby i stanem zdrowia pacjenta, lub ryzyko jej wystąpienia. Według WHO zdarza się co dziesiątemu pacjentowi szpitalnemu. Tradycyjnie winę za wystąpienie ZN przypisuje się profesjonalistom opieki zdrowotnej, głównie lekarzom

i pielęgniarkom, tj. ostatniemu z ogniw łańcucha przyczynowo-skutkowego. Tymczasem zagadnienia istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa pacjenta to między innymi:

- normalizacja jednostek miar, procedur, nazewnictwa, interfejsów,
- doskonalenie sposobów monitorowania, zgłaszania i analizy ZN,
- doskonalenie pracy zespołowej, komunikacji i obiegu informacji,
- kształtowanie czasu pracy personelu zgodnie z zasadami chronoergonomii,
- doskonalenie pracy zespołowej i zasad sprawowania funkcji kierowniczych,
- doskonalenie procedur i eliminacja przepisów fikcyjnych, jak np. całkowity zakaz palenia w szpitalach, będący istotnym czynnikiem sprzyjającym zdarzeniom niepożądanym,
- zmęczenie personelu – obecnie zjawisko powszechne, wynikające z niedofinansowania opieki zdrowotnej.

Bezpieczeństwa pacjenta nie da się poprawić bez istotnego zwiększenia finansowania opieki zdrowotnej w celu eliminacji zjawiska „wieloetatowości”, zbyt małych obsad lekarskich i pielęgniarskich oraz emigracji zawodowej najlepszych.

8.11 – mgr inż. arch. Monika Jakubowska, *O projektowaniu szpitali – ergonomia w projektowaniu sal operacyjnych*

Przedstawiono następujące zagadnienia:

- Procesy pracy i zarządzania operacją przez lekarzy operatorów i anesteziologów.
- Prezentacja zdjęciowa obiektów o najwyższym poziomie referencyjności – m.in. z Krakowa (sale operacyjne w Szpitalu Uniwersyteckim).
- Zadania architekta – projektowanie szpitali i placówek medycznych przy współpracy personelu medycznego i administracyjnego.
- Prezentacja projektów autorskich.

Ponadto omówiono obecnie bardzo dynamicznie rozwijający się kierunek projektowania obiektów medycznych – przede wszystkim sali operacyjnych z wysoko zaawansowaną technologią, w których lekarze dokonują małych i wielkich „cudów”, by ratować życie ludzkie.

Komisja Zarządzania Kulturą i Mediami

Przewodniczący: Emil Orzechowski
Zastępca przewodniczącego: Kazimierz Sowa
Sekretarz: Joanna Szulborska-Łukaszewicz

- 10.01** – dr Katarzyna Plebańczyk, *Kultura i zrównoważony rozwój*
7.02 – dr Henryk Pietrzak, *Zarządzanie strachem w aspekcie globalnego dżihadu*
4.04 – prof. dr hab. Grażyna Praweńska-Skrzypek, dr Justyna Maciąg, *Ewaluacja polityki naukowej i innowacyjnej – analiza krytyczna*
9.05 – dr Bożena Gierat-Bieroń, *Program Znak Dziedzictwa Europejskiego jako nowe otwarcie polityki kulturalnej UE w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego*
7.11 – dr hab. inż. Krzysztof Leja, *Czy (jak?) uniwersytetem można zarządzać?*
5.12 – dr hab. Jan Kreft, *Sztuczna inteligencja a rozwój Google i Facebook; między wpływem a władzą*

Posiedzenia Stacji Naukowych i Komisji PAU działających poza Krakowem w 2018 roku

Stacja Naukowa PAU w Katowicach (Wszchnica PAU w Katowicach)

Kierownik: Marek Zrałek

Sekretarz: Janina Szymanowicz

23.01 – Joanna Wnuk-Nazarowa, dyrektor naczelna i programowa Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach, *Polonez, mazur, krakowiak – europejska kariera tańców polskich*

27.02 – prof. dr hab. Elżbieta Zipper, *Fizycy w badaniach nowotworów*
Niezadowolający postęp w leczeniu nowotworów spowodował, że w wielu krajach powołano fizyko-onkologiczne ośrodki badawcze, by wykreować radykalnie nowe podejście do nowotworów.

Wkład fizyków w te badania polega m.in. na:

1. Zbadaniu, jakie parametry fizyczne kontrolują wzrost, ewolucję i rozprzestrzenianie się komórek nowotworowych.
2. Zastosowaniu nowych, niezwykle precyzyjnych urządzeń pomiarowych do badania specyficznych własności komórek raka i porównaniu ich z komórkami zdrowymi. W szczególności próba odpowiedzi na pytanie, czy komórki chore można przekształcić w zdrowe i na odwrót.
3. Wykorzystaniu nanotechnologii w diagnostyce medycznej do lokalizowania guzów nowotworowych.
4. Wykorzystaniu nanoukładów w immunoterapii i do lokalnej terapii oszczędzającej zdrowe tkanki.

27.03 – dr Andrzej Sznajder, *Czy PRL była Polska*

„Polsce potrzebna jest prawda. [...] Konieczna jest rzetelna ocena przeszłości, uwzględniająca złożoność ludzkich losów, jasno odróżniająca dobro od zła. [...] Ustrój Trzeciej Rzeczypospolitej wyłaniał się w miarę cofania

dyktatury, ale nie jest bez znaczenia, kto, kiedy i gdzie przyspieszał bieg wypadków. [...] budowanie demokracji wymaga od nas rozliczenia przeszłości i umocnienia tych wartości oraz zasad, dzięki którym Polska przetrwała czas zniewolenia” – czytamy w Uchwale Sejmu RP z 18 czerwca 1998 r. w sprawie potępienia totalitaryzmu komunistycznego.

PRL nie była Polską, tak jak Polska nie było rozbiorowe Królestwo Polskie, czy habsburskie Królestwo Galicji i Lodomerii. Koronowani w Warszawie w XIX wieku Aleksander I i Mikołaj I nie są dziś uznawani za królów Polski. Byli uzurpatorami. W takim samym stopniu, jak Bolesław Bierut, Władysław Gomułka, Edward Gierek czy Wojciech Jaruzelski, byli strażnikami interesów imperium sowieckiego.

Tak jak okres 123 lat niewoli określamy jako zaborę, tak też lata 1944–1989 powinniśmy postrzegać jako czas, gdy Polska była pozbawiona suwerenności. Jeśli w podręcznikach historii jest mowa o społeczeństwie polskim pod zaborami, to analogicznie powinniśmy mówić o społeczeństwie polskim w czasie rządów komunistycznych, w którym Polacy żyli i tworzyli, jednak działali w warunkach braku suwerenności.

24.04 – prof. dr hab. Tadeusz Niedźwiedź, *Ekstremalne zjawiska pogodowe i klimatyczne*

29.05 – prof. dr hab. Iwona Nowakowska-Kempna, *Filozofia spotkania*

Władysław Tatarkiewicz proponuje, aby używać wyrazu „wartość” na oznaczenie własności, a wyrazu „dobro” na oznaczenie rzeczy posiadającej tę własność. Kiedy przypisujemy człowiekowi charakterystykę: istota DOBRA, włączamy nie tylko pytanie, kim jest człowiek, ale czym jest człowieczeństwo. Interesuje nas wówczas, co znaczy być prawdziwym człowiekiem, i odpowiadamy, że człowiekiem jest się wtedy, gdy zachowuje się w sposób uznany za ludzki (Szczepański 1988), i formułujemy przekonania, jaki człowiek powinien być, aby był sobą. M. Scheler mówi o trzech warunkach bycia sobą: 1) sensowności poczynań; 2) swoistej pełnoletniości; 3) panowaniu nad swoim ciałem. Spotkanie to „zejście się, zjazd w jedno miejsce osób w celu zobaczenia się z kimś”. Im bardziej osoby te są dojrzałe, przynajmniej – jedna z nich, tym wyższą rangę ma spotkanie. Spotkanie JA–TY zakłada odniesienie do godności osoby ludzkiej i w środowisku rodzinnym oraz w gronie towarzyskim oznacza relacje więzi, przywiązania, dojrzałości, opartej na wiedzy i wartościach. W szerszym środowisku społecznym oznacza wyjaśnienie stanowisk i towarzyszenie. W spotkaniu ujawnia się dążenie do komunikacji z innymi ludźmi, wchodzenie z nimi w interakcje i nawiązywanie relacji międzyludzkich. Spotkanie współwystępuje z innymi wartościami, m.in. prawdą i życzliwością.

19.06 – prof. dr hab. n. med. Barbara Jarzab, *Medycyna molekularna: wyzwanie dla klinicysty*

Rozwój wysokoprzepustowych metod badania genomu i transkryptomu ogromnie wpłynął na możliwości klinicysty w zakresie stosowania medycyny molekularnej. W wykładzie przedstawiłam możliwości endokrynologa pracującego w Instytucie Onkologii w Gliwicach. W 2001 roku otwarto tam pierwszą w Polsce Pracownię Mikromacierzy DNA, która dysponuje możliwością badania transkryptomu komórki za pomocą mikromacierzy oligo-nukleotydowych wysokiej gęstości, produkowanych przez firmę Thermofisher (dawniej Affymetrix). Tę właśnie metodę zastosowaliśmy do badania cech charakterystycznych transkryptomu komórki nowotworowej raka brodawkowatego tarczycy. Po jego scharakteryzowaniu postawiliśmy sobie pytanie, czy za pomocą zdobytej wiedzy możemy badać molekularnie guzki tarczycy, aby odróżnić guzki łagodne od złośliwych i uściślić w ten sposób wskazania do operacji tarczycy. Na tak postawione pytanie dostaliśmy od Narodowego Centrum Badań i Rozwoju grant MILESTONE. Grant ten jest zarządzany przez konsorcjum, którego Instytut Onkologii w Gliwicach jest liderem. W części tarczycowej projektu dążymy do zbudowania klasyfikatora złośliwości guzków tarczycy, który mógłby być wykorzystany w szerokiej praktyce klinicznej. Realizacja tego celu wymaga nie tylko umiejętności biologa molekularnego, ale także ścisłej współpracy z matematykami i bioinformatykami, którzy pomogą nam wybrać optymalny klasyfikator wielogenowy. Współpracujemy w tym celu z uczonymi z Politechniki Śląskiej, z którymi już wcześniej przygotowaliśmy wiele publikacji na ten temat.

25.09 – prof. dr hab. Wiktor Zipper, *Promieniowanie jądrowe nie tylko szkodliwe*

W wykładzie zwrócono uwagę, że promieniowanie jądrowe jest szkodliwe i wywołuje w społeczeństwie powszechny strach, zwykle związany z takimi pojęciami, jak: katastrofy reaktorów jądrowych (Czernobyl, Fukushima), wybuchy bomb atomowych (Hiroszima, Nagasaki). Ale również promieniowanie jądrowe ma wiele korzystnych zastosowań w życiu codziennym i kojarzy się powszechnie z takimi pojęciami, jak: nowoczesna energetyka jądrowa, obrazowanie i terapia medyczna, radioterapia, medycyna nuklearna, radiofarmaceutyki, izotopy promieniotwórcze, pozytonowa tomografia emisyjna, akceleratory medyczne. W wykładzie przedstawiono fizyczne i biologiczne podstawy oraz realizację techniczną terapii nowotworów przy użyciu protonów i ciężkich jonów, stosunkowo nowej metody naświetlań zewnętrznych o wyjątkowej precyzji i skuteczności. Terapia ta znacząco podnosi szansę wyleczenia nowotworów szczególnie odpornych

na naświetlania. Przedstawiono historię i rozwój metody terapii nowotworów oraz techniczne rozwiązania na przykładzie Centrum Cyklotronowego Bronowice (CCB) w IFJ PAN Kraków.

30.10 – prof. dr hab. inż. Stefan Taczanowski, *Synergia: Energia jądrowa – węgiel dla bezpieczeństwa energetycznego Polski*

Zapewnienie bezpieczeństwa paliwowego i elektroenergetycznego w warunkach niepewności dostaw paliw węglowodorowych, wynikłej z geopolitycznego rozmieszczenia ich zasobów w świecie, jest jednym z wielkich wyzwań, przed którymi stanęła Polska, a także większość krajów Unii Europejskiej. Rozwiązaniem może być wykorzystanie energii jądrowej, nacechowanej globalną równomiernością rozkładu zasobów uranu, do wytwarzania H_2 do produkcji węglowodorów z węgla (gł. paliw silnikowych) metodami znanymi od początków wieku XX. Ich wersje klasyczne wymagają spalania znacznych ilości węgla, co jest nie do zaakceptowania wobec wymogów ochrony środowiska. Przy użyciu energii jądrowej do produkcji wodoru uniknięcie tego spalania – synergia jądrowo-węglowa, staje się możliwe. Tym sposobem, przy wykorzystaniu potencjału naturalnego, technologicznego i ludzkiego, sektorów węglowego i petrochemicznego można osiągnąć kilka celów: pozyskiwać paliwa płynne z węgla krajowego bądź kierować H_2 do sieci gazowej oraz sprostać popytowi na energię elektryczną w szczycie, dostarczając ją w razie potrzeby do sieci. Podniesione tą drogą bezpieczeństwo paliwowe i elektroenergetyczne kraju nie skutkuje zwiększeniem emisji CO_2 . W podsumowaniu: wódór pozyskany z pomocą energii jądrowej dla produkcji paliw płynnych jest optymalną, długofalową koncepcją rozwoju energetyki polskiej.

27.11 – dr hab. Zygmunt Woźniczka, *Wojciech Korfanty – człowiek, polityk*

Na przełomie XIX i XX wieku Śląsk był częścią Niemiec, ale coraz silniej budziło się polskie odrodzenie narodowe. Najbardziej znanym przykładem tego odrodzenia jest syn górnika z Siemianowic Wojciech Korfanty. Dzięki pomocy polskich księży i środowisk polskich z Wielkopolski mógł skończyć szkołę średnią w Katowicach, a potem studiować w Berlinie i Wrocławiu. Następnie, będąc przez lata posłem do Landtagu, a potem Reichstagu, stał się liczącym politykiem na Górnym Śląsku i w Niemczech. Odegrał decydującą rolę w czasie powstania wielkopolskiego (1918/1919), a potem w czasie plebiscytu i powstań śląskich. Przede wszystkim w czasie III powstania. Jego karierę ogólnopolską zahamował konflikt z Naczelnikiem Państwa Józefem Piłsudskim. Miał on nie tylko podłoże osobiste, ale było to też starcie dwóch koncepcji politycznych, jak i wizji roli Górnego Śląska w ramach II Rzeczypospolitej. Marginalizując Korfantego, Warszawa

ograniczała Górny Śląsk, narzucając mu swoją dominację. Już za życia był przez jednych postrzegany jako narodowy heros, mąż opatrnościowy Górnego Śląska, a przez innych jako szkodnik interesów narodowych. Wielu Niemców przedstawiało go jako siłę demoniczną, która sprawiła, że stracili znaczną część tego przemysłowego regionu. Dzisiaj również Korfanty jako symbol polskiego Śląska jest potępiany przez działaczy Ruchu Autonomii Śląska (RAŚ).

KOMISJE STACJI NAUKOWEJ PAU W KATOWICACH

Komisja Nauk Matematycznych

Przewodniczący: Aleksander Błaszczyk

Sekretarz: Andrzej Kucharski

22.02 – prof. zw. dr hab. Jerzy Klamka, *Sterowalność układów dynamicznych*

22.03 – prof. dr hab. Tadeusz Trzaskalik, *Programowanie kwadratowe we wspomaganiu decyzji*

24.05 – prof. dr hab. Władysław Kulpa, *Twierdzenie Nasha o równowadze*

8.11 – prof. dr Sakae Fuchino, *From arithmetic without analysis to the finite combinatorics set theory*

Komisja Nauk Przyrodniczych

Przewodniczący: Wiktor Zipper

9.04 – prof. dr hab. n. med. Barbara Jarzab, *Mariaż medycyny z matematyką i co z tego wynika na przykładzie chorób tarczycy*

18.06 – prof. dr hab. n. med. Wojciech Wojakowski, *Nowe technologie w kardiologii – przykład współpracy lekarzy i inżynierów*

Komisja Prawnicza

Przewodniczący: Wojciech Popiołek

9.05 – dr hab. Maciej Szpunar, *Prawo UE wobec nowych technologii*

26.10 – dr hab. Maciej Szpunar, *Rola Rzecznika Generalnego w Trybunale Sprawiedliwości*

Wszechnica Naukowo-Kulturalna PAU w Gliwicach

- 25.01** – prof. Iwona Nowakowska-Kempna, *Filozofia spotkania w cyberczasach*
22.02 – prof. Tadeusz Chmielniak, *Problemy energii – dziś i jutro*
22.03 – prof. Janusz Ziółkowski, *Wszechświat: co się stało 14 września 2015 r.?*
26.04 – prof. Franciszek Czechowski, *Chemiczne relikty życia zachowane w skalach osadowych*
24.05 – prof. Piotr Skubała, *Czy nasz czas na planecie Ziemia się kończy?*
28.06 – prof. Stanisław Nicieja, *Odrodzenie państwa polskiego w 1918 r.; rola wojska i inteligencji kresowej w tym dziele*
27.09 – dr Roman Nieczyporowski, *Sztuka wobec pamięci ludobójstwa*
24.10 – mgr Paulina Karczmarek, *Kosmiczne odległości: od pobliskich galaktyk po krańce Wszechświata*
29.11 – prof. Jan Kopiec, *Udział Kościoła katolickiego w dążeniu do niepodległości w okresie zaborów*
13.12 – prof. Antoni Cygan, *Dwanaście obrazów*

Komisja Przyrodniczo-Medyczna PAU we Wrocławiu

Przewodniczący: Czesław Radzikowski
Zastępca przewodniczącego: Aleksandra Klimczak
Sekretarz: Katarzyna Prosek

- 14.03** – prof. dr Jacek Roman Wiśniewski, *Proteomika wielkoskalowa w badaniach przewodu pokarmowego*
25.04 – prof. dr hab. Andrzej Mazur, *Nutrigenomika – dialog żywności z genami*
19.09 – prof. dr hab. Janusz Rak, *Część i całość w biologii nowotworów*
28.11 – dr med. Bartosz Grzywacz, *Komórki NK (Natural Killers) – strażnicy organizmu przeciwko wirusom i nowotworom*

Sprawozdania z posiedzeń Komisji dostępne są na stronie: <http://www.pau.krakow.pl/index.php/pl/wydarzenia/spotkania-komisji-przyrodniczo-medycznej-we-wroclawiu>

Stacja Naukowa PAU w Gdańsku

Kierownik: Józef Borzyszkowski
Przewodniczący Rady Naukowej: Roman Kaliszan

2017

- 5.10** – *Spotkanie z „Mistrzem Nauki”* – gościem był ks. prof. Henryk Muszyński.
- 22.10** – *Spotkanie z „Mistrzem Nauki”* – gościem był prof. Stanisław Salmonowicz.

2018

- 19.04** – *Spotkanie z „Mistrzem Nauki”* – gościem był prof. Kazimierz Kozłowski.

W swoim wystąpieniu Profesor poruszał zagadnienia związane z przejęciem Pomorza Zachodniego przez Polskę po 1945 r.

- 15.11** – *Spotkanie z „Mistrzem Nauki”* – gościem był prof. Janusz Małek.

Profesor swoje wystąpienie poświęcił dziejom Mazurów oraz luteranom w Prusach Książęcych (Wschodnich). Nawiązał również do dziejów swojej rodziny, zwłaszcza ojca Karola, i jej losów w czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu.

Czasopisma i książki wydane w 2018 roku

Czasopisma

- „Acta Militaria Mediaevalia” t. XIII: 2017 – współwyd. Muz. Historyczne w Sanoku
- „Acta Physica Polonica”, 2017, s. B, vol. 48, nr 1–12; Supplement; vol. 11, nr 1–4 – współwyd. Instytut Fizyki UJ
- „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, R. XXI: 2017, z. 3–4; R. XXII: 2018, z. 1–3 – współwyd. Krakowski Instytut Prawa Karnego. Fundacja
- „Folia Historiae Artium”, t. 16: 2018
- „Folia Quaternaria”, t. 85: 2017; t. 86: 2018
- „Geoinformatica Polonica”, Vol. 17: 2018
- „Kultura Słowian. Rocznik Komisji Kultury Słowian PAU”, t. XIV: 2018: *Heroizm i martyrologia w kulturze Słowian*
- „Kwartalnik Filozoficzny”, t. XLV: 2017, z. 3–4; t. XLVI: 2018, z. 1 – współwyd. Instytut Filozofii UJ
- „Kwartalnik Prawa Prywatnego”, R. XXVII: 2018, z. 1–3
- „Nowy Filomata”, R. XXI: 2017, nr 2; R. XXII: 2018, nr 1
- „Opinie Edukacyjne. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych”, t. XV: 2017
- „The Polish Review”, 2017, nr 1–4, współwyd. PIASA
- „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, R. LXIII: 2018
- „Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności”, R. 2017
- „Studia Geomorphologica Carpatho-Balcanica”, vol. LI/LII: 2017/2018 – współwyd. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
- „Studia Historiae Scientiarum”, t. 16: 2017; t. 17: 2018
- „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 2018, z. 1–3 – współwyd. Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ
- „Studia Politologica Ucraino-Polona”, nr 8: 2018 – współwyd. Instytut Państwa i Prawa Narodowej Akademii Ukrainy, Polskie Towarzystwo Naukowe w Żytomierzu

- „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. XXVI: 2017; t. XXVII: 2018
- „Wszechświat”, t. 119: 2018, nr 1–12 – współwyd. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika

Wydawnictwa seryjne

- Acta Nuntiaturae Polonae, t. LII: Angelus Maria Durini (1767–1772), vol. 2 (12 IV 1766–20 IV 1768)
- Biblioteka Przekładów z Literatury Starożytnej, nr 20: *Edykt króla Teoderyka*, przełożyły Agnieszka Caba i Monika Ożóg, wstępem i objaśnieniami opatrzyła Monika Ożóg
- Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum. Polen, Bd. 3: Mittelpolen, oprac. Ireneusz Jakubczyk – współwyd. Instytut Archeologii UJ, Instytut Archeologii UW
- Corpus Vitrearum Medii Aevi, Polen Bd. I: *Südpolen*, Teil 1: Lech Kalinowski, Helena Małkiewiczówna, Dobrosława Horzela, *Die mittelalterlichen Glasmalereien in der Stadtpfarrkirche Mariä Himmelfahrt in Krakau* – współwyd. Universitas
- Debaty PAU, tom V: *Nauczanie uniwersyteckie i kształcenie elitarne, Tomaszowice, 18–20 listopada 2017*, pod redakcją Lucjana Suchanka
- Katalog Gabinetu Rycin PAU w Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Szkoła niderlandzka XVI, XVII i XVIII w., oprac. Małgorzata Pokorska-Primus, cz. V, 2: *Rodzina Galle: Theodoor, Cornelis I, Cornelis II i Cornelis III*
- Monografie Komisji Etnograficznej, t. 2: Małgorzata Roeske, „*Piwnica bliżej śmierci, strych bliżej nieba*”. *Etnografia ukrytych przestrzeni domu*
- Moravia Magna, Seria Polona V: Piotr N. Kotowicz, *Early Medieval Axes from the Territory of Poland*
- Prace Komisji Historii Wojen i Wojskowości PAU, t. XI: *Wielki przełom. Konflikty zbrojne i przemiany wojskowości 1912–1923*, pod red. Michała Baczkowskiego
- Prace Komisji Historii Wojen i Wojskowości PAU, t. XII: *Wojna światowa 1914–1918. Moje wspomnienia i przeżycia bojowe skreślił Emanuel de Charlenz Hohenauer, generał brygady WP, na wojnie pułkownik wojsk austriackich*, oprac. Ewa Danowska
- Prace Komisji Spraw Europejskich, t. VII, pod red. Jerzego Zdrady
- Rozprawy Wydziału II Historyczno-Filozoficznego, t. 117: Edward Tryjarski, *Zapisy sądu duchownego Ormian Miasta Lwowa za lata 1564–1608 w języku ormiańsko-kipczackim*

- Rozprawy Wydziału II Historyczno-Filozoficznego, t. 118: Andrzej Kastory, *Jugosławia w polityce Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego 1948–1956*
- Sylloge Nummorum Graecorum, Poland, Vol. II: *The National Museum in Warsaw, Part 2: The Northern Black Sea Coast Bosporan Rulers*, by Eliza Walczak – współwyd. Instytut Archeologii i Etnologii PAU
- W służbie nauki, nr 28: *Roman Dyboski 1883–1945, Władysław Tarnawski 1885–1951*

Wydawnictwa pozaseryjne

- Inteligencja polska w świecie*, redakcja Zygmunt Kolenda, Hubert Chudzio, Dorota Praszalowicz
- Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu*, tom II: *XII–XX wiek*, opracował Feliks Kiryk przy współudziale Michała Szczerby
- Jerzy Michalewicz, *Katalog Archiwum Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo*, t. II
- Józef Łepkowski, *PRZEGLĄD krakowskich tradycji, legend, nabożeństw, zwyczajów, przysłów i właściwości*. Reprint – Biblioteka Naukowa PAU i PAN
- Krakowskie środowisko historyczne XV–XX w. Ludzie – idee – dzieła*. Pod redakcją Tomasza Gąsowskiego i Janusza Smołuchy – współwyd. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie
- Leon Wachholz – życie i dzieło*, redakcja Jan Widacki
- Marzena Woźny, *Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937). Prehistoryk z przełomu epok* – współwyd. Muzeum Archeologiczne w Krakowie
- Profesor Tadeusz Ulewicz jako badacz dawnej literatury i kultury. W stulecie urodzin*, redakcja Roman Mazurkiewicz
- Raimo Pullat, *Świat rzeczy mieszkańca Tallinna w dobie oświecenia*
- Średniowieczny kościół na Skalce w Krakowie w świetle badań interdyscyplinarnych*, redakcja Jacek Poleski

Wydawnictwa Stacji Naukowej PAU w Gdańsku

- Wojciech Kętrzyński (1838–1918) w świetle życiorysów, recenzji i nekrologów, wybrał i wstępnym rozdziałem poprzedził Janusz Jasiński
- Stanisław Salmonowicz, *Polnische Preussen oder Westpreussen. Ausgewählte Studien*

Sprawozdanie z działalności Archiwum Nauki PAN i PAU w 2018 roku

Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie działa zgodnie z Ustawą o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 r. (Dz.U. z 2018 poz. 217) oraz statutem Archiwum Nauki PAN i PAU (z 9 czerwca 2016 r.). Dyrektorem jest dr Adam Górski, a przewodniczącym Rady Naukowej – prof. dr hab. Ryszard Nycz. W skład Rady Naukowej w roku 2018 wchodziło ponadto: prof. dr hab. Andrzej Białas, prof. dr hab. Barbara Godzik, prof. dr hab. Adam Kotarba, prof. dr hab. Jan Machnik (wiceprzewodniczący), prof. dr hab. Krzysztof Stopka, prof. dr hab. Michał Turała, prof. dr hab. Waław Uruszczak prof. dr hab. Jerzy Wyrozumski (†2 XI 2018), dr Rita Majkowska, mgr Ewa Dziurzyńska (sekretarz).

Obsada etatowa Archiwum Nauki wynosi 8,5 etatu (PAN) i 2,5 etatu (PAU).

Za największe wydarzenia uznać należy wpisanie zespołu akt Towarzystwa Naukowego Krakowskiego na listę UNESCO „Pamięć Świata”. Uroczystość wręczenia certyfikatu dla Archiwum Nauki PAN i PAU jako przechowawcy zespołu odbyła się 28 września 2018 r. w Pałacu Prezydenckim w Belwedrze.

W roku 2018, oprócz bieżącej działalności, zrealizowano następujące zadania z zakresu:

- kształtowania zasobu archiwalnego – udzielono konsultacji i przeprowadzono ekspertyzy w archiwach zakładowych instytutów PAN oraz Oddziału PAN w Krakowie, a także zaopiniowano projekty przepisów kancelaryjnych i archiwalnych oraz wniosków o brakowanie akt jednostek organizacyjnych PAN w Krakowie;
- gromadzenia zasobu – przejmowano wytypowane materiały archiwalne z archiwów zakładowych instytutów PAN i kancelarii PAU, a także przyjęto spuścizny naukowców z terenu Krakowa (łącznie 25 przekazów, tj. ok. 29,39 m.b. akt). Biblioteka Archiwum Nauki wzbogaciła się o 83 woluminy na drodze darów i 42 woluminy na drodze kupna.

Łącznie na dzień 31 grudnia 2018 r. księgozbiór liczył 13 708 jednostek inwentarzowych;

- zabezpieczenia i konserwacji zbiorów – poddano procesowi odkwaszenia 75 woluminów. Przepakowano w teczki i pudła bezkwasowe ponad 23 m.b. akt zespołów opracowanych i udostępnianych. Trwa także przepakowanie w opakowania bezpieczne medali, odznaczeń i klisz szklanych (714 szt.);
- opracowania zasobu – wprowadzono do baz danych ponad 1500 rekordów, a baza elektroniczna powiększyła się o 7,2 GB skanów (głównie zdjęć), dodatkowo zdigitalizowano indeks kancelaryjny KSG (2826 skanów). Pracownicy przeszli kurs z zakresu bazy danych ZoSIA (Zintegrowany System Informacji Archiwalnej), realizowany przez specjalistów Narodowego Archiwum Cyfrowego. Zakupiono sprzęt umożliwiający pracę w tym systemie i docelowo udostępnianie informacji o zasobie archiwalnym na portalu szukajwarchiwach.pl;
- udostępniania – w pracowni naukowej zanotowano 690 odwiedzin, udostępniono 6301 jednostek archiwalnych, 2431 książek oraz 414 czasopism.
- ewidencji – trwa retrokonwersja środków ewidencyjnych. Do wersji elektronicznej przeniesiono spisy 63 zespołów archiwalnych.
- popularyzacji – zapewniono funkcjonowanie Archiwum Nauki PAN i PAU w mediach społecznościowych poprzez założenie i aktualizację profilu na Facebooku. Zamieszczono 168 postów, z czego 154 zostały dalej udostępnione o zasięgu do 5156 osób. Przygotowano do druku publikację *Spuścizna – co po nas zostaje*, stanowiącą pokłosie trzech konferencji, oraz dwie książki towarzyszące wystawom: *Orient bliski i daleki* oraz *Niepodległej...*

W roku 2018 w Archiwum Nauki PAN i PAU odbyły się wernisaże trzech wystaw: *Seria oryginalnych grafik artystów polskich w opracowaniu Aliny Kalczyńskiej* (wydawana w Mediolanie w latach 1984–2014), 9.05.2018; *Orient bliski i daleki* (kurator wystawy Ewa Dziurzyńska), 15.06.2018; *Niepodległej... 100. rocznica odzyskania niepodległości 1918–2018* (kurator wystawy Marzena Włodek), 16.11.2018, w których wzięło udział ponad 400 osób. Dodatkowo zamieszczono wystawę przy gabinecie Prezesa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz udostępniono materiały do wystaw: UNESCO „Pamięć Świata” – Pałac Prezydencki w Belwederze, 28–30.09.2018; Muzeum Archeologicznego w Krakowie, wystawa *Apokryfy słowiańskie*, 29.09.2018–28.02.2019; Instytutu Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, wystawa *Henryk Niewodniczański krakowski fizyk z Wiednia*, 13.12.2018–31.01.2019, oraz Centrum Operacji Lądowych – Dowództwo Komponentu,

wystawa okolicznościowa z okazji 93. rocznicy urodzin prof. Wojciecha Narębskiego, 13.04.2018.

W siedzibie Archiwum Nauki PAN i PAU odbyło się 10 pokazów dla uczniów i studentów krakowskich szkół i uczelni. W oparciu o zbiory Archiwum Nauki ukazały się 34 publikacje.

Jednocześnie kontynuowano współpracę zagraniczną z Instytutem Masaryka i Archiwum Akademii Nauk Republiki Czeskiej w ramach projektu badawczego pt. *Wymiana inspiracji i wiedzy w kontaktach czeskich i polskich uczonych* (2016–2018) – pobyt 3 pracowników Archiwum Nauki w Pradze – prowadzono kwerendy źródłowe. Przygotowano projekt dalszej współpracy na lata 2019–2021. Kontynuowano także współpracę z Wydziałem Historii i Archeologii Mongolskiej Akademii Nauk oraz Zakładem Turkologii i Ludów Azji Środkowej Wydziału Orientalistyki Uniwersytetu Warszawskiego w sprawie publikacji materiałów statystycznych, dotyczących Mongolii, ze spuścizny Władysława Kotwicza.

Dyrektor Archiwum Nauki PAN i PAU
dr Adam Górski

Sprawozdanie z działalności Fototeki Lanckorońskich PAU w 2018 roku

Do końca roku 2018, z pomocą programu bazodanowego Collectio, w Fototece Lanckorońskich PAU zinwentaryzowano 2754 odbitki fotograficzne.

We współpracy ze Stacją Naukową PAN w Rzymie w roku 2018 została wydana pierwsza monografia poświęcona wyłącznie Fototece Lanckorońskich¹. Materiały archiwalne z zasobu Fototeki Lanckorońskich PAU wykorzystane zostały również w badaniach prowadzonych nad wzniesioną przez Karola Lanckorońskiego budowlą o charakterze kommemoratywnym, określaną mianem Faniteum².

W lutym 2019 r. holenderskie wydawnictwo Atlas Contact przygotowało publikację poświęconą obrazom Rembrandta z kolekcji Karola Lanckorońskiego oraz Karolinie Lanckorońskiej i przekazaniu przez nią tychże obrazów Zamkowi Królewskiemu w Warszawie³. Część materiałów ikonograficznych do tego wydawnictwa została pozyskana dzięki domenie publicznej i działającemu w niej od 2014 r. *Katalogowi zbiorów artystycznych i naukowych Polskiej Akademii Umiejętności* (www.pauart.pl).

W dalszym ciągu przygotowywana jest publikacja naukowa, autorstwa profesorów Mariusza Mielczarka oraz Manolisa I. Stefanakisa, dotycząca wizyty Karola Lanckorońskiego na Rodos. W prowadzonych przez nich badaniach fotografie z zasobu Fototek Lanckorońskich PAU stanowią bardzo istotne źródło informacji jako dokumentacja archeologiczna oraz jako materiał porównawczy. Tematyka ta została również zasygnalizowana podczas międzynarodowej konferencji w Łodzi (w dniach 11–12 grudnia 2018), poświęconej relacjom personalnym, gospodarczym i kulturowym „Regionu pontyjskiego i Rodos w starożytności”.

¹ A. Korczyński, *Fototeka Lanckorońskich*, Rzym 2018 (= Lanckoroniana, t. 5).

² A. Szymanowicz-Hren, *Faniteum. Sein Bau und seine Geschichte*, Wien 2018 (= Lanckoroniana, t. 6).

³ G. Verschoor, *Het meisje en de geleerde, kroniek van twee verloren gewaande Rembrandts*, Amsterdam 2019.

Podczas konferencji naukowej w Warszawie, zorganizowanej przez Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, o Fototece Lanckorońskich PAU i o jej zasobie mówiła dr Ewa Skotniczna (UPJPII). Jej wystąpienie dotyczyło *Zbioru fotografii Karola Lanckorońskiego jako źródła do badań nad sztuką religijną renesansu włoskiego*. „Interdyscyplinarna konferencja w 25. rocznicę śmierci Księdza Profesora Janusza St. Pasierba – badacza sztuki nowożytnej, teoretyka ochrony zabytków kościelnych, eseisty i poety” miała miejsce 6 grudnia 2018.

W roku 2018 udało się naprawić klimatyzator w magazynie służącym do przechowywania materiałów archiwalnych, a także wymienić niesprawny osuszacz. W końcu roku 2018 miała miejsce awaria ogrzewania, problem został rozwiązany.

W marcu 2019 r. przypada dziewięćdziesiąt lat od przekazania przez Karola Lanckorońskiego „daru fotografii naukowych” Polskiej Akademii Umiejętności.

Opracował
Adam Korczyński

Informacja o wykorzystanych w 2018 roku stypendiach Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich

STYPENDIA FUNDACJI LANCKOROŃSKICH

Rzym (stypendia jednomiesięczne)

1. Marta Baranowska, dr, Katedra Historii Doktryn Polityczno-Prawnych UMK, adiunkt, temat: „Stworzyliśmy Włochy, musimy jeszcze stworzyć Włochów”. O czynnikach narodowotwórczych na tle włoskiej historii i myśli politycznej XVIII i XIX wieku w kontekście teorii modernistycznych nacjonalizmów. Opinia: prof. Danuta Janicka, UMK; **2.** Wojciech Brillowski, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, temat: Antikythera i polityka egejska Ptolemeusza w III wieku p.n.e. Opinia: dr hab. Jarosław Jarzewicz, prof. UAM; **3.** Renata Ciołek, dr hab., Instytut Archeologii UW, adiunkt, temat: Znaleźiska monet Dyrrhachium oraz Apollonii z okresu iliryskiego na podstawie publikacji z badań prowadzonych przez Deutsches Archäologisches Institut w Rzymie; **4.** Paweł Dettloff, dr, Instytut Sztuki PAN, adiunkt, temat: Europejskie i włoskie wzorce wystroju oraz dekoracji wnętrz mieszkalnych Krakowa w epoce nowożytnej (XVI–XVIII w.). Opinia: dr hab. Jakub Sito, prof. PAN; **5.** Olga Maria Hajduk, mgr, Instytut Sztuki PAN, doktorantka, temat: Santi Gucci i Florencja: życie i początki kariery artystycznej w rodzinnym mieście. Opinia: prof. Katarzyna Mikocka-Rachubowa, PAN; **6.** Monika Kamińska, mgr, „Pryncypat”. Pracownia archeologiczna. Marcin Przybyła, Kraków, archeolog, temat: Badania nad genezą typu formalnego bazyliki beztranseptowej i jego adaptacja w architekturze piastowskiej. Opinia: dr hab. Teresa Rodzińska-Chorąży, UJ; **7.** Krzysztof Kania, dr hab., Zakład Historii XX w. UMK, adiunkt z habilitacją, temat: August Zaleski (1883–1972). Biografia; **8.** Agata Aleksandra Kluczek, dr hab., Zakład Historii Starożytnej UŚ, adiunkt, temat: Rzymskie mity założycielskie w ikonografii monet i medalionów na przestrzeni wieków; **9.** Kamil Kopij, dr, Instytut Archeologii UJ, pracownik naukowo-techniczny, temat: Działalność wizerunkowa polityków

schyłku Republiki Rzymskiej w okresie między 79 a 27 r. p.n.e. na podstawie analizy zabytków archeologicznych oraz źródeł pisanych. Opinia: dr hab. Jarosław Bodzek, UJ; **10.** Rafał Kowalczyk, dr hab., Instytut Historii UŁ, prof. UŁ, temat: Generał Karol Otto Kniaziewicz 1762–1842; **11.** Agnieszka Paulina Lew, dr, Instytut Filologii Klasycznej UW, asystent, temat: Kwerenda do pracy habilitacyjnej: Edycja krytyczna *Szachów* Marka Hieronima Vidy. Opinia: prof. Mikołaj Szymański, UW; **12.** Przemysław Marciniak, dr hab., Katedra Filologii Klasycznej UŚ, kierownik katedry, temat: Edycja krytyczna, tłumaczenie i komentarz Lukianowych schede z manuskryptu Vat. Pal. gr. 92; **13.** Monika Myszor-Ciecieląg, dr, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum, kustosz, temat: Włoskie kontakty polskiego środowiska literackiego w latach 1826–1835 w świetle dokumentów znajdujących się w archiwach i bibliotekach w Rzymie. Opinia: dr hab. Przemysław Mrozowski, dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie; **14.** Anna Pięcińska, dr, Wydział Filologiczny USz, adiunkt; Wydział Historyczny UW, doktorantka, temat: Pogłębiona kwerenda naukowa dotycząca obecności putti w sztuce włoskiej XVI–XVIII wieku. Opinia: prof. Antoni Ziemia, UW; **15.** Damian Pierzak, dr, nauczyciel języka łacińskiego w trzech śląskich liceach, temat: Warunki powstawania i rozwoju *exemplum* historycznego w kulturze rzymskiej. Opinia: prof. Jerzy Styka, UJ; **16.** Olimpia Skieterska, mgr, Wydział Historyczno-Socjologiczny UwB, doktorantka, temat: Choroby, schorzenia i epidemie w świetle źródeł hagiograficznych. Opinia: dr hab. Rafał Kosiński, prof. UwB; **17.** Aleksander Stankiewicz, mgr, Wydział Historyczny UJ, doktorant, temat: Monografia twórczości architekta Krzysztofa Bonadury Starszego (czynny 1618–1670). Opinia: prof. Piotr Krasny, UJ; **18.** Katarzyna Warcaba, dr, Katedra Filologii Klasycznej UŚ, adiunkt, temat: Komentarze Jana Tzetzesa z manuskryptu Vaticanus Urbinae graecus 141. Opinia: dr hab. Przemysław Marciniak, prof. UŚ; **19.** Bartłomiej Michał Wołyniec, mgr, Instytut Historii UJ, doktorant, temat: Działalność reformistyczna biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego (1616–1630) jako realizacja wzorca osobowego biskupa okresu trydenckiego. Opinia: dr hab. Zenon Piech, prof. UJ; **20.** Anna Wotlińska, mgr, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, naczelnik Wydziału Edukacji Kulturalnej, temat: Analiza, wybór oraz tłumaczenie fragmentów publikacji Giny Lombroso *Anima della donna*. Badanie porównawcze polemicznych względem nich felietonów Marii Grosseck-Koryckiej z lat 1923–1926. Opinia: dr hab. Grzegorz P. Bąbiak, prof. UW (z listy rezerwowej)

Wiedeń (stypendia jednomiesięczne)

1. Joanna Kaźmierczak, mgr, Instytut Historii Sztuki UW, temat: Ku reinterpretacji motywu ikonograficznego „dzikiego człowieka”: cywilizacyjne aspekty przedstawień „dzikich ludzi” w sztuce niemieckiego obszaru językowego, ok. 1450–1550. Opinia: prof. Jan Harasimowicz, UW; 2. Michał Piekarski, dr, Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów, adiunkt, temat: Polscy studenci na Uniwersytecie Wiedeńskim do 1939 r. Na przykładzie Institut für Musikwissenschaft. Opinia: dr hab. Joanna Schiller-Walicka, prof. PAN; 3. Rafał Rosół, dr hab., Instytut Filologii Klasycznej UAM, adiunkt, temat: Wyrazy obce w języku starogreckim. Słownictwo pochodzenia egipskiego. Wyrazy pospolite poświadczone w źródłach greckich na przestrzeni dwóch tysięcy lat od epoki mykeńskiej do końca starożytności (XV w. p.n.e.–V w. n.e.). Analiza wyrazów, które zostały przejęte przez Greków i stały się częścią ich słownictwa, jak i glos egipskich wzmiankowanych w tekstach greckich; 4. Maria Kazimiera Staniszevska, mgr, Instytut Historii Sztuki UJ, doktorantka, temat: Sztuka starostwa i komitatu spiskiego w epoce nowożytnej oraz jej charakterystyka, odbiór i dyskusja o jej tożsamości w wiekach późniejszych. Opinia: prof. Piotr Krasny, UJ; 5. Franciszek Wasyl, dr, Katedra Judaistyki UW, adiunkt, temat: Ormianie i Żydzi w świetle działalności handlowej w Galicji – rekonesans źródeł. Opinia: prof. Marcin Wodziński, UW; 6. Dorota Wiśniewska, mgr, Instytut Historyczny UW, doktorantka, temat: Postawy polityczne kobiet z kręgów polskich elit społecznych w zaborze austriackim w latach 1772–1795. Opinia: dr hab. Leszek Ziátkowski, prof. UW, prof. Rościśław Żerelik, UW; 7. Jakub Wyszumłek, dr, Instytut Studiów Politycznych PAN, adiunkt, temat: Cztery narody w jednym mieście? Kształtowanie się etnoreligijnych tożsamości grupowych w wczesnonowożytnym Lwowie (1550–1650). Opinia: prof. Bogdan W. Mach, PAN; 8. Ewa Wólkiewicz, dr hab., Instytut Archeologii i Etnologii PAN, prof. PAN, temat: Kwerenda archiwalna i biblioteczna do projektu: Nekrolog kapituły św. Mikołaja w Otmuchowie – edycja, komentarz, opracowanie.

Stypendia piędźne

1. Sławomir Augusiewicz, dr hab., Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM, adiunkt, temat: Pruskie i brandenburskie wojska austryliarne w Polsce w XVII wieku; 2. Agata Jakubowska, dr hab., Instytut Historii Sztuki UAM, prof. UAM, temat: Działalność polskich artystek we francuskich kobiecych organizacjach artystycznych w latach 1881–1940; 3. Krzysztof Jastalski, mgr, Instytut Historii UMCS, doktorant, temat: Polska społeczność akademicka na katolickim uniwersytecie we Fryburgu

Szwajcarskim w latach 1889–1918. „Spuścizna fryburska” w elitach politycznych i naukowych w II Rzeczypospolitej. Opinia: dr hab. Piotr Bednarz, UMCS; **4.** Adam Perłakowski, dr hab., Instytut Historii UJ, adiunkt z habilitacją, temat: Dwór wettyński w Dreźnie oczami Polaków w XVIII w. Przypadek Antoniego Sebastiana Dembowskiego; **5.** Dominik Szulc, dr, Instytut Historii PAN, adiunkt stażysta, temat: Materiały do dziejów miasta Lublina z XVI–XVIII wieku z kolekcji Alberta Ludwika Zasztowta. Opinia: dr hab. Henryk Lulewicz, prof. PAN; **6.** Maciej Zakrzewski, dr, Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPiI, Biuro Badań Historycznych IPN, starszy specjalista, temat: Rewolucja konserwatywna – przypadek polski. Myśl polityczna środowiska „Buntu Młodych”, „Polityki” i „Problemów” 1931–1939. Opinia: prof. Bogdan Szlachta, UJ.

STYPENDIA FUNDACJI Z BRZEZIA LANCKOROŃSKICH

Londyn (stypendia jednomiesięczne)

1. Bartłomiej Bednarek, dr, Wydział Historyczny UW, adiunkt w ramach programu NCN FUGA, temat: Menadyzm jako domena źródłowa metafor w poezji greckiej, przygotowanie przynajmniej jednego artykułu przeznaczonego do publikacji w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym. Opinia: dr hab. Marek Węcowski, UW; **2.** Barbara Maria Bibik, dr, Katedra Filologii Klasycznej UMK, adiunkt, temat: Tradycja polskich przekładów starożytnych greckich tragedii. Opinia: dr hab. Przemysław Nehring, prof. UMK; **3.** Piotr Bukowczyk, dr, bezrobotny, temat: Muzułmanie w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie 1939–1947. Opinia: prof. Jerzy Juchnowski, UW; **4.** Hubert Chudzio, dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UP, prof. UP, temat: Monografia „Polskie osiedla w Afryce Wschodniej i Południowej w latach 1942–1952”; **5.** Katarzyna Dźwigała, mgr, Instytut Filologii Klasycznej UW, doktorantka, temat: Stosunek Ojców Kościoła do kobiet na przykładzie twórczości Romana Melodosa. Opinia: ks. prof. Józef Naumowicz, UKSW; **6.** Bartłomiej Dźwigała, dr, Instytut Nauk Historycznych UKSW, adiunkt, temat: Kult relikwii Krzyża św. i pierwsza wyprawa krzyżowa – współoddziaływanie na kulturę średniowiecznej Europy łacińskiej. Opinia: ks. prof. Józef Naumowicz, UKSW; **7.** Magdalena Gibiec, mgr, UW, doktorantka, temat: Wielka Brytania wobec tzw. kwestii ukraińskiej na terenie Galicji Wschodniej w latach 1930–1939. Opinia: dr hab. Grzegorz Hryciuk, prof. UW; **8.** Weronika Grochowska, mgr, Muzeum Narodowe w Gdańsku, adiunkt, UG, doktorantka, temat: Kontakty artystyczne Prus z Anglią od XIV do połowy XV wieku. Importowana alabastrowa plastyka z warsztatów angielskich

jako element pruskich nastaw ołtarzowych. Opinia: dr hab. Andrzej Woziński, prof. UG; **9.** Bartosz Janczak, mgr, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, asystent muzealny, temat: Armia Polska na Wschodzie w latach 1942–1944. Organizacja i wyszkolenie. Opinia: prof. Mikołaj Iwanow, UO; **10.** Krzysztof Kloc, mgr, Katedra Najnowszej Historii UP, asystent, temat: Kwerenda archiwalna: August Zaleski (1883–1972). Biografia. Opinia: prof. Mariusz Wołos, UP; **11.** Weronika Kobylińska-Bunsch, mgr, Wydział Historyczny UW, doktorantka, temat: Wyłanianie się wachlarza modernistycznych rozwiązań w środkowoeuropejskiej fotografii dwudziestolecia międzywojennego w świetle wizualnego dziennika Evy Boros i Billego Brandta. Opinia: dr hab. Andrzej Pieńkos, prof. UW; **12.** Joanna Komorowska, dr hab., Wydział Nauk Humanistycznych UKSW, prof. UKSW, temat: Plutarcha z Cheronei traktat *O pojęciach wspólnych*: przekład, komentarz, problemy interpretacji; **13.** Magdalena Komorowska, dr, Wydział Polonistyki UJ, adiunkt, temat: Rola książki drukowanej w przemianach kulturowych doby potrydenckiej – Polska i Europa. Opinia: prof. Janusz Gruchała, UJ; **14.** Paweł Koza, dr, Wyższa Szkoła Europejska, pismo „Kultura i Polityka”, redaktor, temat: Wspólne założenia antropologiczne konceptu sytuacji początkowej i zasłony niewiedzy Johna Rawlsa oraz starożytnej praktyki medytacji chrześcijańskiej, nauczanej przez o. Johna Maina. Opinia: prof. Aleksander Bobko, URz; **15.** Jakub Linetty, mgr, Instytut Historii UAM, doktorant, temat: Zabytki z kolekcji Albina hr. Węsierskiego w zbiorach British Museum. Opinia: prof. A. Wyrwa, UAM; **16.** Karol Łopatecki, dr hab., Instytut Historii i Nauk Politycznych UwB, adiunkt, temat: Analiza dzieła Albrechta Hohenzollerna zatytułowanego *Kriegsordnung bin ich genant wer kriegt*; **17.** Michał Marciak, dr, Zakład Historii Starożytnej i Orientalistyki URz, asystent naukowy, temat: Królowie Sofene w okresie hellenistycznym, rewizja badań nad listą władców Sofene w świetle publikacji F. Kovacsa i na podstawie materiału numizmatycznego w British Museum. Opinia: prof. Marek Olbrycht, URz; **18.** Krzysztof Nowak, dr, Instytut Języka Polskiego PAN, adiunkt, temat: Kwerenda biblioteczna: Procesy zmiany znaczeniowej w łacinie średniowiecznej. Studium bibliograficzne i próba typologii. Opinia: dr hab. Michał Rzepiela, prof. PAN; **19.** Przemysław Parszutowicz, dr hab., Instytut Filozofii i Socjologii PAN, prof. PAN; Zakład Nauk Filozoficznych Politechniki Gdańskiej, prof. Politechniki Gdańskiej, temat: Indywidualizm i kosmos, idea i ideał. Cassirerowska filozofia renesansu i filozofia sztuki oraz jego współpraca z Biblioteką i Instytutem Warburga; **20.** Jakub Pigoń, dr hab., Instytut Studiów Klasycznych UW, prof. UW, temat: Trzy artykuły o literaturze rzymskiej wczesnego Cesarstwa (Owidiusz, „Oktawia”, Tacyt); **21.** Krzysztof Popek, mgr, Instytut Historii UJ, doktorant,

temat: Kwerenda źródłowa do pracy doktorskiej pt. „Polityka bułgarska wobec mniejszości muzułmańskiej na przełomie XIX i XX wieku”. Opinia: dr hab. Stanisław Pijaj, UJ; **22.** Marek Rodzik, mgr, Instytut Historii PAN, doktorant, temat: Brytyjska polityka appeasementu lat trzydziestych – studium z dziejów dyplomacji. Opinia: prof. Marek Kornat, PAN; **23.** Zofia Rzeźnicka, dr, Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, „Ceraneum” UŁ; adiunkt, temat: Aromaty, przyprawy, medykamenty. Część I. Mirra i kadzidło w świetle traktatów medycznych Dioskuridesa. Opinia: prof. Maciej Kokoszko, UŁ; **24.** Kamila Siuda, mgr, animator kulturalno-muzealny w Domu Legend Toruńskich w Toruniu, temat: Egodokumenty w polonijnych ośrodkach badawczych (Instytutu Polski i Muzeum im. Generała Sikorskiego w Londynie) a teoria egodokumentalności. Opinia: dr hab. Waldemar Chorażyczewski, prof. UMK; **25.** Marcin Szerle, dr, Muzeum Emigracji w Gdyni, specjalista ds. badawczych, temat: Ilustracyjne i opisowe przedstawienia rejsów transatlantyckich oraz życia na pokładzie w okresie międzywojennym jako źródła do ukazania mody, stylu i obyczajowości epoki. Opinia: prof. Tadeusz Stegner, UG; **26.** Anna Tomaszewska, dr, Instytut Filozofii UJ, adiunkt, temat: W poszukiwaniu źródeł sekularyzacji. Filozofia religii Kanta a próby racjonalizacji religii w XVII i XVIII wieku. Opinia: prof. Justyna Miklaszewska, UJ; **27.** Krystyna Tuszyńska, prof. dr hab., Zakład Filologii Nowogreckiej UAM, kierownik zakładu, temat: Geneza i rozwój retoryki epideiktycznej w starożytnej Grecji; **28.** Przemysław Tyszka, dr hab., Instytut Historii UMCS, adiunkt z habilitacją, temat: Męskość i kobiecość – płeć jako konstrukcja kulturowa oraz relacje między mężczyznami i kobietami w zachodnioeuropejskich tekstach literackich od XII do XV wieku; **29.** Dominika Uczkiewicz, mgr, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta UW, doktorantka, temat: Problem ścigania i karania nazistowskich zbrodniarzy wojennych w politycznych i prawnych koncepcjach przedstawicieli polskiej emigracji politycznej w latach 1939–1945. Opinia: prof. Krzysztof Ruchniewicz, CSNE UW; **30.** Wojciech Walczak, dr, Instytut Historii i Nauk Politycznych UW, umowa o pracę, temat: Stosunki dyplomatyczne pomiędzy II RP a Stolicą Apostolską w okresie 1922–1939, badania i kwerendy w archiwach i bibliotekach londyńskich. Opinia: dr hab. Daniel Boćkowski, prof. UW; **31.** Aleksandra Ziober, mgr, Instytut Historyczny UW, doktorantka, temat: Kontakty dyplomatyczne elit Rzeczypospolitej z królami i arystokracją angielską w XVII wieku. Opinia: dr hab. Filip Wolański, UW; **32.** Janusz Zuziak, prof. dr hab., Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, nauczyciel

akademicki, temat: Generał brygady doktor medycyny Stanisław Rouppert (1887–1945). Biografia; **33.** Alicja Smigielska, mgr, Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń UP, samodzielny referent naukowo-techniczny, temat: Monografia: Waław Babiński – polski dyplomata (1887–1957). Opinia: dr hab. Hubert Chudzio, prof. UP; **34.** Przemysław Marcin Żukowski, dr, Archiwum UJ, adiunkt, temat: Władysław Wróblewski. Biografia uczonego, polityka i dyplomaty. Opinia: prof. Marcin Wołos, PAN.

Wyciąg z protokołu posiedzenia Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich na rok 2019

Dnia 19 czerwca 2018 odbyło się dwudzieste trzecie posiedzenie Komisji Stypendialnej PAU do rozdziału stypendiów Fundacji Lanckorońskich i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich. W posiedzeniu udział wzięli: prof. Andrzej Borowski (przewodniczący Komisji), prof. Adam Małkiewicz (delegat PAU), prof. Maciej Salamon (delegat UJ), prof. Bogdan Rok (delegat UWr), prof. Elżbieta Wesołowska (delegat UAM), prof. Janusz Tandecki (delegat UMK), prof. Kazimierz Lewartowski (delegat UW), Piotr Piniński (prezes Fundacji), Maria Bliźniak (przedstawicielka Fundacji) oraz mgr Katarzyna Dzięgło (PAU, sekretarz Komisji).

Złożono 49 podań o stypendium na wyjazd do Rzymu, 56 – do Londynu, 17 – do Wiednia, 42 – o stypendia pieniężne.

W wyniku postępowania kwalifikacyjnego stypendia na rok 2019 otrzymali:

Stypendia do Rzymu (jednomiesięczne)

1. Katarzyna Balbuza, dr hab., Instytut Historii UAM, prof. UAM, historia starożytna; **2.** Łukasz Berger, dr, Zakład Latynistyki UAM, adiunkt, językoznawstwo łacińskie, pragmatyka komedii rzymskiej; **3.** Wojciech Brillowski, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, archeologia klasyczna; **4.** Justyna Bystrowska-Łuczyńska, mgr, Instytut Historii Sztuki UJ, doktorantka, wykonawca w granie NCN „Architektura i wyposażenie zespołu klasztorowego Dominikanów w Krakowie – od I połowy XIII wieku do czasów współczesnych”, średniowieczne i wczesnorenansowe rękopisy iluminowane; **5.** Piotr Dyczek, dr hab., Instytut Archeologii UW, prof. UW, archeologia klasyczna; **6.** Anna Głusiuk, dr, Instytut Nauk Historycznych UKSW, adiunkt, filologia klasyczna; **7.** Karol Kłodziński, dr, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, bibliotekarz dziedzinowy, historia starożytna;

8. Emilia Kiecko, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, historia sztuki; **9.** Adam Łukasiewicz, prof. dr hab., Instytut Archeologii UW, archeologia śródziemnomorska, historia starożytna; **10.** Jolanta Młynarczyk, dr hab., Instytut Archeologii UW, prof. UW, archeologia śródziemnomorska okresu grecko-rzymskiego i ceramologia; **11.** Michał Mencfel, dr hab., Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, historia sztuki; **12.** Katarzyna Mikocka-Rachuba, prof. dr hab., Instytut Sztuki PAN, historia sztuki nowożytnej, historia rzeźby XVI–XIX w.; **13.** Olga Płaszczewska, dr hab., Katedra Komparatystyki Literackiej UJ, adiunkt z habilitacją, literaturoznawstwo – komparatyka literacka; **14.** Tomasz Ratajczak, dr, Instytut Historii Sztuki UAM, adiunkt, historia sztuki; **15.** Dorota Sakowicz, mgr, Instytut Historii Sztuki UG, umowa zlecenie, sztuka klasyczna, archeologia klasyczna; **16.** Paweł Sawiński, dr hab., Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM w Kaliszu, historia starożytna; **17.** Agnieszka Smołucha-Sładkowska, mgr, Instytut Historii Sztuki UJ, doktorantka, historia sztuki, sztuka wczesnego renesansu, medalierstwo włoskie w XV i XVI w.; **18.** Magdalena Stuligrosz, dr hab., Instytut Filologii Klasycznej UAM, adiunkt, literaturoznawstwo antyczne; **19.** Paulina Szulist-Płucinić, mgr, UW, doktorantka; Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, specjalista, archeologia prowincji rzymskich; **20.** Mikołaj Tomaszewski, mgr, UMK, doktorant, historia; **21.** Gabriela Wąs, prof. dr hab., Instytut Historyczny UW, historia; **22.** Marta Wojtkowska-Maksymik, dr hab., Instytut Literatury Polskiej UW, adiunkt, przekłady w literaturze i kulturze dawnej.

Na liście rezerwowej znaleźli się:

1° loco Michał Muraszko, mgr, Instytut Historii UAM, doktorant, źródłoznawstwo, bibliologia, tegumentologia; **2° loco** Krzysztof Łapiński, dr, Instytut Filozofii UW, adiunkt, historia filozofii starożytnej; **3° loco** Anna Krawczyk, mgr, Muzeum Narodowe w Warszawie, asystent, sztuka polska dwudziestolecia międzywojennego; **4° loco** Piotr Osiński, mgr, Wydział Filologiczny UMK, doktorant, filologia klasyczna; **5° loco** Marcin Goch, mgr, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata w Warszawie, doktorant, historia sztuki.

Stypendia do Wiednia

1. Piotr Marek Borusowski, mgr, Muzeum Narodowe w Warszawie, Gabinet Rycin i Rysunków, kustosz, rysunki holenderskie, flamandzkie i niemieckie od XV do początku XX w.; **2.** Justyna Gałuszka, mgr, Instytut Historii UJ, doktorantka, historia nowożytna; **3.** Piotr Kołodziejczyk,

dr, Instytut Archeologii UJ, asystent, archeologia śródziemnomorska; **4.** Jacek Kordel, dr, Wydział Historyczny UW, asystent, historia nowożytna; **5.** Kamila Kazimiera Twardowska, mgr, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, starszy asystent, historia sztuki.

Na liście rezerwowej znalazła się:

Agnieszka Świętosławska, dr, Instytut Historii Sztuki UŁ, adiunkt, historia sztuki.

Stypendia pieniężne

1. Dorota Grabowska-Pieńkosz, dr, Wydział Nauk Pedagogicznych UMK, adiunkt, pedagogika, historia wychowania; **2.** Urszula Iwaszczuk, dr, Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW, adiunkt, archeologia, archeozoologia; **3.** Dominika Maria Macios, dr, Zespół Państwowych Szkół Plastycznych w Warszawie, nauczyciel historii sztuki, ikonografia ludobójstw negowanych, historia XIX/XX w.; **4.** Agnieszka Słaby, dr, Katedra Edukacji Historycznej i Zakład Kultury UP, adiunkt, historia nowożytna Polski i powszechna; **5.** Aleksander Smoliński, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UMK, historia wojskowa Polski i powszechna XX w., nauki pomocnicze historii wojskowej.

Na liście rezerwowej znaleźli się:

1° loco Wojciech Siudek, mgr, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW w Bydgoszczy, doktorant, historia historiografii, historia Żydów; **2° loco** Radosław Krajniak, dr, Wydział Nauk Historycznych UMK, asystent, historia.

STYPENDIA FUNDACJI Z BRZEZIA LANCKOROŃSKICH DO LONDYNU

1. Przemysław Adamczewski, dr, Instytut Nauk Politycznych PAN, adiunkt, kaukazoznawstwo; **2.** Robert Buczycy, dr hab., Instytut Kulturoznawstwa UMCS, prof. UMCS, historia średniowieczna, historia kultury; **3.** Mirosława Buchholtz, prof. dr hab., Wydział Filologiczny UMK, kierownik Katedry Filologii Angielskiej, historia literatury, biografistyka, recepcja literatury; **4.** Monika Cołbecka, mgr, UMK, doktorantka, archiwistyka i zarządzanie dokumentacją; **5.** Łukasz Czarnecki, mgr, Instytut Historii UJ,

pracownik nieetatowy, historia powszechna XX w.; **6.** Kinga Czechowska, mgr, UMK, doktorantka, historia najnowsza Polski i powszechna; **7.** Łukasz dryblak, mgr, Instytut Historii PAN, doktorant, historia XX w., stosunki polsko-rosyjskie; **8.** Magdalena Garnczarska, mgr, Wydział Historyczny UJ, doktorantka, historia sztuki; **9.** Tomasz Grzebyk, mgr, URz, doktorant, historia Anglii i Polski w XVI i XVII w.; **10.** Mateusz Hübner, mgr, UMK, doktorant, historia Polski XX w.; **11.** Krzysztof Kania, dr hab., Zakład Historii XX w. UMK, adiunkt z habilitacją, najnowsza historia Polski i powszechna, historia dyplomacji; **12.** Cezary Kardasz, dr, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, kierownik projektu badawczego, historia średniowiecza; **13.** Malwina Ewa Kołodziejczak, mgr, Akademia Sztuki Wojennej, asystent, prawo konstytucyjne, prawo międzynarodowe; **14.** Piotr Kołodziejczak, mgr, UMK, doktorant, historia średniowiecza; **15.** Wojciech Kosior, mgr, Zakład Prawa Rzymskiego URz, asystent, historia prawa, prawo rzymskie; **16.** Anna Markiewicz, dr, Instytut Historii UJ, adiunkt, historia nowożytna, historia kultury, edytorstwo naukowe; **17.** Monika Miazek-Męczyńska, dr hab., Instytut Filologii Klasycznej UAM, adiunkt, literaturoznawstwo – filologia klasyczna, neolatynistyka; **18.** Szymon Olszaniec, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UMK, historia starożytna, historia Bizancjum; **19.** Natalia Olszewska, mgr, Instytut Historii UJ, doktorantka, historia; **20.** Marek Płucinić, mgr, UW, doktorant; Muzeum Narodowe w Warszawie, kierownik Działu Edukacji, historia sztuki; **21.** Michał Podrazik, dr, Instytut Historii URz, asystent, historia starożytna; **22.** Waldemar Rezmer, prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki UMK, historia najnowsza Polski i powszechna; **23.** Piotr Sawczyński, mgr, UJ, doktorant, historia filozofii politycznej; **24.** Mariusz Sawicki, dr hab., Instytut Historii UO, adiunkt z habilitacją, historia nowożytna XVI–XVIII w.; **25.** Marta Sikorska-Kowalska, dr hab., Instytut Historii UŁ, prof. UŁ, historia społeczna XIX w., historia kobiet; **26.** Krzysztof Siwek, dr, Instytut Historyczny UW, adiunkt, historia; **27.** Mariusz Solarz, mgr, UP Kraków, historia; **28.** Krystian Maciej Szudarek, dr, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych USz, adiunkt, historia powszechna XX w., historia dyplomacji; **29.** Jacek Szymala, dr, Instytut Kulturoznawstwa UW, historia nowożytna, historia najnowsza; **30.** Olga Śmiechowicz, dr, Katedra Teatru i Dramatu UJ, asystent z doktoratem, hellenistyka, historia teatru; **31.** Olga Świerkot, mgr, Instytut Historyczny UW, doktorantka, historia kultury, historia społeczna; **32.** Stanisław Turlej, dr hab., Zakład Historii Bizancjum IH UJ, adiunkt, historia starożytna Bizancjum; **33.** Stefan Zawadzki, prof. dr hab., Instytut Historii UAM, em. prof., historia starożytnego Wschodu; **34.** Dorota Zyguntowicz, dr hab., Instytut Filozofii i Socjologii PAN, prof. PAN, historia filozofii.

Na liście rezerwowej znaleźli się:

1^a loco Michał Jakub Wagner, mgr, UKSW, asystent, filozofia i historia nauki; **2^a loco** Edyta Gryksa, dr, Katedra Filologii Klasycznej UŚ, starszy wykładowca, filologia klasyczna; **3^a loco** Piotr Kuligowski, mgr, Instytut Historii UAM, doktorant, historia Polski XIX w., historia myśli politycznej; **4ª loco** Cezary Wąs, dr hab., Instytut Historii Sztuki UW, adiunkt z habilitacją, historia sztuki.

WYKŁADY

Jerzy ZAJADŁO

Prawo i estetyka¹

Prawnicy, używając na określenie prawa jako synonimu ustawy łacińskiego terminu *lex*, bardzo często opatrują go różnymi przymiotnikami: *certa* (pewna), *scripta* (pisana), *stricta* (ściśła) i *praevia* (uprzednia). Odnosi się to wprawdzie przede wszystkim do prawa karnego w kontekście zasady *nullum crimen sine lege*², ale na gruncie filozofii prawa można spróbować nadać temu nieco szersze znaczenie. Jeśli bowiem przyjrzeć się bliżej tym przymiotnikom, to okazuje się, że odpowiadają one do pewnego stopnia czterem podstawowym działom filozofii: ontologii, epistemologii, logice i etyce. Oznaczałoby to, że nawet jeśli filozofia prawa prawników różni się nieco od filozofii prawa filozofów *in specie*, to jednocześnie z oczywistych względów nie może/nie powinna rezygnować z podstawowego instrumentarium metodologicznego filozofii *in genere*³.

Lex certa potwierdza tylko, że prawo jest jakimś bytem w sensie ontologicznym. Na marginesie można dodać, że jest to jednak byt bardzo specyficzny – o jego istocie przesądza bowiem nie to, że „jest”, lecz raczej to, że „obowiązuje”, na co zwracali uwagę już neokantyści, zwłaszcza ze szkoły marburskiej, na przełomie XIX i XX wieku. Ta ontologiczna specyfika spowodowała, że ciężar współczesnej dyskusji filozoficzno-prawnej przesunął

¹ Wykład wygłoszony podczas Walnego Zgromadzenia PAU w dniu 17 marca 2018 r.

² *Łacińska terminologia prawnicza*, red. J. Zajadło, 2. wyd., Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 139 i 235.

³ Szerzej na ten temat J. Zajadło, *Filozofia prawa – pyta filozof, odpowiada prawnik*, Państwo i Prawo, 2015, z. 7, s. 5–22.

się na drugą istotną część filozofii – epistemologię jako ogólną teorię poznania. Nic dziwnego, prawo jest bowiem przede wszystkim językiem, w którym sformułowany jest tekst prawny (*lex scripta*) jako główne źródło poznania tego fenomenu przez prawników stosujących prawo i adresatów norm prawnych zobowiązanych do ich przestrzegania. To właśnie ten językowy wymiar prawa zdecydował o tak szerokim zastosowaniu w obrębie współczesnej jurysprudencki dorobku filozofii analitycznej. Nie jest nam jednak wszystko jedno, jaki jest to język – jedną z jego cech ma być ścisłość, precyzja, zwięzłość. Jeśli więc *lex* ma być także *stricta*, to siłą rzeczy wkraczamy w trzeci obszar szeroko pojętej filozofii – logikę. Wreszcie czwarty z filozoficznych wymiarów – etyka. Formuła *lex praevia* nie wskazuje wprawdzie na taki związek wprost, ale wskazuje na niego pośrednio. Trudno bowiem nie dostrzec pewnych aspektów etycznych w fakcie, że norma prawna powinna być późniejsza niż zdarzenia, których oceny dokonujemy na jej podstawie.

Każdy, kto chociaż trochę zetknął się z filozofią, może jednak w sposób w pełni uzasadniony postawić następujące pytanie: no dobrze, ale gdzie w takim razie podziela się piąta główna część filozofii – estetyka? Innymi słowy, czy *lex* nie powinna być także *pulchra* (piękna)? Już samo zestawienie ze sobą prawa i estetyki może jednak wśród wielu tradycyjnie nastawionych filozofów i prawników budzić szereg wątpliwości, jeśli nie wręcz gwałtowne sprzeczności. Powstaje bowiem kolejne pytanie: czy tak specyficznemu, autopojetycznemu, konwencjonalnemu i sformalizowanemu fenomenowi, jak prawo, można w ogóle przypisywać jakiegokolwiek wartości estetyczne i odpowiadające im przeżycia oraz oceny estetyczne, *ergo* – czy istnieje coś takiego, jak estetyka prawa? W filozofii prawa dostrzegano ten problem już od dawna. Gustav Radbruch w swoim sztandardowym dziele *Rechtsphilosophie*, wydanym w 1932 roku, zamieścił wprawdzie kilkustronicowy rozdział *Ästhetik des Rechts* i opowiedział się zdecydowanie za koniecznością wyodrębnienia w jurysprudenckim takim obszarze badań nad prawem⁴, ale jednocześnie zdawał sobie sprawę z mogących temu towarzyszyć wątpliwości:

Doszukiwanie się w prawie jakiejś poetyki nie wydaje się zbyt fortunne choćby dlatego, że prawo jest jedną z najbardziej skostniałych instytucji kulturowych, sztuka natomiast wykazuje niebывałą plastyczność i zmienność, zdolna

⁴ Ten aprobujący stosunek Radbrucha do estetyki prawa wynikał po części z jego neokantowskich założeń filozoficznych (uważał prawo za fenomen ze świata kultury, zawieszonygo pomiędzy światem przyrody i światem ideału), a po części z jego biografii (jak na prawnika, wykazywał bardzo duże zainteresowanie sztuką i był autorem wielu prac z zakresu teorii kultury, literaturoznawstwa i historii sztuki) – szerzej na ten temat J. Zajadło, *Dziedzictwo przeszłości. Gustaw Radbruch: portret filozofa, prawnika, polityka i humanisty*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 2007.

jest nadążać z duchem czasu i dawać mu adekwatny wyraz. Stąd prawo i sztuka pozostają w całkiem naturalnym dla nich stanie wrogości⁵.

Jeśli więc Radbruch wspominał w ogóle o estetyce prawa, to było w tym wprawdzie coś niestandardowego, ale jednocześnie miało raczej dosyć wąskie i ograniczone znaczenie.

Współcześnie sytuacja uległa jednak pewnej zmianie. Wspomniane wątpliwości tradycjonalistów są bowiem uzasadnione tylko na poziomie wniosków *prima facie* i przy bliższym spojrzeniu można je stosunkowo łatwo rozwiać i to z trzech powodów.

Po pierwsze, perspektywa oglądu związków prawa z estetyką zmienia się w zależności od zakresu rozważań. Dla potrzeb tego opracowania przyjmuję więc maksymalnie szerokie znaczenie pojęcia prawa – nie chodzi tylko o prawo jako synonim pewnego sformalizowanego systemu normatywnego, lecz również o proces jego tworzenia (legislacja) oraz stosowania i wykładni (orzecznictwo), a nawet jego nauczania i badania (doktryna). Wskazuję też na konieczność dokładnego przyjrzenia się naszym paradygmatycznym przyzwyczajeniom⁶ – to, co czasami zwykliśmy uznawać za etyczne czy logiczne oceny tak szeroko pojętego prawa, przy bliższym oglądzie okazuje się także lub wyłącznie ocenami *par excellence* estetycznymi.

Po drugie, takiemu bardziej pogłębionemu spojrzeniu na związki prawa z estetyką sprzyja z pewnością rozwój samej estetyki. Jej historii można oczywiście poszukiwać w głębokiej starożytności, ale jako wyodrębniona część filozofii pojawia się stosunkowo późno, dopiero w połowie XVIII wieku. Tworzący w tym czasie Aleksander Baumgarten wyraźnie odróżniał od siebie estetykę jako ogólną teorię poznania zmysłowego i estetykę jako ogólną teorię piękna. Podobnie rozumiał to Kant jeszcze w *Krytyce czystego rozumu*, ale później w *Krytyce władzy sądu* zawęził pojęcie estetyki wyłącznie do piękna. W następnym okresie, począwszy od Hegla, estetyka coraz częściej ograniczała się do piękna w sztuce⁷ i takie też jest rozpowszechnione dzisiejsze

⁵ Cytuję wg wydania polskiego: G. Radbruch, *Filozofia prawa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 117.

⁶ Uświadomiłem to sobie podczas pewnej konferencji poświęconej prawu i językowi. Kiedy prezentowałem pierwsze założenia projektu „prawo i estetyka”, obecne na sali przedstawiciele Rządowego Centrum Legislacji podniosły następującą wątpliwość – w bieżącej pracy służb legislacyjnych nie zwraca się uwagi na piękno języka prawnego, lecz raczej na jego prostotę. I o to właśnie chodzi – przeciwieństwo prostota języka, potocznie kojarzona wyłącznie z logiką, nie jest niczym innym, jak kategorią przede wszystkim estetyczną. Być może więc w procesie prawotwórczym powinniśmy sięgać nie tylko do analitycznej filozofii języka, lecz także korzystać z dorobku współczesnej estetyki.

⁷ W. Stróżewski, *Estetyka* [w:] *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1997, s. 167 i n.; por. także M. Żelazny, *Estetyka filozoficzna*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2009, s. 17–40.

potoczne znaczenie estetyki. W ostatnim czasie sytuacja się jednak zmieniła. Współczesne teorie filozoficzne z jednej strony poszerzają pole występowania wartości estetycznych poza tradycyjnie i wąsko pojętą sztukę na inne sfery rzeczywistości społecznej (estetyka obok sztuki lub wręcz poza sztuką), z drugiej zaś przewartościowują klasyczny paradygmat piękna jako podstawowej kategorii estetyki, nadając mu coraz to nowe znaczenia (piękno *sensu largo* czy wręcz *sensu largissimo*). Typowym przykładem takiego ujęcia mogą być propozycje Richarda Shustermana⁸ czy Wolfganga Welscha⁹, sformułowane w ramach tzw. estetyki pragmatycznej, której istotnym elementem jest podkreślanie i eksponowanie zjawiska postępującej estetyzacji życia codziennego. Trudno w tym kontekście nie zadać następującego pytania: czy szeroko pojęte prawo, będące bez wątpienia wszechobecne w naszej codzienności, także podlega temu procesowi, a jeśli tak, to dlaczego i w jaki sposób?

Po trzecie, dorobek tej nowej estetyki, a ściślej rzecz biorąc – nowej teorii estetyki, wykorzystuje się współcześnie coraz częściej także w obszarze szeroko pojętego prawoznawstwa. W „Biuletynie Polskiego Towarzystwa Estetycznego” można dla przykładu odnaleźć informację o obronionej na Uniwersytecie Warszawskim pracy magisterskiej *Miejsce tego co estetyczne w obszarze prawa*. Jej autor, Paweł Marcisz, tak pisze o swoich założeniach metodologicznych:

Zasadniczym celem pracy jest analiza estetycznych aspektów prawa, czy też szerzej – przejawów estetyczności w prawie [...]. Estetyka prawa jest dyskursem młodym, dopiero się rodzącym [...]. Metodologią, którą obrał autor, jest estetyka pragmatyczna – starałem się zrealizować jej postulat, sformułowany najdobitniej przez Shustermana i Welscha, badania przejawów estetyczności w życiu poza sztuką¹⁰.

Świadomość tego „rozlewania się” estetyki poza tradycyjny obszar sztuki wydaje się dzisiaj powszechna i idzie nawet dalej niż tylko „estetyka poza

⁸ R. Shusterman, *Estetyka pragmatyczna. Żywe piękno i refleksja nad sztuką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, s. 87: „Jeżeli doświadczenie estetyczne konstytuuje wewnętrzne cele i wartości, to mamy dobry powód do tego, by definiować sztukę w jego kategoriach [...]. Definicja taka [...] nie mierza do wydzielenia i odzwierciedlenia całej sztuki tak, jak ją historycznie pojmowano, lecz raczej do wydobycia tego, co dla sztuki najważniejsze [...], jeżeli nawet oznacza to także uznanie istnienia sztuki poza tradycyjnie przypisanymi jej dziedzinami [...]. To, że doświadczenie estetyczne rozciąga się poza historycznie ustalone praktyki, powinno być czymś oczywistym. Pojawia się ono w zachwytach nad przyrodą [...]. Znaleźć je można także w rytuałach i sporcie, w paradach, fajerwerkach i przejawach kultury popularnej [...]. Jest ono obecne w niezliczonych barwnych zdarzeniach i poruszających momentach, wypełniających nasze miasta i wzbogacających nasze zwykłe życie”.

⁹ Bardzo charakterystyczny tytuł nosi jego podstawowa praca z tego zakresu – *Estetyka poza estetyką. O nową postać estetyki*, Universitas, Kraków 2005.

¹⁰ Biuletyn Polskiego Towarzystwa Estetycznego, jesień–zima 2008, nr 13 (1), s. 17.

estetyką” Welscha – w programie Drugiego Polskiego Kongresu Estetyki, który odbył się w 2010 roku pod hasłem „Konteksty sztuki – konteksty estetyki”, czytamy, że:

Coraz częściej mamy do czynienia z od-uzależnianiem się estetyki od sztuki; nie stanowi już dla niej bazy teoretycznej, co wcale nie oznacza, że nastąpił kres jednej bądź drugiej. Znacznie bardziej konstruktywne zdaje się szukanie kontekstów i relacji estetyki z naszą kulturową codziennością [...]. Dlatego może należałoby zacząć myśleć o estetyce nie jako „estetyce poza estetyką”, lecz estetyce poza sztuką lub sztuce poza estetyką [...]. W naukowym dyskursie na dobre zagościły już swego rodzaju dyscyplinarne hybrydy takie jak: **estetyka prawa** czy estetyka matematyki [podkreślenie moje – J.Z.]¹¹.

Trudno nie zgodzić się z tymi opiniami z pozycji teorii i filozofii estetyki, ale z punktu widzenia teorii i filozofii prawa wymagają one jednak pewnej korekty. Po pierwsze, dyskusja o estetyce prawa jest, być może, „dyskursem młodym” w nauce polskiej, natomiast w literaturze światowej, zwłaszcza anglosaskiej, ma już dosyć długą tradycję¹². Za swoiste motto tych badań można by uznać następującą opinię Petera Schlaga: „Law is an aesthetical enterprise” (Prawo to przedsięwzięcie estetyczne)¹³. Po drugie, w przypadku teorii i filozofii prawa trudno mówić o „dyscyplinarnej hybrydzie”, jest to raczej rozszerzenie pola dyskursu filozoficzno-prawnego poza klasyczny temat „prawo i etyka” i wejście równoległe w równie interesujący obszar „prawo i estetyka”. W tym sensie prawo w wymiarze aksjologicznym należy, być może, łączyć nie tylko z „bezpieczeństwem (porządkiem)”, „dobrem”, „prawdą”, „sprawiedliwością”, „słuszością” *etc.*, lecz także z najszerzej

¹¹ Dostępne na stronie <http://konferencja-naukowa.pl/index.php/archiwum/54-konferencje-miasta-warszawa-konteksty-sztuki-konteksty-estetyki-ii-polski-kongres-estetyki.html> (moje ostatnie wejście na stronę w sieci 28 października 2016 roku).

¹² Liczba opracowań naukowych na ten temat jest dosyć obszerna i trudno je tutaj wyczerpująco przytoczyć – wskaźmy więc tylko na kilkanaście najważniejszych: P. H. Karlen, *Legal Aesthetics*, *British Journal of Aesthetics*, 1979, Vol. 19, No 3, s. 195–212; J. J. Costonis, *Law and Aesthetics: A Critique and a Reformulation of the Dilemmas*, *Michigan Law Review*, 1982, Vol. 80, s. 355–461; D. Saunders, *Approaches to the Historical Relations of the Legal and the Aesthetic*, *New Literary History*, 1992, Vol. 23, No 3, s. 505–521; P. Schlag, *The Aesthetics of American Law*, *Harvard Law Review*, 2002, Vol. 115, s. 1049–118; B. E. Butler, *Aesthetics and American Law*, *Legal Studies Forum*, 2003, Vol. 27, s. 203–220; *Law and Aesthetics*, red. R. Kewelson, Peter Lang Verlag, New York–Bern–Frankfurt a.M.–Paris 1992; C. Douzinas, R. Warrington, *Justice Miscarried: Ethics and Aesthetics in Law Postmodern Theory*, Edinburgh University Press, Edinburgh 1994; D. Manderson, *Songs without Music. Aesthetic Dimensions of Law and Justice*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2000; A. Gearey, *Law and Aesthetics*, Hart Publishing, Oxford–Portland (Oregon) 2001; *Law and Art. Justice, Ethics, and Aesthetics*, red. O. Ben-Dor, Routledge, New York 2011.

¹³ *Op.cit.*, s. 1049.

pojętym „pięknem”. Jeśli na tradycyjne pojęcia estetyki (sztuka, piękno, forma, twórczość, odtwórczość, przeżycie estetyczne¹⁴) nałożymy instrumentarium wspomnianej wyżej nowoczesnej estetyki pragmatycznej, to może się okazać, że prawo jako element codzienności może być przedmiotem oceny z punktu widzenia każdego z nich.

Problem związków prawa i estetyki jest na tyle szeroki i złożony, że jego szczegółowa analiza znacznie przekraczałaby ramy tego artykułu. Dlatego też w swojej analizie wyróżniam kilka aspektów tego zagadnienia i tylko jeden z nich uznaję za estetykę prawa *par excellence*. Całą rzecz można bowiem sprowadzić w gruncie rzeczy do trzech haseł: prawo a estetyka (ingerencja prawa w estetykę), prawo jako estetyka (prawo jako nośnik wartości estetycznych) oraz prawo w estetyce (prawo jako przedmiot estetyki). Ta klasyfikacja wymaga jednak przyjęcia pewnego założenia metodologicznego. W filozofii prawa już dość dawno temu ukształtował się pewien paradygmat badawczy, polegający na konieczności odróżniania od siebie zewnętrznej (przeciętny obywatel jako obserwator) i wewnętrznej (zawodowy prawnik jako uczestnik) perspektywy oglądu prawa¹⁵. Ten model analizy, polegający na spojrzeniu od strony oceniającego podmiotu i stosowany głównie w obszarze badań nad związkami prawa z etyką, próbuje się wprawdzie przenosić także na problem estetyki prawa¹⁶, ale nie wydaje się to specjalnie owocne. Mogłoby to bowiem sugerować istnienie jakiejś odrębnej estetycznej oceny prawa, jeśli taka jest w ogóle możliwa, po stronie obywateli jako adresatów norm prawnych i po stronie zawodowych prawników, odpowiedzialnych za ich tworzenie, stosowanie i interpretację. Dlatego też dla potrzeb tego eseju przyjmuję również podział perspektyw na zewnętrzną i wewnętrzną, ale nie w oparciu o kryterium podmiotowe, lecz raczej od strony przedmiotu, tj. od strony samego prawa. Interesuje mnie bowiem głównie to, jakie są związki prawa z estetyką oraz czy prawo jest nośnikiem wartości estetycznych i jakie są to wartości, a dopiero w drugiej kolejności to, jakie przeżycia estetyczne wywołują te wartości wśród obserwatorów i uczestników obrotu prawnego. Z punktu widzenia estetyki prawa ten drugi problem ma bowiem charakter wtórny i subsydiarny w stosunku do pierwszego. Poza tym, o ile w sferze etyki może rzeczywiście dochodzić (i często faktycznie dochodzi) do rozbieżności ocen prawa po stronie obserwatorów i uczestników obrotu prawnego,

¹⁴ W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

¹⁵ Por. np. R. Alexy, *Begriff und Geltung des Rechts*, Verlag Karl Alber, Freiburg–München 1992.

¹⁶ Tak np. K. Zeidler, *Estetyka prawa – ujęcie zewnętrzne i wewnętrzne [w:] Integracja zewnętrzna i wewnętrzna nauk prawnych*, red. M. Król, A. Bartczak, M. Zalewska, cz. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 61–67.

o tyle w sferze estetyki taki dysonans byłby w gruncie rzeczy trudno zrozumiały i mało prawdopodobny, co oczywiście nie oznacza, że należy go całkowicie wykluczyć.

Z perspektywy zewnętrznej związku pomiędzy prawem i estetyką są tak oczywiste, że w zasadzie nie wymagają jakiegos szczególnego dowodzenia. W tym sensie prawo jest jednak nie tyle elementem estetyzacji życia codziennego, co raczej instrumentem pozytywnej lub negatywnej ingerencji w ten proces. Liczne przykłady można odnaleźć zarówno w historii prawa, jak i w prawie aktualnie obowiązującym. Najczęściej chodziło/chodzi o normy szeroko pojętego prawa administracyjnego, ale pewne ślady takiej ingerencji można też odnaleźć w obrębie prawa karnego (np. penalizacja obscenicności dzieł sztuki lub ludzkich zachowań poza obszarem sztuki) czy prawa cywilnego (np. elementy estetyczne w sferze ochrony dóbr osobistych i prawa ochrony własności intelektualnej, w tym także prawa autorskiego). Wystarczy przejrzeć dowolną bazę systemu informacji prawniczej, by zorientować się, że słowo „estetyka” pojawia się w różnych kontekstach w ponad dwustu aktach prawnych i ponad tysiącu orzeczeń. Prawo może więc na różne sposoby wpływać na szeroko pojętą estetykę, zarówno w klasycznym, jak i w nowoczesnym sensie. I tak w szczególności:

Po pierwsze, normy prawne mogą wyznaczać i promować określone standardy estetyczne, zwłaszcza jeśli chodzi o sferę publiczną. Prawo samo w sobie nie jest tutaj nośnikiem wartości estetycznych i ich opis oraz kryteria oceny czerpie ze źródeł zewnętrznych, zwłaszcza z dorobku estetyki jako nauki. W tym sensie nie chodzi więc tutaj o estetykę prawa, lecz raczej, by użyć pewnego niezręcznego neologizmu, o estetyzacyjną funkcję prawa. Przykłady tego typu związku prawa z estetyką można odnaleźć np. w prawie zagospodarowania przestrzennego, architektury i urbanistyki, prawie budowlanym, prawie ochrony środowiska, prawie autorskim i wynalazczym, prawie regulującym dostęp do określonych zawodów, prawie reklamy i mediów *etc.*

Po drugie, normy prawne mogą służyć ochronie i konserwacji wartości estetycznych już istniejących w przestrzeni publicznej. W tym przypadku mamy najczęściej do czynienia z estetyką w obrębie sztuki, a więc w pewnym sensie z estetyką w tradycyjnym rozumieniu. Chodzi bowiem zwłaszcza o takie rozwiązania normatywne, które dotyczą np. dziedzictwa kulturowego, ochrony zabytków architektonicznych, ochrony dzieł sztuki *etc.* Nie można jednak wykluczyć, że prawo może być instrumentem także szerzej pojętej estetyki w rozumieniu estetyki pragmatycznej i służyć np. konserwacji wartości estetycznych środowiska naturalnego czy innych sfer wykraczających poza tradycyjnie pojętą sztukę.

Po trzecie, nie możemy też pomijać pewnej opresyjnej funkcji prawa. Prawo jako instrument polityki czasami służyło/służy do walki z określonymi

wartościami estetycznymi, niezgodnymi z ideologią promowaną przez rządzącą w państwie partię polityczną. Wprawdzie postępująca liberalizacja i egalitaryzacja życia społecznego, masowy charakter współczesnych społeczeństw, reguły demokracji i ochrona praw człowieka zmniejszają coraz bardziej opresyjną funkcję prawa, ale czasami okazuje się to zbyt wyidealizowanym założeniem. Poza tym, świat nie składa się wyłącznie ze społeczeństw liberalnych rządzonych regułami demokracji i przestrzegających praw człowieka, zwłaszcza prawa do wolności ekspresji. Tak czy inaczej jednak, ta opresyjna funkcja rodzi pewną ambiwalencję prawa – wprawdzie jest ono bardzo często niezbędnym strażnikiem wysokich standardów estetycznych, ale może też stać się hamulcem rozwoju i postępu czy wręcz źródłem antyestetyki.

W świetle estetyki prawa, widzianej w kontekście narodzin estetyki pragmatycznej i postępującej estetyzacji życia codziennego, znacznie istotniejsza wydaje się jednak perspektywa wewnętrzna. W tym przypadku nie chodzi bowiem o prawo jako instrument wyznaczania, promowania i konserwacji standardów estetycznych w przestrzeni publicznej, lecz raczej o potraktowanie samego prawa jako nośnika wartości estetycznych i w konsekwencji jako źródła odpowiadających im przeżyć i ocen. W tym miejscu nasuwa się jednak konieczność poczynienia pewnej istotnej uwagi o charakterze porządkującym. O ile bowiem w opisaney wyżej perspektywie zewnętrznej związek pomiędzy różnymi formami ingerencji prawa w estetykę i procesem estetyzacji życia codziennego wydaje się do pewnego stopnia immanentny i bezpośredni, o tyle w przypadku estetyki prawa widzianej w perspektywie wewnętrznej ten związek, o ile w ogóle istnieje, jest znacznie luźniejszy. Po pierwsze dlatego, że problem estetyki prawa jako rozszerzenia pola refleksji filozoficzno-prawnej poza etykę prawa ma znacznie dłuższą historię i w gruncie rzeczy sięga swoimi korzeniami starożytności (zwłaszcza jurysprudenccji rzymskiej). Po wtóre, ponieważ estetyka prawa nie musi się konieczniew łączyć z estetyzacją życia codziennego jako reakcją na rezygnację z estetyki po stronie tzw. wysokiej sztuki, może mieć i najczęściej ma charakter autonomiczny i całkowicie niezależny od tego procesu. Spróbujmy jednak prześledzić związki prawa z estetyką w perspektywie wewnętrznej, wykorzystując tradycyjne pojęcia, omówione przez cytowanego już wyżej Władysława Tatarkiewicza, i odwołując się jednocześnie po części do założeń estetyki pragmatycznej.

Po pierwsze, powstaje pytanie, czy prawo jako artefakt może być uznane za sztukę? To, oczywiście, zależy od przyjętej definicji sztuki, ale z drugiej strony nie ma to specjalnego znaczenia, skoro estetyka pragmatyczna nie tylko rozszerza pojęcie sztuki, lecz proponuje wręcz wyjście z estetyką poza jej tradycyjny obszar. W takim ujęciu prawo nie musi być sztuką, by być

nośnikiem wartości estetycznych i odpowiadających im przeżyć i ocen. Zwolennicy estetyki prawa w prawoznawstwie mogą jednak bronić stanowiska uznającego prawo za sztukę (*ars*), odwołując się do jurysprudencji rzymskiej i klasycznej sentencji Ulpiana: *nam, ut eleganter Celsus definit, ius est ars boni et aequi* (bowiem, jak to elegancko definiuje Celsus, prawo jest sztuką dobrą i słuszną). W literaturze ta paremia uchodzi za najbardziej lapidarną, ale też i najpiękniejszą w dziejach definicję prawa¹⁷.

Pod drugie, jeśli podstawową kategorią estetyczną jest piękno, to rodzi się kolejne pytanie: czy możemy o prawie, np. o konkretnym akcie ustawodawczym, powiedzieć, że jest piękne? Ponownie zależy to od definicji, ale tutaj również może nam przyjść z pomocą estetyka pragmatyczna, która, jak już wspomniałem, dokonała dosyć istotnych przewartościowań paradygmatu tej wartości estetycznej. Prawnicy będący zwolennikami estetyki prawa są skłonni uznawać, że w pewnych sytuacjach zogniskowanie się w jednym dziele ustawodawczym różnych pozytywnych cech graniczących z artyzmem (harmonii, idealnej struktury, elegancji języka, doskonałej formy *etc.*) powoduje zachwyty podobny do tego, jaki staje się naszym udziałem przy kontemplowaniu obrazu, rzeźby, budowli czy utworu muzycznego¹⁸. Klasycznym przykładem może być Kodeks Napoleona z 1804 roku – we francuskiej jurysprudencji od dawna uznaje się go za dzieło sztuki, które jest nośnikiem wartości *par excellence* estetycznych i wywołuje głębokie przeżycia estetyczne. Pojawiły się już nawet naukowe opracowania, które dokonują oceny Kodeksu Napoleona wyłącznie z tej właśnie perspektywy¹⁹.

Po trzecie, za istotny element rozwoju estetyki prawa widzianej w perspektywie wewnętrznej można uznać narodziny nowego kierunku filozoficzno-prawnego, określanego mianem literackiej szkoły prawa (*law and literature*). Jednym z jego założeń jest potraktowanie języka prawnego i prawniczego jak rodzaj języka literackiego, a samo prawo i wypowiedzi prawników jak formę pewnej literackiej narracji (*law as literature*). Możemy więc dokonywać estetycznych ocen tego języka z takich samych pozycji i przy użyciu takich samych metod, jakie są udziałem np. krytyków literackich. Pojawiło się też nowe zjawisko – oto normy prawne coraz częściej wyrażane są nie tylko w tradycyjnej formie językowej, lecz także przy użyciu znaków i symboli. Ten nowy fenomen, zwany prawem piktorialnym (*pictorial*

¹⁷ Szerzej na ten temat: *Lacińska terminologia prawnicza*, red. J. Zajadło, s. 46.

¹⁸ Francuska autorka Anne Teissier-Ensminger nie waha się użyć już w tytule swojej pracy zwrotu „piękno prawa” – *La Beauté du Droit*, Descartes & Cie, Paris 1999.

¹⁹ A. Teissier-Ensminger, *La fortune esthétique du Code civil des Français*, Éditions La Mémoire du Droit, Paris 2004; omówienie w literaturze polskiej A. Śliwicka, *Kodeks Napoleona jako przedmiot estetyki prawa* [w:] *Prawo a kultura – kultura a prawo*, Towarzystwo Słuchaczy Prawa UJ, Kraków 2011, s. 259–275.

law)²⁰, stwarza nowe możliwości dokonywania ocen estetycznych prawa z pozycji wypracowanych w teorii estetyki w odniesieniu do sztuk plastycznych.

Powyższe uwagi można też odnieść, a więc po czwarte, po piąte i po szóste, do pozostałych wyróżnionych przez Władysława Tatarkiewicza pojęć estetycznych. Nie ulega bowiem wątpliwości, że przedmiotem zainteresowania estetyki prawa powinno być tworzenie prawa jako twórczość i stosowanie oraz wykładnia prawa jako twórczość i odtwórczość, a także odbiór szeroko pojętego prawa jako źródło przeżyć estetycznych. Puszczając nieco wodze fantazji, można sobie wyobrazić rozważania nad ustawodawcą potraktowanym jako kolegialny (instytucjonalny) artysta, tworzący dzieło, i nad sędziami, którzy, w zależności od przyjętej postawy filozoficzno-prawnej, stają się w procesie stosowania i wykładni prawa albo wiernymi i mało twórczymi kopistami, albo marnymi fałszerzami niszczącymi oryginał, albo wreszcie samoistnymi artystami nadbudowującymi nad oryginałem swoje własne dzieło²¹. Pod tym względem fenomen prawa jest paradoksalnie najbliższy dziełu muzycznemu²² – *lex* do pewnego stopnia ma charakter „wirtualny” do momentu, kiedy ktoś nie zacznie na niej „grać”, zmierzając do osiągnięcia *ius*. Potwierdza to jednak tylko z jednej strony znaną tezę Ronalda Dworkina, iż prawo jest przede wszystkim faktem interpretacyjnym, z drugiej zaś trafność i aktualność łacińskiej sentencji: *Applicatio est vita regulae* (Stosowanie [prawa] jest życiem normy prawnej)²³.

Poza ten dychotomiczny podział na perspektywę zewnętrzną i wewnętrzną nieco wykracza trzeci aspekt problemu związków prawa z estetyką – chodzi o sytuację, w której szeroko pojęte prawo (tj. zarówno system obowiązujących norm, jak i proces ich stosowania, interpretacji i przestrzegania – np. procesy sądowe, etos zawodu prawnika i faktyczne zachowania prawników, opór jednostki przeciwko obowiązującemu prawu, moralne granice obowiązywania prawa, dylematy sędziowskiego sumienia *etc.*)²⁴ samo

²⁰ V. Boehme-Neßler, *Pictorial Law. Modern Law and the Power of Pictures*, Springer, Heidelberg–Dordrecht–London–New York 2001.

²¹ Na temat podobnej, *mutatis mutandis*, typologii sędziów por. T. Berndt, *Richterbilder. Dimensionen der Selbsttypisierungen*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2010, zwłaszcza s. 137–189.

²² Podobnie E. Łętowska, *Communicare et humanum, et necesse est – o komunikacyjnej misji muzyków i prawników*, Monitor Prawniczy, 2005, nr 1, s. 3–7.

²³ K. Burczak, A. Dębiński, M. Jońca, *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, 2. wyd., C. H. Beck, Warszawa 2013, s. 17.

²⁴ Na konieczność takiego szerokiego pojmowania prawa jako przedmiotu estetyki prawa zwracał już w 1947 roku uwagę niemiecki prawnik prawa państwowego i międzynarodowego Heinrich Triepel, *Vom Stil des Rechts. Beiträge zu einer Ästhetik des Rechts (1947)*, Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin 2007 (reprint). Zwraca uwagę fakt, że autor już w tytule odnosi się do pojęcia stylu (niem. *Stil*), a więc do kategorii charakterystycznej dla estetyki w ogóle.

staje się głównym lub incydentalnym przedmiotem dzieła sztuki. W historii literatury, rzeźby, malarstwa, architektury, filmu czy teatru można odnaleźć niezliczone przykłady dzieł, w których źródłem artystycznej inspiracji była szeroko pojęta problematyka prawna i prawnicza. We wspomnianym wyżej współczesnym kierunku filozoficzno-prawnym tzw. literackiej szkoły prawa (*law and literature*) występuje bowiem nie tylko nurt uznający prawo za rodzaj literatury (*law as literature*), lecz także nurt traktujący o prawie w literaturze (*law in literature*). Trzeba jednak pamiętać, że odwołanie się w tym kontekście do literatury jest jedynie pewnym skrótem myślowym – w rzeczywistości chodzi bowiem o szeroko pojętą sztukę, ponieważ prawo może być źródłem inspiracji nie tylko dzieła literackiego, lecz także np. malarskiego, rzeźbiarskiego, muzycznego *etc.* Mamy więc do czynienia z sytuacją, w której związek prawa z estetyką nie może być rozpatrywany z opisanych wyżej perspektyw zewnętrznej i wewnętrznej – dla potrzeb tego opracowania nazwijmy ją perspektywą pośrednią. Ocenie estetycznej podlegać bowiem będzie w takiej sytuacji nie tyle szeroko pojęte prawo, lecz raczej samo dzieło artysty. Nie możemy jednak wykluczyć, że w pewnych szczególnych okolicznościach pokusimy się o ocenę estetyczną nie tylko tego, jak twórca skonstruował swoje dzieło pod względem formy i treści, lecz także tego, co stanowi przedmiot jego artystycznej wizji. Ta ostatnia jest bardzo często źródłem przeżyć nie tylko etycznych, lecz także estetycznych – może pogłębiać naszą nadmiernie optymistyczną wiarę w piękny obraz prawa jako „sztuki dobra i słuszności” (*ius est ars boni et aequi*), ale może też być źródłem przesadnego pesymizmu i budzić naszą niechęć lub wręcz odrazę do brzydoty pełnego sprzeczności i sofizmatów świata formalnych paragrafów, zamkniętego w bezdusznej formule „twarde prawo, ale prawo” (*dura lex, sed lex*). W historii sztuki nietrudno odnaleźć takie obrazy estetyki i antyestetyki prawa – z jednej strony przepiękne posągi wyniosłej, ale budzącej nasze zaufanie i szacunek Temidy z symbolami surowości (miecz), bezstronności (przepaska na oczach) i sprawiedliwości (waga), z drugiej zaś karykaturalny w swojej brzydocie obraz sali sądowej i prawników w grafikach Honoré Daumiera czy okrutna wizja prawoznawstwa na zachowanym tylko w formie czarno-białych fotografii i reprodukcji słynnym obrazie *Jurisprudenz* Gustava Klimta.

Jeśli *lex* więc powinna być *pulchra*, to parafrazując utarte powiedzenie *dura lex, sed lex*, można to ująć w następującą formułę – *quamquam lex, sed pulchra* (choć prawo, ale [jakiś] piękne). O ile jednak ontologiczna, epistemologiczna, logiczna, a w szczególności etyczna problematyka prawa mają już swoją bardzo bogatą literaturę, o tyle estetyka prawa ciągle, przynajmniej jeśli chodzi o polskie prawoznawstwo, czeka na swoje bardziej pogłębione opracowanie. Można więc pójść jeszcze dalej w tych parafrazach i podjąć

próbę, śladem E. Scarry²⁵, wyprowadzenia estetyki prawa z jego etyki. Jeśli bowiem immanentną cechą prawa jest sprawiedliwość/słuszność (etyka prawa), to siłą rzeczy może ono być także piękne i w tym sensie być źródłem pozytywnych przeżyć estetycznych (estetyka prawa). Przybrałoby to postać formuły *lex iusta, ergo pulchra* (prawo sprawiedliwe/słuszne, a więc piękne), ale nie rozwiewa naszymi podniesionymi wyżej wątpliwościami związanych z przedmiotem i statusem metodologicznym estetyki prawa²⁶. Tym bardziej że E. Scarry formułuje, odwołując się do koncepcji Rawlsa i jego sprawiedliwości jako bezstronności (*justice as fairness*), dosyć ograniczony przykład związków prawa z estetyką. Zdaniem tej autorki przejawem ścisłej relacji pomiędzy etycznym dobrem i estetycznym pięknem w prawie byłaby bowiem przede wszystkim symetria w relacji pomiędzy podmiotami, wyznaczona zasadą bezstronności oraz wywołująca pozytywne odczucia etyczne i estetyczne²⁷. Gdyby jednak pójść tym tropem wyznaczonym przez E. Scarry, to mogłoby nas to doprowadzić do znalezienia w prawie nie tylko symetrii, lecz także innych wartości estetycznych – harmonii, odpowiedniości, proporcji, spójności, uporządkowania, wzniosłości *etc.*

Estetycznych ocen szeroko pojętego prawa można dokonywać zarówno w skali makro, jak i w skali mikro. Najlepszym przykładem tej pierwszej perspektywy jest estetyczna ocena systemu prawa jako całości. Z kolei w perspektywie mikro nasze pozytywne lub negatywne wrażenia i odczucia estetyczne mogą wywoływać jednostkowe fenomeny dotyczące np. procesu legislacyjnego, stosowania prawa, wykładni, zdarzeń prawnych, języka prawnego i prawniczego, kultury prawnej, zachowań zawodowych prawników *etc.* Otaczająca nas rzeczywistość dostarcza nam niestety wielu negatywnych odczuć estetycznych związanych z tak pojętą skalą mikro, a przykładów jest tak ogromna liczba, że należałoby mówić raczej o antyestetyce niż estetyce prawa. Tej antyestetyki dostarczają nam wprawdzie przede wszystkim politycy, ale nie są od niej wolni również prawnicy, w tym

²⁵ E. Scarry, *On Beauty and Being Just*, Princeton University Press, Princeton–Oxford 1999 (opracowanie jest książkową wersją wykładu pod tym samym tytułem, zaprezentowanego przez autorkę w dniach 25–26 marca 1998 roku na Yale University w ramach *The Tanner Lectures on Human Values*).

²⁶ „Elaine Scarry claims that law can be beautiful. Her claim seems somewhat startling because law – or at least the study of law – is, for some, the end of beauty. What can law and beauty do with one another? In what way(s) can law be beautiful? And even if it can, is beautiful law especially significant or interesting? Is beautiful law better?“, J. W. Torke, *The Aesthetics of Law*, *The American Journal of Jurisprudence*, 2003, Vol. 48, s. 325.

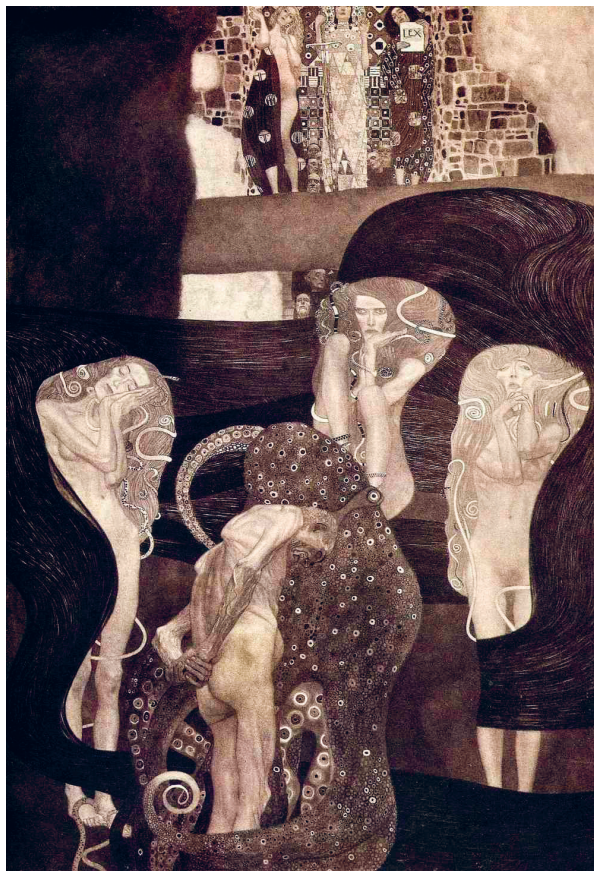
²⁷ E. Scarry, *op. cit.*, s. 151: „It is clear that an *ethical fairness* which requires “a symmetry of everyone’s relation” will be greatly assisted by an *aesthetic fairness* that creates in all participants a state of delight in their own lateralness [kursywa w oryginale – J.Z.]” – cytując według wydania elektronicznego – Princeton University Press, Princeton 2001.

także przedstawiciele nauki prawa. By już na starcie nie obciążać negatywnymi skojarzeniami tej rozpoczynającej się dopiero w polskim prawoznawstwie refleksji nad związkami prawa z piątą częścią filozofii, ograniczmy się na początek do skali makro. Jednakże ze świadomością, że również skala mikro powinna być kiedyś przedmiotem pogłębionych i zakrojonych na szeroką skalę badań.

Nie ulega wątpliwości, że systemowość jest pewną obserwowalną cechą prawa. Powstaje jednak pytanie, czy jest to cecha konieczna? Innymi słowy – jeśli, zgodnie ze słownikową definicją, „system” oznacza „układ powiązanych ze sobą elementów, mający określoną budowę i stanowiący uporządkowaną całość”²⁸, to czy prawo jako zbiór norm stanowi *ex definitione* taki właśnie „układ”? Odpowiedź na to pytanie zależy w dużej mierze od poziomu oglądu prawa i przyjętych założeń filozoficzno-prawnych. Z pewnego poziomu, nazwanego dla potrzeb tego opracowania poziomem idealizacyjnym, prawo rzeczywiście jawi się nam jako taki właśnie „układ”, a systemowość stanowi jego immanentną i konieczną cechę – na takim stanowisku stoją właściwie wszyscy przedstawiciele różnych odmian pozytywizmu prawniczego i, paradoksalnie, także większości doktryn prawa natury. Z innego poziomu, nazwanego dla potrzeb tego opracowania poziomem realnym, rzecz ma się zupełnie inaczej – systemowość nie jest ani immanentną, ani tym bardziej konieczną cechą prawa, a w skrajnej postaci być może w ogóle prawo nie tworzy żadnego złożonego i uporządkowanego „układu” – takie podejście wydają się reprezentować przedstawiciele różnych odmian realizmu prawniczego. Właściwie jedynym śladem systemowości prawa na poziomie realnym jest to, że w procesie stosowania prawa wykorzystuje się także dyrektywy wykładni systemowej i właściwie nic ponadto. Z tego poziomu nie widać ani systemu prawa jako całości, ani tym bardziej systemowości jako koniecznej cechy prawa.

Jeśli przeniesie te rozważania na grunt estetyki prawa, to oba te podejścia, chociaż w różnych proporcjach, można odnaleźć na wspomnianym wyżej obrazie *Jurisprudenz* Gustava Klimta. Warto przypomnieć, że to dzieło, namalowane w latach 1901–1907, było elementem większej całości i miało stanowić ozdobę auli uniwersyteckiej w Wiedniu. Kompozycja składać się miała z pięciu obrazów symbolizujących cztery fakultety (prawo, medycynę, filozofię i teologię) oraz ideę uniwersytetu jako całości. Klimt podjął się namalowania *Jurisprudenz*, *Medizin* oraz *Philosophie*, pozostałe dwa obrazy, *Theologie* i środek kompozycji, miały być dziełem Franza Matscha. Szczegółowy opis historii powstania poszczególnych elementów kompozycji

²⁸ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PAN, Warszawa 2008, t. P-Ś, s. 1479.

Gustav Klimt, *Jurisprudenz*

i ich dalsze losy znacznie przekraczałyby ramy tego opracowania²⁹. Tym bardziej, że interesuje mnie bardziej paradygmatyczny niż historyczny wymiar wizji prawnoznawstwa w obrazie Klimta. Pewne szczegóły historyczne

²⁹ Szeroko na ten temat, zwłaszcza jeśli chodzi o konteksty biograficzne, intelektualne, obyczajowe, polityczne, społeczne *etc.* zob. C. E. Schorske, *Fin-de-Siècle Vienna. Politics and Culture*, Vintage Books, New York 1981, s. 623–708 (cytuję według wydania elektronicznego); por. także G. Fliedl, *Gustav Klimt 1862–1918. The World in the Female Form*, Taschen, Köln–London–Madrid–New York–Paris–Tokyo 1998, s. 77–88, z literatury polskojęzycznej: E. di Stefano, *Gustav Klimt. Uwodzicielskie złoto*, tłum. T. Łozińska, Arkady, Warszawa 2009, s. 42, 46.

mają jednak znaczenie dla zrozumienia tego paradygmatu. Pierwotnie, jak wynika z zachowanych szkiców, sporządzonych ok. 1897–1898 roku, Klimt chciał przedstawić nieco inną wizję prawoznawstwa – pojawia się tam postać kobiety z mieczem w dłoni: jasna, promienista, wzniosła, majestatyczna, optymistyczna. Była to więc stylizacja charakterystyczna do pewnego stopnia dla tradycyjnego obrazu Temidy i zupełnie inna niż ta, którą przyjął Klimt w mrocznej, tragicznej, pesymistycznej i fragmentami wręcz okrutnej symbolice dwóch pozostałych fakultetów – medycyny i filozofii³⁰. Pod wpływem kontrowersji, jakie wywołały pierwsze wersje *Philosophie* (1900) i *Medizin* (1901), zarówno we władzach Uniwersytetu, jak i w opinii publicznej, artysta całkowicie zmienił jednak swoją koncepcję *Jurisprudenz*. W rezultacie powstał tak przedziwny i wstrząsający obraz prawa i prawoznawstwa, że po dziś dzień inspiruje on teoretyków i filozofów prawa³¹, i może być przedmiotem bardzo różnych interpretacji³². Ostateczne odczytanie wszystkich trzech obrazów Klimta jest o tyle utrudnione, że uległy one zniszczeniu – w 1945 roku zostały spalone w zamku Immendorf przez wycofujące się oddziały SS. Dla potrzeb tego punktu rozważań, którego głównym przedmiotem jest przecież problem systemowości w kontekście estetyki prawa, proponuję następującą interpretację zachowanej czarno-białej fotografii *Jurisprudenz*.

W pierwotnym zamyśle Klimt patrzył na prawo ze wspomnianego wyżej poziomu idealizacyjnego, w ostatecznej wersji prawie całość obrazu zostaje sprowadzona do poziomu realnego. Trudno się więc dziwić, że taka wizja przypadła do gustu przedstawicielom rodzącego się wówczas realizmu prawniczego – zarówno w Europie (Eugen Ehrlich), jak i w Ameryce

³⁰ „Klimt clearly idealized Justice in this version, treating her with the lucent, energetic brush strokes of a Whistler woman-in-white. The spatial ambience also differs from that of “Philosophy” and “Medicine”; instead of the heavy, viscous atmosphere of the latter, “Jurisprudence” has a bright and airy one”, C. E. Schorske, *op.cit.*, s. 674 (cytuję według wydania elektronicznego).

³¹ Zob. np. W. Schild, *Gedanken zu Klimts “Jurisprudenz”* [w:] *Jenseits des Funktionalismus. Arthur Kaufmann zum 65. Geburtstag*, red. L. Philipps, H. Scholler, Decker&Müller, Heidelberg 1989, s. 127–142; P. Minkinen, *Thinking without Desire. A First Philosophy of Law*, Hart Publishing, Oxford–Portland (Oregon) 1999, s. 183–187; W. Gephart, *Recht als Kultur. Zur kultursoziologischen Analyse des Rechts*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 2006, s. 271–277; S. Douglas-Scott, *Law after Modernity*, Hart Publishing, Oxford–Portland (Oregon) 2013, s. 1–4; D. Manderson, *Klimt’s Jurisprudence – Sovereign Violence and the Rule of Law*, *Oxford Journal of Legal Studies*, 2015, Vol. 35, No 3, s. 515–542.

³² A. Likhovski, *Venus in Czernowitz: Sacher-Masoch, Ehrlich and the Fin-de-siècle Crisis of Legal Reason* [w:] *Living Law. Reconsidering Eugen Ehrlich*, red. M. Hertogh, Hart Publishing, Oxford–Portland (Oregon) 1999, s. 69: “Like any great work of art, *Jurisprudence* has a variety of meanings and one can analyse it in a number of ways”.

(Roscoe Pound)³³. Poziom idealizacyjny schodzi tutaj na dalszy plan, co nie oznacza, że nie ma go w ogóle. W górnej części obrazu pojawiają się wprawdzie trzy piękne postacie kobiece, symbolizujące prawdę (*veritas*), sprawiedliwość (*iustitia*) i prawo (*lex*), ale zdają się one nie mieć żadnego wpływu na to, co dzieje się na poziomie realnym. Tam króluje nie piękno systemowości prawa, lecz raczej brzydota jego opresyjności i przypadkowości. Nad nieszczęsnym grzesznikiem, oplecionym mackami ośmiornicy, unoszą się obojętne i wręcz znudzone boginie zemsty i nieuchronnego losu – Erynie. Pomiędzy tym wyeksponowanym na pierwszy plan poziomem realnym i odsuniętym głęboko na dalszy plan poziomem idealizacyjnym widać w różnych miejscach głowy starców – to prawdopodobnie sędziowie, zawsze zawieszeni pomiędzy ideałem prawa jako uporządkowanym systemem a chaotyczną realnością prawa jako rozstrzygnięciem o losach konkretnego człowieka³⁴. Być może to właśnie przede wszystkim oni, wbrew pesymistycznemu wydzwiękowi obrazu Klimta, powinni czuwać nad przenoszeniem ucieleśnionych w prawie wartości z poziomu idealnego na poziom realny. Od skuteczności ich działań zależy w dużej mierze społeczny ogład prawa, w tym także ogład estetyczny.

Wśród historyków prawa panuje dosyć zgodne przekonanie, że *Jurisprudentz* była formą ataku na tradycyjny pozytywistyczny obraz prawa³⁵, natomiast historycy kultury idą jeszcze dalej i uznają w ogóle twórczość Klimta z tego okresu za kryzys liberalnej i racjonalnej wizji świata³⁶. W swoich rozważaniach pomijam jednak ten historyczny aspekt szczególnego klimatu intelektualnego, panującego w Wiedniu na przełomie XIX i XX wieku,

³³ A. Likhovski, *Czernowitz, Lincoln, Jerusalem, and the Comparative History of American Jurisprudence*, Theoretical Inquiries in Law, 2003, Vol. 4, s. 621–657

³⁴ Podobną interpretację obrazu Klimta zdaje się prezentować S. Douglas-Scott, *op. cit.*, s. 4: “I have chosen the *Jurisprudentia* because this work, painted just over 100 years ago, expresses the anxieties and insecurities of the late modern era, and it places law firmly at the centre of these anxieties, while at the same time universalising these themes through classical allusion. It might be seen as an attack on the very rule of law itself. Indeed, one interpretation of the *Jurisprudentia* reads it as explicitly demonstrating the gap between two different conceptions of law: namely a formal, rationalist, systematic conception of law, more prevalent in the modern era, offering certainty and clarity (these elements to be found in the upper part of the painting, with the three allegorical figures of Justice, Truth and Law); and a contrasting vision of law as it really is—irrational, chaotic and uncertain (these elements to be found in the lower part of the work)”.

³⁵ W. Sellert, *Recht und Gerechtigkeit in der Kunst*, Wallstein Verlag, Göttingen 1993, s. 9 i n.

³⁶ C. E. Schorske (*op. cit.*, s. 573 i n. – cytuję według wydania elektronicznego) tak tytułował rozdział poświęcony malarstwu Klimta: *Gustav Klimt: Painting and the Crisis of the Liberal Ego*.

a zwłaszcza wpływ psychologii Zygmunta Freuda na umysłowość Gustava Klimta i erotyczny wydźwięk jego malarstwa. Nie ulega jednak wątpliwości, że dzieło Klimta stanowi świetny punkt wyjścia do poszukiwania związków prawa z piątą częścią filozofii. Ta refleksja nie powinna się jednak ograniczać do skali makro, ponieważ królujące tam, pozornie czy faktycznie, piękno może nam zaciemnić rzeczywisty obraz prawa. Jeszcze istotniejszy wydaje się w związku z tym poziom mikro, gdzie pożądane piękno jest coraz częściej wypierane przez zwykłą brzydotę.

Stanisław PENCZEK

Polimery – od biopolimerów do grafenu¹

Tak się złożyło, że zostałem zaproszony do wygłoszenia wykładu w dniu szczególnym – zmiany Zarządu naszej Akademii. Mogłem zatem podziękować Panu Prezesowi Andrzejowi Białasowi za wiele nie do zapomnienia lat świetnego kierowania Akademią. Pan Prezes na zawsze pozostanie – przy całym szacunku dla jego następcy, Pana Profesora Jana Ostrowskiego, i nowo wybranych władz Akademii – Prezesem Polskiej Akademii Umiejętności.

* * *

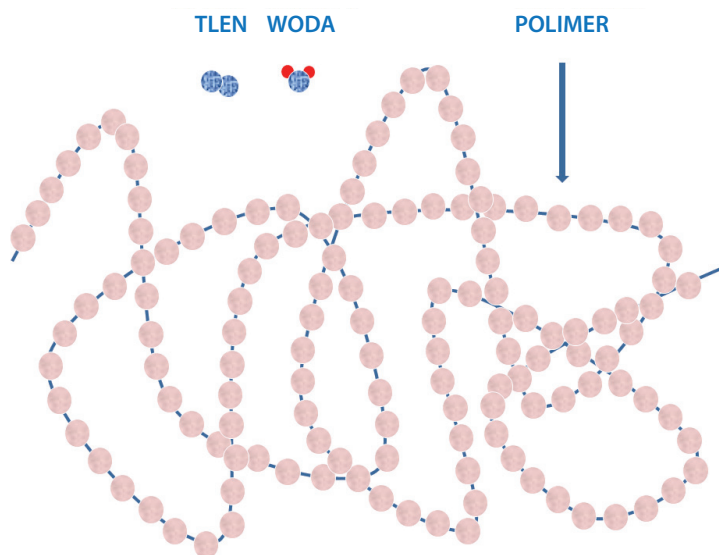
Polimery to grupa szczególnych związków chemicznych, w większości o bardzo długich łańcuchach i bardzo małym przekroju, ale są to również struktury przestrzenne.

Słowo polimer składa się z dwóch części, obydwie pochodzą z greki – *poly-merēs* oznacza wieloczęściowy, złożony z wielu części.

Cząsteczki, które nas otaczają, są na ogół bardzo małe: cząsteczka tlenu to dwa atomy tlenu, cząsteczka azotu to dwa atomy azotu, a cząsteczka wody to dwa atomy wodoru i jeden atom tlenu. Natomiast polimery, a szczególnie polimery biologiczne, składają się z milionów, a nawet miliardów atomów, połączonych ze sobą mocnymi siłami.

Na ryc. 1 zostały przedstawione małe cząsteczki i fragment makrocząsteczki – polimeru. Nie ma ścisłej granicy, kiedy mała cząsteczka staje się

¹ Wykład wygłoszony podczas Uroczystego Posiedzenia Publicznego PAU w dniu 16 czerwca 2018 r.

Ryc. 1. Cząsteczki małe i wielkie. Model polimeru na rysunku składa się zaledwie ze 134 tzw. „jednostek powtarzalnych”. W rzeczywistych polimerach są takich jednostek („merów”) tysiące, a w biopolimerach nawet miliony

makrocząsteczką. Przyjęto, że wówczas, gdy pojawiają się właściwości typowe dla polimerów.

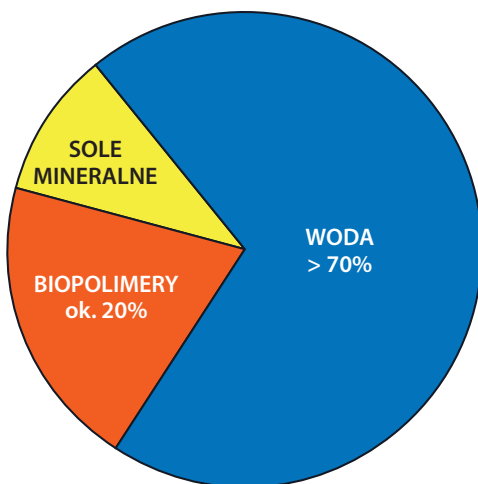
Człowiek składa się głównie z biopolimerów i wody: 70–80% wody i około 20% biopolimerów, jak pokazano na ryc. 2.

Do największych polimerów zaliczamy białka i kwasy nukleinowe (DNA), odpowiedzialne – jak wiadomo – za przekazywanie cech dziedzicznych. Na ryc. 3 przedstawione są schematycznie fragmenty łańcuchów białek (np. kolagenu) oraz DNA.

Realna długość jednej cząsteczki DNA wynosi ponad 1 m. W organizmie w jednej komórce jest jedna cząsteczka DNA, a biorąc pod uwagę liczbę komórek, łączna długość wszystkich makrocząsteczek DNA u jednego statystycznego człowieka jest większa niż odległość Ziemi od Słońca (150 mln km).

Drugą grupą biopolimerów są białka (polipeptydy), spełniające szereg funkcji, między innymi budulca (skóra) i katalizatorów, a więc substancji przyspieszających reakcje chemiczne w organizmie.

Niektóre białka są spoiwem związków nieorganicznych w budowie kości. Polipeptydy uczestniczą również w procesie zwanym biomineralizacją,

Ryc. 2. Udział biopolimerów w organizmie człowieka

Ryc. 3. Potrójna helisa kolagenu i podwójna helisa DNA. Każdy oddzielny łańcuch jest jedną makrocząsteczką

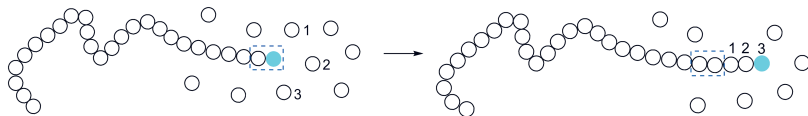
a więc wspólnie z rozpuszczonymi solami tworzą substancje stałe, wchodzące następnie w skład kości. Istnieje pogląd, że sole są utrzymywane w roztworze dzięki połączeniom z biomakrocząsteczkami. Znalazłem również taki pogląd, ale w niezbyt pewnym źródle, że pod wpływem silnego stresu te połączenia mogą zostać zerwane i wytracone wówczas z roztworu sole zamieniają człowieka w słup soli. Mogło się to wydarzyć żonie Lota, niepomnej nakazu anioła, że wychodząc z Sodomy, nie wolno się oglądać za siebie. Być może stres, wywołany strasznym widokiem, był tak silny! Jeden z wielu obrazów, ukazujących żonę Lota już jako słup soli, przedstawia ryc. 4 (istnieje również piękny obraz Rubensa, przedstawiający całą rodzinę Lota).

Przygotowując niniejsze opracowanie, przeczytałem również, nieznanymi mi wcześniej, wiersze Achmatowej i Szymborskiej o żonie Lota. Te wielkie poetki tłumaczą, dlaczego żona Lota musiała się obejrzeć, mimo boskiego zakazu. Płonęło ukochane miasto. Miłość do ginącego miasta była zbyt silna.

W ten sposób, w wieloetapowym procesie, dzięki żonie Lota, polimery weszły do wielkiej literatury i malarstwa. Biopolimerom, ich budowie, właściwościom i funkcjom są także poświęcone wielotomowe monografie.

Ryc. 4. Żona Lota przemieniona w słup soli, gdy wbrew boskiemu zakazowi obejrzała się i zobaczyła płonąca Sodomę. Wówczas sole, połączone początkowo z biopolimerami, wytraściły się z roztworu pod wpływem silnego stresu (ilustracja z *Kroniki norymberskiej*, 1493)

Ryc. 5. Schemat procesu polimeryzacji. Przyłączanie cząsteczek monomeru (○) do centrum aktywnego łańcucha polimeru (●)

Teraz przejdę do polimerów syntetycznych. Zbudowane są, na ogół, podobnie jak biopolimery, z dużych łańcuchów, w których powtarzają się mery – jednostki powtarzalne.

Typowym polimerem syntetycznym jest polietylen, z którym się wszyscy stykamy pod postacią folii opakunkowej. Ale polietylen o większej masie cząsteczkowej – dłuższych łańcuchach, jest stosowany jako element protezy stawu biodrowego, dzięki twardości, świetnym właściwościom poślizgowym oraz wytrzymałości na ścieranie.

Jak wiadomo, polietylen odegrał również wybitną rolę w bitwie o Anglię. Anglicy opanowali bowiem jako pierwsi produkcję polietylenu, który jest świetnym dielektrykiem i został przez nich wykorzystany do budowy radarów. Mogły mieć małe rozmiary i były umieszczone na samolotach. Dawały wówczas przewagę, dzięki możliwości szybkiej lokalizacji samolotów wroga.

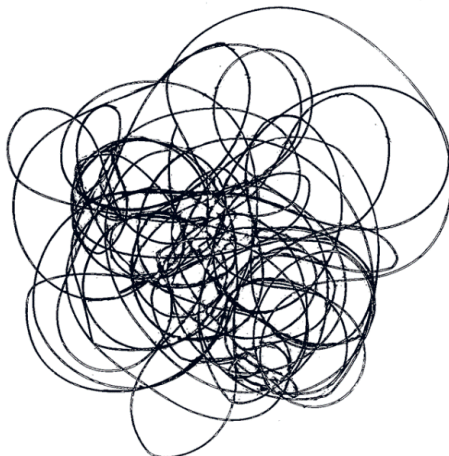
Polietylen powstaje w procesie nazywanym polimeryzacją, w którym wielokrotnie ten sam związek chemiczny, zwany monomerem, przyłącza się do rosnącego łańcucha. Schematycznie ten proces jest zilustrowany na ryc. 5.

W niektórych procesach polimeryzacji, kiedy źródło monomeru zostaje wyczerpane, makrocząsteczki nadal mają zdolność do wzrostu. Taki proces nazwany został procesem żyjącym przez amerykańskiego uczonego polskiego pochodzenia – prof. Michała Szwarca (urodzonego w Będzinie), doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego i kilkunastu innych uniwersytetów. W innych procesach takie rosnące łańcuchy reagują ze sobą, tworząc gotową makrocząsteczkę – polimer.

Długość typowej cząsteczki polietylenu, np. w folii polietylenowej, to ok. jedna tysięczna milimetra. Jest to milion razy mniej niż wspomniana wcześniej cząsteczka DNA, osiągająca długość jednego metra. Ale do specjalnych zastosowań, np. jako element protezy stawu biodrowego, pojedyncze cząsteczki polietylenu osiągają długość ok. 1 mm.

Modelem prostej makrocząsteczki polietylenu może być przedstawiona na ryc. 6 linka o długości 10 m i średnicy ok. 1 mm.

Zwraca uwagę typowa właściwość polimerów – wielka długość, mała średnica.

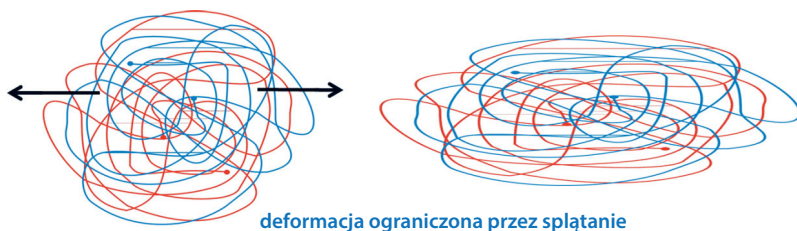

Ryc. 6. Częsteczka polietylenu o masie molowej 100 000 (ok. 100 000 atomów wodoru; realna długość ok. 0.001 mm), powiększona dziesięć milionów razy – do 10 m

Kiedy splecie się z sobą takie dwie makrocząsteczki – linki, to splątanie uniemożliwia ich rozdzielenie. Tym bardziej kiedy jest ich więcej i splątania tworzą przestrzenną sieć.

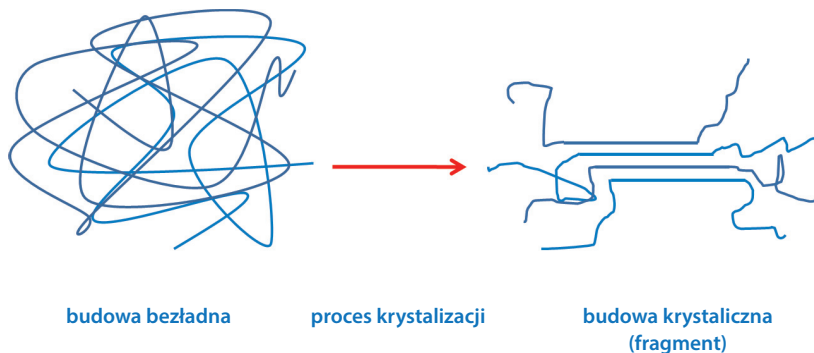
Splątania cząsteczek polimerów w ciele stałym są główną cechą polimerów odpowiedzialną za właściwości fizyczne i mechaniczne. Splątania nie mogą powstać wśród cząsteczek o małych wymiarach.

Nie jest to jedyna właściwość strukturalna odpowiedzialna za wytrzymałość mechaniczną polimerów. Jeśli bowiem taką folię rozciąga się szybko, to dość łatwo ją zerwać. Splątania się przeciwstawiają, jeżeli natomiast

Ryc. 7. Splątanie makrocząsteczek w masie polimeru (ciele stałym) jest źródłem szczególnych właściwości polimerów

rozciągamy folię powoli, to makrocząsteczki, początkowo ułożone bezładnie, zaczynają się orientować wzdłuż kierunku przyłożonej siły. W tym obszarze pojawi się struktura krystaliczna, makrocząsteczki będą ze sobą ściśle oddziaływały i do rozerwania folii w tym miejscu będzie wymagana znacznie większa siła. Ten proces jest zobrazowany na ryc. 8.

Ryc. 8. Uporządkowanie i krystalizacja makrocząsteczek pod wpływem rozciągania

Zarówno polietylen, jak i inne polimery syntetyczne są kluczowymi materiałami w zastosowaniach technicznych i w gospodarstwie domowym. Prąd płynie przez metalowe przewodniki, ale niezbędna izolacja jest z polimerów.

Ciągle otrzymujemy informacje o nowych zastosowaniach polimerów: giętkie ekrany telewizyjne z elastycznych polimerów, elastyczne klawiatury do komputerów i wiele innych niezwykłych wynalazków.

Chciałbym jednak trochę więcej czasu poświęcić roli polimerów w biomedycynie. Klasycznym, od dawna znanym przykładem jest aspiryna – tabletki powlekane są polimerem, który nie rozpuszcza się w żołądku, zapobiegając podwyższeniu kwasowości. Pastylki uwalniają lek – aspirynę, dopiero w jelitach. Podobnych rozwiązań jest więcej. Na przykład, sól żelaza związana jest chemicznie z polipeptydem, który uwalnia żelazo dopiero w dolnej części przewodu pokarmowego; połączenie jest trwałe w kwaśnym środowisku.

Jest wiele biologicznie czynnych protein i peptydów, które byłyby bardzo skutecznymi lekami, gdyby nie ich mała trwałość w krwioobiegu, ponieważ są degradowane przez enzymy. Kiedy natomiast są połączone z odpowiednim polimerem, to takie hybrydy nie są rozpoznawane i są odpowiednio trwałe, zachowując właściwości lecznicze. Najbardziej rozwiniętą grupą są połączenia z polimerem o nazwie poli(glikol etylenowy). W skrócie PEG. PEG jest

Ryc. 9. „PEG-ylacja”: łączenie polipeptydów z PEG

biogodnym, rozpuszczalnym w wodzie polimerem. Na ryc. 9 przedstawione są takie połączenia.

A kolejny rysunek (ryc. 10) zawiera informację o dwóch spośród ponad 20 stosowanych już w praktyce lekarskiej „PEG-ylowanych” polipeptydach.

Wielkie znaczenie ma szczególnie PEG-ylowany interferon, który stworzył możliwości wyleczenia z żółtaczki typu C, na którą choruje w świecie blisko 200 mln ludzi.

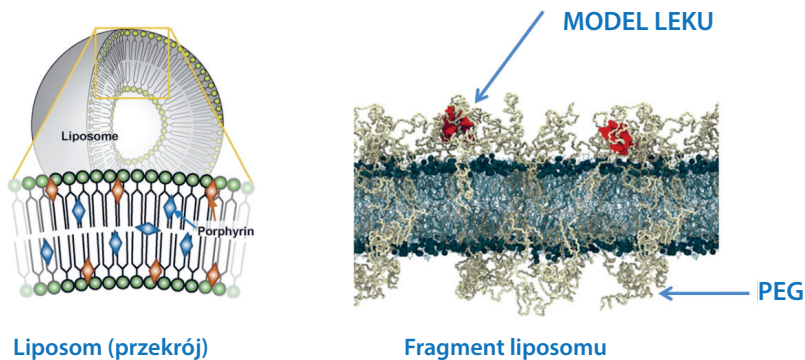
Adynovate — PEGylated : Przeciwhemofilowy, (Baxalta, 2015);

**PEGinterferon alfa-2a — Żółtaczka C, (hepatitis C)
(Hoffmann-La Roche, 2001)**

Ryc. 10. Wykorzystuje się obecnie w medycynie ponad 20 PEG-ylowanych polipeptydów

Kolejnym krokiem w praktycznym zastosowaniu polimerów do transportu leków jest wykorzystanie polimerowych substancji pochodzenia naturalnego. Są nimi, na przykład, odkryte dopiero 50 lat temu liposomy, które można otrzymywać z produktów naturalnych. Są to twory kuliste z wolną przestrzenią wewnątrz. Ale liposomy mają krótki czas życia. Powstała więc koncepcja zwiększenia ich trwałości za pomocą omówionej już metody PEG-ylacji.

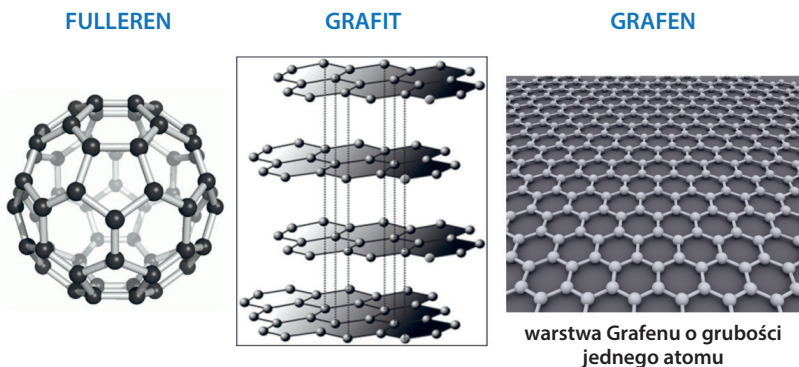
Ważne osiągnięcie ma w tej dziedzinie zespół prof. Marii Nowakowskiej z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na ryc. 11 przedstawiono schematycznie przekrój kulistego liposomu, a z prawej strony fragment (wycinek) liposomu modyfikowanego PEG. W zespole prof. Nowakowskiej ustalono m.in. miejsce lokowania hydrofobowych modeli leków w liposomach; lokują się nie tylko w samym liposomie, ale również we fragmentach PEG na powierzchni.

Ryc. 11. PEG-yłowane liposomy. Z lewej strony przekrój kulistego liposomu. Z prawej fragment liposomu i połączony z udziałem PEG model leku

Na koniec kilka słów o grafenie – polimerze zbudowanym z płaskich arkuszy złożonych wyłącznie z wielokrotnie powtórzonych atomów węgla. Odkrycie grafenu nie byłoby możliwe bez wcześniejszego odkrycia tzw. fulerenów. Ich pierwszy przedstawiciel składa się wyłącznie z 60 atomów węgla i ma budowę kulistą. Na ryc. 12 przedstawiony jest z lewej strony fuleren, pośrodku – grafit, a po prawej – grafen.

Wśród odkrywców fulerenu, laureatów Nagrody Nobla z 1996 r., szczególną rolę odegrał Sir Harold Kroto (fot. 1), doktor honoris causa Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie z 2001 r. oraz 42 innych uczelni.

Ryc. 12. Polimery zbudowane wyłącznie z atomów węgla (1 mm „grubości” grafitu zawiera 3 mln warstw grafenu)

Fot. 1. Sir Harold Kroto (1939–2016), doktor h.c. Akademii Górniczo-Hutniczej, Kraków, 2001 r.

Prof. Kroto był referentem plenarnym na Światowym Kongresie Polimerów, zorganizowanym wspólnie przez nasze Centrum w Łodzi i Politechnikę Warszawską. Poniższe zdjęcie (fot. 2), wykonane podczas Kongresu, ukazuje prof. Kroto razem ze współpracownikami Centrum i dr. Edwinem Bendykiem, obecnym kierownikiem działu naukowego tygodnika „Polityka”.

Droga do odkrycia, wyodrębnienia i scharakteryzowania pierwszego fulerenu C_{60} była nieprosta i dramatyczna. Jej początek związany jest z obserwacją przez prof. Kroto liniowych związków węgla w przestrzeni międzygwiazdnej. Nazwa „fuleren” nawiązuje natomiast do nazwiska architekta Fullera, który budował kopuły budynków o zbliżonej strukturze.

Szkoda, że brak tu miejsca, by opisać tę momentami dramatyczną drogę. Należy jednak przypomnieć, że dziadkowie prof. Kroto wywodzili się

Fot. 2. Sir Harold na Macro 2000 (Światowy Kongres Polimerów, Łódź – Warszawa) w otoczeniu pracowników Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN (organizatorów Kongresu); w drugim szeregu (pierwszy z lewej) dr Edwin Bendyk, kierujący obecnie działem naukowym w „Polityce”

z Polski, z małej miejscowości w pobliżu Krotoszyna. Nosili nazwisko Krotoschiner, uproszczone już w Anglii. Sir Harry zmarł dwa lata temu.

Warto przeczytać autobiografię Sir Harry’ego, dostępną w Internecie (fragment jest wykładem „Noblowskim”). Kiedy się zacznie czytać tych kilkadziesiąt stron, to nie można się oderwać, aż się przeczyta cały tekst.

Sir Harry, zarówno przed, jak i po otrzymaniu Nagrody Nobla, zajmował się popularyzacją nauki. Również wśród dzieci i młodzieży. Na zamieszczonej poniżej fotografii (fot. 3) widzimy go wśród dzieci z modelem gigantycznego fulerenu

Jak już wspominałem, odkrycie fulerenu otworzyło drogę do odkrycia innych polimerów, zbudowanych wyłącznie z atomów węgla. Dotychczas były, oczywiście, znane diament i grafit. Grafit jest z kolei zbudowany z warstw grafenu. Odkrycie grafenu przyniosło kolejną Nagrodę Nobla w dziedzinie polimerów węgla w 2010 r., której laureatami zostali dwaj angielscy uczeni rosyjskiego pochodzenia: Andre Geim i Konstantin Novoselov.

Fot. 3. Sir Harold Kroto pokazuje dzieciom model wielkiego fulerenu

Wielkie nadzieje wiąże się z wykorzystaniem grafenu, a być może istnieją już praktyczne zastosowania, których nie znam. W Polsce Instytut Technologii Materiałów Elektronicznych i m.in. Politechnika Łódzka mają osiągnięcia w opracowaniu technicznych metod otrzymywania grafenu. Jednak – jak można przeczytać w niektórych informacjach na temat „polskiego grafenu”: „...polski grafen nie osiągnął sukcesu, chociaż był najlepszy na rynku”. Można tam również znaleźć wiadomości o meandrach personalnych wokół „polskiego grafenu”.

Polimery stwarzają również, niestety, problemy ekologiczne. Stosowane na masową skalę, m.in. jako folie opakunkowe, zaśmiecają środowisko i są szczególnie groźne w zbiornikach wodnych. Nic więc dziwnego, że szybko rozwija się produkcja polimerów ulegających biodegradacji. Pod wpływem wody (hydrolizy) rozpadają się na mniejsze elementy, a następnie mikroorganizmy rozkładają te fragmenty i produktami końcowymi są woda i dwutlenek węgla. W Polsce, w ramach programu BIOPOL (koordynowanego przez Centrum PAN w Łodzi), zostały opracowane podstawy technologii polimerów biodegradowalnych, które oczekują na wdrożenie przemysłowe.

Wśród ważnych najnowszych opracowań należy wymienić baterie litowo-polimerowe, obecnie już masowo stosowane, o których sądzi się, że będą podstawą napędu samochodów elektrycznych. Przewidziana jest w Polsce budowa przez zagraniczny koncern odpowiedniej wytwórni.

W tym opracowaniu przedstawiłem podstawowe i typowe, moim zdaniem, informacje o polimerach. Kilkanaście lat temu również mówiłem o polimerach na posiedzeniu Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Po zakończeniu wybitny historyk, wiceprezes Polskiej Akademii Nauk prof. Andrzej Wyczański powiedział mi: „Wiesz, ja wszystko zrozumiałem, one są bardzo długie”.

Wykład został przygotowany w ramach Grantu NCN: No DEC-2016/23/B/ST5/02448

Daniel BEAUVOIS

Nasza siostra Polska¹

Na prośbę prezesa PAU, profesora Andrzeja Białasa, zgodziłem się na krótkie omówienie udziału mego kraju we wskrzeszeniu niepodległej Polski z okazji setnej rocznicy tego wydarzenia. Nie będzie to jednak ani opracowanie naukowe, ani wyczerpujący wykład, gdyż, jak wiedzą moi szanowni Koledzy i Koleżanki z PAU, którzy wybrali mnie na członka zagranicznego jeszcze w 1997 r., moje naukowe badania, dotyczące głównie polskiego społeczeństwa na ziemiach litewsko-ruskich dawnej Rzeczypospolitej, są bardzo dalekie od tej tematyki.

Zapraszając mnie do Krakowa kilka miesięcy po moich 80. urodzinach, Akademia dała dowód żywotności wiekowej przyjaźni polsko-francuskiej i konkretne świadectwo tego, że piękne słowa, padające ustawicznie w oficjalnych przemówieniach przy każdym dwustronnym spotkaniu, nie są wyłącznie szablonową retoryką. Tak wiele zawdzięczam krakowskim Kolegom, tyle napracowałem się w Bibliotece Jagiellońskiej i w Archiwum Czartoryskich, że sam czuję się jakby uosobieniem i częstką tej przyjaźni, którą mam tu przedstawić. Postaram się jednak nie popaść w tkliwość. Jestem przecież znany z ostrożności wobec stereotypów i muszę w stosunku do własnego kraju zastosować te same kryteria i wymagania, jakie stosowałem wobec historii Polski.

¹ Wykład wygłoszony podczas Uroczystego Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 17 listopada 2018 r.

1. Wiekowa tradycja, obowiązkowe szablony

Kiedy wybuchła pierwsza wojna światowa, ogromna większość Francuzów nie pamiętała już, że kiedyś istniała Polska. Żalonym dowodem tego faktu jest sukces groteskowej sztuki Alfreda Jarry'ego *Ubu król czyli Polacy* (1888), której absurdalna akcja rozgrywa się „w Polsce, czyli nigdzie”. Do nikogo już nie przemawiały liczne kontakty kulturalne czy polityczne Polski i Francji z odległej przeszłości – od Anonima zwanego Gallem poczynając. Trudno było oczywiście znaleźć coś pozytywnego w niefortunnym wyborze Henryka Walezego na króla Polski i jego fatalnej ucieczce po kilku-miesięcznym panowaniu. Kto wiedział o pozytywnej roli królowych francuskich w XVII wieku? Kto pamiętał o związkach króla Jana III Sobieskiego z Francją czy o azylu udzielonym królowi Stanisławowi Leszczyńskiemu na początku XVIII stulecia? O wpływach języka francuskiego w Polsce, gdzie wśród magnaterii i szlachty panowała tzw. „frankomania”; o pomocy francuskiej dla konfederacji barskiej czy – na odwrót – o obojętności Paryża wobec króla Stanisława Augusta; o tym, kto uchwalił Konstytucję 3 maja, która pozostała bez echa w rewolucyjnej Francji. Co więcej – jak zobaczymy – w roku 1914 nawet słowem nie było wolno wspomnieć o polskich legionach Bonapartego, a co dopiero o kulcie Napoleona w kulturze Polaków!

Zapomniano o ogromnym – największym obok tego z lat 1980–1989 na rzecz „Solidarności” – zrywem sympatii Francuzów dla powstańców listopadowych. A przecież ten ruch osiągnął w kołach politycznych Francji, w prasie, nie tylko paryskiej, ale i ukazującej się w najmniejszych nawet miasteczkach, w literaturze, poezji, w teatrze, w piosenkach niebywale rozmiary. Zebrałem i wydałem w 1982 r. materiały z sesji (14–15 maja 1981 r.), dobrze ilustrującej ten kapitał sympatii społeczeństwa francuskiego dla Polaków po powstaniu roku 1830². Owocem tego współczucia dla siostrzanej Polski było otwarcie się Francji na Wielką Emigrację. Tu polscy wieszczki narodowi, przybyli na jej fali, tworzyli swe główne utwory i podtrzymywali w rodakach wiarę w możliwość walki z zaborcami.

Wszystkie narody mają, niestety, krótką pamięć. Dość szybko francuska opinia publiczna przestała się interesować problemami przybyłych polskich elit. Owszem, Hôtel Lambert i Biblioteka Polska w Paryżu miały swoje kontakty w „wielkim świecie”, paryskie salony ubóstwiały muzykę Fryderyka Chopina, a niektórzy ich bywalcy uznawali geniusz Adama Mickiewicza. W roku 1840 posunięto się nawet do utworzenia dla niego pierwszej katedry „literatury słowiańskiej” w Collège de France. Ale też od razu zaczęły

² *Pologne, l'insurrection de 1830–1831, sa réception en Europe*, red. D. Beauvois, Lille 1982.

się nieporozumienia. Policja króla Ludwika Filipa niebezpiecznie podejrzewała, że towiańczycy szerzą propagandę pronapoleońską, a mgliste kursy prowadzone przez wieszczą mocno niepokoiły władze. Po czterech latach pozabawiono go katedry. Jego następcy: Cyprien Robert i Aleksander Chodźko, utrzymywali jeszcze jego wizję polskiego panslawizmu, którego wnikliwemu opisowi prof. Leszek Kuk poświęcił wiele stron w swoich studiach³, ale sprawa polska coraz bardziej zacierała się w świadomości szerszych kręgów społeczeństwa. Głos emigrantów został też znacznie ograniczony, a przez to i osłabiony, na skutek prowadzonej przez policję czujnej obserwacji tzw. *dépôts*, czyli miejsc obowiązkowego pobytu uchodźców, wyznaczonych w prowincjonalnych miastach: Awinionie, Besançon, Bourges, Châteauroux, Dijon, Le Puy itd. Stopniowo więc blakła w świadomości społecznej sprawa polska, tak że w czasie Wiosny Ludów i nawet wojny krymskiej ledwo ją już Francuzi dostrzegali. Ponadto Napoleon III nie ukrywał swej sympatii dla młodego cara Aleksandra II, „wyzwolicielem”, i w Paryżu rej zaczęły teraz wodzić Rosjanie, jak np. znany pisarz Iwan Turgieniew.

Skutkiem tej zmiany w nastawieniu opinii społecznej był niejednoznaczny odbiór we Francji powstania styczniowego. Nie przyjęto już polskich uchodźców z takim powszechnym entuzjazmem. Obok Francuzów skłonnych udzielić im gościny znaleźli się też przeciwnicy otwarcia granic i zwolennicy ustabilizowanych stosunków politycznych z Rosją. Do nich należał pisarz i dworzanin cesarza francuskiego Prosper Mérimée, który tak pisał w sierpniu 1863 r. do jednego ze swoich znajomych w Anglii: „Jeśli dopuści się, że zachodnia krucjata [chodzi o niedoszły projekt, omawiany w senacie francuskim, gdzie Mérimée zasiadał – D.B.] zmusi Rosję do ustąpienia na jakiś czas z Polski, czyż nie można sobie wyobrazić, iż zemści się to trochę później? Odkąd istnieją Rosja i Polska, pierwsza zwykła jeść, a druga być zjadana. Czy można zmienić prawo natury? Zanim przyjdzie się z pomocą Polakom, byłoby wysoce wskazane zmienić im mózdzki i zrobić z nich ludzi praktycznych i rozsądnych...”

Po porażce Napoleona III i zjednoczeniu Niemiec młoda francuska republika długo odczuwała izolację w Europie i jej bogata burżuazja z coraz większą nadzieją myślała o lokowaniu swoich kapitałów w Rosji. Znamienną oznaką zmiany w nastawieniu francuskiej opinii stało się mianowanie w roku 1885 profesora Louis’a Légera, rusycysty i znanego rusofila, na katedrę zajmowaną ongiś przez Adama Mickiewicza. Tymczasem syn poety,

³ L. Kuk, *Wielka Emigracja a powstanie słowianofilstwa francuskiego. W kręgu działalności Cypriana Roberta*, Toruń 1991; idem, *Orientacja słowiańska w myśli politycznej Wielkiej Emigracji (do wybuchu wojny krymskiej). Geneza, uwarunkowania, podstawowe koncepcje*, Toruń 1996.

Władysław, zraził Francuzów, zafascynowanych odkryciem kozackiej wolności i narodzinami ukraińskiej tożsamości narodowej, publikując broszurki, w których piętnował wyraźne oznaki budzenia się proukraińskich sympatii. Wkrótce po powstaniu styczniowym tak pisał: „Całkiem niemożliwe jest wyobrazić sobie Polskę bez Ukrainy, jak nie ma Włoch bez Neapolu lub Francji bez prowincji nad Loarą”. Ta mało realistyczna wizja, nieuwzględniająca możliwości wyłonienia się nowych ludów, miała trwać w poglądach wielu polskich stronnictw politycznych aż do XX wieku, gmatwając w umysłach francuskich obraz Polski.

Obecność polska we Francji słabła też na skutek rozproszenia emigrantów po innych krajach. Wielu weteranów Wielkiej Emigracji, na wpół zasymlowanych działaczy emigracyjnych, robiło co mogło, by utrzymać dawne poczucie braterstwa. Ale czymże były ich wysiłki? Zachowując pełny szacunek dla wytrwałości Seweryna Gałęzowskiego w prowadzeniu legendarnej szkoły batiniołskiej (tzn. mieszczącej się przy ulicy des Batignolles), trzeba jednak przyznać, że nie uczęszczało tam więcej niż 50–60 uczniów. Ich wysokie osiągnięcia naukowo-techniczne nie miały już większej siły oddziaływania na opinię francuską. Wymownym znakiem osłabienia wpływów polskich we Francji stał się apel utworzonego zaraz po powstaniu listopadowym, zasłużonego Towarzystwa Historyczno-Literackiego o patronat, skierowany do Akademii Umiejętności w 1890 r. Odrodzenie się kultury i nauki polskiej w Galicji od 1867 r. pod egidą cesarstwa austriackiego pozwoliło Akademii przyjąć tę ofertę, stać się właścicielką Biblioteki Polskiej i podtrzymać jej istnienie. Ocalał ważny dla Polaków symbol, ale obecność tej szacownej instytucji na Wyspie św. Ludwika w Paryżu, pomimo bogactwa jej zbiorów, wcale nie budziła we Francuzach chęci do jakiegokolwiek zaznajomienia się z dziejami polskimi, a jeszcze mniej do ewentualnego popierania sprawy polskiej. W tym okresie promieniowanie szwajcarskiego Rapperswilu chyba przewyższało Paryż.

Oczywiście, Paryż niby magnes przyciągał licznych intelektualistów i artystów z wszystkich zaborów. Język francuski zachował pierwsze miejsce wśród języków obcych w sferach polskiego ziemiaństwa i wśród miejskich elit. Na przełomie XIX i XX wieku dużo podróżowano. W swych książkach prof. Franciszek Ziejka⁴ wymienia dziesiątki nazwisk znanych, wybitnych ludzi, którzy albo studiowali we Francji, albo znaleźli tam wzory lub inspiracje dla własnej twórczości, że wymienię tylko Stanisława Wyspiańskiego, Henryka Sienkiewicza, Olę Boznańską. Twórczość Sienkiewicza stała się we Francji prawie powszechnie znana dopiero wtedy, gdy otrzymała nagrodę Nobla w roku 1905, w miarę powstawania przekładów. Maria

⁴ Por. np. F. Ziejka, *Paryż młodopolski*, Warszawa 1993.

Skłodowska-Curie, jak wiadomo, mimo swoich dwóch nagród Nobla (1903, 1911) dostąpiła najwyższego francuskiego zaszczytu – grobu w Panteonie – dopiero znacznie później, pod koniec wieku XX.

To, co mówiliśmy o szkole batiniolskiej, moglibyśmy powtórzyć, omawiając godny podziwu upór Wacława Gasztowtta w wydawaniu od 1875 do 1921 r. „Bulletin Polonais, littéraire, scientifique et artistique” („Polski biuletyn, literacki, naukowy i artystyczny”). 381 numerów tego skromnego pisma, liczącego od kilku do stu stron, o nakładzie 300–500 egzemplarzy, wydawanych po francusku, mogłoby dać Francuzom pewien obraz kultury polskiej. Niestety, na łamach pisma wydawca umieszczał ogromną masę dość wątpliwej jakości własnych tłumaczeń z polskiej literatury romantycznej, a kiedy wyrażał poglądy o sprawie polskiej, to przedstawiał bardzo przestarzałą wizję Władysława Mickiewicza. Osią jego niezliczonych artykułów była nienawiść do caratu, w czym, jak wiadomo, od roku 1892 radykalnie różnił się od oficjalnej polityki rządu francuskiego i stał w sprzeczności z opinią Francuzów, masowo inwestujących w przemysł rosyjski i zafascynowanych powieściami Mikołaja Gogola czy *Michałem Strogowem* Jules’a Verne’a (1876).

Trochę powierzchowne te rozważania⁵ dają jednak wyobrażenie, jak dalekie od zachwytów z lat 1830–1840 były uczucia dla Polski w roku 1914. Ważne jest więc podkreślenie tego jeszcze raz. Nie będzie przesadą powiedzieć, że w przededniu wojny chyba nikt we Francji nie wyobrażał sobie, iż niezależna Polska mogłaby się odrodzić. Jednak Polacy ze wszystkich zaborów i ze wszystkich krajów emigracji, wychowani na mesjanizmie, choć nie mieli pojęcia, pod jaką postacią powstanie ich ojczyzna, wierzyli, że wolność jest możliwa. Francuzi zaś do roku 1917 liczyli na rzekomo potężnego sojusznika – Rosję, i na nic więcej. Polska była dla nich najwyżej – jak ironicznie mówił Wolter w 1772 r. – „pięknym tematem do uniesień” („un beau sujet de harangues”).

2. Francja w cieniu sojuszu z Petersburgiem

Już w roku 1913 dziennik paryski „Le Temps” („Czas”) cieszył się z krzepnięcia ruchu neosłowiańskiego, zmierzającego do rzekomej równości narodów słowiańskich pod „naturalną protekcją” siostrzanej Rosji. Louis Léger w tymże roku w „Bulletin de l’Association franco-russe de l’Université de Paris” wyrażał nadzieję, że Rosja znajdzie dla Polski „należne miejsce”. Louis Barthou w „Monde illustré” („Świat ilustrowany”) z 18 kwietnia 1914 r.,

⁵ Znacznie precyzyjniejsze dane można znaleźć w: W. Śładkowski, *Emigracja polska we Francji 1871–1918*, Lublin 1980, oraz *Polska – Francja, dziewięć wieków związków politycznych, kulturalnych i gospodarczych*, red. A. Tomczak, Warszawa 1988.

w długim artykule o Rosji pisał, że „pokojowo nastawiona Rosja nikomu nie zagraża, a jej siła uspokaja Francuzów”. Nie brakowało natomiast niechęci do Polski, jak w przestrodze „Revue des Français” z 30 stycznia 1914 r. pod wymownym tytułem *Zagrożenie dla mobilizacji rosyjskiej (Menace sur la mobilisation russe)*. Jednak dopóki początkowa postawa polskiej endecji w Kongresówce wydawała się wpisywać w ruch neosłowiański, władze francuskie tolerowały prasę polską („Goniec Polski”, „Wolne Polskie Słowo”, „Głos Polski”) i nawet nie sprzeciwiały się działalności Związku Sokołów Polskich, który miał kilka oddziałów w środowisku kielkującej emigracji zarobkowej w północnym zagłębiu górniczym i w wielkich miastach⁶. Wacław Sieroszewski, dowodzący niewielkim oddziałem Związku Strzeleckiego, mógł nawet zaprosić samego Józefa Piłsudskiego, który przybył do Paryża w lutym 1914 r. Z tego właśnie środowiska, z pisarzem Wacławem Gąsiorowskim na czele, od samego początku wojny spontanicznie wyszła inicjatywa powołania Komitetu Wolontariuszy Polskich (2 sierpnia 1914 r.), który od razu rozpoczął plakatową akcję „werbowania do legionu polskiego w służbie Francji”.

Władze francuskie nie bardzo wiedziały, jak reagować na pierwsze wypadki zgłaszania się ochotników. Wprawdzie 27 sierpnia 1914 r. paryska prefektura policji zatwierdziła istnienie komitetu Gąsiorowskiego, ale na wydawanych ochotnikom kartach werbunkowych nie było już mowy o polskim legionie. Zresztą, mimo otwarcia biur w Abbeville, Blois, Orleanie, Marsylii, Tours i Nantes, nie zgłosiło się więcej niż 150 osób.

Na ogół opinia francuska przyjęła z aprobatą odezwę wielkiego księcia Mikołaja do Polaków – niepodpisaną przez cara – z 14 sierpnia 1914 r., gdzie mówiło się: „Niechaj znikną granice, rozcinające Naród Polski. Niech Naród Polski połączy się w jedno ciało pod berłem Cesarza Rosyjskiego. Pod berłem tym odrodzi się Polska, swobodna w swojej wierze, języku i samorządzie”. Słowem, od początku wojny carat rościł sobie prawo do zawładnięcia wszystkimi trzema zaborami w razie zwycięstwa. Francja zaś nic nie miała przeciwko temu, by „siostrą” Polski była Rosja. Wielu mężów stanu wyrażało zachwyt, mając przed sobą perspektywę realizacji idei, w której upatrywali wzmocnienie niezbędnego sojusznika. W tym duchu pisali Charles Chaumet, Marcel Sembat, Stéphen Pichon i w szczególności Georges Clémenceau, który od roku 1913 wydawał dziennik „L’Homme libre” („Wolny Człowiek”) i stwierdzał na jego łamach: „Polska odżyje z woli cara Mikołaja

⁶ W latach 1909–1910 w kopalniach północnych departamentów było ich około 300. Ich historię, wraz z dziejami ogromnego napływu górników polskich po wojnie, doskonale opisała J. Ponty, *Polonais méconnus: histoire des travailleurs immigrés en France dans l’entre-deux-guerres*, Paris 1988.

ja II, z poparciem Francji i Anglii. Skończy się jedna z największych zbrodni historii”. Znany krytyk literacki i znawca spraw społecznych Emile FAGUET wołał w „Les Annales politiques et littéraires” pod koniec sierpnia 1914 r.: „Jak to dobrze, jakie to niewiarygodne, że możemy krzyknąć «niech żyje Rosja» i jednocześnie «niech żyje Polska!»” Srodcze się mylił, ale jeszcze o tym nie wiedział. Z Petersburga francuski ambasador Maurice Paléologue, od lat broniący idei panslawistycznej, słał do Paryża depecze, w których popierał imperializm rosyjski i twierdził, iż dzięki zwycięstwu Rosji „wszystkie problemy Europy Wschodniej nabiorą innego wyglądu, co będzie wysoce korzystne dla sławizmu”. I on się mylił, bo te sugerowane przez carat interpretacje swych zamiarów były jedynie – według późniejszych słów Józefa Lipkowskiego – „blefem strategicznym”⁷.

Pierwsi zrozumieli swój błąd zaledwie parę miesięcy później członkowie Komitetu Wolontariuszy Polskich. Jan Danysz, Bronisław Kozakiewicz, znany we Francji tłumacz *Quo vadis*, Maria Skłodowska-Curie i Józef Babiński, wybitny profesor medycyny w szpitalu Salpêtrière, wprowadzeni przez Wacława Gąsiorowskiego do ambasadora Rosji Aleksandra Izwolskiego, usłyszeli od niego, że po zwycięskiej kampanii rosyjskiej przewiwo Austrii i zajęciu Galicji przez generała Aleksieja Brusilowa nie będzie innej drogi niż wchłonięcie Galicji przez Imperium Rosyjskie. Ci działacze Komitetu, którzy nie podzielali prorosyjskich planów Demokracji Narodowej, osłupieli, prócz Gąsiorowskiego, który otrzymał finansowe wsparcie od Rosjan na wydawanie nowego, prorosyjskiego pisma „Polonia”, mającego stanowić przeciwwagę dla „Biuletynu” Gasztowtta. Od końca 1914 r. przez dwa lata tygodnik ten starał się siać propagandę panslawistyczną wśród Polaków. Podobnie zresztą ambasada rosyjska od wielu lat suto finansowała mnóstwo francuskich gazet.

Tymczasem Francja musiała podjąć jakąś decyzję w sprawie przydziału niewielkiej grupy polskich ochotników. Ci z nich, którzy już otrzymali obywatelstwo francuskie, nie stwarzali problemu – wcielono ich do regularnego wojska francuskiego. Byli jednak tacy, którzy go jeszcze nie mieli, bo albo długo czekali na naturalizację, jak np. Wilhelm Kostrowicki, bardziej znany jako Guillaume Apollinaire, który ją dostał dopiero w roku 1916, albo – pomni dawnej sławy legionów Bonapartego – pojedynczo przybywali z innych krajów emigracji: Brazylii, Stanów Zjednoczonych, Kostaryki. Razem ze swymi towarzyszami z Francji niemało się dziwili, że Francja nie może ich oficjalnie wcielić do armii. A oni przecież już pod sztandarem z białym orłem maszerowali ulicami Paryża. 21 sierpnia 1914 r. oznajmiono im, że wraz

⁷ Powyższe cytaty pochodzą ze zbioru studiów pod red. prof. J.-H. Soutou, *Recherches sur la France et le problème des nationalités pendant la première guerre mondiale (Pologne, Ukraine, Lituanie)*, Paris 1995 (tłumaczenie moje – DB).

z innymi przybyszami z licznych krajów europejskich mogą jedynie wstąpić do Legii Cudzoziemskiej, ale nie będą mogli nosić barw narodowych.

W taki sposób Francja, by uniknąć jakiegokolwiek sporu z Rosją, która nie zdradzała, jak zamierza spełnić obietnice wielkiego księcia, nawiązała do dawnej polityki króla Ludwika Filipa, który w latach 30.–40. XIX wieku wysyłał oddziały Legii Cudzoziemskiej i służących w nich Polaków do Algierii, aby zdobyć tu nowe kolonie.

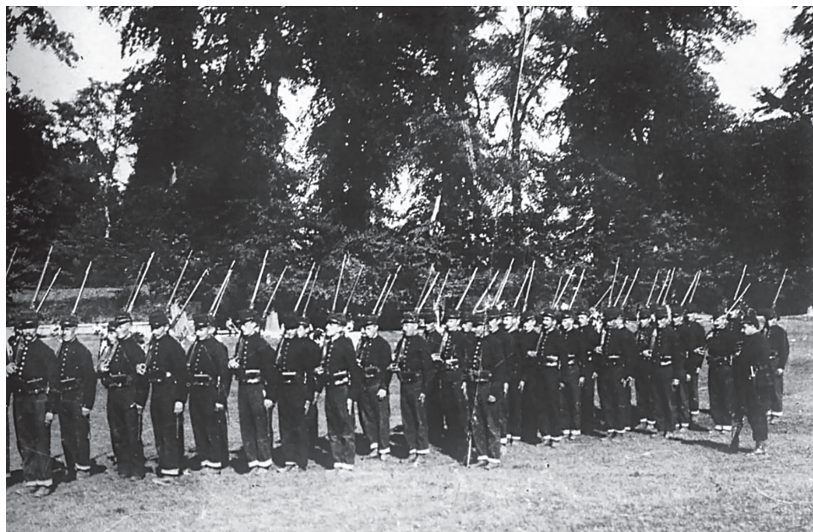
Jednakże pragnienie służby „za wolność naszą i waszą” było w polskich ochotnikach tak silne, że większość zgodziła się pójść tam, dokąd kazała władza francuska, i rozpocząć szkolenie pod komendą francuskich oficerów. 139 osób skierowano do obozu Legii Cudzoziemskiej w mieście Bayonne w południowo-zachodniej części Francji (tzw. bajończycy). 29 sierpnia napłynęła druga, większa grupa – około 200 osób, którą szkolono w obozie pod Paryżem koło miasta Rueil (tzw. ruelczycy)⁸.

Choć ci rekruci potrafili zachować polskość, Francja nie pozwoliła im występować w charakterze Polaków. Na równi z licznymi Włochami, Hiszpanami, Rosjanami, Belgami, Szwajcarami, Czechami, Rumunami, Ormianami i Serbami wszelkiej maści (wszak nikogo nie pytano o przeszłość) musieli podpisać kontrakt na służbę przez całą wojnę i jako 2. kompania batalionu C 1. Pułku Legii Cudzoziemskiej zostali wcieleni do I Dywizji Piechoty Marokańskiej. Otrzymali umundurowanie bez żadnych wyróżniających oznak narodowych. Na zdjęciach widzimy ich w mundurach francuskich. Niektórych – chyba z powodu braku mundurów – ubrano na modłę tzw. żuawów, tzn. marokańskich wojsk kolonialnych. Kilka zdjęć ukazuje ich pozujących z polskim sztandarem z białym orłem. Sztandar bajończyków projektował Xawery Dunikowski, znany później artysta rzeźbiarz. Wiadomo, że godło to wyszły dla nich „damy z Bayonne”. Sztandar ruelczyków zaprojektował znany malarz i ilustrator dzieł Sienkiewicza Jan Styka. Nie pozwolono im jednak maszerować pod tymi sztandarami. Mimo to żołnierze wybrali spośród siebie na chorążego inżyniera Władysława Szujskiego⁹. Ukrył on sztandar z białym orłem w ładownicy, a kilka miesięcy później, na froncie, wyciągnął go w czasie boju i próbując przez okopy nawiązać jakiś kontakt z polskimi żołnierzami służącymi w niemieckim wojsku, zginął od kul niemieckich.

Francuska kadra podoficerska nie miała pojęcia o poziomie wyszkolenia tych wszystkich cywilów, ogarniętych patriotycznym duchem, ale raczej

⁸ Cenne i nowe dane o tych grupach podaje G. Garçon, *Bajończycy – les Bayonnais, les volontaires polonais dans la Légion Etrangère 1914–1915*, Lille 2017. Kilka z podanych niżej faktów zapożyczam z tej książki.

⁹ Syn Józefa Szujskiego (1835–1883), historyka, pierwszego sekretarza generalnego Akademii Umiejętności.

Kompania bajorczyków w trakcie ćwiczeń, 1914

nieprzywykłych do wojskowego życia. Musztrowała cudzoziemców w sposób bardzo ostry, co Polacy, przecież już w znacznym stopniu zasymilowani, z trudem znosili. Tym bardziej, że nie zostali zakwaterowani w samym Bayonne, a w pobliskim Montbrun, w prymitywnych barakach z dziurawymi dachami i klepiskiem pokrytym słomą zamiast podłóg. Pod koniec października 1914 r. bajorczyków przeniesiono do Szampanii, w okolice Eprenay. Po kilku dniach dodatkowej musztry w Mailly znaleźli się już na froncie, pod dowództwem kapitana E. Lobièsa, którego między sobą nie nazywali inaczej, jak tylko Łobuzem. Ciężkie i żmudne roboty przy przygotowaniu terenu wzdłuż kanału równoległego do rzeki Aisne, ustawiczne kopanie tranzei itp. sprawiały, że żołnierze byli wyczerpani, co Lobiès uważał za lenistwo i złą wolę. Napięcia między podkomendnymi a francuską kadrami rosły.

Pewnego grudniowego dnia zmęczeni robotami bajorczycy chcieli chwilę odpocząć, ale rozgniewany Lobiès zmusił ich do kopania buraków na sąsiednim polu. Oburzona kompania zaprotestowała. Prowodyr protestu, sierżant Lucjan Malcz, został karnie przeniesiony do jeszcze cięższej kompanii. Wtedy wszyscy jego koledzy rozpoczęli głodówkę i po dwóch dniach Malczowi pozwolono wrócić. Takie traktowanie żołnierzy na modłę kolonialną gorzej się skończyło dla Ludgarda Morgiewicza, którego w czasie marszu uderzył w głowę porucznik Bergerat. Nieszczęsny żołnierz stracił

przytomność i pomimo leczenia w różnych szpitalach nigdy nie wrócił do zdrowia. Musiał odejść z wojska. Te i inne pożałowania godne wypadki pokazują, jakie porządki panowały w Legii Cudzoziemskiej i co musieli znosić zapaleni bojownicy polskiej wolności.

Zdarzało się, co prawda, i tak, że godność, wiedza i zasługi Polaków mogły zawstydzić tępych oficerów. Był wśród ochotników polski archeolog Marian Himner, który nawet w wojsku miał przy sobie książki o filozofii i sztuce. Podczas odbywanych w okolicy rekonesansów stwierdził, że kościółek w sąsiedniej wsi Prunay ma piękne witraże z XIV wieku. Jeszcze z czasów studiów w Paryżu znał on dyrektora Luwru Edmonda Pottier'a i zawiadomił go o tym. Ten z kolei skontaktował się z generałem Blondatem, dowódcą Dywizji Marokańskiej. Himnerowi powierzono zadanie zabezpieczenia witraży i przydzielono ludzi do pomocy. Witraże zostały ostrożnie zdjęte i złożone w wielkich skrzyniach, a następnie przekazane merowi z poleceniem ich ewakuowania.

Marian Himner wyróżnił się zresztą i w inny sposób. Przejawiając wielką wnikliwość w kwestii manipulowania tragicznymi wojennymi faktami nie tylko przez Francuzów, ale i przez Polaków popierających wszechpolską wizję rosyjskiego panslawizmu, wiedział, w jakich okolicznościach zginął 29 listopada 1914 r. wyżej wspomniany chorąży Władysław Szujski. Tygodnik Gąsiorowskiego „Polonia” wykorzystał tę śmierć, przedstawiając w styczniu 1915 r. wykreowaną przez siebie wizję bratania się Polaków, służących w armiach wszystkich trzech zaborców, z inspiracji Szujskiego, który wyrastał na dowodzącego bitwą bohatera z polskim sztandarem w ręku. Od razu Marian Himner zanotował w swoim notesie pod datą 11 stycznia 1915: „W ostatnim numerze «Polonia» [jak widać, prasa polska docierała na front – D.B.] umieściła [obok ww. artykułu – D.B.] rysunek wyobrażający atak z Szujskim na czele. To doprawdy zaczyna być skandaliczne!”

Himner podobno również wiedział, że „Journal officiel de la République Française” nie omieszkiał 30 stycznia 1915 r. dodać własnej szczypty kłamstwa, pisząc, że „legionista pierwszej klasy i patriota polski W. Szujski poniósł zaszczytną śmierć, zatykając chorągiew odradzającej się [? – D.B.] Polski na okopach niemieckich”. A przecież Szujski nawet nie zdążył zobaczyć okopów niemieckich. Nie przeszkodziło to jednak Janowi Styce nawiązać po wojnie do rysunku z „Polonii” i wykorzystać ten epizod do stworzenia już całkiem wymaginowanej, ale wówczas jeszcze bardziej potrzebnej dla legendy siostrzanej Francji (już nie Rosji), kolorowej rekonstrukcji tej sceny w duchu *Panoramy Raclawickiej*, którą akurat wspólnie z Wojciechem Kosakiem malowali. Tę heroizowaną *Śmierć Władysława Szujskiego* można dziś podziwiać w Muzeum Lubelskim.

Tragedia bajorczyków i ruelczyków dopiero jednak miała nadejść.

Heroizacja śmierci Szujskiego w 1914 r. Obraz Jana Styki, 1924 (Muzeum Lubelskie)

Pod koniec kwietnia 1915 r. Dywizję Marokańską przetrzucono z frontu szampańskiego na front artezjański (tzn. w bardziej na północ położony region Artois, w pobliże miasta Arras), by powstrzymać ofensywę niemiecką. Już pod koniec roku 1914 wróg zajął tam strategiczne punkty, takie jak miasta

górnice Lens i Liévin, oraz obsadził bardzo ważne pozycje na wzgórzach w okolicy Vimy i Lorette. Wśród ogromnej masy wojsk angielsko-francuskiej kontrofensywy, na czele której stał generał Ferdinand Foch, znalazły się niewielkie kompanie C i D, włączone do 2. Pułku Legii Cudzoziemskiej. Przeważali w nich Polacy. Im przypadło – jak powiedział kapitan Juvénal Osmont – „po latach niewoli pokazać słynne polskie męstwo i jako pierwszym rzucić się na linie wroga”. Bitwa, trwająca od 3 do 9 maja 1915 r., była niewyobrażalnie krwawa. Wróg nie odstąpił. Przeżyło tylko 300 Polaków. Kompania przestała istnieć. Druga ofensywa – z 16 czerwca, nie była bardziej udana. Wyróżnił się w niej podporucznik Jan Kotwand, który poległ wraz z resztką swoich towarzyszy. W tej – tak znamiennej dla barbarzyństwa tzw. Wielkiej Wojny – bitwie zginęło 609 oficerów, 16 149 żołnierzy, rannych było 63 614, nie odnaleziono 20 427 zaginionych. 100 235 ludzi nie nadawało się już do dalszej walki¹⁰.

Ze swoistym dla generalicji entuzjazmem główny dowódca, generał Joseph Joffre, przedstawiał tę rzeź jako rzekome zwycięstwo i już 10 maja 1915 r. gratulował żołnierzom, w tym m.in. całej mieszanej Dywizji Marokańskiej, która poprzedniego dnia „wykazała godną podziwu bojowość i zapał, umożliwiając odebranie wrogowi 3 km zajętego przezeń terytorium, zdobycie 25 ciężkich karabinów, 6 dział i pojmanie 200 jeńców”.

Zalóżmy, że trudno było generałowi odróżnić Polaków od masy ofiar innych narodowości. Faktem jednak pozostaje, że zagłada kompanii weteranów, zwerbowanych przez Komitet Wolontariuszy Polskich, wzbudziła silne uczucia frustracji wśród emigrantów, do których informacje o tym dotarły w listach z frontu. Milczenie o bohaterstwie Polaków trwało trzy długie lata. Rosyjski ambasador Izwolski sprzeciwiał się teraz wszelkim wzmiankom w prasie francuskiej o sprawie polskiej, bo wydarzenia w Europie Wschodniej przybierały nowy kształt. Minister wojny Alexandre Millerand wydał rozkaz, by wstrzymać werbowanie Polaków do Legii Cudzoziemskiej od czerwca 1915 r.

Odwroćenie sytuacji szybko kazało rosyjsko-francuskim sojusznikom spoglądać na Polaków z nieufnością, z obawy, że dadzą się skusić obietnicom płynącym teraz ze strony cesarstw niemieckiego i austro-węgierskiego. Zajęcie Warszawy przez Niemców 5 sierpnia 1915 r., czy nawet wcześniejsze wkroczenie strzelców Piłsudskiego do Kielc w sierpniu 1914 r., wywołały w Paryżu i w Petersburgu najwyższy niepokój. Wiadomo było, że wielu Polaków w kraju już współpracuje z władzami niemieckimi i austriackimi, i nie wierzono, że masowa ewakuacja ludności na wschód, w stronę Witebska i Homla (dokąd nawet wywieziono pomnik Poniatowskiego), odbywała się

¹⁰ G. Garçon, *op. cit.*, s. 113.

pod przymusem rosyjskim. Francuski korpus dyplomatyczny z konsulatu w Warszawie dał zresztą dowód obaw Paryża, ewakuując się do Moskwy w furgonach rosyjskich. Miał tam przebywać aż do roku 1918. Podczas gdy obaj cesarze proklamowali aktem 5 listopada 1915 r. powstanie nowego Królestwa Polskiego pod ich protektoratem, nieliczni Francuzi, gotowi do obrony idei niepodległej Polski, nie mogli jawnie jej popierać, a co najwyżej pomagać polskim sierotom czy wdowom. Istniał, co prawda, Komitet Francuski dla Polski, pod przewodnictwem pisarza Jeana Richepina, w którym zasiadali literat Anatole France, polityk Edouard Herriot, kompozytor Gabriel Fauré, profesor medycyny Charles Richer, ale wiceprezysi Louis Léger i Ernest Denis, znani sławiści, blokowali jego działalność swą promoskiewską postawą.

Przez dwa i pół roku kwestia niepodległości Polski pozostawała we Francji jakby zamrożona. Edouard Herriot, poseł i mer Lyonu, zgadzał się z Józefem Lipkowskim, że za wszelką cenę trzeba do niej dążyć, ale prawie wszyscy byli przekonani, że atuty są obecnie w rękach cesarstw niemieckiego i austro-węgierskiego, zatem niepodległa Polska stanie się teraz narzędziem ich woli. Dlatego francuski ambasador w Petersburgu, Maurice Paléologue, donosił w depeszy do Paryża, że emigrant Bolesław Motz, propagator tej idei w Paryżu, mieszkając w Szwajcarii był podobno agentem austriackim i że należy unicestwić plany wrogów. Są one bowiem groźne nie tylko dla Rosji, ale i dla Francji. Istnienie Polski możliwe jest tylko pod berłem cara, w żadnym wypadku pod protekcją niemiecko-austriacką. W marcu i kwietniu 1916 r. francuskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych otrzymywało różne alarmujące noty, ostrzegające przed zagrożeniem, które mogłoby wyniknąć z powstania niepodległej Polski, i zdradzające przekonanie, że wskrzeszenie tego kraju służyłoby tylko interesom niemieckim i austriackim. Przez ten paniczny strach odradzały się najgorsze stereotypy o nieokiełznanej krnąbrności narodu polskiego, przypominające kpiny Woltera w XVIII wieku czy Mérimée'go w XIX. Pod datą 30 kwietnia 1916 r. czytamy np.: „Wśród narodów słowiańskich stałym charakterem najmniej obdarzony jest naród polski. Dać mu dyplomację, prawo, wojsko – byłoby największym niebezpieczeństwem dla sprzymierzonych. Któryż naród stanie się lepszym narzędziem w rękach germańskich?” Może Aristide Briand, od końca roku 1915 minister spraw zagranicznych, nie podzielał pogardy autora tego anonimowego memorandum, ale jego depesza do Paléologue'a nie zawierała innej niż w 1914 r. wizji Polski: „Nie wątpimy, że rząd Rosji potrafi działać i złożyć deklaracje, zmierzające do uspokojenia narodu polskiego i do zachowania jego wierności dla Rosji. Możemy tylko ufać mądrości i liberalizmowi naszego sojusznika, których wymaga sytuacja”¹¹.

¹¹ Cyt. za G. de Castelbajac, *La France et la question polonaise 1914–1918* [w:] *Recherches sur la France et le problème des nationalités...*, s. 41–99.

Kiedy 5 listopada 1916 r. dwaj cesarze potwierdzili te obawy i ogłosili zamiar utworzenia wojska polskiego wraz z nadaniem szerokich wolności namiastce rządu polskiego w Warszawie, do protestów Petersburga przyłączyli się Aristide Briand i Anglik Herbert Henry Asquith (15 listopada 1916 r.). W ten sposób kwestia polska jeszcze wyraźniej stawała się dla Ententy wewnętrzną sprawą cesarstwa rosyjskiego. Obaj cieszyli się, że plany Petersburga wobec „szlachetnego narodu polskiego” nie zmieniły się od początku wojny. Jest wysoce prawdopodobne, że wyczuwając rosnącą panikę Francuzów i Anglików na myśl o możliwym sukcesie planów państw centralnych, Petersburg spróbował – nie będąc świadom bliskiego końca caratu – zagrać na tej strunie, by podnieść poprzeczkę swych wymagań wyżej niż kiedykolwiek dotąd.

Wbrew ponoszonym na polu bitwy porażkom, carat utrzymywał iluzję o sile swej dyplomacji. W grudniu 1916 i w styczniu 1917 r. rosyjski premier Aleksander Trepow snuł szalone plany, nawiązujące do odwiecznych marzeń carów. Jeśli po zwycięskim zakończeniu wojny Francja chciałaby odzyskać Alzację i Lotaryngię, to powinna sprzeciwić się wszelkim próbom włączenia sprawy polskiej do międzynarodowej debaty, a ponadto zezwolić Rosji na zagarnięcie Carogrodu (Konstantynopola) w celu uzyskania dostępu do Morza Śródziemnego oraz roztoczenia opieki nad świętymi miejscami w Jerozolimie. I Francja się na to zgodziła!

W dniu 10 marca 1917 r. niepodległość Polski wydaje się bardziej odległa niż kiedykolwiek. Rosyjski ambasador w Paryżu Izwolski wysłał do swego MSZ, do ministra Nikołaja Pokrowskiego, tryumfalną depezę: „Rosja ma całkowitą wolność ustalenia swoich zachodnich granic”. Depesza, jak wiadomo, nie dotarła, bo 8 marca wybuchła rewolucja lutowa, a 17 marca car Mikołaj II został zmuszony do abdykacji.

3. Francuska dyplomacja popiera Dmowskiego

Na skutek tych wydarzeń sytuacja zaczęła zmierzać w coraz bardziej odmiennym kierunku. Książę Georgij Lwow, pierwszy premier Rządu Tymczasowego Rosji, uznał zaraz możliwość powstania niezależnego rządu polskiego, nie mówiąc jednak nic o przyszłych granicach nowego państwa. Opinia francuska powoli wracała do dawnej sympatii dla Polski, ignorując kłótnie między „Biuletynem” Gasztowtta i „Polonią” Gąsiorowskiego. 6 maja 1917 r. prezes Ligi Praw Człowieka Henri Guernut i polonofil Georges Bienaimé wygłosili w sali Towarzystwa Geograficznego płomienne przemówienia. Obecni byli doktor Charles Richet, prezes nowej Ligi dla Polski, oraz panowie Ferdinand Buisson, Gabriel Séailles, Edouard Herriot i Maurice

Maeterlinck. 5 lipca jeszcze liczniejsze zebranie miało miejsce w wielkim amfiteatrze Sorbony.

Widząc, że władza rosyjskiego Rządu Tymczasowego się kruszy, dyplomacja francuska obrała nowy kierunek. Mało ufając emigracji paryskiej, dyplomaci postanowili iść za radą Narodowej Demokracji, lepiej zorganizowanej w Szwajcarii. Denys Cochin poprosił Erazma Piltza o przygotowanie memorandum z dokładnymi wytycznymi co do mającego powstać państwa polskiego. Piltz postawił sprawę jasno: scalenie trzech zaborów, niezależne państwo z dostępem do Bałtyku jako przedmurze przeciwko Niemcom.

Głównym symbolem suwerenności stał się dekret rządu francuskiego z 4 czerwca 1917 r. o utworzeniu wojska polskiego we Francji. Jednakże ta radykalna zmiana nie urzeczywistniła się od razu. Ochotnicy Gąsiorowskiego byli bardzo nieliczni, gotowość do nowej służby polskich jeńców wojennych z armii niemieckiej i austro-węgierskiej trzeba było dopiero sprawdzić, a apel wystosowany do emigracji amerykańsko-kanadyjskiej nie mógł zbyt szybko przynieść pożądanых skutków. Tym niemniej, od tego momentu słowa: „nasza siostra Polska”, stały się otwarciem wypowiedzianym hasłem.

Z racji tego, iż nikt już nie pamiętał dokładnie historii i nie śledził rodzących się w XIX stuleciu nowych tożsamości narodowych – litewskiej i ukraińskiej, francuskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych przyjęło bez wielkich zastrzeżeń sugestie endeckie i wszechpolskie. W sierpniu 1917 r. Alexandre Ribot zmierzał do „przywrócenia niezależności i jedności wszystkich ziem polskich”, a Rząd Republiki Francuskiej witał „powrót do życia narodowego szlachetnego narodu polskiego wszystkich zaborów”.

Sytuacja militarna wcale jednak nie napawała optymizmem. Wróg na kilka miesięcy zajął Soissons i Château-Thierry, w związku z czym linia frontu przebiegała 60 km od Paryża. W obliczu takiego niebezpieczeństwa strach nie pozwalał myśleć o konfliktach polsko-litewskim i polsko-ukraińskim, o których polska prasa emigracyjna pisała wyłącznie jako o spisku niemieckim, bez najmniejszej nawet próby sumiennego rozpatrzenia bardzo dawnych źródeł tego rozbratu. Wśród Francuzów nie było znawców owych zagadnień i siłą rzeczy bezkrytycznie przyjmowali takie endeckie stwierdzenia, jak np. że „Litwini nie posiadają klasy ludzi inteligentnych i wykształconych”. Ukraińcy byli zaś zohydżani przez doniesienia „Dziennika Kijowskiego”, organu narodowców kresowych, w którym zamieszczano przerażające opisy wywłaszczania ziemian. Nie brakowało też w nich nienawiści do Żydów, pomagających „czerwonym”. „Wiekowa praca cywilizacyjna”, starodawne siedziby Polaków, a i życie ich właścicieli były zagrożone. Ulice Kijowa spływały krwią. W taki sposób próbowała kierować francuską opinią społeczną nowa Unia Polskich Demokratów, wśród członków której odnotowujemy nieodmiennie nazwisko Wacława Gasztowtta wraz z Marią Skłodowską-Curie,

R. Drzewieckim, Bronisławem Kozakiewiczem, Józefem Lipkowskim i Bolesławem Motzem.

Alexandre Ribot, premier i minister spraw zagranicznych, wraz z Paulem Painlevé, ministrem obrony, zrazu nie myśleli o polskim wojsku inaczej niż jako o wchodzącym w skład armii francuskiej. Toteż powierzyli jego kierownictwo generałowi Louis'owi Archinardowi, szefowi francusko-polskiej misji wojskowej, i nie szczędzili słów o braterstwie. Podkreślali „wspólne uczucia naszych dwóch narodów i stałe przywiązanie Polaków do naszego kraju”. Z dnia na dzień obowiązujący nie tak dawno chłód wobec sprawy polskiej ustąpił licznym wyrazom „wzruszającej i chwalebnej misji Francji”.

Szybko jednak zdano sobie sprawę, że szumne plany utworzenia stuty-szczęnej siły były iluzoryczne. Polscy ochotnicy ze Stanów Zjednoczonych napływali znacznie wolniej niż przewidywano i było ich mniej niż liczono – na początku roku 1918 udało się zebrać zaledwie 17 000 żołnierzy, pojawiły się też inne przeszkody. Mimo to siła polskich dążeń rosła. Od momentu utworzenia Komitetu Narodowego Polskiego (KNP) w Lozannie 15 sierpnia 1917 r. jego prezes Ignacy Jan Paderewski nalegał na uniezależnienie polskiego wojska od zwierzchnictwa francuskiego. Ale stanowisko rosyjskiego Rządu Tymczasowego zmieniło się wraz z dojściem do władzy Aleksandra Kiereńskiego i ministra spraw zagranicznych Michaiła Tereszczunki. Podobnie jak za czasów carskich, wyrazili oni sprzeciw wobec planów utworzenia polskiej armii, tak we Francji, jak i w Rosji, udaremniając w ten sposób współpracę, umożliwiającą przez poprzedni rząd i ministra Pawła Miliukowa.

Nowy, nieoczekiwany zwrot w tej sprawie nastąpił po wybuchu rewolucji październikowej w Petersburgu. KNP zainstalował się w Paryżu, co przyspieszyło skuteczność jego działań i dało mu możliwość stania się *de facto* zarodkiem rządu. Aktywne rozmowy Pierre'a de Margerie ze Stanisławem Grabskim zaowocowały przekazaniem 22 lutego 1918 r. zwierzchnictwa nad wojskiem polskim Komitetowi, który przez pewien czas nie miał kandydata na dowódcę. Dmowski i Paderewski dłuższy czas przebywali w Stanach Zjednoczonych, chcąc zaktywizować werbunek ochotników i zdobyć poparcie prezydenta Woodrowa Wilsona. Przed wyjazdem Dmowski zdążył jeszcze 15 czerwca 1918 r. wziąć udział w uroczystym wręczeniu przez Ambroise'a Rendu, wiceprzewodniczącego Rady Miasta Paryża, w obecności prezydenta Republiki Francuskiej Raymonda Poincaré, sztandaru 1. Pułkowi Strzelców. Mieszkańcy Paryża, Belfort, Nancy i Verdun ufundowali bowiem sztandary dla powstających polskich pułków. Wzmocnienie prestiżu nowych instytucji polskich było tym pilniejsze, że wpływy niemieckie zdawały się coraz groźniejsze i na zachodzie, i na wschodzie, gdzie warszawska Rada Regencyjna cieszyła się dużą sympatią Polaków przybyłych z Rosji, na

czelę z Aleksandrem Lednickim i ziemianami z Kresów, uciekającymi przed ludowym terrorem.

Zdecydowane poparcie francuskie dla wizji wielkiej Polski sprzed 1772 r. wpisywało się coraz bardziej – ale jeszcze nie otwarcie – w potrzebę zastąpienia dawnej sojuszniczki, carskiej Rosji, przez Polskę w roli przedmurza, chroniącego Zachód przed komunizmem. Nowy francuski minister spraw zagranicznych Stéphen Pichon nie krył się z planami ustanowienia protektoratu francuskiego nad Polską, co doprowadziło do pewnego rozejścia się koncepcji angielskiej i amerykańskiej z francuską. 5 stycznia 1918 r., jak wiadomo, David Lloyd George oznajmił, że Wielka Brytania zmierza do utworzenia Polski etnicznej. To samo głosił słynny punkt 13. Deklaracji Wilsona, w którym była mowa o „terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską” (8 stycznia). Francja – nie oglądając się na anachroniczność formuły łączącej Litwę i Ukrainę z Polską – wyraźnie wyszła naprzeciw życzeniom Narodowej Demokracji, co okazało się znacznie łatwiejsze, kiedy 9 lutego Ukraińcy, a 3 marca 1918 r. bolszewicy rosyjscy podpisali z Niemcami pokój i wycofali się z działań wojennych.

Od tego momentu, nie bez oporu, dyplomacja francuska zaczyna otwarcie opowiadać się na forum międzynarodowym po stronie wizji Dmowskiego. Po trzymiesięcznych rozmowach alianci uznali racje Paderewskiego i Piltza, którzy wyrosli na pełnoprawnych graczy na arenie dyplomatycznej. Można uznać, że wraz z ogłoszeniem przez aliantów trzech deklaracji – 3 i 22 czerwca oraz 28 września 1918 r., Francja wysunęła się na czoło działań na rzecz „całkowitej Polski”. Z powodu nieznamośności rzeczywistych różnic tożsamościowych między ludami Europy Środkowo-Wschodniej uległa naciskom lobbującej w Paryżu endecji i argumentom, zawartym w wydanej właśnie wówczas książce Dmowskiego *Problemy narodowościowe*. We wrześniu Georges Clémenceau obiecał Maurycemu Zamoyskiemu, że Francja zdecydowanie przyczyni się do wskrzeszenia wolnej Polski w jej granicach historycznych. Deklaracja ta była również ważnym sygnałem dla Polaków z dawnego Imperium Rosyjskiego, gotowych – za Lednickim – powierzyć swój los niemieckiej Radzie Regencyjnej. Była to też nareszcie zapowiedź, że poparcie dla aspiracji rodzącej się Ukrainy zostanie stopniowo zaniechane.

Sprawy potoczyły się, jak wiadomo, znacznie oporniej, ponieważ sprzymierzeni zdołali już obronić bardzo zaawansowaną koncepcję niezależnej Litwy. Powrót do Unii Lubelskiej pozostał więc tylko mrzonką polskich narodowców i emigrantów. W grudniu 1918 r., już po zawieszeniu broni, Clémenceau musiał pod presją Wilsona pogodzić się z litewską niezależnością. Upředzenia Paryża wobec Piłsudskiego, wywołane jego dawnymi związkami z Wiedniem i samorzutnym zawładnięciem rządów w Warszawie, skomplikowały wspólną akcję Paryża i Narodowej Demokracji, ale w końcu

Heroizacja „Ojca zwycięstwa”, „Tygrysa” Georges’a Clemenceau (1841–1929),
dłuta François’a Cogné, 1932, pomnik paryski

– dzięki pośrednictwu Paderewskiego w styczniu 1919 r. – Francja 26 lutego 1919 r. pogodziła się z faktami dokonanymi i uznała rząd warszawski.

Trzeba podkreślić, że pomimo tego połowicznego sukcesu swych założeń Francja zdążyła w ciągu ostatnich miesięcy wojny zyskać atut, który początkowo odgrywał tylko symboliczną rolę, ale w roku następnym miał się potężnie przyczynić do wzmocnienia nowego państwa. Chodzi o znaczne zwiększenie potencjału armii polskiej.

Pamiętajmy, że jej formowanie szło jakoś niemrawo i że wciąż nie miała dowódcy. Jej nieliczne szeregi jeszcze zmalały po krwawej bitwie pod Soissons, gdzie obowiązki głównodowodzącego nadal pełnił generał Archinard. Pod nieobecność Dmowskiego i Paderewskiego, kwestujących w Stanach Zjednoczonych i apelujących na „sejmie polskim” w Detroit o zgłaszanie się ochotników, hrabia Zamoyski, prezes KNP, postanowił wykorzystać przybycie do Francji jeszcze w lipcu 1918 r. generała Józefa Hallera. Po jego walkach na froncie galicyjskim, po jego nieprawdopodobnej ucieczce z Rosji przez Murmańsk, Hallera otaczała jakby romantyczna aura. Należało zatem to wykorzystać i bardziej zachęcać ochotników do wstępowania w szeregi wojska oraz pokazać Francuzom, że warto dalej je wspierać. Zamoyski zwołał liczną generalicję francuską, z generałem Noëlem de Castelnau na czele, i poprosił Hallera o objęcie dowództwa armii polskiej 7 października, miesiąc przed końcem wojny. Wspaniała ceremonia odbyła się w Paryżu, gdzie Haller oznajmił: „Po 150 latach niewoli Polska znów powstaje wśród wolnych narodów, sztandary polskie powiewają na polach bitewnych wojny światowej!”

Ta nominacja zrobiła wrażenie. Napłynęło więcej ochotników z Ameryki, trzon armii został też uzupełniony przez blisko 25 000 przybyłych z Włoch byłych jeńców polskich z armii austro-węgierskiej. W ten sposób powstała tak długo oczekiwana Błękitna Armia, licząca prawie 70 000 żołnierzy, umundurowanych na modłę francuską w niebieskim kolorze (*bleu horizon*). Wśród nich znalazło się jeszcze około 20 pozostałych przy życiu bajorczyków, którym Francuzi nareszcie wręczyli medale.

Paradoksalnie, armia Hallera była gotowa, kiedy bliskie już zawarcie pokoju udaremniło włączenie jej do działań wojennych na froncie francusko-niemieckim. Francja – niezupełnie bezinteresownie, bo świadoma była, że granica polsko-bolszewicka jest również granicą Europy – pozostawiła wykorzystanie całego swego wysiłku szkolenia i wyposażenia tego wojska w gestii Hallera, który natychmiast zaproponował przerzucenie armii na terytorium Polski. Dar francuski był imponujący: 500 ciężkich karabinów maszynowych, 120 czołgów renault 7, 7 eskadr lotniczych¹². Umundurowano

¹² W. H. Trawiński, *Odyseja Polskiej Armii Błękitnej*, Wrocław 1989; M. L'Hopitalier, *L'armée polonaise en France*, Paris 1962.

Generał Józef Haller (1873–1960), fot. przed 1939

5 dywizji strzelców, dywizję instrukcyjną, pułk czołgów oraz różne jednostki pomocnicze.

Wśród generacji francuskiej nie było zgody co do wyjazdu tej siły. Francja nie miała jeszcze jasno sformułowanej polityki wobec Ukrainy, toteż wymagano gwarancji, że armia Hallera nie będzie walczyć przeciwko niej po powrocie do kraju. Kadra Błękitnej Armii w 60% składała się z oficerów francuskich, którzy nie bardzo odróżniali Ukraińców od bolszewików, co nie wróżyło wielkiego powodzenia tym gwarancjom.

Od kwietnia do czerwca 1919 r. przetransportowano całą armię koleją do Polski, ale główna jej część wraz z generałem Hallerem była w Warszawie już w kwietniu. Powracający z odebranego bolszewikom i Litwinom Wilna Piłsudski jak najpilniej wysłał ją na front polsko-ukraiński. Haller bił się w rejonie Włodzimierza, Kowla, Łucka i – nie bez aprobaty generała Josepha Noulensa, szefa Francuskiej Misji Wojskowej w Warszawie, i generała Josepha Barthélemy'ego – odebrał Lwów Ukraińcom. W ten sposób zapewniono obecność polską w całej Galicji Wschodniej, niebawem przemianowanej na Małopolskę Wschodnią.

4. Zacieśnienie więzi i iluzoryczne roszczenia

25 lat później, za sprawą Stalina, Lwów i Galicja Wschodnia znalazły się w obrębie Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, z czym Polska – jak się wydaje – musiała się pogodzić. Ale w roku 2017 odsłonięto na fasadzie budynku Dowództwa Garnizonu Warszawa na placu Marszałka Józefa Piłsudskiego brązową tablicę, upamiętniającą żołnierzy Błękitnej Armii generała Józefa Hallera i francuskiego prezydenta Raymonda Poincaré, z napisem w języku polskim i francuskim: „W hołdzie Błękitnej Armii, dowodzonej przez gen. Józefa Hallera, której żołnierze wnieśli wielki wkład w walkę o niepodległość i granice Rzeczypospolitej Polskiej, oraz ku pamięci Raymonda Poincaré, prezydenta Republiki Francuskiej w latach 1913–1920, który 4 czerwca 1917 r. wydał dekret o utworzeniu armii polskiej we Francji”.

Magiczny urok rocznic każe zapominać, że teraz ta „walka o granice” – po zachwytach dla Pomarańczowej Rewolucji i tej z Majdanu w Kijowie w latach 2007–2013 – brzmi trochę dziwnie. To dobry przykład zmienności i relatywności historii. Inne czasy, inni ludzie.

Francja, jak mogliśmy się przekonać, dała przykład tej zmienności i dowód, że rządy zawsze kierują się własnymi korzyściami. Za deklarowanym braterstwem zawsze kryje się interes, szczególnie w sferze dyplomacji i oficjalnych stosunków. Udział takich osobistości z kręgów francuskich sił zbrojnych, jak generał Maxime Weygand czy kapitan Charles de Gaulle, w wojnie

polsko-bolszewickiej można wyjaśnić tym samym dążeniem w latach 1919–1920 do wzmocnienia przedmurza Europy przeciwko komunizmowi. Jakkolwiek by było, nie wydaje się słuszne pogardliwe sformułowanie prof. Andrzeja Nowaka o „pierwszej zdradzie Zachodu”, zwłaszcza w kontekście udziału Francji w odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Jak często bywa w historii, plusy równoważą minusy. Nie ulega wątpliwości, że w ciągu długich i trudnych obrad Konferencji Wersalskiej wsparcie Francji dla odrodzonej Polski, dla wszystkich powstań, dla ustalenia granicy polsko-niemieckiej nigdy nie słabło. Wpływy francuskie w redagowaniu Konstytucji marcowej – przy całym szacunku dla bardziej postępowych Polaków (prawo wyborcze dla kobiet!) – nie ulegają wątpliwości.

Nie negując patetycznego charakteru deklaracji o „siostrzanych” uczuciach, wyrażanych podczas wielu bardzo spóźnionych i koniunkturalnych uroczystości, niezbędnych po wojnie do stworzenia wrażenia jednoznacznej przyjaźni i zatarcia złego wrażenia po licznych wystąpieniach robotników na rzecz rewolucyjnej Rosji (że wymienię tylko blokowanie portów w celu zatrzymania dostaw broni dla Polski), trzeba uznać, że we Francji rzadko można było spotkać tyle przejawów szacunku dla kogokolwiek, co dla polskich ofiar wojny i w ogóle dla uporu Polaków w ich wiekowych wysiłkach niepodległościowych. Zachęcony przez przyjaciół w roku 1909, rzeźbiarz Antoine Bourdelle jeszcze długo musiał przekonywać władze paryskie, że Adam Mickiewicz zasługuje na poczesne miejsce w historii i powinien zostać należycie upamiętniony. W końcu dopiero w roku 1929 wzniesiono na placu Alma piękny pomnik wieszcza jego dłuta (obecnie przeniesiony na skwer Erewański nad Sekwaną).

Pilniejszą sprawą było uhonorowanie ofiar wojny i nielicznych ocalałych żołnierzy. 4 sierpnia 1921 r. szef Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce, gen. Henri Niessel, w czasie uroczystej ceremonii ku czci ongiś przemilczanych bajorczyków wręczył przyznaną pośmiertnie Legię Honorową matce ppor. Lucjana Malcza i ojcu ppor. Jana Rotwanda. Wielu zaginionych i poległych na polach chwały bajorczyków zostało odznaczonych francuskim Krzyżem Wojennym (Croix de guerre), a równocześnie Krzyżem Virtuti Militari, przyznanym przez odrodzoną Rzeczpospolitą. We Francji 27 października 1922 r. utworzono Związek Byłych Żołnierzy Polskich we Francji. Kiedy ruszyła wielka fala wznoszenia pomników ofiarom wojennych rzezi w każdym mieście i w najmniejszych nawet wioskach, nie zapominano o Polakach. W La Targette, na poboczu drogi Arras–Béthune, tam gdzie poległ prawie wszyscy bajorczycy, 17 maja 1925 r. odsłonięto w obecności ambasadora RP we Francji Alfreda Chłapowskiego wzruszający pomnik – skromny, drewniany krzyż. 8 maja 1926 r. zorganizowano w sali koncertowej Gaveau w Paryżu wielką galę, aby zebrać fundusze na nowy pomnik.

Marszałek Ferdinand Foch, kardynał arcybiskup paryski Louis-Ernest Du Bois wraz z całą generalicją paryską patronowali tej pięknej imprezie, podczas której kompozytorzy, muzycy i konferansjer występowali za darmo. Dzięki temu w La Targette, na miejscu poprzedniego drewnianego krzyża, stanął okazały pomnik. Został odsłonięty 21 maja 1933 r. w obecności tłumu liczącego przeszło 10 000 osób, przywiezionych ze wszystkich zakątków Francji, gdzie polska emigracja zarobkowa była teraz bardzo liczna (około 500 000). Dzisiaj Francja patrzy na poświęcenie życia tych wszystkich walecznych nie tyle z perspektywy narodowej, ile raczej tragizmu i szaleństwa ludzkiego. Toteż symbolika nowych pomników nieco się zmieniła. W ramach obchodów 100. rocznicy wybuchu Wielkiej Wojny 11 listopada 2014 r. François Hollande, prezydent Republiki Francuskiej, zainaugurował w pobliżu pomników w Lorette, La Targette i wzgórz Vimy (18 000 Kanadyjczyków zabitych w 1917 r.) ogromny Pierścień Pamięci – pomnik żołnierzy wszystkich narodowości uczestniczących w tej wojnie, gdzie na wielkich pionowych tablicach wyryte są nazwiska 600 000 żołnierzy (łącznie z niemieckimi), poległych w regionie Flandrii i Artois. W tej ogromnej liczbie nie brak, oczywiście, Polaków.

Wśród bardzo pozytywnych efektów zbliżenia polsko-francuskiego po Wielkiej Wojnie, prócz przybycia wspomnianych wyżej górników i robotników polskich, którzy potężnie przyczynili się do odrodzenia gospodarki francuskiej, należy również wspomnieć o zacieśnieniu związków naukowo-kulturalnych. Nowe pismo „La Pologne” znalazło w osobie Rosy Bailly płomienną orędowniczkę romantycznych ideałów i nieco sielankowej wizji Polski, w której jakoby nie było antysemityzmu. Narodowcy uwielbiali jej uniesienia. Nieco poważniej możemy zanotować, że wreszcie w okresie międzywojennym uznano we Francji potrzebę poznania i studiowania języka i literatury polskiej. Już od początku stulecia w Krakowie Tadeusz Żeleński Boy, niezmordowany tłumacz literatury francuskiej, od Rabelais’go do Prousta, dawał przykład głębokiego przywiązania Polaków do kultury francuskiej. Zaraz po wojnie strumień polskich artystów znów napłynął do Paryża, na czele z grupą malarzy i poetów Komitetu Paryskiego (tzw. kapiistów). Francja nie pozostała dłużna, m.in. dzięki pracy wspaniałych tłumaczy literatury polskiej, takich jak np. Paul Cazin, któremu zawdzięczamy soczysty przekład *Pamiętników* Jana Chryzostoma Paska, czy Franck-Louis Schöll, który przetłumaczył *Chłopów* Władysława Reymonta. W dalszej perspektywie najważniejsze okazało się utworzenie katedr polonistyki na uniwersytetach w Lille i w Paryżu. W 1927 r., chyba z powodu obecności licznej Polonii w pobliskim zagłębiu górniczym Pas de Calais, powołano pierwszą katedrę języka polskiego na uniwersytecie w Lille i powierzono ją Maxime’owi Hermanowi, autorowi pracy doktorskiej o Stanisławie

Przybyszewskim¹³. Obok Hermana wykładał tam również historię Polski Antoine Martel, autor pionierskiej pracy o przenikaniu kultur i wpływie języka polskiego na społeczeństwo Rusi w XVII wieku¹⁴. Niestety, Martel zmarł młodo. Po nim nastał przybyły z Kowieńszczyzny na Litwie w 1934 r. Wacław Godlewski, który zasłużył się na niwie polonistyki aż do lat 70. XX wieku. Jego to talentowi pedagogicznemu i przychylności autor niniejszych słów zawdzięcza znajomość języka polskiego i ukierunkowanie swych badań na historię Kresów Wschodnich. Ale znacznie wcześniej Francja dała swój najpiękniejszy może dowód przyjaźni dla Polski na polu kultury, otwierając w Warszawie w 1925 r. prestiżowy Instytut Francuski, gdzie wyróżniał się przyszedły autor błyskotliwej biografii ostatniego króla Polski Stanisława Augusta na tle całego życia filozoficznego oświecenia we Francji i w Europie XVIII wieku. Mam tu na myśli wspinałą pracę habilitacyjną profesora Jeana Fabre'a¹⁵, późniejszego autora licznych znakomitych opracowań, poświęconych tematyce oświecenia i romantyzmu w Polsce. Równocześnie z nim rozpoczął badania nad rolą polskiej Komisji Edukacji Narodowej z 1773 r. Ambroise Jobert, który obronił pracę w 1940 r., ale wydał ją po wojnie. Ta i wiele innych prac Joberta, a także Fabre'a, zostało przetłumaczonych na język polski¹⁶.

W dziedzinie polityki francusko-polskiej, po obiecujących początkach II Rzeczypospolitej, pojawiły się jednak i ciemne chmury, które, kładąc się cieniem na siostrzanych związkach, nieco je osłabiły. Wobec niepewnego niemiecko-polskiego Gdańska, Francja mocno zaangażowała się w budowę nowego portu w Gdyni. Zainwestowała też masowo w włókiennictwo łódzkie i żyrdowskie (z nie do końca uczciwym udziałem firmy Marcela Boussaca), ale jej zbyt widoczną obecność postrzegano nieraz jako chęć narzucenia protektoratu. Traktaty z 19 lutego 1921 r. zdawały się zapewniać harmonijną politykę wspólną, tym bardziej że tajna konwencja – część porozumienia z Locarno z 16 października 1926 – nosiła wszelkie pozory sojuszu na śmierć i życie. Ale postawa ambasadorów francuskich w Warszawie, Jules'a Laroche'a do 1935 r. i później Leona Noëla, budziła wiele zastrzeżeń polskich władz. Obaj mieli znacznie więcej sympatii dla Benesza i w ogóle dla Czechów, z ich tradycją laicyzmu. Laroche częściej spotykał się z przedstawicielami opozycji niż rządu. Później Noël utrzymywał bardzo bliskie

¹³ M. Herman, *Un Sataniste polonais, Stanislas Przybyszewski*, Paris 1939.

¹⁴ A. Martel, *La langue polonaise dans les pays ruthènes*, Lille 1938.

¹⁵ J. Fabre, *Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des Lumières*, Paris 1952 (wzn. 1984).

¹⁶ A. Jobert, *Komisja Edukacji Narodowej w Polsce (1773–1794). Jej dzieło wychowania obywatelskiego*, przekład i uzupełnienia M. Chamcówna, Wrocław 1979; J. Fabre, *Od oświecenia do romantyzmu. Studia i szkice z literatury i kultury polskiej*, red. K. Kasprzyk, Warszawa 1995.

stosunki z Władysławem Sikorskim, a ten w swoich książkach nie ukrywał podziwu dla Joffre'a czy Focha, podczas gdy nie znosił sanacji. Józef Beck z kolei długo przejawiał skłonności sprzeczne z francuską polityką zagraniczną. W latach 1935–1939 prasa polska otwarcie krytykowała Francję i stawała się coraz bardziej wroga w stosunku do Czechosłowacji. W czasie konfliktów wywołanych przez Hitlera postawa wobec anszlusu czy niemieckich rozszczeń do Kłajpedy oraz pretensje do Cieszyna spowodowały znaczne rozluźnienie naszych stosunków. Bierność Francji w czasie napaści Niemiec na Polskę miała, owszem, wszystkie pozory zdrady, ale przecież w traktaty sprzed 20 lat nikt już nie wierzył.

Francja, z bardzo aktywnym udziałem Leona Noëla, dała jeszcze dowód swej chęci ratowania suwerenności Polski, pomagając w utworzeniu emigracyjnego rządu w Paryżu pod kierownictwem Sikorskiego, ale – z drugiej strony – wypowiedziawszy wojnę Hitlerowi i nic nie uczyniwszy przez rok¹⁷ na rzecz ludności polskiej w okupowanym kraju, fatalnie splamiła swój honor. Hańbiące dla Francji były rządy Philippe'a Pétaina, ponieważ wydany pod naciskiem niemieckim przez władze Vichy dekret o demobilizacji polskich żołnierzy sprawił, że Sikorski wraz ze swoim wojskiem musiał się ewakuować do Anglii.

Można uznać, że od 1943 r., tzn. od zawarcia umowy w Teheranie, to Stalin obejmuje ster polityki międzynarodowej i definiuje, jakie będą kształty nowej Polski, zwanej Ludową. Od tego czasu ginie ślad po II Rzeczypospolitej i po wpływach Francji na terenie całej Europy Środkowo-Wschodniej. Na nowy, niebywały wybuch siostrzanych uczuć Francji dla tych, którzy po raz drugi w XX wieku potrafili wypędzić zaborcę i przywrócić niepodległość dzięki „Solidarności”, trzeba będzie czekać jeszcze 40 lat. Ale to już inna karta historii...

* * *

Uważam za wielki zaszczyt, że w ciągu 60 ostatnich lat mogłem uczestniczyć w życiu naukowym Polski i że wyniki moich badań historycznych były w Polsce publikowane i funkcjonują w licznych dyskusjach, jak to bywa w rodzinie. Sam więc, podkreślam jeszcze raz, czuję się częścią wartkiego strumienia tych siostrzanych uczuć, tak trudnych do określenia, ale w sumie tak mocnych.

¹⁷ Mój syn napisał na temat tego smutnego okresu krótką syntezę z przedmową Henryka Batowskiego, zob. Y. Beauvois, *Stosunki polsko-francuskie w czasie „dziwnej wojny”*, Kraków 1991; jest on również autorem obszernej biografii Léona Noëla pt. *Léon Noël, de Laval à de Gaulle via Pétain (1888–1987)*, Lille 2001.

ZMARLI

Członkowie PAU zmarli w 2018 roku

WYDZIAŁ I

Krajowy

29.03.2018 – prof. Tadeusz Witczak, członek korespondent

WYDZIAŁ II

Krajowi

19.02.2018 – prof. Zofia Włodek, członek korespondent

2.11.2018 – prof. Jerzy Wyrozumski, członek czynny

Zagraniczni

17.05.2018 – prof. Richard Pipes

29.08.2018 – prof. Heiner Timmermann

WYDZIAŁ III

Krajowi

31.03.2018 – prof. Andrzej Zdzisław Smolarski, członek czynny

22.12.2018 – prof. Bogdan Bojarski, członek korespondent

WYDZIAŁ IV

Krajowy

31.12.2018 – prof. Andrzej Wiktor, członek korespondent

WYDZIAŁ V

Krajowy

9.11.2018 – prof. Stanisław Szala, członek korespondent

Zagraniczny

3.05.2018 – prof. Łukasz Kulczycki¹

¹ Nekrologu nie dostarczono.

WYDZIAŁ I

Krajowy

Tadeusz Witczak **19 XII 1927–29 III 2018**

W dniu 29 marca 2018 r. zmarł prof. dr hab. Tadeusz Witczak, członek Polskiej Akademii Umiejętności (od 2011), profesor emerytowany Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, wybitny filolog i historyk literatury staropolskiej, edytor, bibliograf, nieprzeciętny badacz o niezwykle indywidualnym i oryginalnym dorobku, człowiek wielkiej wiedzy, kultury i wielkiego serca, Mistrz.

Prof. Tadeusz Witczak urodził się 19 grudnia 1927 r. w Zegrzu Północnym, gdzie jego ojciec Roch odbywał służbę jako zawodowy podoficer w Centrum Wyszkolenia Łączności. Do czasów wojny ukończył 5 klas szkoły powszechnej, potem uczęszczał do różnych szkół, m.in. brał udział w tajnych kompletach gimnazjalnych w Warszawie. Od jesieni 1941 r. uczestniczył w ruchu konspiracyjnym jako członek Polskiego Związku Powstańczego, a od 1943 r. jako żołnierz Armii Krajowej. Po ukończeniu Kursu Partyzanta AK w sierpniu 1944 r. walczył pod Warszawą w oddziale „Koraba” (pseudonim porucznika Konstantego Mikołaja Radziwiłła). Po rozbitciu tego oddziału od września 1944 r. do kwietnia 1945 r. przebywał w różnych obozach niemieckich, a potem służył w szeregach 2. Korpusu Wojska Polskiego we Włoszech i w Wielkiej Brytanii, gdzie wiosną 1947 r. ukończył gimnazjum. W lipcu tego roku powrócił do Polski. W 1948 r. w Kościerzynie uzyskał świadectwo dojrzałości w Liceum Ogólnokształcącym Związku Uczestników Walki Zbrojnej o Niepodległość i Demokrację. W latach 1948–1952 studiował filologię polską na Uniwersytecie Poznańskim. Jeszcze jako student podjął pracę w Instytucie Badań Literackich, a wiosną 1954 r. został pracownikiem etatowym tegoż Instytutu, w którym kierował działem staropolskim *Bibliografii literatury polskiej „Nowy Korbut”* i współredagował hasła. We

wrzeźniu 1958 r. został zatrudniony na polonistyce Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, gdzie w maju 1960 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych za książkę *Teatr i dramat staropolski w Gdańsku* (Gdańsk 1959). Jego mistrzem i mentorem był prof. Roman Pollak. W 1974 r. otrzymał stopień naukowy doktora habilitowanego za rozprawę *Studia nad twórczością Mikołaja Reja*, a w 1989 r. uzyskał tytuł naukowy profesora. Pełnił funkcję dyrektora Instytutu Filologii Polskiej UAM (1990–1993) oraz kierownika Zakładu Literatury i Kultury Staropolskiej na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej UAM (1991–1999). Stworzył i redagował przez 20 lat pierwsze czasopismo naukowe polonistyki poznańskiej „Studia Polonistyczne” (od 1973). Wykształcił prawie dwustu magistrów i wielu doktorów. Odznaczony został m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i Medalem „Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis” (2008). Od 1953 r. był żonaty z Krystyną z domu Ambroży (magister ekonomii), zmarłą w 1986 r.; syn Włodzimierz jest lekarzem.

Prof. Tadeusz Witczak opublikował ponad 120 prac, książek i artykułów. Zajmował się nie tylko literaturą staropolską, bo w jego dorobku znajdziemy też artykuły poświęcone pisarzom oświecenia, a nawet takim autorom, jak Aleksander Fredro, Cyprian Kamil Norwid czy Henryk Sienkiewicz. Sporządził nadto wiele biogramów dla *Polskiego słownika biograficznego*. Interesował się wielce teatrem staropolskim. Swoje artykuły publikował m.in. w „Pamiętniku Literackim”, „Pamiętniku Teatralnym”, „Ruchu Literackim”, „Poznańskich Studiach Polonistycznych”. Trudno tu w skrócie omówić jego wieloletnią naukową twórczość. Wymieńmy więc tylko jego najważniejsze, książkowe, dzieła. Na ich początku znajduje się *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”* pod redakcją Romana Pollaka, której pierwsze trzy tomy: *Piśmiennictwo staropolskie* (Warszawa 1963–1965) są przede wszystkim jego zasługą. To fundamentalne dla badań nad dawną literaturą polską kompendium już chyba na zawsze pozostanie w księgozbiórce podręcznym każdego filologa polskiego. Do niego nawiązuje wydawane w latach 2000–2004 pod patronatem IBL PAN pięciotomowe dzieło *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, w którym Profesor zredagował dział poświęcony piśmiennictwu staropolskiemu. Niezwykłą akrybią wyróżniają się jego *Studia nad twórczością Mikołaja Reja* (Poznań 1975). To wybitne dzieło naukowe zdumiewa oryginalnością ujęcia, skrupulatnym zebraniem materiałów, precyzją wykładu i olbrzymim nasyceniem faktografią. Rejem Profesor zajmował się zresztą z pasją całe prawie życie i jeszcze później poświęcił jego utworom kilka studiów. Swego rodzaju jakby dziełem jego życia jest znakomicie skomponowany i napisany niezwykle, lekko archaizującym językiem podręcznik

akademicki *Literatura średniowiecza*, który doczekał się już pięciu wydań (pierwsze wydanie 1990 r.). Rzadko dziś spotyka się prace naukowe, które łączyłyby w tak harmonijny sposób faktografię i poszanowanie wobec obowiązujących rygorów metodologicznych z ujmującą formą. Tymi cechami wyróżniała się już jego pierwsza drukowana książka *Teatr i dramat staropolski w Gdańsku* (Gdańsk 1959). Szczęśliwie, przed śmiercią Profesor zdążył przygotować krytyczną edycję *Odprawy posłów greckich* do sejmowego wydania *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego*.

Prof. Tadeusz Witczak był wielkim humanistą, zdumiewającym erudytą, autorytetem, tytanem pracy, wzorem obowiązkowości, człowiekiem prawym, bezkompromisowym, o wielkiej charyzmie, silnym charakterze i stabilnym świecie wartości, człowiekiem umiaru, honoru i godności. Był świetnym mówcą, mistrzem i strażnikiem piękna języka polskiego, niezwykłym nauczycielem akademickim, stawiającym swoim wychowankom poprzeczkę podług własnej miary, a więc bardzo wysoko, wymagając samodzielności, rozważnego dystansu, uczciwości, solidności i dyscypliny. Wiele wymagał od siebie. Jego staranna polszczyzna, trochę staroświecka, dobitny głos, jasny, logiczny wykład budziły niezwykły szacunek, przyciągając rzesze słuchaczy.

Pogrzeb Profesora odbył się 6 kwietnia 2018 r. Pochowany został na cmentarzu Junikowo w Poznaniu. Nauka polska straciła wielkiego uczonego.

Wiesław Wydra

WYDZIAŁ II

Krajowi

Zofia Albina Włodek 30 VIII 1925–19 II 2018

Zofia Albina Włodek urodziła się 30 sierpnia 1925 r. w Krakowie w rodzinie ziemiańskiej jako córka Zofii Albiny z Goetz-Okocimskich oraz Jana Włodka. Urodziny Pani Profesor przypadały zatem na koniec wakacji i raz zdarzyło się, że mogliśmy je obchodzić wspólnie, w gronie polskich mediewistów, podczas obrad X Kongresu Filozofii Średniowiecznej, organizowanego przez SIEPM w Erfurcie w sierpniu roku 1997. „Polska ekipa” na tym kongresie była znacząca, a Pani Profesor Włodek sprawowała – zwłaszcza nad młodymi mediewistami – swoją pieczę, doskonaląc nasz francuski i korygując także merytorycznie nasze wystąpienia.

Zofia Włodek nie od razu trafiła na ścieżkę wiodącą do filozofii, choć miała tutaj w domu znakomity przykład swojej matki, która, po ukończeniu studiów filozoficznych na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1932 r. obroniła tam pod kierunkiem Witolda Rubczyńskiego rozprawę doktorską, zatytułowaną *Zagadnienie stosunku rozumu do wiary według św. Tomasza z Akwinu*. Początkowo Zofia Włodek poszła raczej w ślady swojego ojca oraz brata, Jana Mariana Włodka, i po ukończeniu w roku 1943 na tajnych kompletach szkoły średniej rozpoczęła studia rolnicze na tajnym Wydziale Rolnictwa UJ. Dyplom magistra rolnictwa uzyskała już w roku 1949 i została asystentką w Studium Nauk Spółdzielczych Wydziału Rolniczego. Wkrótce, ze względu na dokonujące się w Polsce przemiany ideologiczne, musiała opuścić ten Wydział, przenosząc się na filozofię, ale i Wydział Filozofii UJ wkrótce został zamknięty. Zofia Włodek wyjechała zatem do Lublina, kontynuując studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL pod okiem takich mistrzów, jak Jerzy Kalinowski, ks. Stanisław Kamiński, o. Mieczysław

Krapiec, ks. Karol Wojtyła, a przede wszystkim Stefan Świeżawski. Był on promotorem jej pracy magisterskiej, zatytułowanej *Alfred Anglik i jego teoria życia*, obronionej w roku 1955, a później został również promotorem jej rozprawy doktorskiej. W roku 1959 Zofia Włodek uzyskała stopień doktora filozofii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na podstawie rozprawy pt. *Herman z Augsburga i jego quaestiones de quodlibet w rękopisie Biblioteki Jagiellońskiej 748*. W latach 1958–1961 dr Włodek prowadziła na Wydziale Filozofii KUL zajęcia z paleografii i kodykologii. Od roku 1956 współpracowała także – w formie prac zleconych – z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN, gdzie z inicjatywy Stefana Świeżawskiego powstał Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej, którego naczelnym zadaniem była praca nad źródłami do historii filozofii w Polsce. Zofia Włodek w roku 1961 rozpoczęła tam pracę na stanowisku adiunkta. Swoją znajomość filozofii i teologii średniowiecznej pogłębiała na licznych stażach naukowych w ważnych dla mediewistyki ośrodkach: w latach 1959–1960 przebywała w Centre d'Etudes Supérieures de la Civilisation Médiévale w Poitiers, w roku 1967 w Ecole Pratique des Hautes Etudes w Paryżu, a w latach 1972–1973 w Grabmann-Institut zur Erforschung der mittelalterlichen Theologie und Philosophie w Monachium.

W listopadzie 1968 r. Zofia Włodek uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dziedzinie filozofii na podstawie rozprawy *Krakowski komentarz z XV wieku do „Sentencji” Piotra Lombarda*. W 1969 r. została powołana na stanowisko docenta w IFiS PAN, a w styczniu 1980 r. objęła stanowisko profesora nadzwyczajnego i w 1991 – profesora zwyczajnego, na którym to stanowisku pracowała do chwili przejścia na emeryturę w roku 1995.

O ile Polska Akademia Nauk była tą instytucją, z którą Zofia Włodek związała swoją karierę naukowo-badawczą, to jej aktywność dydaktyczna realizowała się w różnych ośrodkach. Poza Wydziałem Filozofii KUL, Zofia Włodek w latach 1967–1972 oraz 1973–1987 prowadziła zajęcia z edycji tekstów średniowiecznych i filozofii średniowiecznej w Polsce na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK, a w latach 1983–2002 wykłady z filozofii średniowiecznej w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie. Środowisko polskich mediewistów zawsze mogło liczyć na kompetentną opinię Pani Profesor w przewodach doktorskich, habilitacyjnych, profesorskich czy w recenzjach wydawniczych.

Prof. Włodek należała do komitetów redakcyjnych najważniejszych specjalistycznych periodyków, takich jak: „Mediaevalia Philosophica Polonorum”, „Studia Mediewistyczne”, „Przegląd Tomistyczny” czy seria „Textus et Studia Historiam Theologiae in Polonia Excultae Spectantia” (ATK). Od roku 1980 była członkiem Rady Redakcyjnej i wykonawcą w zespole

przygotowującym *Katalog łacińskich rękopisów średniowiecznych Biblioteki Jagiellońskiej*, a w latach 1993–2008 kierowała zespołem *Katalogu*. Zespół dwukrotnie został uhonorowany nagrodą zespołową za tę pracę: w roku 1981 – Nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, a w 1995 – Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej.

Zofia Włodek była członkiem wielu towarzystw naukowych, w tym: Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Towarzystwa Naukowego KUL, Komisji Filozoficznej Krakowskiego Oddziału PAN i Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale, którego była wiceprezesem w latach 1987–1992, organizując w roku 1993 w Krakowie międzynarodowe sympozjum na temat „Kościoł i społeczeństwo w późnym średniowieczu”.

Czas spędzony nad opracowywaniem, opisem i katalogowaniem rękopisów średniowiecznych ukształtował najważniejsze cechy naukowego warsztatu Zofii Włodek, a mianowicie: źródłowość, rzetelność, precyzję, a zarazem ostrożność w stawianiu hipotez, a przede wszystkim benedyktyńską pracowitość. Dlatego właśnie jej przypadło dokonanie niezwykłego odkrycia: w roku 1972 w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lipsku odnalazła uważany za zaginiony tekst *Satyry* Jana Falkenberga, napisanej w trakcie obrad soboru w Konstancji, a wymierzonej przeciwko Władysławowi Jagielle i Polakom. Prace badawcze Zofii Włodek prezentowały polską myśl filozoficzno-teologiczną, rozwijającą się na Wszechnicy Krakowskiej w wieku XV. Omówieniu źródeł i zawartości krakowskich komentarzy do *Metafizyki* Arystotelesa została poświęcona monografia *Filozofia bytu*, wydana jako trzeci tom z serii „Dzieje Filozofii Średniowiecznej w Polsce” (Wrocław 1977). Przygotowaniem tej monografii był tekst *Filozofia a teologia w ujęciu mistrzów krakowskich* z tomu *Filozofia polska XV wieku* (Warszawa 1972), a swą istną kontynuacją teksty: *Tendencje doktrynalne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Krakowskiego w XV wieku* z tomu *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce* (Warszawa 1993) oraz *Eklezjologia krakowska w pierwszej połowie XV wieku* z Księgi Jubileuszowej na sześćsetlecie Wydziału Teologicznego w Krakowie (Kraków 1998). Międzynarodową pozycję Zofii Włodek budowały takie teksty, jak edycja: *Thomas Sutton, De productione formae substantialis* (AHDLMA 46/1979/127–175). W trudnych czasach intelektualnego zniewolenia nie lękała się podjąć rzetelnych studiów dotyczących odniesień światopoglądowych problematyki filozoficznej, związków metafizyki i teologii, odkrywając nieprzemijający blask dziedzictwa chrześcijańskiego średniowiecza. Jako wytrawna mediewistka Zofia Włodek dostrzegła także znaczenie prac translatorskich. Wraz ze swoim uczniem Włodzimierzem Zegą przełożyła *Kwestię o duszy* św. Tomasza z Akwinu (Kraków 1996) oraz Tomaszową *Summę contra gentiles* (Poznań 2003, 2007, 2009).

Profesor Zofia Albina Włodek zmarła 19 lutego 2018 roku w Krakowie, zamykając piękny cykl swojego ziemskiego życia w nadziei na *conversatio sanctorum*.

Bibliografia:

Kaluża Z., *Prace mediewistyczne Zofii Włodek* [w:] Z. Włodek, *Z dziejów filozofii i teologii na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku. Sylwetki, teksty, studia*, Kraków 2011, s. 13–70; Markowski M., *Zofia Włodek*, „*Studia Mediewistyczne*” 31 (1994), s. 7–18; Zega W., *Włodek Zofia Albina* [w:] *Encyklopedia Filozofii Polskiej*, t. 2, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2011, s. 820–822.

Agnieszka M. Kijewska

Jerzy Lesław Wyrozumski **7 III 1930–2 XI 2018**

W piątek 2 listopada 2018 r. w godzinach wieczornych zmarł profesor Jerzy Lesław Wyrozumski, jeden z najwybitniejszych polskich i europejskich mediewistów, członek czynny Wydziału II Historyczno-Filozoficznego Polskiej Akademii Umiejętności od 1989 r. i jej długoletni sekretarz generalny w latach 1994–2015.

Jerzy Wyrozumski urodził się 7 marca 1930 r. w Trembowli na Podolu w rodzinie mieszczańskiej o siedemnastowiecznych korzeniach. Był synem Jana, mistrza kamieniarskiego – sztukatora, i Józefy z domu Kamińskiej. Na chrzcie św. otrzymał imiona: Lesław Grzegorz Antoni. Najpierw uczył się w szkole powszechnej w rodzinnym mieście, a następnie krótko we Lwowie tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej. W czasie okupacji sowieckiej i niemieckiej przebywał w Trembowli, gdzie okresowo uczęszczał nadal do szkoły, a później douczał się prywatnie. Rodzinne miasto opuścił 1 stycznia 1945 r., kiedy wraz z rodzicami i siostrą wyjechał pierwszym zorganizowanym transportem repatriacyjnym najpierw do Przemyśla, a następnie w kwietniu, jeszcze w warunkach wojennych, przez Bydgoszcz do Szubina i Kcyni. W tym wielkopolskim miasteczku rodzina Wyrozumskich mieszkała przez całe lato, a we wrześniu tego roku przeniosła się do Zielonej Góry. Po roku (we wrześniu 1946) znalazła miejsce na trwałe osiedlenie w Koźlu na Górnym Śląsku. Ta repatriacyjna tułaczka spowodowała, że Lesław Grzegorz Antoni Wyrozumski utracił swoje chrzestne imiona. W zamieszaniu repatriacyjnym jego rodzice zabrali z Trembowli tylko ostatnie przedwojenne świadectwo szkolne z błędnie wpisanym przez nauczycielkę imieniem Jerzy. Konieczne stało się sądowe odtworzenie aktu urodzenia. Sąd Grodzki w Koźlu 23 lutego 1949 r. wydał w tej sprawie orzeczenie, stwierdzając, głównie na podstawie wspomnianego świadectwa, bez uwzględnienia zeznań ojca, że „Jerzy Lesław Wyrozumski urodził się dnia

7.III.1930 r. w Trembowli, woj. Tarnopol, jako syn Jana Wyrozumskiego i Józefy Kamińskiej, małżeństwa Wyrozumskich”. Od tej pory musiał oficjalnie nosić imię Jerzy.

W powojennym okresie, naznaczonym biedą i tułaczką, kontynuował naukę. Do I klasy gimnazjum uczęszczał w Przemyślu i wielkopolskim Wągrowcu (dojeżdżał tam codziennie koleją 35 km z Kcyni), a do II klasy w Zielonej Górze. Z kolei do klasy III i IV chodził w Koźlu, gdzie również uczył się w klasie X i XI szkoły średniej. Tam w 1950 r. uzyskał maturę. Wszechstronnie uzdolniony, wahał się w gimnazjum co do kierunku dalszej nauki między przedmiotami matematyczno-fizycznymi a humanistycznymi, ale ostatecznie wybrał liceum humanistyczne. Początkowo skłaniał się ku filologii klasycznej, potem jednak zafascynował się historią i postanowił studiować na Uniwersytecie Jagiellońskim, mimo że bliżej mu było do Wrocławia. W 1950 r. przyjechał do Krakowa, gdzie musiał zmierzyć się z bardzo trudną sytuacją bytową, szczególnie zaś z brakiem studentckiego lokum. W okresie stalinowskiego terroru i presji ideologicznej jagiellońska wszechnica dla młodego adepta historii, jak wspominał po wielu latach, była oazą rzetelnego uprawiania nauki przez starą profesurę z okresu międzywojennego. W jego pamięci niezwykle mocno wyryła się odważna postawa prof. Ludwika Piotrowicza, historyka starożytności, który otwarcie sprzeciwiał się marksistowskiej doktrynie. Wiele zawdzięczał też profesorom Romanowi Grodeckiemu, Janowi Dąbrowskiemu, Sylwiuszowi Mikuckiemu i Zofii Kozłowskiej-Budkowej. Mistrzem Jerzego Wyrozumskiego stał się Roman Grodecki, wybitny badacz dziejów gospodarczych i społecznych Polski średniowiecznej oraz znakomity znawca źródeł z wieków średnich. Na jego seminarium przygotował najpierw pracę pt. *Początki opieki społecznej w górnictwie polskim* (opublikowaną w formie artykułu w 1960 r.), a następnie rozprawę magisterską pt. *Handel solą w Polsce w wiekach średnich*. Profesorowi Grodeckiemu zawdzięczał wszechstronny warsztat mediewistyczny, umiłowanie źródeł, ich precyzyjną analizę oraz jasny wykład problematyki. Stopień magistra uzyskał w 1955 r. i po dwutygodniowym angażu w Archiwum Państwowym w Krakowie został zatrudniony od 1 marca tego roku na etacie asystenta w Katedrze Historii Polski Feudalnej, kierowanej przez Romana Grodeckiego. Wówczas przy tej katedrze byli profesorowie Henryk Barycz i Józef Widajewicz oraz docenci Józef Skoczek i Józef Mitkowski. Od tego momentu cała kariera naukowa Jerzego Wyrozumskiego była związana z Uniwersytetem Jagiellońskim. Po trzech latach (w 1958 r.) awansował na stanowisko starszego asystenta. W 1963 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy pt. *Tkactwo małopolskie w późnym średniowieczu* (ogłoszona drukiem w 1972 r.) i stanowisko adiunkta. Habilitował się w pięć lat później

(2 maja 1968 r.) w oparciu o pracę pt. *Państwowa gospodarka solna w Polsce do schyłku XIV wieku* (Kraków 1968), osiągając stopień naukowy docenta w zakresie historii Polski do XVI w. Stanowisko docenta otrzymał decyzją Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego dopiero 1 czerwca 1969 r. Przez kilkanaście miesięcy, od 1 lutego 1972 do 30 czerwca 1973 r., był wykładowcą historii Polski na francuskim uniwersytecie w Lille i równocześnie członkiem Jury Ministériel we Francji dla egzaminów z historii Polski. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego Rada Państwa nadała mu 24 kwietnia 1981 r., zaś Minister Edukacji Narodowej mianował go z dniem 1 września 1993 r. na stanowisko profesora zwyczajnego UJ.

Dorobek naukowy Jerzego Wyrozumskiego liczy ok. 700 prac i obejmuje rozległe obszary dziejów Polski i Europy średniowiecznej. Pierwszy nurt jego zainteresowań skoncentrowany był na historii gospodarczej i społecznej średniowiecznej Polski. Znakomite rezultaty badań nad małopolskim tkactwem, gospodarką solną oraz handlem sprawiły, że stał się bardzo cenionym w Polsce i Europie znawcą średniowiecznych dziejów górnictwa, rzemiosła i handlu. Historię społeczną wieków średnich, leżącą u podstaw jego pasji badawczych, uprawiał z wielkim zamiłowaniem. Zajmował się związkami czeladniczymi oraz korporacjami zawodowymi i religijnymi w miastach, kongregacją włóczków krakowskich, zagadnieniem niewoli w polskim społeczeństwie, funkcjonowaniem gromady na wsi, ruchami społeczno-religijnymi beginek, begardów i waldensów, a także dziejami Żydów. Pod wpływem Romana Grodeckiego jeszcze w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku Jerzy Wyrozumski podjął prace nad sporządzeniem „Kartoteki do dziejów miast w Polsce” i wszedł głęboko w problematykę miejską. Stanowiła ona kolejny bardzo ważny obszar badań w jego naukowej twórczości. Zbadał rozwój sieci miejskiej w Małopolsce w średniowieczu i u progu czasów nowożytnych, opracował średniowieczne dzieje szeregu miast i miasteczek na Podkarpaciu, m.in. Jasła, Krosna i Strzyżowa. Najważniejszym osiągnięciem na tym polu jest I tom monumentalnych *Dziejów Krakowa: Kraków do schyłku wieków średnich* (Kraków 1992). Z tego dzieła korzystają zarówno mediewiści, jak i miłośnicy historii, bowiem jest ono fundamentem naszej wiedzy o najdawniejszej przeszłości Krakowa. Z ogromnym znanstwem ukazał Jerzy Wyrozumski integralną historię największego ośrodka miejskiego w Królestwie Polskim (aglomeracji Kraków-Kazimierz-Kleparz wraz z przedmieściami), prezentując jego rozwój i przemiany urbanistyczne, ustrojowe, społeczne, gospodarcze oraz życie codzienne, kulturę i sztukę, a także rolę polityczną w szerokim kontekście europejskim. Wiele trudu włożył również w wyjaśnienie początków miasta, gminy i jego lokacji na prawie magdeburskim, publikując na te tematy kilka ważnych prac z okazji 750. rocznicy aktu lokacyjnego z 1257 r.

Niezmiernie fascynowała go postać Kazimierza Wielkiego i jego panowanie, które charakteryzowało się dynamicznym rozwojem Królestwa Polskiego w każdej niemal sferze, przede wszystkim modernizacją ustrojowo-prawną, organizacji gospodarczej monarchii, stabilizacją polityczną i rosnącą rolą w Europie Środkowo-Wschodniej. Opracowanie biografii króla (*Kazimierz Wielki*, Wrocław 1982, kolejne wydania w 1986 i 2004) stało się dla Jerzego Wyrozumskiego okazją do wszechstronnych badań nad tym przełomowym w dziejach Polski okresem i procesami, które legły u podstaw nowożytniej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jej wyjątkowego miejsca w Europie na styku różnych tradycji cywilizacyjnych, religijnych, etnicznych i kulturalnych. Ich kontynuacją były prace poświęcone andegaweńskim czasom, szczególnie zaś osobie św. Jadwigi Królowej (*Królowa Jadwiga między epoką piastowską i jagiellońską*, Kraków 1997). Podjął je w związku przygotowaniem materiałów historycznych na potrzeby procesu kanonizacyjnego Andegawenki.

Szeroko pojęta kultura średniowieczna stała się dla Jerzego Wyrozumskiego nowym polem badawczym od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Od tego czasu publikował szereg prac dotyczących najstarszych dziejów Uniwersytetu Krakowskiego i wszechnic środkowoeuropejskich, polskiej historiografii średniowiecznej (w tym dzieł Wincentego Kadłubka, Jana z Czarnkowa i Jana Długosza), kręgu pierwszych humanistów w Krakowie, Konrada Celtisa, kilku świętych i ich kultu (m.in. św. Floriana, św. Jaka Odrowąża, św. Stanisława ze Szczepanowa, św. Wojciecha). Dzięki jego wielkiemu zaangażowaniu została dokończona w latach 1998–2006 nowa krytyczna edycja monumentalnego dzieła Jana Długosza *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae* (libri XI, XII) wraz z tłumaczeniem na język polski (*Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, księgi XI, XII).

Wyjątkowe umiejętności syntetycznego ujmowania długotrwałych i skomplikowanych procesów dziejowych sprawiły, że opracował on *Historię Polski do roku 1505* w ramach czterotomowego zarysu dziejów Polski (wraz z Józefem Gierowskim i Józefem Buszką), wydanego w 1978 r. To dzieło ze względu na swoje walory, przede wszystkim klarowny, precyzyjny wykład, wyważone sądy, gruntowną erudycję, stało się niezwykle popularne wśród studentów historii i kierunków humanistycznych w całej Polsce. Miało 13 wysokonakładowych wydań i do dziś jest w powszechnym użytku jako podręcznik historii Polski średniowiecznej. Okres panowania Piastów doczekał się jego obszerniejszej syntezy (*Dzieje Polski piastowskiej (VIII w. – 1370)*), opublikowanej w 1999 r. w ramach Wielkiej Historii Polski.

Od początku swej działalności naukowej Jerzy Wyrozumski podejmował trud redaktorski, najpierw jako sekretarz Redakcji „Studiów Historycznych” (1963–1971), następnie zaś redagował „Prace Historyczne” w serii Zeszytów

Naukowych UJ (1976–1979). Natomiast w Polskiej Akademii Umiejętności był redaktorem serii: Rozprawy Wydziału II Historyczno-Filozoficznego (1992–2017), „Rocznika PAU” (1990–2015), „Sprawozdań z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności” (1990–2008). Zainicjował w PAU serię Monumenta Sacra Polonorum, poświęconą edycjom krytycznym najstarszych zabytków polskiej kultury religijnej, którą redagował w latach 2000–2011. Doprowadził też do odzyskania przez PAU Serii II Pomników Dziejowych Polski i patronował w latach 1994–2017 wydaniu 6 tomów źródeł w jej ramach. Ponadto redagował wiele publikacji naukowych Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (w tym razem z prof. Jackiem Purchlą „Rocznik Krakowski” w latach 1998–2017) oraz Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie. Na podkreślenie zasługuje jego długoletnia współpraca z Redakcją Polskiego Słownika Biograficznego nie tylko jako autora licznych biogramów ludzi polskiego średniowiecza, ale przede wszystkim członka ścisłego Komitetu Redakcyjnego w latach 1993–2018, dbającego o wysoki poziom naukowy tego wyjątkowego dla polskiej historii, kultury i nauki słownika.

Nie sposób omówić tu wszystkie dokonania badawcze Jerzego Wyrozumskiego. Był uczonym o wszechstronnych zainteresowaniach, którego cechowała wielka miłość do źródeł i mistrzowski warsztat naukowy. Swoją bogatą twórczością naukową otwierał nowe kierunki poszukiwań historycznych i wykształcił całe pokolenie krakowskich mediewistów, inspirując ich do pracy badawczej na wysokim poziomie. Na tym polu jego zasługi są wyjątkowe. Obecnie kilkunastu jego uczniów nadaje ton krakowskiej mediewistyce.

Był pomysłodawcą i organizatorem bardzo wielu krajowych i międzynarodowych konferencji i sympozjów naukowych, odbywających w się Polskiej Akademii Umiejętności, Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa oraz Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie. Na szeroką skalę popularyzował wiedzę o przeszłości Krakowa i Polski w niezliczonych wykładach, wygłaszanych z wielką kulturą słowa, niezwykłą klarownością myśli i precyzją w bardzo wielu środowiskach i gremiach w całej Polsce i poza jej granicami.

Nigdy nie szczędził czasu i sił Uniwersytetowi jako prodziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1975–1976, trzymiesięczna kadencja zastępcza), zastępca dyrektora Instytutu Historii (1977–1981), dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1981–1987) i prorektor (1987–1990) w czasach bardzo trudnych, naznaczonych obroną uczelni, jej autonomii i studentów przed represjami władzy komunistycznej. Ponadto w latach 1980–2000 kierował Zakładem Historii Polski Średniowiecznej Instytutu Historii UJ. Z ogromnym zaangażowaniem włączył się w dzieło odbudowy Polskiej Akademii Umiejętności, od jej reaktywacji w 1989 r., jako członek czynny Wydziału II

Historyczno-Filozoficznego. Przez 7 kadencji pełnił nieprzerwanie w latach 1994–2015 funkcję sekretarza generalnego PAU. Niestrudzenie zabiegał o rewindykację mienia Akademii i stworzenie materialnych podstaw jej działalności, a także o wysoką pozycję jako korporacji uczonych na arenie krajowej i międzynarodowej. Po ukazaniu się kontrowersyjnej i nierzetelnej pod względem naukowym książki Anetty Rybickiej na temat Institut für Deutsche Ostarbeit Jerzy Wyrozumski bronił dobrego imienia Akademii. Inicjował i koordynował szereg ważnych przedsięwzięć naukowych w ramach PAU, w tym konferencji, serii wydawniczych i edycji źródłowych, np. akt nuncjatury polskiej.

Obdarzony wielkim zaufaniem polskiego środowiska historycznego pełnił przez 20 lat (1990–2010) funkcję członka Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, zaś w latach 2011–2014 zasiadał w Radzie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Jako krakowianin z wyboru zaangażował się w działalność Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, którego był prezesem w latach 1980–2015. Dzięki jego niespożytej energii i odwadze Towarzystwo nie tylko przetrwało najtrudniejszy okres lat osiemdziesiątych, ale zdołało zachować swą niezależność oraz możliwości różnorodnej działalności obywatelskiej na rzecz Krakowa. Nadał on nową dynamikę wszystkim naukowym i popularyzatorskim przedsięwzięciom tego Towarzystwa. Ponadto zasiadał w kilku ważnych dla Krakowa gremiach, m.in. przewodniczył Radzie Fundacji Promocji Kultury Krakowa oraz Radzie Muzealnej Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, a także kierował Ośrodkiem Badań Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie, którego był jednym ze współzałożycieli.

Za swą rozległą działalność naukową, organizacyjną i społeczną był wielokrotnie odznaczony orderami i medalami polskimi i zagranicznymi. Za szczególnie wkład w przygotowanie materiałów historycznych na potrzeby procesu kanonizacyjnego św. Jadwigi Królowej Jan Paweł II nadał mu w 1999 r. Krzyż Komandorski św. Sylwestra, a Papiaska Akademia Teologiczna w Krakowie medal *Bene merenti*. W 1998 r. Prezydent RP odznaczył go Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Uhonorowany został również Krzyżem Oficerskim Orderu Węgierskiego i estońskim Orderem Krzyża Ziemi Maryjnej. Miasto Kraków w uznaniu wielkich zasług przyznało Jerzemu Wyrozumskiemu w 1995 r. srebrny medal *Cracoviae merenti*, zaś za jego znakomite osiągnięcia na polu badań nad dziejami średnio-wiecznej krakowskiej aglomeracji – Nagrodę Miasta Krakowa w dziedzinie nauki i techniki w 2010 r. Kilka uczelni polskich i zagranicznych wyróżniło go najwyższą godnością doktora honoris causa, w tym dwa uniwersytety węgierskie w Miskolcu i Pécsu oraz trzy krajowe w Bydgoszczy, Rzeszowie, Kielcach i Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie.

Profesor Jerzy Lesław Wyrozumski był wybitnym przedstawicielem krakowskiego środowiska naukowego i znakomitym kontynuatorem najlepszych tradycji krakowskiej szkoły historycznej. Jako uczony i humanista cieszył się powszechnym szacunkiem i autorytetem. Był człowiekiem wielkiej mądrości, życzliwości i skromności, głęboko miłującym prawdę i naukę.

Krzysztof Ożóg

Zagraniczni

Bernhard Hänsel¹ **24 V 1937–1 IV 2017**

Mija rok od czasu, gdy odszedł z grona europejskiego formatu archeologów prof. dr Bernhard Hänsel, profesor Freie Universität Berlin i wieloletni dyrektor Institut für Prähistorische Archeologie tegoż uniwersytetu.

Bernhard Hänsel już w latach młodości, spędzanych z rodzicami w Dreźnie, w roku 1955 i 1956 uczestniczył w badaniach wykopaliskowych prowadzonych przez Landesmuseum für Vor- und Frühgeschichte w Dreźnie. Było to swego rodzaju przygotowanie do wybranego i wymarzonego zawodu. Prof. Bernhard Hänsel należał do grona znakomicie wykształconych archeologów europejskich. W latach 1956–1964 odbywał studia w zakresie archeologii pradziejowej i wczesnośredniowiecznej, archeologii klasycznej, geologii i antropologii na uniwersytetach w Jenie, Heidelbergu i Wiedniu, uwieńczoną promocją doktorską. W roku 1968 opublikował swoją pracę doktorską pt. *Beiträge zur chronologischen Gliederung der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, w serii Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturräume (red. V. Milošević, tom 6. i 7.). Dzieło to zwiastowało początek głównego nurtu jego zainteresowań badawczych pradziejami, a szczególnie epoką brązu i początkami epoki żelaza na terenach Europy południowo-wschodniej. To zainteresowanie było realizowane do końca jego dni wielorako – zarówno poprzez badania terenowe, publikacje, jak też ożywione kontakty osobiste z badaczami tych regionów Europy.

Bernhard Hänsel pracował na kilku uniwersytetach niemieckich. W latach 1966–1972 został zatrudniony w charakterze asystenta na Uniwersytecie w Bochum. W roku 1972 habilitował się na Uniwersytecie w Erlangen/Norymberga na podstawie pracy *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung*

¹ Wiadomość o śmierci prof. Bernharda Hänsela dotarła do PAU w 2018 r. Nekrolog dostarczono do redakcji po oddaniu poprzedniego tomu „Rocznika PAU” (R. 2017) do druku.

der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau, opublikowanej 1976 r. w serii Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturräume (red. V. Milošević, tomy 17. i 18.). W tymże roku otrzymał stanowisko docenta na Uniwersytecie Erlangen/Norymberga, a w roku 1976 został profesorem na Uniwersytecie w Kilonii, gdzie pracował do 1981 r. W tym roku uzyskał profesurę na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie (Freie Universität Berlin), na którym pozostał do przejścia na emeryturę w roku 2006. Na Uniwersytecie w Berlinie objął kierownictwo Seminar für Ur- und Frühgeschichte, które dzięki jego staraniom wkrótce przekształcone zostało w instytut (Institut für Prähistorische Archäologie). Placówka ta stała się rychło ważnym centrum badawczym i dydaktycznym o znaczeniu międzynarodowym. Zarówno personel dydaktyczny, jak też studenci i doktoranci rekrutują się również spoza Niemiec, m.in. ze Słowenii. W tej placówce odbywają także naukowe i stypendialne archeolodzy z Polski. Prof. Bernhard Hänsel wykształcił pokaźne grono archeologów, z których wielu zajmuje ważne pozycje w nauce, będąc m.in. profesorami.

Imponujące są efekty archeologicznych badań wykopaliskowych prof. Bernharda Hänsla na obszarze greckiej Macedonii i półwyspie Chalkidiki, w serbskiej Wojwodinie i chorwackiej Istrii. Na szczególne podkreślenie zasługują wieloletnie badania na terenie greckiej Macedonii w Kastanas, których wyniki uwieńczone zostały wielotomowym opracowaniem.

Związki prof. Bernharda Hänsla z polską archeologią były również bliskie i miały wieloraki charakter. Głównie był to jego aktywny udział w znaczących konferencjach naukowych, organizowanych w Polsce, w tym m.in. zorganizowanych przez ówczesny Instytut Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN). Uczestniczył również kilkakrotnie w organizowanym przeze mnie cyklu konferencji w ramach prac Komisji Archeologicznej Oddziału Polskiej Akademii Nauk i przy współpracy Muzeum Archeologicznego w Biskupinie. Prezentował także referaty, m.in. o swoich badaniach w Kastanas na posiedzeniu Komisji Archeologicznej O/PAN we Wrocławiu, jak również uczestniczył w kilku konferencjach organizowanych przez tę Komisję we Wrocławiu. Te pobyty w Polsce przy rozmaitych okazjach sprawiły, jak wspomniałem, że z wieloma polskimi archeologami nawiązał bliskie koleżeńskie kontakty, a także przyjaźnie. Zdobył też bardzo dobrą orientację w prowadzonych przez nas badaniach. Szczerze i życzliwie zawsze nam sekundował, a także starał się być pomocnym doradcą. Głos Bernharda był na tych spotkaniach zawsze znaczący. Podobnie było również na wielu konferencjach w innych środowiskach, poza naszymi krajami, w których miałem okazję uczestniczyć razem z nim.

Prof. Bernhard Hänsel był członkiem wielu gremiów naukowych, w tym Niemieckiego Instytutu Archeologii. Był członkiem zagranicznym Polskiej

Akademii Umiejętności. Został uhonorowany kilkoma doktoratami honoris causa.

Odejście od nas na zawsze prof. Bernharda Hänsla jest dotkliwą stratą dla europejskiej archeologii, zwłaszcza zaś dla badań nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza. Dla wielu zaś oznacza także utratę bliskiego Kolegi, a dla mnie bliskiego mi przez wiele lat, serdecznego Przyjaciela. Trudno mówić, iż miejsce po nim z czasem da się zapełnić, ono pozostanie już puste, a Bernharda zachowamy w naszej pamięci, zaś jego naukowe dokonania badawcze będą miały trwałe miejsce w historii naszych badań.

Bogusław Gediga

Richard Pipes **11 VII 1923–17 V 2018**

Richard Pipes urodził się w Cieszynie 11 lipca 1923 r. w zasymilizowanej rodzinie żydowskiej. Jego ojciec Marek Pipes pochodził ze Lwowa. Podczas I wojny służył w Legionach Polskich. Matka, Sarah Haskelberg, była córką bogatego warszawskiego przedsiębiorcy. W domu rodzice mówili po polsku albo po niemiecku, ale z Richardem mówili wyłącznie po niemiecku. Polskiego nauczył się na podwórku podczas zabaw z dziećmi. W efekcie, jak wspomina, w wieku trzech lub czterech lat był już dwujęzyczny. W 1929 r. rodzina przeprowadziła się, po krótkim pobycie w Krakowie, do Warszawy. Rodzice nie byli zbyt religijni, ale wszyscy byli dumni, że są Żydami. Niemniej Richard sam musiał im przypomnieć, że nie przygotowali go do Bar Mitzwy. W późniejszych latach mówił o sobie, że był „niepraktykującym ortodoksyjnym Żydem”. Judaizm uważał za wyjątkową religię, ponieważ „łączyła idealizm z realizmem”.

W Warszawie uczył się w prywatnym gimnazjum, następnie w Liceum im. Michała Kreczmarą. Jedna połowa uczniów była katolikami, a druga żydami. Stosunki między obydwojma społecznościami były poprawne, przynajmniej do 1935 r. Richard Pipes wspomina, że po śmierci Józefa Piłsudskiego, który nienawidził antysemityzmu, atmosfera w szkole zaczęła się pogarszać. Przedmioty, na które pogram kładł nacisk: historia Polski, polska literatura, geografia Polski, mało Pipesa interesowały, raczej przeszkadzały mu w rozwijaniu pasji do muzyki, sztuki i filozofii. Naukę w dwuletnim liceum ukończył w 1939 r.

Dzięki przeczności ojca, który był przekonany, że los polskich Żydów będzie gorszy od tego, co spotkało ich pobratymców w Niemczech, rodzina zdołała na fałszywych papierach opuścić 27 października 1939 r. okupowaną Warszawę. W dramatycznych okolicznościach Pipesowie – poprzez Wrocław i Monachium – dotarli do Włoch 30 października. Wybór Włoch nie był

przypadkowy. Marek Pipes znał bowiem z czasów legionowych ambasadora Bolesława Wieniawę Długoszowskiego. We Włoszech rodzina Pipesów oczekiwała na wizy amerykańskie do czerwca 1940 r. Paromiesięczny pobyt we Włoszech Richard wykorzystał do nauki języka włoskiego. W staraniach o wizę amerykańską przydała mu się też, słaba jeszcze wówczas, znajomość języka angielskiego, którego naukę rozpoczął w Warszawie.

5 czerwca 1940 r. Pipesowie opuścili samolotem Włochy, wyprzedzając o kilka dni wizytę policji włoskiej, zamierzającej ich aresztować. Poprzez Hiszpanię udali się do Portugalii, stąd zaś na pokładzie greckiego statku „Nea Hellas” wypłynęli do Stanów Zjednoczonych. Do New Jersey dotarli 11 lipca, w siedemnaste urodziny Richarda. Pierwsze miesiące spędzili na farmie rodziny Burgerów, zaprzyjaźnionej z nimi jeszcze w Warszawie. We wrześniu 1940 r. Richard został przyjęty do Maskingum College w miejscowości New Concord w stanie Ohio. Pozostawał tam przez pięć semestrów. Z college’u wyniósł dobrą znajomość języka angielskiego. Na utrzymanie zarabiał strzygąc trawniki i walcując korty, a podczas wakacji – sprzedając papierosy i słodycze w drogerii w Elmirze w stanie Nowy Jork, gdzie rodzice otwarli małą wytwórnię czekolady.

W styczniu 1943 r. powołany został do wojska. W tym też roku otrzymał obywatelstwo Stanów Zjednoczonych. Armia skierował go na naukę języka rosyjskiego na Cornell University w Ithace. Większość wykładów rekrutowała się spośród rosyjskich emigrantów i wszystkie zajęcia toczyły się po rosyjsku. Jak Richard Pipes wspomina, „podstawy języka rosyjskiego opanował w ciągu trzech miesięcy”. Studia ukończył na początku czerwca 1944 r. W służbie wojskowej pozostawał do marca 1946 r. Po jej zakończeniu 1 września 1946 r. poślubił Irenę Roth, również pochodzącą z Polski. Mieli dwóch synów: Daniela i Stevensa.

Po zakończonej wojnie do Stanów Zjednoczonych napływać zaczęły przerażające informacje o rozmiarach masowych mordów, dokonywanych na Żydach, o obozach koncentracyjnych i o krematoriach. Wielu Żydów z powodu Holocaustu utraciło przekonania religijne. „Moje zaś – pisze we wspomnieniu – wzmocniły się. Masowe morderstwa (również te popełniane w tym czasie w Związku Sowieckim) ukazały, co się dzieje, gdy ludzie odrzucają wiarę w Boga, zaprzeczają temu, że istoty ludzkie zostały stworzone na Jego podobieństwo i gdy sprowadza się je do pozbawionych duszy i przeznaczonych do zużycia materialnych obiektów”.

Pod koniec 1945 r. Richard Pipes rozpoczął starania o przyjęcie na studia. Miał do wyboru Columbię, Yale i Harvard. Wszystkie gotowe były go przyjąć. W przeciwiństwie do college’u, gdzie borykał się z trudnościami finansowymi, tym razem prawo o weteranach zapewniało mu opłatę czesnego i niewielkie stypendium. Wybrał Harvard, ze względu, jak wspomina, na

dużą liczbę księgarń w Cambridge, siedzibie uniwersytetu. Jako specjalność wybrał studia nad Rosją. W 1950 r. obronił pracę doktorską. W tym jeszcze roku został mianowany nauczycielem akademickim z odnawianą każdego roku umową. Dopiero w 1958 r. uzyskał stałe zatrudnienie na stanowisku profesora historii Rosji. Przez następnych 38 lat, z przerwami na okresowe urlopy i dwuletnią służbę w Waszyngtonie, wykładał na Harvardzie historię Rosji w różnych cyklach tematycznych. W latach 1968–1973 kierował jeszcze Russian Research Center, bardzo wpływowym ośrodkiem badań nad konfliktami i zagrożeniami globalnymi wywołanymi przez komunizm.

Pierwszą ważną książką Pipesa była rozprawa *Formation of the Soviet Union 1917–1923*, wydana w 1954 r. Zawiera ona pionierską analizę kształtowania się Związku Sowieckiego jako wielonarodowego imperium. Praca ta była wielokrotnie wznawiana. Do najwybitniejszych dzieł Pipesa należą prace: *Russia under the Old Regime* (polskie wydanie: *Rosja carów*, 1990); *The Russian Revolution* (polskie wydanie: *Rewolucja rosyjska*, 1994); *Russia under the Bolshevik Regime* (polskie wydanie: *Rosja bolszewików*, 2005); *A Concise History of the Bolshevik Revolution* oraz *Three why's of the Russian Revolution* (polskie wydanie: *Trzy pytania*, 2007). W przeciwieństwie do współczesnych mu sowietologów, usiłujących wyjaśniać sowiecką rzeczywistość, w tym również stalinowskie zbrodnie, ceną płaconą za modernizację kraju, Pipes odrzucał taką interpretację. Jako jeden z pierwszych badaczy dostrzegał w sowieckim systemie analogię do narodowo-socjalistycznego totalitaryzmu. W książce *Rewolucja rosyjska* przestrzegał przed reżimem, który „obrażał zdrowy rozsądek i poczucie przyzwoitości”, bowiem „dla Rosjan i narodów podbitych rewolucja była dopiero początkiem ich udręki”. Przestrzegał przed wykorzystywaniem władzy politycznej dla celów ideologicznych. W monografii *The Unknown Lenin. From the Secret Archive* (1996) podważył tezę, jakoby Lenin dążył do stworzenia państwa sprawiedliwości społecznej, idei, którą wypaczył dopiero Stalin. Dowiódł, że tak Leninowi, jak i Stalinowi chodziło tylko o władzę, dla której gotowi byli poświęcić wszystko, a ideologię traktowali jak parawan osłaniający projekt imperialny.

W swoich pracach starał się wykazać, że pewne praktyki i postawy można zaobserwować w polityce moskiewskiej już w średniowieczu, a także w polityce wewnętrznej caratu w wieku XIX, i to one dały początek praktykom wprowadzanym przez bolszewików. Przestrzegał przed próbami dogadywania się z istniejącym reżimem i bardzo krytycznie oceniał z tego punktu widzenia politykę prezydenta Franklina Delano Roosevelta i ekipy Nixon–Kissinger. W pracy *U.S – Soviet Relations in Era of Detente* (1981) dowodził, że rozpoczęta na początku lat siedemdziesiątych polityka kompromisu wobec Związku Sowieckiego stała się drogą donikąd. Zamiast osłabić niebezpieczeństwo konfliktu globalnego, nasiliła je. Uniwersalny charakter mają

tezy zawarte w książce *Property and Freedom* (polskie wydanie: *Własność a wolność*, 2003). Autor wskazuje w niej na związek pomiędzy upowszechnieniem własności prywatnej a zakresem wolności: im więcej własności, tym więcej wolności.

Richard Pipes w swoich pracach zalecał wykorzystywanie każdej okazji do podważania sił Związku Sowieckiego. Jego poglądy nie wynikały z uprzedzeń, lecz z dobrej znajomości materiału źródłowego. Jako jeden z pierwszych obcokrajowców został dopuszczony do rosyjskich archiwów. Surowa ocena reżimu sowieckiego zbliżała go do poglądów Ronalda Reagana i ułatwiła jego nominację na członka Rady Bezpieczeństwa Narodowego. Był więc jednym z doradców Reagana w krytycznym dla Polski okresie 1980–1982. W swoich wspomnieniach polskiemu kryzysowi poświęcił cały rozdział. Z zadowoleniem przyjął decyzję prezydenta z 29 grudnia 1981 r. o wprowadzeniu sankcji gospodarczych przeciwko Związkowi Sowieckiemu. Jego zdaniem, znaczenie sankcji wykraczało poza sprawy gospodarcze „w tym sensie, że zrywały one z syndromem Jałty, czyli milczącą zgodą na przynależność Polski do sowieckiej strefy wpływów”. Osłabiały też wpływy tych urzędników w Departamencie Stanu, którzy gotowi byli porzucić Polskę na pastwę losu.

Richard Pipes był jednym z najwybitniejszych w świecie historyków i politologów zajmujących się Europą Wschodnią. Jeszcze za życia stał się klasykiem, a jego dzieła wytrzymały próbę czasu. Spektakularnym przejawem uznania dla jego twórczości było zaproszenie go w 2004 r. przez Komitet Noblowski w Oslo do wygłoszenia cyklu tzw. wykładów wiosennych, co traktuje się jako nieformalną nagrodę Nobla w dziedzinie humanistyki. Cykl ów nosił tytuł „Triumf i upadek komunizmu rosyjskiego”. Wagę jego dorobku doceniła Akademia Umiejętności, przyjmując go w 1995 r. na członka zagranicznego, a uniwersytety: Śląski, Szczeciński i Warszawski, przyznając mu doktoraty honoris causa. Cieszyn, miasto jego narodzin, nadało mu obywatelstwo honorowe, a prezydent Polski udekorował go Komandorskim Orderem Zasługi. Richard Pipes zmarł w Cambridge 17 maja 2018 r.

Wykorzystano:

R. Pipes, *Żyłem. Wspomnienia niezależnego*, Warszawa 2004, oraz oceny jego dorobku w postępowaniu o doktorat honoris causa na Uniwersytecie Warszawskim w 2010 r. autorstwa profesorów: Wojciecha Materskiego, Władysława Serczyka, Wiktorii Śliwowskiej, i laudację prof. Henryka Samsonowicza.

Andrzej Kastory

Heiner Timmermann **26 IV 1940–29 VIII 2018**

Prof. Heiner Timmermann, urodzony 26 kwietnia 1940 r. w Duisburgu, był wybitnym historykiem i politologiem, specjalistą w zakresie najnowszej historii Europy, protagonistą jej zjednoczenia. Główne pole jego zainteresowań naukowych stanowiła polityka międzynarodowa, a zwłaszcza relacje między Europą zachodnią i środkowo-wschodnią. Od 1990 r. był profesorem na Uniwersytecie Fryderyka Schillera w Jenie. Jako *visiting professor* wykładał także na Wydziale Studiów Europejskich Uniwersytetu Ekonomicznego w Moskwie (1993) i na Uniwersytecie Jiao Tong w Szanghaju na kierunku europeistyka (2013). Od Uniwersytetu Korwina w Budapeszcie otrzymał tytuł profesora honorowego. W 2005 r. objął stanowisko prezesa Akademii Rosenhof w Weimarze i kierował tą placówką naukową do śmierci.

W latach osiemdziesiątych XX wieku, jako szef ośrodka konferencyjnego w Otzenhausen (Saarland), organizował wspólne niemiecko-francusko-polskie konferencje naukowe, kładąc w pewnym sensie podwaliny pod Trójkąt Weimarski. W konferencjach tych uczestniczyli także polscy historycy, głównie z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Za zaangażowanie w zjednoczenie Niemiec i integrację europejską prof. Heiner Timmermann otrzymał w 2000 r. z rąk prezydenta Niemiec Krzyż Zasługi na Wstędze Orderu Zasługi Republiki Niemiec, a z kolei za działalność na rzecz polsko-niemieckiego pojednania został w 2001 r. odznaczony Krzyżem Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej.

Prof. Heiner Timmermann był w szczególny sposób związany z krakowskim Uniwersytetem – w 1989 r. został odznaczony Medalem „Merentibus” Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w 1993 uzyskał tytuł doktora habilitowanego na Wydziale Historii UJ.

Na członka zagranicznego Polskiej Akademii Umiejętności został wybrany 16 czerwca 2018.

Dorobek naukowy prof. Heinera Timmermanna jest ogromny, obejmuje około 80 książek, 150 artykułów i esejów, 250 recenzji. Jego prace tłumaczone były na wiele języków, m.in. angielski, francuski, włoski, polski, rosyjski, koreański, chiński. Do bardzo ważnych należą opracowania materiałów z wyżej wspomnianych konferencji, m.in.: *Deutschland – Frankreich – Polen, ihre Beziehungen zueinander nach 1945* (1986), *Geschichtsschreibung zwischen Wissenschaft und Politik* (1987), *Die Bildung des frühmodernen Staates – Stände und Konfessionen* (1989), a także jedna z jego ostatnich prac: *Internationale Politik, Diplomatie und deutsche Wiedervereinigung von 1990* (2016).

Prof. Heiner Timmermann zmarł 29 sierpnia 2018 w Nonnweiler. Był wielkim przyjacielem Polski i Polaków.

Redakcja

WYDZIAŁ III

Krajowi

Andrzej Zdzisław Smolarski **10 X 1927–31 III 2018**

Prof. Andrzej Smolarski był jednym z uczonych, których badania, tak teoretyczne, jak i eksperymentalne, prace i artykuły przyczyniły się w bardzo znaczącym stopniu do rozwoju mechaniki górotworu, teorii ośrodków stochastycznych, również ośrodków sypkich.

Ale przedmiotem jego naukowych zainteresowań były również i inne dziedziny badawcze, w tym: metrologia przepływów, termoanemometria małych i średnich prędkości przepływu powietrza i gazów, teoria fal cieplnych w zastosowaniu do pomiaru prędkości przepływu powietrza. Prowadził studia i badania nad zjawiskiem nagłych wyrzutów skał i gazów, sformułował układ równań konstytutywnych opisujących te zjawiska. Były to prace o dużym praktycznym znaczeniu dla bezpieczeństwa funkcjonowania kopalń węgla i w ogóle dla górnictwa podziemnego.

W ostatnim okresie pracy naukowej zajmował się również problemami przepływu krwi w naczyniach mózgowych (praca: *Pressure-flow relation of arterial segments of variable geometry*, Pol. J. Med., Phys. and Eng., 2000).

Prof. Andrzej Smolarski urodził się w Zakopanem. Studia, na ówczesnie wysoko cenionym Wydziale Elektromechanicznym Akademii Górniczo-Hutniczej, ze stopniem magistra inżyniera elektryka ukończył w 1952 r. Już w czasie studiów podjął pracę jako asystent wolontariusz w Katedrze Mechaniki i Wytrzymałości Materiałów AGH pod kierownictwem prof. Stefana Ziemby, zajmując się tłumieniem drgań i zjawiskiem kawitacji. Do 1953 r. pozostaje młodszym asystentem w Katedrze Mechaniki Politechniki Krakowskiej. Od 1953 r. na długie lata, bo aż do końca swego naukowego życia, wiąże swe badania z osobą prof. dr. hab. inż. Jerzego Litwiniszyna, członka rzeczywistego PAN i członka czynnego PAU, znakomitego uczonego

w zakresie mechaniki ośrodków ciągłych, podejmując pracę w Zakładzie Mechaniki Ośrodków Ciągłych Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN (IPPT PAN) w pracowni Reologii, a po zmianie nazwy w Zakładzie Mechaniki Górotworu IPPT PAN (od 1 VII 1954).

W dniu 16 VI 1977 r., na mocy Uchwały 6/77 Prezydium PAN, Zakład zostaje przekształcony w Instytut Mechaniki Górotworu PAN z siedzibą w Krakowie. Dalsza droga awansu naukowego prof. Andrzeja Smolarskiego to: doktor nauk technicznych (1960), doktor habilitowany (1967) – obydwie stopnie naukowe uzyskane na Wydziale Górniczym AGH, i tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego (1976). Zostaje wybrany na członka korespondenta PAN w 1979 r. oraz członka rzeczywistego PAN w 1994 r., członkiem czynnym PAU jest od 1989 r.

Profesor pracuje naukowo aż do 2002 r. w Instytucie Mechaniki Górotworu PAN, pełniąc odpowiedzialne funkcje, w tym: kierownictwo Pracowni Zastosowań Fizyki (1968–1977), kierownictwo Zakładu Fizyki Przepływów i pozostającej w tym Zakładzie Pracowni Metrologii Przepływów (1977–1997). Do 2001 r. był członkiem Komitetu Górnictwa PAN i Rady Naukowej Instytutu Mechaniki Górotworu PAN.

W pierwszym okresie działalności naukowej prof. Andrzeja Smolarskiego badania dotyczyły mechaniki ośrodków stochastycznych (lata 50.–70. ubiegłego stulecia). Już tytuły prac doktorskiej i habilitacyjnej wskazują na sferę zainteresowań naukowych Profesora. A były to: *Teoria ośrodka stochastycznego ukośnie uwarstwionego* oraz *O niektórych zastosowaniach liniowych modeli matematycznych do mechaniki górotworu*, Prace Kom. Nauk Techn. Oddz. PAN w Krakowie, Mechanika, t. 57, 1967. Rozprawa została wyróżniona Nagrodą Naukową AGH im. Prof. Witolda Budryka. Inne publikacje z tego zakresu to wartościowe prace, dotyczące teorii i badań eksperymentalnych ośrodków stochastycznych. Kilka prac było wydanych w Biuletynach Nauk Technicznych PAN (Bull. Acad. Pol. Sc.), również we współautorstwie z prof. J. Litwiniszynem, np. *Application of discontinuous solutions of the Smoluchowski equation in the mechanics of pulverulent media*, Bull. Acad. Sc. Ser. Techn. Vol. 6 no 5 (1958), a także inne pozycje w Vol. 10, no 3 (1962), dotyczące rozwiązania pewnego równania, opisującego procesy przemieszczeń w ośrodkach sypkich.

Następny etap działalności naukowej Profesora to długoletnia praca nad pomiarami temperatury w strumieniu powietrza lub, inaczej, termoanemometria. Prowadził badania zarówno w macierzystym Instytucie, co doprowadziło do nowych rozwiązań w konstrukcji anemometrów, jak i w Instytucie Maxa Plancka w Getyndze (RFN). Współpraca z tym Instytutem trwała ponad 20 lat. Badania dotyczyły termoanemometrii zwłaszcza małych prędkości przepływu, ale głównie zastosowania fal cieplnych

w termoanemometrii. Pokłosiem tej współpracy jest kilka publikacji, z których można wymienić: *Zur Messung von Geschwindigkeitprofilen in Mikro Kanälen mit dem Laser Anemometer*, Max-Planck-Institute für Strömungsforschung, Göttingen, Bericht 1 (1975), wspólnie z W. J. Hiller, oraz *Versuche zu einem Thermoanemometer für kleine Windgeschwindigkeiten*, Bericht 106 (1977), z innymi autorami. Natomiast z polskojęzycznych publikacji najbardziej charakterystyczną dla tego obszaru badań jest artykuł Profesora pt. *Technika pomiarowa w badaniach turbulencji* [w:] *Materiały konferencji „Doświadczalne badania przepływów turbulentnych – Turbulencje 74”*, Częstochowa 1974, Instytut Maszyn Ciepłych Politechniki Częstochowskiej. Profesor, wraz ze współpracownikami, zajmował się zagadnieniami filtracji gazu w węglu, wyznaczeniem współczynnika dyfuzji i szybkości desorpcji dwutlenku węgla w węglach kamiennych. Rezultaty studiów nad przepływami gazu w pokładach węgla przedstawił w syntetycznej pracy *Mathematical model of the phenomena in the system of gas-coal* [w:] *20 Years Cooperation in Physics of Fluids, Festschrift*, Max-Planck Institut, Göttingen, Strata Mechanics Research Institute, Kraków, 1993.

Prof. Andrzej Smolarski jest autorem lub współautorem 60 publikacji, 12 patentów związanych z budową aparatury i metodyką pomiarów przepływów powietrza i gazów, był promotorem 7 rozpraw doktorskich.

W uznaniu osiągnięć naukowych został odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Był osobą o dużej wiedzy z różnych dziedzin, o niezwykle otwartym umyśle, człowiekiem inspirującym zespoły pracujące pod jego kierownictwem. Należał do grona uczonych, którzy wnieśli bardzo ważki wkład w rozwój nauk górniczych lub też związanych z górnictwem. Sfera bardziej już osobistych zainteresowań Profesora to chemia, botanika, także hodowla storczyków, których był wybitnym znawcą. Był człowiekiem prawym, otwartym i przyjaznym.

Profesor został pochowany w dniu 6 kwietnia 2018 r. na cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Odprowadzało go liczne grono związanych z nim osób, przyjaciół i współpracowników.

Jakub Siemek

Bogdan Bojarski **13 VI 1931–22 XII 2018**

Bogdan Bojarski urodził się 13 czerwca 1931 w Błaszczach. Jego rodzice, Wacław i Helena, byli nauczycielami w tamtejszej szkole. Wskutek wojennego przyspieszenia zdał eksternistycznie maturę w 1948 roku, a jako dwudziestolatek napisał pracę magisterską pod kierunkiem Zygmunta Zahorskiego na Uniwersytecie Łódzkim. Na studia doktoranckie wyjechał do Moskwy, gdzie jego opiekunami byli najpierw Dymitr Mieńszow, a potem Ilja Nestorowicz Vekua; w 1955 roku złożył swoją pracę kandydacką. Na krótko wrócił do Polski, do Łodzi; lata 1956–1959 znów spędził w Moskwie, częściowo na Uniwersytecie, częściowo w słynnym Instytucie Stieklowa. Na początku roku akademickiego 1959–1960, dzięki staraniom Stanisława Mazura, wychowanka i uczestnika słynnej szkoły lwowskiej, zaczął pracować jako adiunkt na Uniwersytecie Warszawskim. Wkrótce potem, w latach 1962–1963 spędził trzy semestry w USA, głównie w Instytucie Couranta w Nowym Jorku, ówczesnym światowym centrum równań różniczkowych cząstkowych; przebywał także na Uniwersytecie Stanforda i w Chicago. Później pracował już stale w Polsce, co najwyżej wyjeżdżając na krótko w różne miejsca świata.

Aż 28 lat życia poświęcił na łączenie matematyki z funkcjami dyrektorskimi. Przez 12 lat (1969–1981) był – po Stanisławie Mazurze – dyrektorem Instytutu Matematyki UW. W latach 1986–2002 był dyrektorem Instytutu Matematycznego PAN; zachował w tym czasie pół etatu na Uniwersytecie Warszawskim i prowadził wykłady monograficzne oraz seminaria.

Wychował dwudziestkę doktorów; wielu z nich jest dziś profesorami w różnych miejscach świata, od Syracuse i Pittsburgha po Warszawę.

W ostatniej dekadzie swojego życia zawodowego był inicjatorem i twórcą ośrodka konferencyjnego IMPAN w Będlewie, w którym wielu uczonych,

doktorantów i studentów miało okazję cieszyć się matematyką i możliwością kontaktów z innymi, zarówno w salach wykładowych, jak i przy ognisku. To w salach pałacu w Będlewie przyszło mi spotkać go po raz ostatni twarzą w twarz; latem 2017 roku z werwą bębnił w kieliszek i wygłaszał *a vista* mowę po angielsku podczas konferencyjnego bankietu, ciesząc się obecnością wielu swoich nieco młodszych przyjaciół, a także wielu bardzo młodych matematyków. Później już tylko kilka razy rozmawialiśmy przez telefon; późna starość nie była dla niego łaskawa.

Zmarł 22 grudnia 2018 roku.

Komuś, kto go nie znał, encyklopedyczny życiorys powie niezbyt wiele: ot, kolejny uczony, który po długim, ale dość typowym profesorskim żywocie odszedł, zostawiając grupkę bliższych i dalszych zawodowych znajomych, a także członków rodziny. Matematyk, nauczyciel, lista kilkudziesięciu publikacji, parę pamiątkowych zdjęć, parę państwowych odznaczeń.

Byłby to fałszywy obraz. Piszę ten tekst w wielorakiej roli. Po pierwsze, byłem jego studentem i uczniem; pod jego opieką pisałem zarówno pracę magisterską, jak i doktorską. Byłem członkiem zespołu w grantach, którymi kierował, a później szefem grantów, w których realizacji on uczestniczył. Po drugie, byłem kilkakroć jego współautorem na mniej więcej równych prawach. Po trzecie, przychodzi mi dziś być dziekanem Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki UW, z którym mój Szef (tak się o nim w grupie bliższych i dalszych współpracowników mówiło, Szef, zdecydowanie i przez duże S) był związany przez ponad 40 lat. Tę trojaką perspektywę widać w moim tekście o nim; tekście, który jestem mu winien jako uczeń i jako członek naszej społeczności zawodowej.

Szef, inaczej BB, był uczonym o bardzo obszernych horyzontach, zostawił po sobie w matematyce – w teorii równań cząstkowych i przekształceń quasikonforemnych, w analizie globalnej, ale nie tylko tam – rzeczy piękne, trudne i ważne, pamiętane, cytowane i przydatne do dziś. Fraza Hardy’ego, „O Archimedesie będzie się pamiętać nawet wówczas, gdy zaginie już pamięć o Ajschylosie, ponieważ języki giną, a matematyczne idee nie”, towarzyszyła mi, gdy przed jego pogrzebem, a także nad notatkami do tego tekstu, myślałem o jego życiu. Szef i jego praca są tej frazy ilustracją.

* * *

Pamiętam jak dziś, kiedy go pierwszy raz spotkałem. To jedna z tych chwil, które jak ostre zdjęcia lub krótkie filmiki zostają w naszej pamięci na długo.

W pierwszą środę października 1984 roku, z grubsza o 8:30 rano, do jednej z narożnych sal na siódmym piętrze Pałacu Kultury, w której oczekiwało kilkanaścioro studentów i studentek ówczesnego trzeciego roku sekcji

matematyki teoretycznej na UW, wkroczył Bogdan Bojarski. Miał nijaką, szarobieżową marynarkę, podniszczoną i przepastną skórzaną teczkę, okulary. Wyjął z teczki plik kartek, zdecydowanie grubszy niż notatki potrzebne do półtoragodzinnego wykładu; w ciszy, z namysłem, z lekka pochrząkując, rozłożył je na biurku. A potem zaczął mówić.

Nie wiedziałem o nim wtedy zupełnie nic. Imię, nazwisko, profesor; ma mieć wykład z równań różniczkowych cząstkowych dla naszego roku, jeden semestr, potem egzamin. Nasi starsi koledzy i koleżanki barwne anegdoty opowiadali częściej o innych niż o nim.

Jego wykład był zupełnie inny od tego, czego doświadczyliśmy przez pierwsze dwa lata studiów: po pierwsze dlatego, że w równaniach różniczkowych cząstkowych możliwość radowania się z urody dowodu czy konkretnego wyniku wymaga zwykle przebijania się przez grubszą warstwę rachunków niż w wielu innych partiach matematyki; po drugie, zapewne ważniejsze, za sprawą samego Bojarskiego. Na jego wykładach panował głęboki, anegdotyczny chaos. Napisom i rachunkom z rzadka towarzyszyły wyraźnie zaakcentowane słowa *definicja*, *lemat*, *twierdzenie*, *dowód*, porządkujące notatki i próby myślenia studentów. Rzadko ścierał tablicę; gdy brakło mu miejsca, wymazywał w gąszczu napisów małe okienka, pisał różnymi kolorami kredy, czasem między wierszami. Tyłu cichych, przerażonych westchnień audytorium, takiego przewracania zgnębionymi oczyma nie doczekał się chyba nikt z moich wykładowców na Uniwersytecie.

Później, wspólnie z Piotrem Hajłaszem, dziś profesorem w Pittsburghu, słyszeliśmy czasem pytania starszych koleżanek i kolegów po fachu: przecież w waszym środowisku było i jest tylu wyśmienitych i uporządkowanych wykładowców, opowiadających o matematyce pięknie i starannie, tylu świetnych matematyków? Jakże, jakim cudem mogliście chcieć pisać prace magisterskie i doktorskie akurat u Bojarskiego? Co wam do łba strzeliło?

Gdy myślę o tym z dzisiejszej perspektywy, wydaje mi się, że Bojarski w bardzo paternalistyczny i sugestywny sposób w istocie mówił nam przez cały semestr jedno: „patrzcie, to jest ciekawe, piękne i ważne, a przy tym może być takie proste... o ile tylko włożycie trochę trudu w zrozumienie tego po swojemu”. Przypomina mi się też kolejna znana fraza, tym razem Jeana Leraya, który otrzymując w 1972 roku nagrodę Feltrinelliego, pisał tak: „Nie możemy się [matematyki] nauczyć; musimy ją odkrywać od nowa. Każde pokolenie odbudowuje ją zatem, coraz piękniejszą, obszerniejszą i potężniejszą, ale i coraz bardziej złożoną, mimo przyjemności, jaką matematyka odnajduje w zapominaniu tego, co uzna za zbyt techniczne”. Konieczność samodzielnego odkrywania matematyki – zarówno tego, co już w niej komuś było znane, jak i tego, co dopiero czeka na nas za rogiem – Bojarski w kontaktach

ze mną i z innymi znanymi mi osobami akcentował całe życie, nie wiedząc być może, że powtarza credo Leraya. Potrafił zresztą akcentować je po swojemu, mocno, wręcz obcesowo, znęcając się bezlitośnie nad nieprzygotowanymi referentami.

Wtedy jednak nie miałem tej myśli w głowie. Bojarski wykladał w kolejne środowe poranki i zostawiał po sobie chaotycznie zabazgrane tablice. W ostatnią środę semestru, opowiadając o równaniu Poissona i teorii potencjału, zorientował się, że nie zdoła postawić ostatniej zaplanowanej kropki na tablicy w przepisowym czasie. Profesor Tomasz Bojdecki, ówczesny prodziekan Wydziału MIM UW ds. studenckich, który wtedy wykladał nam rachunek prawdopodobieństwa, czekał w przedsionku auli dobre trzy kwadranse: Bojarski uważał, że musi skończyć tam, gdzie chce, i wtedy, gdy chce; po prostu nie wpuścił Bojdeckiego pod tablicę.

Rok później, jako student czwartego roku, poszedłem na jego wykład z teorii pól kwantowych Yanga-Millsa. Chaos na tablicy był już czymś oswojonym; Bojarski opowiadał swoją przetrwoną i wzbogaconą wersję Michaela Atiyaha *Lezioni Fermiane* z 1979 roku, poświęcając początek semestru zimowego na rozbudowane opowieści o geometrii różniczkowej i teorii koneksji, które dla mnie i paru kolegów były powtórzeniem wykładów Andrzeja Białynickiego-Biruli z poprzedniego roku (a zarazem poszłaką, że matematyka jest tylko jedna). Kilkoro z nas dotrwało do końca; wspólnie z Grzegorzem Świątkiem, zamiast zdawać egzamin, wygłaszaliśmy w maju i czerwcu 1986 referat o świeżej pracy Rawnsleya, wiążącej twierdzenie Atiyaha, Hitchina, Drinfelda i Manina o znikaniu grup kohomologii wiązek instantonowych z faktem, że pewne równanie eliptyczne na sferze S^4 ma tylko trywialne rozwiązania. Później okazało się, że Szeł to lubi: po długim i zaawansowanym wykładzie monograficznym, zamiast egzaminować studentów z czegoś, o czym zapewne mają w najlepszym razie dość blade pojęcie, wolał zlecić im referowanie czegoś, co sam akurat przeglądał albo i tak chciał przeczytać.

Prawdziwy kontakt z jego pojmowaniem matematyki miałem jednak dzięki seminarium, które w połowie tego roku, mniej więcej w lutym 1986 roku, Bojarski uruchomił wspólnie z Ryszardem Kopieckim, chcąc przyciągnąć do teorii równań cząstkowych kilka młodych osób. Mieliliśmy uczyć się wspólnie teorii przekształceń kwazikonforemnych. Na to seminarium, które w różnych odmianach i wariantach, stopniowo dryfując w inne rejony matematyki, przeżyło dobrych kilka lat, chodzili z początku m.in. Jacek Graczyk, Grzegorz Rządowski, Tomasz Serbinowski, Leszek Skrzypczak i Grzegorz Świątek. W kolejnych latach przewinęli się przez nie także Tomasz Maszczyk, Piotr Hajłasz, Artur Sowa i Agnieszka Kałamajska.

Miałem tam jeden z pierwszych referatów. Czytałem w środku zimy 1985–1986 rosyjskie wydanie słynnych wykładów Larsa Ahlforsa z 1966 roku i oryginalne prace Bojarskiego z lat 1955–1957. Z krystaliczną jasnością zrozumiałem wtedy, że Bojarski robił w matematyce rzeczy piękne i całkowicie nowatorskie, takie, które w pełni usprawiedliwiają frazę Hardy’ego o tym, co będzie się kiedyś pamiętać. Dowód Bojarskiego twierdzenia o istnieniu i jednoznaczności homeomorficznych rozwiązań równania Beltramiego jest krótki i jasny, korzysta z najświeższych zdobyczy ówczesnej matematyki, ma w tle i geometrię, i analizę zespoloną i harmoniczną, i topologię, i nawet szczyptę algebry, a przede wszystkim: nutę syntezy, której zawdzięczałem jedno ze studenckich olśnień, to znane uczucie „jakie to piękne i proste”, tym razem w towarzystwie drugiego, pełnego szacunku i podziwu: „przecież to zrobił człowiek, którego widuję regularnie na zajęciach”.

Ten dowód zostanie po nim na zawsze. Samo twierdzenie przeżyło po pół wieku drugą młodość, za sprawą zastosowań w układach dynamicznych i dynamice holomorficznej, zapoczątkowanych przez Dennisa Sullivana i kontynuowanych później m.in. przez Jacka Graczyka¹ i Grzegorza Świątka², którzy rozwijali rzeczywistą wersję hipotezy Fatou, pochodzącej sprzed około stu lat.

* * *

W archiwum Uniwersytetu Warszawskiego zachowana jest opasłateczka Bojarskiego. Jest w niej własnoręcznie piórem pisany życiorys Szefa z lata 1959 roku; są liczne ślady korespondencji w trójkącie Bogdan Bojarski – Stanisław Mazur – Stanisław Turski (ówczesny rektor UW), z których jasno wynika, że Stanisław Mazur, wówczas doświadczony pięćdziesięcioparolatek, uczeń Banacha, zrobił, co trzeba, żeby młodego matematyka światowej klasy ściągnąć na UW i pomóc mu znaleźć mieszkanie. Są recenzje z różnych lat, w tym opinie z 1978 roku „w sprawie nadania dr hab. Bogdanowi Bojarskiemu tytułu naukowego profesora zwyczajnego”. Czesław Olech, wieloletni dyrektor Instytutu Matematycznego PAN, pisze w swej opinii tak:

Bojarski jest autorem prac, które weszły na trwałe do matematyki światowej. [...] W środowisku matematycznym polskim pozycja i rola prof. Bojarskiego jest wyjątkowa. Formalnym tego wyrazem są pełnione przez niego funkcje Dyrektora Instytutu Matematyki UW, sekretarza, a obecnie przewodniczącego, Komitetu

¹ Dziś: profesor Université de Paris-Sud, Orsay.

² Dziś: profesor Politechniki Warszawskiej.

Matematyki PAN i wiele innych. Faktycznym jednak powodem dla tej opinii jest to, że zainteresowania prof. Bojarskiego matematyką wykraczają poza zakres jego osobistych badań, że jest on głęboko zaangażowany w ogólne sprawy matematyki polskiej, że jest wyjątkowo wrażliwym naukowcem, nauczycielem i wychowawcą.

Gdy spoglądam wstecz na dorobek Bojarskiego i losy jego uczniów, znajduję liczne potwierdzenia tej oceny: w dorobku Bojarskiego są wszak nie tylko prace poświęcone równaniu Beltramiiego i teorii przekształceń quasi-konforemnych (na płaszczyźnie i w wyższych wymiarach), ale i późniejsze prace z teorii przestrzeni Sobolewa, a wreszcie prace z analizy globalnej, poświęcone okolicom twierdzenia o indeksie. Bojarski był świadkiem i uczestnikiem powstawania jednego z najważniejszych i najgłębszych obszarów współczesnej matematyki, gdzie analiza i równania różniczkowe są zastosowane w sytuacji globalnej i znajdują powiązania z geometrią, z topologicznymi, a także algebraicznymi własnościami różności.

Pod względem szerokości horyzontów badawczych był matematykiem wyjątkowym. Czytelnik, który sam nie jest matematykiem, a liczne przytoczone wyżej nazwiska niewiele mu mówią, niech zadowolony się dwojakim komunikatem. Po pierwsze, jest wśród tych nazwisk kilku laureatów medalu Fieldsa, matematycznego odpowiednika nagrody Nobla; jeden z nich, Ahlfors, nie miał nic przeciwko temu, żeby kluczowe pomysły z doktoratu Bojarskiego rozwijać i brać za podstawę sąźnistej pracy w *Annals of Mathematics*. Po drugie, Bojarski potrafił do swoich doktorantów skutecznie wysłać przekaz: „powinniście wiedzieć, co robią absolutnie najlepsi w świecie w naszej dziedzinie; powinniście umieć przetrwać to po swojemu i chcieć postawić następny krok”. Czy można mieć lepsze wskazanie dla doktorantów? Nie tylko w matematyce?

Kluczowa rozmowa, jaką odbył ze mną na temat mojego doktoratu w lutym 1989 roku, wkrótce po moim wyjściu z wojska, trwała kilkanaście minut (wyrwanych z jego dyrektorskiego kalendarza); wynotował na zeszytowej kartce kilka tytułów prac z najlepszych światowych czasopism, obok kilka równoważników zdań, i powiedział: „Niech Pan to uważnie czyta i stawia sobie naturalne pytania, a na pewno coś z tego wyjdzie”. Do mojego doktoratu wystarczyła jedna linijka wskazań z tamtej postrzępionej kartki; z okolic reszty wyrosły niektóre prace kilkorga moich uczniów.

Wśród uczniów Bojarskiego są m.in. Tadeusz Bałaban, Piotr Hajłasz, Tadeusz Iwaniec i Tadeusz Mostowski, matematycy światowej klasy, autorzy dowodów sławnych otwartych hipotez, prac w najlepszych światowych czasopismach, właściciele znanych pojęć ze swoim nazwiskiem. Ich klasa świadczy nie tylko o nich, ale i o ich nauczycielu. Najszerzej chyba znany spośród nich, Tadeusz Iwaniec, kilka lat temu pisał o Bojarskim tak:

Nigdy nie próbował wykształcić mnie na rutynowego matematyka. Przygotował mnie na to, żebym mógł zostać niezależnym uczonym. Co ważniejsze, zawsze we mnie wierzył i sprawił, że mogłem się poczuć człowiekiem sukcesu. Za to mu dziękuję³.

Mogę powiedzieć dokładnie to samo. Tego doznałem i za to mu dziękuję.

Paweł Strzelecki

³ Słowa Tadeusza Iwańca, który dziś zajmuje prestiżową katedrę Raymond French Professor of Mathematics w Syracuse University, przytaczam w wolnym przekładzie z angielskiego.

WYDZIAŁ IV

Krajowy

Andrzej Wiktor 4 II 1931–31 XII 2018

W ostatni dzień 2018 r., miesiąc przed swoimi 88. urodzinami, odszedł od nas prof. Andrzej Wiktor, członek korespondent PAU. Był człowiekiem o wspaniałej osobowości, dla którego nauka była życiowym powołaniem, którego pasjonował świat przyrody, co świetnie oddaje tytuł książki, w której podsumował całe swoje życie – *Życie z przyrodą w tle* (PAU, Kraków–Wrocław 2011). Był niekwestionowanym autorytetem w dziedzinie malakologii – nauki o mięczakach, i uznawanym na całym świecie specjalistą w zakresie badań ślimaków nągich.

Andrzej Hubert Wiktor urodził się 4 lutego 1931 r. w Nowej Wsi koło Rzeszowa w rodzinie ziemiańskiej. Dzieciństwo spędził w odziedziczonym przez ojca dworze. Był najmłodszy z czwórki dzieci Wiktorów – Józefa i Marii, pochodzącej z hrabiowskiej rodziny Łosiów. Początkowo uczęszczał do szkoły powszechnej w Czudcu, ale dalszą edukację w końcowej fazie okupacji pobierał w domu. Do gimnazjum uczęszczał najpierw w Gorlicach, dokąd przeniosła się rodzina Wiktorów pod koniec wojny, a następnie w Sopocie, gdzie ostatecznie zamieszkali po opuszczeniu rodzinnego majątku na zawsze. Edukację kontynuował w jezuickim liceum w Gdyni-Orłowie, gdzie w 1949 r. uzyskał maturę. Duży wpływ na kształtowanie osobowości młodego Andrzeja wywarło harcerstwo, do którego w tym czasie należał przez kilka lat, aż do jego rozwiązania w 1949 r. Jak sam wspominał, nabyte wówczas umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach i rozsądne podejmowanie ryzyka okazały się nieocenione w czasie późniejszych wypraw zoologicznych, często samotnych, do tropikalnych dżungli czy w niedostępne góry.

Jesienią 1949 r. Andrzej Wiktor rozpoczął studia biologiczne na Uniwersytecie w Poznaniu, gdzie po trzech latach uzyskał licencjat, stopień magistra

otrzymał natomiast na Uniwersytecie Wrocławskim, ponieważ studiów magisterskich wówczas w Poznaniu nie było. Będąc jeszcze studentem, rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Biologii Ogólnej Akademii Medycznej we Wrocławiu. W wolnych chwilach prowadził badania nad mięczakami, zarówno w terenie, jak i w „domowym” laboratorium, publikował prace i przygotowywał doktorat. Pracę doktorską, dotyczącą mięczaków Ziemi Kłodzkiej, obronił na Uniwersytecie Poznańskim w 1962 r. Następnie, po 9 latach pracy na Akademii Medycznej, dostał etat w Muzeum Zoologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego (obecnie Muzeum Przyrodnicze), gdzie spędził całe swoje naukowe życie, aż do przejścia na emeryturę w 2002 r. Tam też zrealizował pozostałe etapy kariery naukowej. Habilitował się w 1971 r., ale ze względów politycznych (nigdy nie należał do partii) nie dostał etatu docenta, dopiero gdy w 1973 r. został mianowany prodziekanem, to w jakiś czas potem uzyskał to stanowisko. W 1980 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego oraz etat dyrektora Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego i tę funkcję pełnił przez siedem kadencji (21 lat). W 1984 r. został wybrany na rektora UW, ale ówczesne władze komunistyczne nie zatwierdziły tego wyboru, podając powód, że „jako rektor nie zapewni socjalistycznego wychowania studentów”. Tytuł profesora zwyczajnego otrzymał w 1989 r.

Prof. Wiktor, oprócz pełnienia wspomnianych funkcji na Uniwersytecie, udzielał się w wielu innych organizacjach i instytucjach, również redakcjach czasopism i w komitetach naukowych. W latach 1981–1984 był członkiem Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w latach 1990–1992 – członkiem Komitetu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, a ponad 20 lat – członkiem Komitetu Zoologii PAN. Był też wieloletnim członkiem Rady Naukowej Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN oraz Muzeum i Instytutu Zoologii PAN. Przez dwie kadencje pełnił funkcję przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Zoologicznego (1979–1983 i 1987–1990), od 1991 r. był członkiem Stowarzyszenia Malakologów Polskich i honorowym członkiem Die Naturforschende Gesellschaft der Oberlausitz. Udzielał się też jako przewodniczący lub członek rad redakcyjnych różnych czasopism, jak: *Przegląd Zoologiczny*, *Fauna Polski*, *Annales Zoologici*, *Fragmenta Faunistica*, *Malacological Review* (Michigan, USA), a także był wydawcą *Prac Zoologicznych Acta Universitatis Wratislaviensis*. Za swoją działalność naukową był wielokrotnie honorowany nagrodami, zarówno Ministra, jak i Rektora. Chociaż stronił od polityki, to w trudnych latach osiemdziesiątych został członkiem „Solidarności” na Uniwersytecie, a także działał w podziemnym Społecznym Komitecie Nauki.

Dorobek naukowy prof. Wiktora obejmuje około 100 prac oryginalnych, poświęconych głównie ślimakom nagim, ale jest też autorem kilku książek, m.in. *Ślimaki lądowe Polski* (Mantis, Olsztyn 2004). Prowadził liczne

badania terenowe, zarówno w górach Europy, jak i podczas dłuższych wypraw w odległe zakątki świata: do Papui-Nowej Gwinei, do Chin i Tybetu, ale też w czasie kilkumiesięcznego pobytu na rybackim kutrze na łowiskach atlantyckich. Zebrane materiały były podstawą do opisania wielu nowych dla nauki gatunków ślimaków, nie tylko nagich, oraz wzbogaciły muzealną kolekcję. W sumie opisał 60 gatunków ślimaków oraz 12 innych taksonów (od podrodzajów do rodzin).

Z żoną Jadwigą, też zoologiem, którą poślubił w 1954 r. i z którą razem pracowali w Muzeum, przeżyli 43 lata, mieli córkę Zofię i troje wnuków. Kilka lat po śmierci żony ożenił się po raz drugi. Hanna Mizgajska-Wiktor, profesor Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, przywróciła mu radość życia i towarzyszyła w kolejnych wyjazdach, dalekich (np. Kuba, Turcja, Majorka, Sardinia) i bliskich (zwłaszcza coroczne wędrówki po Polsce), w których i ja miałam przyjemność uczestniczyć. Prof. Wiktor był wspaniałym przewodnikiem w czasie tych wędrówek, zawsze zwracał uwagę na otaczającą przyrodę – znał się nie tylko na ślimakach, ale potrafił zidentyfikować wiele owadów, ptaków i roślin, a przy tym był pełnym humoru gawędziarzem. Niestety, postępująca choroba powodowała coraz większą niesprawność, ale jeszcze w lecie 2017 r., w czasie ostatniej wspólnej wycieczki na Kaszuby, udało nam się „zdobyć” Wieżycę.

Ewa Stworzewicz

WYDZIAŁ V

Krajowy

Stanisław Ryszard Szala **16 V 1942–9 XI 2018**

Prof. Stanisław (Staszek) Szala urodził się 16 V 1942 r. w Krzemieńcu na Wołyniu. Wysiedlony po wojnie, spędził dzieciństwo i młodość w Gorzowie Wielkopolskim, gdzie ukończył Szkołę Muzyczną I stopnia i gdzie otrzymał maturę w 1950 r. w Liceum im. Tadeusza Kościuszki. Absolwent Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. W dniu 15 VI 1965 r. uzyskał tytuł magistra biologii w zakresie biochemii na podstawie pracy pt. *Wpływ aktywnymycyny D na syntezę RNA w regenerującej wątrobie szczura*. Pracę tę wykonywał w Zakładzie Biologii Nowotworów Centrum Onkologii, Oddział w Gliwicach. W opinii prof. Antoniego Dmochowskiego, kierownika Katedry Biochemii UŁ, w okresie całych studiów wyróżniał się „zdolnościami, zamiłowaniem naukowym i pracowitością”. Wkrótce (15 VIII 1965 r.) po uzyskaniu dyplomu magistra rozpoczął pracę na stanowisku asystenta w gliwickim Oddziale Instytutu Onkologii, gdzie pracował do końca swego życia.

W okresie pierwszych kilku lat mgr Szala jako asystent prowadził badania nad drugorzędową strukturą DNA ssaków, wykazując głębokie zainteresowanie i wiedzę z zakresu biochemii DNA, zdolności manualne i samodzielność w prowadzeniu doświadczeń. Odbył miesięczną wizytę szkoleniową w Instytucie Chemii Organicznej i Biochemii w Pradze (Czechosłowacja). Już po czterech latach pracy mgr Szala uzyskał znaczące wyniki badań nad fizykochemiczną charakterystyką DNA grasicy cielęcej i genomu szczura, analizując kinetykę procesu termicznej denaturacji i reasocjacji DNA. Badania te wykazały obecność frakcji DNA posiadających powtarzające sekwencje nukleotydów o różnym stopniu powtarzalności i pozwoliły na ustalenie procentowej ich proporcji. Opisał ciągi polipirymidynowe-polipurynowe, sekwencje odwrócone (palindromy), a także skomplikowane struktury przestrzenne.

Po czterech latach pracy mgr. Szali Rada Naukowa Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie otwarła jego przewód doktorski, który uwieńczyło nadanie mu stopnia doktora nauk przyrodniczych w dniu 27 X 1970 r. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Właściwości szybko denaturującego DNA gracycielej*.

Publikacje stanowiące pracę dokorską Stanisława Szali obejmowały aktualną wówczas problematykę organizacji sekwencji DNA u różnych organizmów. Toteż gliwicki Oddział Instytutu Onkologii zabiegał o możliwości dalszego szkolenia swego utalentowanego badacza. Wydział Zoologii Uniwersytetu w Edynburgu (Szkocja) był pierwszym ośrodkiem, gdzie dr Szala uzyskał roczne stypendium szkoleniowe (12 XII 1971–12 XII 1972). Staż ten pozwolił na opanowanie technik laboratoryjnych, zwłaszcza chromatografii, dla charakterystyki sekwencji powtarzających w DNA. W latach 70. dr Szala zajmował się nadal problematyką organizacji struktury i organizacji DNA u ssaków, stosując różne metody laboratoryjne, jak analizy spektralne w połączeniu z termiczną denaturacją i renaturacją, metody chromatograficzne, a także analizę struktur różnych frakcji DNA za użyciem mikroskopu elektronowego, co było nowatorskim podejściem. Podjęto również próby analizy procesów transkrypcyjnych i produktów transkrypcji we frakcjach DNA o różnej powtarzalności sekwencji nukleotydów. Z tego okresu pochodzi kilkanaście publikacji w czasopismach krajowych i europejskich oraz jedna monografia.

Wkrótce zostaje wytypowany i uzyskuje stypendium habilitacyjne. Stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie biochemii uzyskuje uchwałą Rady Naukowej Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie z dnia 27 X 1977 r. na podstawie rozprawy pt. *Struktura, organizacja i transkrypcja powtarzających się nukleotydowych sekwencji DNA szczura*. Wyniki konsekwentnie rozwijanych badań leżały w nurcie współczesnych zainteresowań strukturą i rolą unikatowych i powtarzalnych sekwencji w genomowym DNA i były przyjęte z dużym zainteresowaniem przez ośrodki naukowe w Polsce i Europie.

Od roku 1972 dr Szala pełnił funkcję adiunkta. Po habilitacji zostaje powołany na stanowisko docenta (1979), a w Zakładzie Biologii Nowotworów tworzy się Pracownia Biochemii DNA pod jego bezpośrednim kierownictwem.

Dwa następne staże szkoleniowe pozwoliły dr. hab. Szali na opanowanie nowych wówczas metod, stosowanych w badaniach DNA, takich jak: analiza restrykcyjna, klonowanie genów, sekwencjonowanie DNA itp. Pierwszy roczny pobyt miał miejsce w Instytucie Biologii Molekularnej im. J. Monoda w Paryżu (1975–1976), drugi w National Cancer Institute w Bethesda, USA (1980–1981) w laboratorium Roberta C. Gallo. Badania nad strukturą

wirusa transformującego *v-sis* uwieńczone zostały pracą ogłoszoną w „Nature”, gdzie dr hab. Szala występuje jako współautor. W latach 1983 i 1984 odbył jeszcze dwa kilkumiesięczne szkolenia w zakresie hodowli tkanek w Fibiger Laboratory w Kopenhadze.

Ten niezwykle aktywny i owocny okres badań dr. hab. Szali uzupełnia jego aktywność organizacyjna w Zakładzie, gdzie zastępuje kierownika, współorganizuje kursy specjalistyczne (np. sekwencjonowanie DNA, chemioterapia nowotworów), zajmuje się działalnością dydaktyczną (szkoli magistrantów, prowadzi wykłady zleczone z zakresu biologii molekularnej), bierze aktywny udział w zjazdach naukowych.

Dnia 10 VII 1987 r. Rada Państwa nadaje dr. hab. Stanisławowi Szali tytuł profesora nadzwyczajnego nauk przyrodniczych. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej powołuje go na stanowisko profesora w gliwickim Oddziale Instytutu Onkologii. Na początku roku 1988 prof. Szala wyjeżdża na roczny staż do Instytutu Wistara w Filadelfii, USA. Okres intensywnej pracy w Instytucie Wistara, pod opieką prof. Hilarego Koprowskiego, przedłuża się do dwóch i pół roku. Z tego czasu pochodzą dwie współautorskie publikacje w prestiżowym czasopiśmie *Proc. Natl. Acad. Sci.* W tym okresie prof. Szala pracuje nad sporządzeniem bibliotek cDNA z linii komórek czerniaka i raków przewodu pokarmowego. Opisuje dwa nowe, odkryte przez siebie geny kodujące białka powierzchniowe raków przewodu pokarmowego u ludzi. Białka te, znane obecnie pod nazwą tetraspanin, są antygenami swoistymi dla raków przewodu pokarmowego. Niektóre z nich są docelowymi antygenami dla terapeutycznego przeciwciała, stosowanego w próbach klinicznych. Bierze udział w kilku innych długoterminowych projektach badawczych z zakresu biologii molekularnej czerniaka, transformacji limfocytów (wprowadzenie receptora interleukiny 2) i poszukiwania innych genów kodujących powierzchniowe białka nowotworów przewodu pokarmowego. Po rocznej pracy w Gliwicach prof. Szala ponownie wyjeżdża na rok do Filadelfii, do Instytutu Wistara (1992–1993), aby studiować problematykę „terapii genowej” oraz mechanizmy związane ze śmiercią komórek nowotworowych. Studia te są inspiracją dla rozwinięcia w gliwickim Instytucie trzeciego, wieloletniego okresu aktywności badawczej prof. Szali, związanego głównie z wypracowaniem modeli doświadczalnej terapii raka i wybiórczego niszczenia komórek nowotworowych, szczególnie „doświadczalnej terapii genowej”. Teoretyczne założenia, związane z terapią genową opartą na manipulacjach genetycznych, zespół prof. Szali przedstawił w 13 pracach przeglądowych. Jedną z propozycji terapii była oparta na metabolicznym przekształceniu proleku w obrębie komórek nowotworowych przez wprowadzenie do tych komórek lub w ich sąsiedztwo genu kodującego białko „samobójcze”, przekształcające prolek w jego aktywną postać. Innym

sposobem niszczenia komórek nowotworowych były doświadczenia zmierzające do uruchomienia pośrednich dróg atakowania nowotworu przez immunomodulację lub hamowanie angiogenezy w guzie nowotworowym, co powoduje indukcję apoptozy w komórkach nowotworowych. Te podejścia w niektórych doświadczeniach dawały wyraźny efekt terapeutyczny u myszy – nosicielei guzów nowotworowych. Jako modelu używano głównie przeszczepialnego czerniaka i raka nerki u myszy. Opracowano kilka sposobów wprowadzania transgenów do komórek zwierzęcych, m.in. w postaci nośników plazmidowych. Spostrzeżono przy tym, że plazmidowy DNA w organizmie myszy indukuje szereg cytokin prozapalnych, co ogranicza ekspresję transgenu i w następstwie ogranicza tę metodę w terapii genowej. Z zakresu problematyki terapii genowej nowotworów zespół prof. Szali opublikował duży cykl prac doświadczalnych oraz komunikatów zjazdowych. Prace te były wyróżnione nagrodami, m.in. Nagrodą im. Tadeusza Browicza Polskiej Akademii Umiejętności. Niektóre publikacje stanowiły podstawę prac doktorskich.

Ostatnie kilkanaście lat swojej pracy naukowej prof. Stanisław Szala poświęcił na badanie mikrośrodowiska nowotworowego jako potencjalnego celu terapii przeciwnowotworowej. Szczególnym jego zainteresowaniem cieszyły się naczynia nowotworowe oraz komórki makrofagów. W ostatnim swoim wniosku grantowym planował opracowanie terapii przeciwnowotworowej opartej na polaryzacji makrofagów o fenotypie M2 (proangiogennych i immunosupresyjnych) do makrofagów o fenotypie M1 (antyangiogennych i prozapalnych).

Zespół prof. Szali skonstruował oryginalne białko fuzyjne, składające się z liganda VEGF121 i toksyny roślinnej abryny. Receptor VEGFR2 w śródbłónkach naczyń komórek nowotworowych rozpoznaje ten konstrukt i łączy się z nim. Następnie konstrukt wnika do komórki śródbłonkowej, gdzie uwalniana jest toksyna, która zabija komórkę i w konsekwencji niszczy naczynie. W doświadczałnej terapii nowotworów stosowano także fuzyjne peptydy, w których jedna część konstruktowi rozpoznawała integralny na powierzchni komórek śródbłonkowych naczyń, druga indukowała apoptozę komórek naczyń, powodując śmierć komórek. W innym projekcie badawczym wykorzystano bakterię *Salmonella Typhimurium* jako nośnika endogliny oraz interleukinę 12, uzyskując u 1/3 zwierząt (myszy) całkowitą recesję nowotworu.

W ostatnich latach prof. Szala interesował się relacją między komórkami glejaka a komórkami śródbłonkowymi naczyń krwionośnych. Na modelu myszy stwierdzono m.in., że zarówno komórki glejaka, jak i komórki śródbłonek naczyń krwionośnych mają zdolność do przemieszczania się, że komórki śródbłonek tworzą struktury naczyniopodobne, a komórki glejaka,

wbudowane w takie struktury, ulegają fenotypowej transformacji i upodabiają się do nowotworowych struktur śródbłonkowych.

Osobny rozdział w aktywności naukowej prof. Szali zajmują kilkuletnie badania nad wykorzystaniem ludzkich mezenchymalnych komórek zrębu w naprawie pozawałowego mięśnia sercowego, prowadzone wspólnie z Centrum Chorób Serca w Zabrzu. W trakcie badań wykazano, że komórki MSC, wprowadzone do pozawałowego serca myszy, poprawiają jego pracę przez zwiększenie unaczynienia i zmniejszenie blizny zawałowej.

Prof. Stanisław Szala brał aktywny udział w życiu naukowym w Instytucie i instytucjach związanych z nauką. Po reorganizacji Zakładu Biologii Nowotworów został zastępcą kierownika (1991), a następnie kierownikiem (1996) Zakładu Biologii Molekularnej. Od roku 2010 prowadził dużą grupę badawczą w Centrum Badań Translacyjnych i Biologii Molekularnej Nowotworów, powstałym na bazie istniejących uprzednio trzech zakładów badawczych. Grupą tą kierował do końca swego życia.

W okresie I I 1996–I I 2000 r. pełnił równocześnie funkcję zastępcy dyrektora do spraw naukowych gliwickiego Oddziału Instytutu Onkologii. Po przejściu na emeryturę (rok 2011) kontynuował pracę w pełnym, a następnie w zmniejszonym wymiarze godzin.

Prof. Szala jest autorem lub współautorem ponad 120 publikacji, większość w czasopiśmie anglojęzycznych, także w kilku czołowych czasopiśmie naukowych (Nature, PNAS, Gene Therapy, Int. J. Cancer). Był naukowym redaktorem i współautorem książki pt. *Terapia genowa* (wydanej przez Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003). Był redaktorem suplementu do czasopisma „Nowotwory”, poświęconego pamięci profesora Kazimierza Duxa. Był autorem i recenzentem kilku książek i esejów z zakresu nauka/pseudonauka. Zespół Profesora przedstawił 83 doniesienia zjazdowe na wielu sympozjach i kongresach naukowych krajowych i zagranicznych. Profesor był promotorem 21 doktorów i opiekował się około 60 pracami magisterskimi. Kilka prac doktorskich, prowadzonych pod jego opieką, zostało nagrodzonych i wyróżnionych. Prof. Szala poświęcał swoim młodszym kolegom wiele uwagi i pracy. Nawet w okresie, gdy sam był w poważnych kłopotach zdrowotnych i przebywał w klinice na leczeniu, pracował nad ich publikacjami i pracami.

Za osiągnięcia naukowe prof. Szala i jego grupa byli wielokrotnie wyróżniani nagrodami indywidualnymi lub zespołowymi. Polskie Towarzystwo Biochemiczne przyznało trzy nagrody, Polska Akademia Nauk – trzy nagrody zespołowe, dwie nagrody Dyrektora Centrum Onkologii, prestiżowa Nagroda im. T. Browicza, przyznana przez Polską Akademię Umiejętności. Także prace doktorskie, prowadzone pod jego kierunkiem, wielokrotnie oceniano jako wyróżniające.

Prof. Szala był wieloletnim członkiem Komitetu Badań Naukowych, członkiem Rady Naukowej Instytutu Onkologii w Warszawie, Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN we Wrocławiu oraz Rady Naukowej Unii Onkologicznej w Krakowie. Sprawował funkcję konsultanta czasopisma „Nowotwory”, członka Rady Naukowej pisma „Współczesna Onkologia” i Rady Programowej pisma „Biotechnologia”. Recenzował projekty grantowe na zlecenie Komitetu Badań Naukowych i Narodowego Centrum Nauki, a także przez całe życie naukowe oceniał i recenzował przewody doktorskie, habilitacyjne i wnioski profesorskie. Jego oceny były zawsze rzeczowe, głębokie i rzetelne; nigdy nie były ani zdawkowe, ani bezkrytyczne. Był kierownikiem kilkunastu grantów i projektów badawczych.

Prof. Szala był członkiem Polskiego Towarzystwa Biochemicznego i w latach 1980–1986 przewodniczącym Oddziału w Katowicach, członkiem Polskiego Towarzystwa Onkologicznego i European Association for Cancer Research oraz Komisji Biologii Nowotworów PAN.

W roku 2003 prof. Szala został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności. Odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Był wyróżniony Odznaką regionalną „Zasłużony w rozwoju województwa katowickiego” i resortową Odznaką „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”.

Prof. Stanisław Ryszard Szala był wybitnym polskim biologiem molekularnym. Jako badacz nie ograniczał się do jednego typu metod badawczych. Zjawiska biologiczne rozumiał jako układy złożone, wymagające bardziej holistycznego podejścia badawczego, stąd w planowanych doświadczeniach stosował różne podejścia i różne metody laboratoryjne.

Prof. Szala posiadał głęboką wiedzę teoretyczną i praktyczną w wielu dziedzinach biologii ogólnej, biologii molekularnej i naukach pokrewnych. Pracował i kierował zespołem w sposób zorganizowany, dokładny i systematyczny, konsekwentnie dążył do wykonania precyzyjnie opracowanych doświadczeń. Posiadał znajomość praktyczną wielu metod badawczych, które przyswoił w trakcie swoich staży zagranicznych. Wiedzę przekazywał swoim młodszym współpracownikom z poczuciem odpowiedzialności za ich poziom zawodowy. Był koleżeński i przyjazny dla ludzi. W trudnym okresie powojennym utrzymywał zawsze rozsądek i spokojny, krytyczny stosunek do rzeczywistości. W Zakładzie zabierał głos w gazetce ściennej, a sam redagował zeszyty „Sub-science”.

Szczególłą troską otaczał swoją rodzinę, a zwłaszcza poświęcał wiele czasu i wysiłku na wychowanie swoich trzech wnuków. Toteż wspominają oni swego dziadka z wielkim poszanowaniem i miłością. Przytaczamy kilka wyjątków tych wspomnień, które wiernie oddają charakter i obraz Profesora jako człowieka i przyjaciela ludzi i świata.

Wnuk Krzysztof tak wspomina swego dziadka:

Najstarsze wspomnienie z naszym dziadkiem? Niedzielne obiady. Dziadek miał swoją tradycyjną potrawę, którą nazywał chińszczyzną. Urosła ona do rozmiarów potrawy absolutnej. Jedliśmy ją w najważniejsze wydarzenia naszego życia, takie jak: urodziny, rocznice ślubu, obiady świąteczne. W późniejszym czasie świętowaliśmy nią pierwsze nasze sukcesy: dobre świadectwo, osiągnięcia sportowe. Po obiedzie zawsze szliśmy na spacer. Wtedy dziadek z babcią mieszkali na osiedlu Sikornik, zabudowa była znacznie mniejsza, więc spacerowaliśmy po polach. Na jednym z pól była mała sadzawka, w której żaby składały skrzek. Pamiętam, jak pochylałem się nad sadzawką z dziadkiem, a on wprowadzał mnie w pierwsze tajniki biologii, dziedziny naukowej, której poświęcił życie. Podczas spacerów zwracał również uwagę na drzewa, które rosły wokół. Bezproblemowo rozpoznawał gatunki. Podobnie było z ptakami, był w stanie bezbłędnie je rozpoznać po dźwięku, jaki wydawały, albo po umaszczeniu piór. Wydaje się, że wtedy po raz pierwszy uznaliśmy, że nasz dziadek „wie wszystko”. Tak zostało już na zawsze [...].

To właśnie zainteresowanie światem i chęć zgłębiania go w nas zaszczerpił. Wykreował nasz światopogląd. Starał się nauczyć nas wszystkiego o otaczającym świecie, o prawach, jakie nim rządzą. Nie robił tego w sposób bezpośredni. Nie mówił nam, co, jak mamy robić. Doradzał, tłumaczył, nierzadko wprowadzał nas w stan konsternacji i tak zostawiał. Teraz już wiemy. Sami mieliśmy dojść do wniosków. Sami mieliśmy to rozpracować i zrozumieć. Ale czy nie właśnie to cechuje najlepszych nauczycieli? Nie samo przekazanie suchej wiedzy, a pobudzenie zainteresowania różnymi dziedzinami życia i nauczanie uczniów myślenia...

Prof. Szala miał podobne podejście do swoich współpracowników w Instytucie: wzbudzać zainteresowanie problemem naukowym, inspirować i nauczać myślenia – to była jego metoda kierowania młodymi naukowcami. Inicjatywę badawczą, planowanie doświadczeń i wybór metod dla osiągnięcia celu pozostawiał młodszemu, którym zawsze służył pomocą, gdy uważał, że zaszła taka potrzeba.

We wspomnieniach czytamy dalej o niedzielnych rodzinnych wycieczkach w okolice Gliwic:

Podczas jednej z tych wycieczek, pamiętam, jak powiedział, że człowiek zawsze będzie popełniał błędy. Niemożliwe jest, żeby tego nie robił. Natomiast, co istotne, zaznaczał: „żadnych błędów nieodwracalnych”. Genialne w swojej prostocie. Nie unikniesz błędzenia, popełniania błędów, one są wpisane w nasze życie, ale można się wystrzegać błędów, za które przyjdzie nam płacić przez długi czas, jak nie przez resztę życia.

Prof. Szala był autorytetem naukowym, ale nie zamykał się w nauce. Był humanistą. Mieszkanie jego było pełne książek. Czytał współczesnych

pisarzy i poetów, sam pisał eseje, komentarze i opinie. Interesował się sztuką malarską, posiadał prace Nikifora i Brzozowskiego oraz drobne, drewniane rzeźby Rząsy. Sam malował miniaturowe obrazy, ciesząc się z niezwykłych form i barw, jakie dawała akwarela. Tak wspomina jego wnuk:

Odkąd pamiętam, dziadek zawsze coś malował. Pod koniec swojego życia wraz z postępem choroby (Parkinson), dziadek malował cały czas. Jak odwiedzaliśmy dziadka w ostatnich miesiącach, wszędzie były kolejne dzieła, porzkładane farby, nie nadążaliśmy z kupowaniem kolejnych bloczków rysunkowych. Część z tych prac została w domu, część porzadawał rodzinie i znajomym, jeszcze inne doczekały się wystawy w Gorzowie Wielkopolskim.

Kochał muzykę klasyczną, szczególnie Bacha, kolekcjonował nagrania jego utworów. Gdy bywaliśmy na wyjazdach służbowych w Warszawie, zawsze wpadał do działu muzyki w empiku, aby zakupić coś z nowych nagrań, zwłaszcza fugi Bacha.

Pod koniec swego życia, utrudzony wieloletnią chorobą, ale stale dzielny i twardy, oprócz stałej pracy badawczej, prof. Szala przygotowywał materiał do swego małego dzieła. Miał już dla niego tytuł: „Krótkie pisanie”. Pozostał mały zbiór myśli i dociekań jego własnych i ludzi z przeszłości, dotyczących egzystencji człowieka i świata.

Nasz Kolega i Przyjaciel przedwcześnie opuścił nas 9 XI 2018 r. po wieloletnim zmaganiu z chorobą, pozostawiając swoją żonę, córkę i trzech wnuków.

*Mieczysław Chorąży
Barbara Jarząb*

Alfabetyczny spis członków PAU

A

Abramowicz Halina 27
 Adamczyk Zbigniew 19
 Albrecht Jan 22
 Alexandrowicz Stefan Witold 20
 Allen William Richard 28
 Amaldi Ugo 27
 Angielski Stefan 23
 Askenase Philip W. 29
 Aurenche Olivier 26
 Avineri Shlomo 26
 Axer Jerzy 13

B

Baczkowski Krzysztof 15
 Bajer Andrzej 28
 Balcerowicz Leszek 16
 Balcerzan Edward 14
 Ballester Xaverio 25
 Bałus Wojciech 14
 Bammesberger Alfred 25
 Barnard Eric A. 29
 Bartke Andrzej 28
 Bartmiński Jerzy 13
 Bartol Krystyna 13
 Bartosz Grzegorz 21
 Bartoszyński Kazimierz 14
 Beauvois Daniel 26
 Bednarczuk Leszek 14
 Berger Karol 30
 Berglund Björn 28
 Berindei Dan 26
 Bettolo Giovanni 29

Będziński Romuald 19
 Białas Andrzej 17
 Białynicki-Birula Iwo 19
 Bielicki Tadeusz 21
 Bilińska Barbara 21
 Biliński Szczepan 20
 Birkenmajer Krzysztof 20
 Bjorken James D. 27
 Bodziony Jakub 19
 Bogucka Maria 15
 Bogucki Andrij 28
 Bogusławski Andrzej 13
 Boitani Pietro 25
Bojarski Bogdan 19
 Bolecki Włodzimierz 14
 Borowski Andrzej 13
 Boruta Tadeusz 24
 Borysiewicz Leszek K. 28
 Boryś Wiesław 14
 Borzyszkowski Józef 16
 Bosák Pavel 28
 Bratoš Sava 27
 Brazis Romuald 27
 Brix Emil 26
 Broclawik Ewa 17
 Brogi Bercoff Giovanna 25
 Bronk Andrzej 16
 Brown Eric H. 28
 Bryła Jadwiga 21
 Brzozowski Tomasz 22
 Buchwald-Pelc Paulina 13
 Buczek Włodzimierz 23
 Budaj Andrzej 23
 Bunjak Petar Ž. 25

Buras Andrzej J. 27
 Busza Wit 27

C

Cantù Francesca 26
 Cęckiewicz Witold 24
 Chain Benjamin M. 29
 Chapeville François 29
 Che Michel 27
 Chlebda Wojciech 14
 Chorąży Mieczysław 22
 Chrobak Tadeusz 21
 Chrzanowski Adam 28
 Cienciała Anna M. 26
 Ciesielski Zbigniew 17
 Cios Krzysztof 27
 Colizzi Vittorio 29
 Crossley Bernard Paul 25
 Crugten Alain van 25
 Czekalski Stanisław 23
 Członkowska Anna 22
 Czopek Sylwester 17
 Czuczwar Stanisław 23
 Čolović Ivan 26

D

Dalfen Joachim 25
 Danielewicz Jerzy 13
 Danielewicz Magdalena 14
 Darzynkiewicz Zbigniew 29
 Davies Norman 26
 Delaperrière Maria 25
 Demkowicz Leszek Feliks 27
 Dietl Tomasz 19

- Diller Hans Jürgen 25
 Dohnalik Tomasz 19
 Domagała Wenancjusz 23
 Domański Juliusz 15
 Doroszewski Jan 22
 Dulak Józef 23
 Dziembowski Wojciech 19
- E**
 Eichmann Klaus 29
- F**
 Fedorowski Jerzy 20
 Fieguth Rolf 25
 Fikus Marian 24
 Fillitz Hermann 25
 Flad Hans-Dieter 29
 Frick David 25
 Fritz Peter 28
 Frohlich Edward D. 29
 Froncisz Wojciech 21
 Fuliński Andrzej 18
- G**
 Gajda-Krynicka Janina 17
 Gajek Bernhard 25
 Ganten Detlev 29
 Gąsiorowski Antoni 17
 Gierowski Stefan 24
 Gispen Willem Hendrik 39
 Gliwicz Zbigniew Maciej 21
 Głowiński Michał 13
 Gorzkowski Albert Juliusz 14
 Górecki Henryk 19
 Górski Andrzej 22
 Górski Jan 22
 Gömöri György 25
 Göthert Manfred 29
 Grabke Hans Jürgen 27
 Grabowska Anna 21
 Graciotti Sante 25
 Gräsbeck Armas Ralph Gustaf 30
 Gregory Kenneth 28
- Grochowski Maciej 13
 Grodzicki Tomasz Kazimierz 23
 Grodzińska Krystyna 20
 Grodziski Stanisław 15
 Gromada Tadeusz 26
 Gryglewski Ryszard Jerzy 22
 Guterch Aleksander 21
 Gutkowska Jolanta 30
 Györy Kálmán 27
- H**
 Haenni Anne-Lise 30
 Hahlbrock Klaus 28
 Hansen John A. 30
 Hanusiewicz-Lavallee Mirosława 14
 Harrison Stephen 25
 Hawiger Jacek 30
 Heller Michał 15
 Helman Alicja 14
 Heuer Rolf-Dieter 27
 Hofmann Sigurd 27
 Holgate Stephen Townley 30
 Hołowiecki Jerzy 23
 Hrycak Jarosław 26
- I**
 Ingarden Krzysztof 24
 Isozaki Arata 30
 Iwaniec Henryk 27
 Iwańczak Wojciech 17
- J**
 Jacobsen Hans-Adolf 26
 Jačov Marco 26
 Jadach Stanisław 19
 Janion Maria 13
 Januszewicz Włodzimierz 22
 Jarzab Barbara 23
 Jassem Jacek 23
 Jeziorski Bogumił 19
- Joachimiak Andrzej 27
 Jura Czesław 21
 Jurczak Janusz 19
 Jurkiewicz Jerzy 19
- K**
 Kalczyńska-Scheiwiller Aliana 30
 Kaliszan Roman 22
 Kałuza Zenon 26
 Karliner Marek 27
 Kastory Andrzej 15
 Kawecka-Jaszcz Kalina 23
 Kawiak Jerzy 22
 Kieda Claudine 28
 Kiedroń Stefan 14
 Kijewska Agnieszka 17
 Kilarski Wincenty 20
 Kiryk Feliks 15
 Kiselman Christer Oscar 27
 Kisielow Paweł 22
 Kisyński Jan 19
 Kleinkauf Horst 30
 Klinowski Jacek 27
 Kloc-Stępkowska Małgorzata 28
 Knoll Joseph 30
 Kockel Franz 29
 Koenigswald Wighart von 29
 Kokot Franciszek 22
 Kolenda Zygmunt 19
 Kołodziej Sławomir 19
 Konturek Stanisław Jan 22
 Korbel Andrzej 19
 Korohoda Włodzimierz 20
 Korpak Adam 30
 Korpanty Józef 13
 Korus Kazimierz 15
 Korytowska Maria 15
 Kossut Małgorzata 21
 Kostkiewiczowa Teresa 13
 Kostowski Wojciech 22
 Kostrzewski Andrzej 21

- Kotarba Adam 20
 Kovács István 26
 Kowalska-Stus Hanna 15
 Kozłowski Henryk 19
 Kozłowski Jan 20
 Kozłowski Janusz K. 16
 Kozłowski Stefan Karol 17
 Krawczyk Marek 23
 Krapiec Marek Antoni 21
 Kruk Janusz 16
 Krynicki Ryszard 24
 Kucza-Kuczyński Konrad 24
Kulczycki Łukasz 30
 Kupiec-Wegliński Jerzy W. 30
 Kurczewska Joanna Maria 17
 Kwapień Stanisław 19
 Kwiecińska Barbara 21
- L**
 Lamotte Maxime G. 29
 Langer Salomon Z. 30
 Laurent-Zielińska Maryla 25
 Lebioda Łukasz 30
 Legocki Andrzej B. 21
 Limon Janusz 22
 Limon Jerzy 13
 Lipa Jerzy Józefat 21
 Lipatow Aleksander W. 25
 Lipkowski Janusz 19
 Lipska Ewa 24
 Lipski Janusz 30
 Littauer Uriel Z. 30
 Łożek Wojen 29
 Löw Ryszard 25
 Lupa Krystian 24
- Ł**
 Łanczont Maria Grażyna 21
 Ławski Jarosław Mariusz 15
 Łazarewicz Jerzy W. 23
 Łętowska Ewa 17
- Łomnicki Adam 20
 Łossowski Piotr 17
 Łuczka Jerzy 19
- M**
 Machnik Jan 16
 Madeyska Teresa 21
 Maier Giulio 28
 Majewski Lech 24
 Malendowicz Ludwik Kazimierz 23
 Maliński Tadeusz 30
 Małecki Maciej Tadeusz 23
 Małkiewicz Adam 13
 Małek Janusz 16
 Mang Herbert A. 28
 Mania Andrzej 17
 Marciniak Bogdan 19
 Marinelli Luigi 25
 Markham Schulz Anne 25
 Masłowski Michał 25
 Massalski Tadeusz B. 28
 Mastalerz Lucyna 23
 Maślanka Julian 14
 Maślanka-Soro Maria 15
 Matthess Georg 29
 Matyjaszewski Krzysztof 28
 Matyszkiewicz Jacek 21
 Mazurkiewicz Roman 15
 Mączyński Andrzej 16
 Mąkosza Mieczysław 18
 Medwecka-Kornaś Anna 20
 Meyer Krzysztof 24
 Michalik Jan 14
 Michalski Sergiusz 15
 Michałowska Teresa 14
 Michel Alain 25
 Michel Bernard 26
 Migoń Piotr 21
 Milgrom Feliks 30
 Minissi Nullo 25
 Mitchison N. Aviron 30
 Mojski Józef Edward 20
 Moncada Salvador 30
 Montgomery Hugo 25
- Morycowa Elżbieta 20
 Moskalewski Stanisław 22
 Mossakowski Stanisław 14
 Motuza Gedyminas 29
 Mróz Lech Jacek 17
 Mróz Zenon 18
 Murariu Dumitru T. 29
 Musiał Jacek 23
 Muthesius Stefan 25
 Mühle Eduard 26
 Myjak Adam 24
 Myśliwiec Michał 23
- N**
 Nalepa Jerzy 17
 Nałęcz Maciej Jan 21
 Narębski Wojciech 20
 Narkiewicz Krzysztof 23
 Nawrocki Stanisław 20
 Ney Roman 20
 Niedźwiedź Tadeusz 20
 Niemczyk Stanisław 24
 Nikolskij Siergiej Michajłowicz 28
 Nizioł Józef 18
 Niżankowska-Mogilnicka Ewa 24
 Nowakowska Maria 19
 Nowicka-Jeżowa Alina 14
 Nowotny Janusz 28
 Nycz Ryszard 15
- O**
 Ochman Wiesław 24
 Oelert Walter 28
 Oganessian Yuri 28
 Olszewski Henryk 17
 Ostrowski Jan 14
 Ostrowski Włodzimierz 23
 Otręba Ryszard K. 24
 Ożóg Krzysztof 17
- P**
 Palczewski Krzysztof 29
 Pamuła Jan 24

- Paoletti Rodolfo 30
 Parthier Benno 29
 Pasternak Charles A. 29
 Pavúk Juraj 26
 Pawlik Wiesław W. 23
 Pawlucy Wiesław 19
 Pazdan Maksymilian 17
 Penczek Stanisław 18
 Penderecki Krzysztof 24
 Pflug Peter 28
 Pfützner Marek 19
 Pilc Andrzej 24
 Pipes Ryszard 26
 Plečkaitis Roman 27
 Pleśniak Wiesław 18
 Płytycz Barbara 21
 Podbielski Henryk Antoni 14
 Pokorski Stefan 18
 Pomian Krzysztof 27
 Popiela Tadeusz 23
 Poprzęcka Maria 15
 Posern-Zieliński Aleksander 17
 Póltawski Andrzej 17
 Prokop Jan 15
 Przegaliński Edmund 23
 Przewłocka Barbara Elżbieta 24
 Przewłocki Ryszard 23
 Ptak Włodzimierz 23
 Pullat Raimo 27
 Purchla Jacek 17
 Puzynina Jadwiga 14
 Pużyński Stanisław 24
 Pyza Elżbieta 20
- R**
 Raczyk Pál 27
 Radomski Marek Witold 30
 Radyszewski Rostysław 26
 Radzikowski Czesław 23
 Rajski Jerzy 17
 Rao Naropantul A. 30
 Ratajczak Mariusz Z. 30
- Razowski Józef 20
 Redlich Krzysztof 19
 Rodziński Stanisław 24
 Roniewicz Ewa Wanda 21
 Rosset François 26
 Rothe Hans 26
 Rykwert Joseph 26
 Rystad Göran 27
 Rzędowski Jerzy 29
- S**
 Sałjan Marek 17
 Salerno Alfredo 30
 Salmonowicz Stanisław 16
 Salwa Piotr 15
 Samorajski Tadeusz 30
 Samsonowicz Henryk 16
 Sanak Marek 24
 Santagata Marco 26
 Sarna Tadeusz 21
 Sawicki Stefan 14
 Schenker Alexander M. 26
 Schich Winfried 27
 Schild Romuald 16
 Schilling Robert 26
 Schinzel Andrzej 18
 Schopper Herwig 28
 Schousboe Arne 30
 Schramm Gottfried 27
 Schultze Brigitte 26
 Schuster-Šewc Heinz 26
 Sela Michael 29
 Selmaj Krzysztof 24
 Severs Nicholas John 29
 Seweryn Andrzej 24
 Siemek Jakub 19
 Siemionow Maria Zofia 30
 Siemssen Rolf H. 28
 Sinzinger Helmut F. 30
 Skotnicki Aleksander 24
 Skórczewski Krzysztof 25
 Słomiany Bronisław 30
 Sławek Tadeusz 15
 Smak Józef 19
 Smith John F. 28
- Ś**
 Śmalarski Andrzej 18
 Soergel Volker Hermann 28
 Sokolewicz Zofia 17
 Sokołowski Robert 27
 Sołtyński Stanisław 17
 Sosnowski Ryszard 18
 Söding Paul 28
 Stabryła Stanisław 14
 Stachowski Marek 15
 Stala Marian 15
 Starkel Leszek 20
 Staruszkiewicz Andrzej 18
 Starzyk Jerzy R. 21
 Stoichiță Victor Ieronim 26
 Stoika Rostysław 29
 Stroock Daniel 28
 Stróżewski Władysław 16
 Strzałka Kazimierz 21
 Strzałkowski Adam 18
 Strzelczyk Jerzy 16
 Strzlik Leon 21
 Suchanek Lucjan 14
 Suchodolski Stanisław 16
 Sulima-Kamiński Andrzej 27
 Suwalsky Mario 29
 Szala Stanisław 24
 Szczepańska-Sadowska Ewa 23
 Szczucki Lech 16
 Szefer Gwidon 19
 Sztopka Piotr 16
 Szybalski Waclaw 29
 Szymura Jacek M. 21
- Ś**
 Ślęczka Andrzej 20
- T**
 Tadeusiewicz Ryszard 19
 Taranczewski Paweł Maria 25
 Tarnowski Karol 17
 Taylor Tomasz Robert 28
 Tendera Michał 23

- Terano Akira 30
 Thomas John Meurig 28
 Timmermann Heiner 27
 Tischner Marian 21
 Tokarski Ryszard 15
 Tołłoczko Tadeusz S. 24
 Tołstojowa Swietłana 26
 Tomaszewski Mieczysław 25
 Tomczak Andrzej 16
 Topolińska Zuzanna 14
 Torbicki Adam 24
 Trautman Andrzej 18
 Trojanowski Tomasz 24
 Truszczyński Marian 21
 Turała Michał 18
 Turlejski Krzysztof 21
 Tylikowski Andrzej 19
 Tymowski Michał 17
- U**
- Uchman Alfred 22
 Udalski Andrzej 19
 Undas Anetta 24
 Urbańska Krystyna 29
 Uruszczak Waclaw 17
 Uspienski Boris A. 26
- V**
- Vasoli Cesare 27
 Vehviläinen Olli 27
 Veltman Martinus 28
 Venclova Tomas 30
 Vizi Sylvester 30
- W**
- Wachs Israel E. 28
 Wadström Torkel 30
 Walliser Otto H. 29
 Waltoś Stanisław 16
 Wasylkowa Krystyna 22
 Waszczyszyn Zenon 18
 Watt Donald Cameron 27
 Weiner January 21
 Welser Rudolf 27
 West Stephanie Roberta 26
 Wetzel Andreas 29
 Weyers Hans-Leo 27
 Węgrzyn Grzegorz 22
 White John E.C.T. 26
 Wierzbicka Anna 26
 Wierzbowski Stefan 21
 Wierzchowski Kazimierz 24
 Wiesinger Peter 26
 Więcek Andrzej 24
 Wiktor Andrzej 22
 Wilczek Frank 28
 Witczak Tadeusz 15
 Witkowski Andrzej 19
 Wittmann Roland 27
 Włodarski Maciej 15
 Włodek Zofia 17
 Wojcicki Stanley G. 28
 Wojtkowski Maciej 19
 Woleński Jan 16
 Wolfendale Arnold 28
 Wolpert Lewis 29
 Woyciechowski Michał 22
 Woźniak Zenon 16
- W**
- Wójcicki Ryszard 17
 Wróblewski Andrzej Kajetan 18
 Wszolek Zbigniew 30
 Wydra Wiesław 15
 Wyka Marta 15
 Wyrozumski Jerzy 16
- Z**
- Zagajewski Adam 25
 Zajadło Jerzy 17
 Zakrzewski Jakub 19
 Zaleski C. Pierre 28
 Zalewska Agnieszka 18
 Zalewski Kacper 18
 Zanussi Krzysztof 25
 Zarniecki Jan Charles 28
 Zarzycki Kazimierz 21
 Zawadzki Roman M. 15
 Zemann Josef 29
 Zembala Marek 23
 Zembala Marian 24
 Zemła Kazimierz G. 25
 Ziegler Peter A. 29
 Ziejka Franciszek 14
 Ziemba Antoni 15
 Ziółkowski Marek 17
 Zoll Andrzej 16
 Zrałek Marek 18
- Ż**
- Żernicka-Goetz Magdalena 29
 Żylicz Maciej 22

Polska Akademia Umiejętności
Kraków 2019

Skład i łamanie: Edycja
Obj.: ark. wyd. 14,20; ark. druk. 17,75 + wkładka 1 ark.